ESŐ

irodalmi lap

2021/3. ősz

ACSAI ROLAND - ANDRÉ FERENC - BALÁZS IMRE JÓZSEF
BENEDEK SZABOLCS - BORDÁS MÁTÉ - CSABAI LÁSZLÓ
CSALA BERTALAN - DARVASI LÁSZLÓ - DÉRCZY PÉTER
EGRESSY ZOLTÁN - FERDINANDY GYÖRGY - HAÁSZ JÁNOS
JÁNOKI-KIS VIKTÓRIA - JENEI GYULA - LACKFI JÁNOS
LÁSZLÓ LIZA - OLÁH ANDRÁS - P. NAGY ISTVÁN
PÁL SÁNDOR ATTILA - PETŐCZ ANDRÁS
PODMANICZKY SZILÁRD - RÉKAI ANETT
SÁNTA MIRIÁM - SZARKA KLÁRA
SZÉLESI SÁNDOR - SZŐCS GÉZA - SZŰCS SÁNDOR
TOLVAJ ZOLTÁN - TOROCZKAY ANDRÁS - TURCZI ISTVÁN
VASS TIBOR - VIDÉKI PÉTER - ZÁVADA PÁL

ULRICH GÁBOR *szobra, grafikái*

2021. ősz
XXIV. évfolyam 3. szám
Megjelenik negyedévente
Főszerkesztő: Jenei Gyula
Szerkesztő: Molnár H. Magor
Szerkesztőbizottság:
Fekete Marianna, Simon Ferenc, Verebes György
A szövegeket gondozza: Varga Sándor
Lapterv: Cselle Judit
Tördelés: Cselle Judit - WebInk Kft.
Alapító kiadók: Vass Lajos, Várszegi Tibor

Szerkesztőség levélcíme: 5000 Szolnok, Verseghy u. 7/a;
telefon: 30/153-0764; ímél: jeneigyula62@gmail.com
Szerkesztőségi titkár: Fekete Marianna;
telefon: 30/153-0768; ímél: fekete968@gmail.com
Honlap: www.esolap.hu
Kiadó: Max-kontír '99 Bt., 4461 Nyírtelek, József Attila u. 14.
Felelős kiadó: Fekete András
Készült az All in One Nyomda Kft. üzemében, Szolnokon
ISSN: 1419-7987

UTÓSZEZON

3 LÁSZLÓ LIZA
Gerinc; Szárba szökik; Repeta;
Az Idomítottakról

5 RÉKAI ANETT
Utószezon; Nyári nap a lynni strandon;
Balatoni vers

7 LACKFI JÁNOS
Több mint béranya

13 OLÁH ANDRÁS
Vadonjaink; Reményeink

14 JÁNOKI-KIS VIKTÓRIA
Vipassana

22 TOROCZKAY ANDRÁS
A fiú a kínai előtt

24 HAÁSZ JÁNOS
Tatával piros Daciában

27 PÁL SÁNDOR ATTILA
Hal Jani

30 ACSAI ROLAND
Az Alkaioszi strófák ciklusból

32 EGRESSY ZOLTÁN
Talán így jelezte

36 CSABAI LÁSZLÓ
A kisegítő

46 SZÉLESI SÁNDOR
Az Olivo sul Maré-i húgyház története

57 BORDÁS MÁTÉ
Grigorjevics és a bizalmas

INTERJÚ

61 JENEI GYULA
A terepasztal költője
(*Beszélgetés Bordás Mátéval*)

A FOR KALÁRA

71 FERDINANDY GYÖRGY
Oroszok

72 PODMANICZKY SZILÁRD
Örök élet meg egy nap

KÖPÖNYEG

77 SZŐCS GÉZA
Kérdések a XXVI. század költőihez

78 BALÁZS IMRE JÓZSEF
Komplex posztapokalipszis

80 ANDRÉ FERENC
apológia egy xxvi. századi költőhöz

85 TOLVAJ ZOLTÁN
Az időgép feltalálása

87 VASS TIBOR
Full.doc

90 SÁNTA MIRIÁM
Két évszak

92 PETŐCZ ANDRÁS
Kérdések – válaszok helyett

93 TURCZI ISTVÁN
Válasz a XXVI. század költőjétől

RENTZ MÁTYÁS (1963 – 2021)

95 ZÁVADA PÁL
Megkésve

96 DARVASI LÁSZLÓ
Matyi, a csodabogár

98 BENEDEK SZABOLCS
Nincs alku

104 P. NAGY ISTVÁN
Saját idő

105 VIDÉKI PÉTER
Kánon(ok)on kívül

OLVASÓ

111 DÉRCZY PÉTER
A szelektív szemétgyűjtés veszedelmei
(*Toroczkay András: Boldog emberek*)

116 SZARKA KLÁRA
A hétköznapiság forgataga
(*Jánoki-Kis Viktória: Átlépsz velem a víz fölött*)

119 CSALA BERTALAN
„…sötétség keveredik a lift fényével"
(*Bordás Máté: egy völgy elárasztása*)

124 SZŰCS SÁNDOR
A világ tánclépésekben
(*Pál Sándor Attila: Rokonok*)

LÁSZLÓ LIZA

GERINC

A gerincoszlop teletömött iskolatáska,
amit napközi után is cipelek.
Ha figyeltem volna ma hittanórán, tudnám,
a szentek élete sem különlegesebb annál,
mint amikor anyám és apám különköltözött.
Misére harangoznak, egy lakáskulccsal kevesebb.
Rajzszakkör és hittanóra között az udvaron
lődörgök, a közeli erdőből kijárnak az őzek,
néha egy-két szarvas is. Hazavihetném őket,
olyan szelíden néznek rám. Ha figyeltem volna
ma hittanórán, most tudnám, a szentek élete
olyan, mint az őzeké.

SZÁRBA SZÖKIK

Apám almamag, felnyílt koponyájából hajtás fakad.
Vékony gyökereivel észleli a neszeket, növekedést
maga körül. Lüktet a föld körülötte, giliszták fúrják
magukat keresztül a sötéten, és az övénél erősebb
gyökerekkel közelítenek egymás felé a fák.
Apám növekszik, kifúrja magát a földből, át a tájon,
és higgadt kiterjedéssel birtokba veszi a magasságot.
Belefürészti magát a fénybe, mintha most keresztelnék
a Jordán vizében, de már szárazon, és csak önmagáért,
nem értünk.

Apám megtermett almafa, szétzúzott homloka
gyümölcsöt hoz. Nyári almát, fáradt húsút, férgeset,
de illatával mintha mégis hozzánk beszélne.
Erősödik, aki halott, gyengül, aki él, mondja.
És mintha kiáltana, remegnek levelei, hártyás hasuk
kidomborodó harci dob, amit a szél pofoz.
Imádkozunk hozzá. A törzséhez, a felénk forduló
árnyékához, ami olyan formán fogadja magába a teret,
mint egy parancsolat. Nincs igazad, szólok.
Aki él, megbocsájtja elnyíló halottjait, de csak azokat,
senki mást.

REPETA

Sűrű, fahéjas gyümölcsleves.
Szeptember van, a kiscsoport ebédelni készül.
A napos nem én vagyok, de repetát, ha szépen kérem,
kaphatok. Mert a második mindenből jutalom:
fogásból, esélyből egyaránt.

Nem kiabálni, nem rohanni. Lenni engedelmesen,
felpuhulni dolgos kezek, éles szavak alatt:
ameddig nem eszed meg, nem állsz fel ettől
a kurva asztaltól! Az óvó nénik malmok,
szájukban forgatják lusta nyelvüket.

A másodikat ki kell érdemelni. Leves után,
a következő fogás előtt, az óvó nénik ellenőrzik,
üres-e a tál, különben beleszedik a tésztát,
főzeléket, puha húsokat. Két-három kanál,
sürgetnek, és enyém a második.

Szeptember van, a kiscsoportban asztalt bontanak.
Aki éhes maradt, később mindenből sokat akar.
Teli has, újabb repeta. A másodikat ki kell érdemelni,
és asztaltól felállni csak akkor szabad,
amikor a gyerekkornak vége van.

AZ IDOMÍTOTTAKRÓL

Lábaim vad, kotorékban alvó állatok.
Futásra készek, de legyűri őket az éhség.
Erősek voltak egykor, most átfénylik rajtuk
a gyengeség. Kivárnak, enni mikor adok nekik.

Minden, ami egy vadállatnak jóvátehetetlen,
nyirkos és sötétlő. Rejtett, örökös vadászösztön,
amihez vér tapad. Megmarkolni a combot,
vagy gyengévé éheztetni a lábakat, ugyanaz.

Sosem lesz engedelmes állat a vadból, hiába
nyüszít a kotorékban. Mikor elalszik a gazda,
az állat felfalja azt, aki az ételt szándékkal
megtagadta. Hátramarad néhány fog, kampó,
egy lábon kihordott baleset.

RÉKAI ANETT

UTÓSZEZON

Ilyenkor jó strandra menni. Nincs sor.
A pénztáros is csak a fejét csóválja,
miközben kiadja a karszalagot, öltözőkulcsot.
Régen zavart, hogy idegenek előtt kell vetkőzni,
mert a kabinok foglaltak, vagy nincs rajtuk zár,
de mára elegen látták a testedet, és te is
elég testet láttál ahhoz, hogy tudd:
nincs ebben semmi különös.
Ráadásul most rajtad kívül csak egy
nyugdíjas néni pakolászik valamit,
zörgeti csíkos műanyag zacskóját.
Odakint sok árus ki se nyitott,
a rácson át nézed a próbababákat.
A büfé azért működik, bár alig van valami.
Üdítőt, kávét kérhetsz, de palacsinta, lángos nincs.
Inkább csendben leülsz egy fehér
műanyag nyugágyra. Főszezonban
ha sikerül lefoglalnod egy ilyet,
arisztokratikus lenézéssel figyeled, ahogy
mások a fejüket forgatva keresgélnek
hiába, mielőtt beletörődnek a sorsukba,
és letelepszenek a füvön. Most tűnik fel,
milyen kényelmetlenek ezek a nyugágyak.
Képtelenség pihenni bennük. A néni,
akivel az öltözőben találkoztál, mint egy teknősbéka,
lassan és egyenletesen tempózik a medencében.
Fázol. Nincs strandidő. Arra gondolsz,
hogy ha már itt vagy, úszol egyet.
De a víz nagyon hideg, görcsöt kap a lábad.
A néni épp most fordul meg a túloldalon.
Erőt veszel magadon, mégiscsak
szorult beléd némi büszkeség.
Összeszorítod a fogad, és úszol egy hosszt.
Közben arra gondolsz, hogy pont ilyen egy
középsúlyos, elhúzódó depresszió.
Amint a néni kimászik a medencéből, feladod.
Törölközőbe csavarodsz, a hajad
vizesen tapad a fejedre. Meg fogsz fázni,
de nem érdekel. Képtelen vagy megmozdulni.
A nyárra gondolsz, a tömegre, az emberekre,

a zajra, a melegre, a fényre, a jókedvre.
Arra, hogy nincs, hogy elszalasztottad.
Visszavánszorogsz az öltözőbe.
A falra szerelt hajszárítók közül kettő rossz,
csak a harmadik fúj egy kis meleg levegőt.
Egy ideig szerencsétlenkedsz vele, aztán
eleged lesz, és otthagyod.
Már csak haza akarsz menni.
Vonatra szállsz, menetiránynak háttal
ülsz le, és egész úton azt nézed,
mi mindent hagytál magad mögött.

NYÁRI NAP A LYNNI STRANDON

Te ismered a mélységet.
Kiúsztál a nyílt tengerre, és
felkavartad a sötét iszapot,
kagylók után kutattál,
tüdődet összeszorította
a víznyomás. A határaidat túlbecsülted,
vagy soha nem is érdekeltek.
Egy pillanattal tovább voltál odalent,
mint kellett volna. Első lélegzeteddel
sós vizet szívtál be. Még a parton ülve is
köhögtél, miközben a rücskös osztrigát
két kővel összezúztad. Kicsit turkáltál
a nyálkás szilánkok közt, mire megtaláltad.
Acélszürke, csillogó drazsé.
Büszkén görgetted a tenyereden.
Lenéztél, vagy egyszerűen csak tudtad, hogy
én erre sose leszek képes. A tengerbe
legfeljebb a bójáig merészkedtem.
Ott még épp leért a lábam. De
legtöbbször csak térdig gázoltam a vízben,
ehhez fürdőruhát se kellett felvennem,
csupa szemét, sztaniolpapír, narancshéj,
hínár omlott a lábamra. Jó esetben is
csak partra sodródott, összetört
kagylóhéjak közül válogathattam.

BALATONI VERS

Szerettem volna egyszer egy balatoni verset írni.
Posztszocialista, nosztalgikus idillt lángosos bódéval,
dobozos sörrel és vízibiciklivel.
Napozás a sült hekk szédítő olajszagában,
nyakig merülés a bokáig érő vízben, satöbbi.
A kortársaim közül jó páran
komoly szövegeket húztak fel
egy-egy balatoni strandolásra. Csak hát az a baj,
hogy nekem a Balaton pocsolya.
Állott vizű, sekély, iszapos kacsaúsztató.
Azok az emberek pedig, akik szeretnek
a Balatonon lenni, a kevéssel is megelégedők,
azok, akik nemcsak beletörődnek a dolgok
jelenlegi állásába, de még meg is játsszák,
hogy boldogok – – – Istenem, de szeretnék
egy nap repülőgépről visszanézni a
szántóföldek sárga-zöld-barna folttakarójára,
és arra gondolni, hogy hiányozni fog ez a hely,
a Balaton, a lángos, a hekk, a satöbbi.

LACKFI JÁNOS

TÖBB MINT BÉRANYA

Mindig kisípol a mobilod, rettentő elfoglalt vagy, sosem tudod felvenni. Rögtön itt elkezdenéd persze, hogy még semmit nem reagáltál, és máris öntöm rád a szemrehányást. Te ezt unod, neked erre nincs időd, egyszerűen annyi fronton állsz harcban, nem tudsz újabb csatát indítani, ráadásul a saját hátországodban, ahonnan elvileg a hadtáp és egyéb ellátmány érkezne, s ehelyett hátba támadnak, ami igazán övön aluli. Szóval, ha valami érzelmileg feltöltővel és pozitívval tudlak keresni, például hogy kinyílott a kertünkben a bazsarózsa, az a link Feri végre kicserélte a radiátort, Misi hozott egy ötöst matekból, akkor mondjam csak nyugodtan. Dehogy vagy a negatív dolgok ősellensége, művész vagy, jó és rossz keveredéséből, egymást lerontó, öldöklő ölelkezéséből táplálkozol. De nehogy már én legyek a negatív impulzusbeviteled forrása. Én legyek béke, oázis, enyhület.
Na ja. Rettentően unom, hogy ezzel pattintasz le. A problémákat oldjam meg, ventiláljam, ahogy tudom, menjek pszichológushoz, a lelkiatyámhoz, a barátnőimhez, bárhova, csak ne hozzád. Szépen bevattáztad közénk és magad közé ezt a hízott pufferzónát, a szakmádat, amely varázsige, univerzális kód, érinthetetlenséged

záloga. Ha valamit akarok, szíveskedjek elfáradni egy verniszázsra, egy finiszázsra, egy performanszra, egy szimpóziumra, egy konferenciára vagy valami ilyesmire. Ahol a hozzád hasonlóan fontos emberek szívják a légkonditól és egymás balzsamos leheletétől üde levegőt. Ahol egybeszikrázik szellem és kellem. Ahol a haza fényre derül, mert végre azon kevesek értekeznek róla, akik erre vannak kiválasztva, sors kegyeltjei, művészet papjai. Mindennek pecsétje némi fűrészporállagú pogácsa, tekintélyes alkoholbevitel, áporodott zakók, folyton ugyanazok a lemart arcok. „Az eredeti kontextusukból kiemelt, műalkotás pozíciójába áthelyezett kész tárgyak, installációk, jelegyüttesek előremutató módon dúsítják fel a befülledt művészi szcénát." Emberek, akik évtizedek óta változatlanok, vagy egyre rosszabb mentális és főleg lelkiállapotnak örvendenek. Igen, szinte örvendeznek a saját hanyatlásukon, egyre hullaszerűbbek és egyre tekintélyesebbek, egyre monomániásabban teszik fel ugyanazokat a lemezeket. Ja, nem, tracklisteket, mert ők a korral is haladnak. De csak annyira, hogy bármi történjék, ők maradjanak uralmon, nehogy zavarba hozza őket pár neonsapis, orrpirszinges, deszkás hülyegyerek. Hohó, a bácsik vannak olyan forradalmárok a piros gatyájukkal, a Milka-tehenes nyakkendőikkel és a rossz fogsorukkal, mint bármelyik aszfaltkoptató! „A valóság objektivációjának különutasai a fősodortól elütő poétikával alkotó artmakerek." Kemény meló lenne őket kilökdösni a zsíros kuratóriumokból, ahol egymásnak osztogatják a díjakat és ösztöndíjakat. „A szobrászat formaalakítási lehetőségeinek palettája szüntelenül bővül, számos új irányt integrálva." A bácsik egyre gátlástalanabbak, egyre több mindenre teszik rá párnás mancsukat, és meg is kaparintják, amit szeretnének. Néhány nénit is bevesznek a buliba a forma kedvéért. Amíg hamvasak a kis művésznők, a bácsik igyekszenek bemancsolni őket, aztán mikor a használatban elbácsisodtak, szert tettek a kellően kortalan kinézetre, lenyúzott arcbőrre, szétcigarettázott hangra, akkor ünnepélyesen műszálas nadrágokba öltöztetik, annektálják és hivatalosan is bácsivá ütik őket. Mennyit röhögtünk együtt ezen a gyülevész népségen, te jó ég! És most meg kell állapítsam, nehezen tagadhatnád, hogy teljesen elbácsisodtál. A drágalátos szakmád! És mielőtt rám sütnéd, hogy gyűlölöm őket, egy szemernyi szeretet sincs bennem irántuk, emlékezz! Emlékezz, hány bohém ebédet, vacsorát, borkóstolást, piknikezést, bográcsozást, grillezést, ivászatot vezényeltem le, úgy zsonglőrködve, hogy a terülj, terülj, asztalkám (meg a kifogyhatatlan hordócskám) is meglegyen, és a büdös bunkó, részeg kollégáidtól irtózó gyerekek is otthon érezhessék magukat mindeközben. Különböző jelentős művészek hányták le a kanapéinkat, tojták össze a vécénket, inzultálták a szomszédainkat, hoztak fel mindenféle szétesett nőket megveszekedett kangörcsük, oppardon, az univerzum köldöke iránti sóvárgás felszította nemi étvágyuk kielégítésére.

És igen, mielőtt védőbeszédbe fognál, voltak szép esték, jó pillanatok. Pintér népdalokat énekelt és gitározott a csillagok alatt. Tábortűztől füstös hajadba fúrtam az arcomat, és vele dúdoltunk, hogy fellegajtó-nyitogató, a harmatért majd meghalok, két kezével áldja meg az Úristen…

Az a ferde szájú, jó humorú fiú, aki aztán elmaradt, mert úgy ítéltétek meg, nem elég kimagasló tehetség. Elkallódott, ahogy mondtad. Nem ti kanászodtatok el inkább, s martátok el magatoktól, hogy ne homályosítsa el csillagotok fényességét? Micsoda jeleneteket improvizált a kertben, a kupacba túrt, frissen lenyírt füvet felhasználva, ma is felnevetek, ha eszembe jut! Előtört hirtelen a kazalból, mint egy robbanás. Zöld parókával, zöld bolyhos váll-lapokkal adott elő tánckoreográfiát. Focistaként szétrugdalta, kosarasként dobálta, szakács módjára formázta, vattacukrosként puffasztotta, buborékfújó gyerekként szétprüszkölte

a zöld masszát. A kicsik fetrengtek a földön a nevetéstől, s végül ők is fejest ugrottak a játékba.
Vagy amikor Vereckei az egyik menő színészt utánozva egész este József Attilát olvasott fel, még a fülemben a hangja… akár egy tányér krumplipaprikás… futtam, mint a farkasok… az én falkám olyan falka… Egyszerre volt megható és vicces, raccsolt, orrhangon fuvolázott, váratlan gesztusokkal idézte fel az eredetit.
Vagy amikor hajnalig beszélgettem kettesben a nagy Boros Pista feleségével, gyerekkorról, szerelemről, mindenről. Míg a tisztelt férjek ricsajoztak a művészet szent nevében. Ott aludtunk el a kanapén.
Szóval nem tagadom meg a múltat, a közös múltunkat, de nézd, hova jutottál, hova jutottunk. Mert biztos az én hibám is, csak fogalmam sincs, mit és mikor rontottam el, és nem segítenek az igazságtalan vádjaid, felhördüléseid, viharos kirohanásaid sem. Elvagy a világodban, a szakmai pofafürdőkön kívül nulla emberi kontakt, senkinek az arca nem érdekel, szerintem a gyerekeidet sem ismernéd fel, ha szembejönnének az utcán. Egyáltalán, nem is jársz már az utcán. Vagy a műhelyben, vagy a fűtött ülésű terepjáródban gubbasztasz, és arról ábrándozol, hogy a fejedben ott lakik a világegyetem. Ami egyenlő húsz belvárosi galéria húszméteres körzetével. Meg néhány kávézóval, ahol interjúkat adsz. Nem mintha én közben szociográfiai mélyfúrást végeznék, de találkozom emberekkel, élek, boltba járok, tömegközlekedem, ülök helyetted a szülői értekezleteken, átveszem anyám postáját, feladom a csekkjeit. Nem hiányzik a valóság? Nekem a helyedben hiányozna. Nem te mondtad mindig, hogy a képzőművész-palántákat mind be kéne adni egy fél évre dolgozni valamelyik gyárba, a szocialista éra sok égbekiáltó hülyesége közt ez egyáltalán nem volt elvetélt ötlet. Mert a valósággal való kontakt híján elsorvad a művészet. Jó, tudom, te már túl vagy a gyári fél éveden, maga vagy a gyár, az emberiség, pulzusodban lüktet maga a sokszínű élet, s ha megszólalsz, rajtad keresztül a társadalom beszél. Na de mégis…
Tudtad, hogy a lányod legjobb barátnője anorexiás, és Blanka mindent megtesz, hogy segítse őt a küzdelemben? Annyira megszállott, félek, nehogy magával rántsa valami nagyobb erő. Beiratkozott kortárs segítő tanfolyamra, kiképzi magát, éjszakákat dumál át a lánnyal, végigkalandoznak a múltján, a családján, a komplexusain, a vágyain, az elfojtásain, az elakadásain.
Máté meg kezd kiszeretni a vívásból, miközben a trénere esküdözik, hogy most kéne komolyan venni, heti még egy edzést belerakni, felügyelni az otthoni futást, erősítést, mert itt a soha vissza nem térő pillanat, hogy szintet ugorjon. Ebben a döntéshelyzetben is magamra maradtam. Vajon kamaszos hiszti csak? Vagy valóban kiégés ez a fiunknál? Utóbbi esetben nem kéne erőltetni. Inkább dobjuk el az élsportot, mint hogy belenyomorodjon. Vagy utólag ő maga fogja verni a fejét a falba, miért engedtük, hogy abbahagyja?
Ákost látnod kellene, megcsinálták az osztállyal a szokásos szárazlevél-kompozíciós feladatot, és hát igen, a fiad műve kivilágít a többi közül. Nem az elfogult anya szól belőlem. Apró darabokra tépdeste a leveleket, és „örvénylő színfolyamatokat hozott létre", ezt mondanám róla egy verniszázson. Csupa átmenet, sárgából zöldbe, barnából vörösbe, vadul hullámzó ősztenger. Ilyen kicsiként ilyen érzéket az absztrakt iránt, a lényeg iránt! Nem hiszed el. A tanítónő persze nem vette észre, elég fásult, bár kedves nőszemély. Nem hibáztatom, nem az ő világa a miénk. Bár inkább csak a tiéd ma már, de részese voltam én is. Ezt se fogod látni, az opus No1-et, pedig mondhatnád büszkén, a te fiad. Kimaradsz belőle. Mire szórakozottan rábiccentesz, hogy aranyos, a fiad már nem fogja érezni a benne felbuzgó büszkeséget.

Mert már kihűl a lelkesedés, amivel csinálta. Remélem, amikor Ákosnak kiállítása lesz, azért odavonszolod még majd a csontjaidat! Vagy én tollak majd kerekesszékben? Esetleg valamelyik fiatal modelled, akikre, mint mondod, ok nélkül féltékenykedem. Azt azért megnézném! Hogy melyik csitri fogja majd letörülni a valagadat, mikor már nem leszel szobatiszta! Ilyenkor szoktak a vén kicsapongók alázatosan visszakúszni a régi asszonyhoz, hogy karjai közt fejezzék be magatehetetlen napjaikat. A csillogó szemű növendékek ritkásabban fogják látogatni az agg zsenit, nekem elhiheted! De talán akkor is engem vádolsz majd, hogy elüldözöm őket a vasvillatekintetemmel. Megtagadom tőled ezt a pár szál virágot, ezt a kis felfrissülést. Na igen, te meg a gyerekeidtől önmagad. Kvittek vagyunk! Az a különbség, hogy egy gyereknek jár az apja, egy elkötelezett férfinak viszont lópikula jár, nem csitrik vére. Egyem a vámpírlelkedet!

Tudtad, hogy Ákost kipécézte magának egy srác az osztályból? Balázska rászállt, veri, elveszi a dolgait, és az egész nem derül ki, ha véletlenül nem megyek érte korábban, és nem látom a dulakodást. Leszidtam a másik fiút, de makacsul hallgatott, leszegett fejjel. Szóltam a tanítónőnek, azt mondta, intézkedik, de nem történt semmi. Csak annyi, hogy Balázs anyukája nekem támadt, miért nem hozzá fordultam, miért kell beárulni a gyerekét, nem vagyunk az óvodában! Különben is Ákos hazudik, az ő gyereke megmondta, hogy soha nem bántotta. Most akkor próbálkozzam a tanítónőnél? Vagy az anyukával, aki szemlátomást engem néz gyenge láncszemnek. Ákos állítja, most már nem bántja senki, de szerintem félelmében tagadja csak. Az apjának lehet, jobban megnyílna, ha volna neki olyan. Lehet, még azzal a Balázs gyerekkel is jobban megtalálnád a hangot. Vagy legalább megpróbálhatnád.

Ez is vicces műfaj, hogy beszélek hozzád, de tudom, úgyse fogod hallani. Meguntam, hogy kisípol a telefonod, és átirányít. Tudom, nem használod az üzenetrögzítőt, sose hallgatsz vissza semmit. Akkor használom én. Kicsit olyan, mintha veled beszélgetnék. Még jobb is, nem szakítasz félbe folyton az okosságaiddal, nem tudsz mindent jobban, nem akarod megoldani rögtön a dolgokat az ismert művész magabiztosságával. Emlékszel? Régen tudtál hallgatni… Sosem bírtad ki hosszan szótlanul, de a mainál azért jobb volt a helyzet. Szóval, megint, megint egyedül fogok dönteni. Téged hidegen hagy, nem is vagy itt, sehol se vagy, a nem létező művészetedben vagy. Jó, létező, persze, ott van a köztereken, nyomot hagytál, száz év múlva is mondják majd a gördeszkások, mikor felugratnak valamelyik műved talapzatára: „ezt meg ki a tököm csinálta". Igen, lesz jó pár olyan, amelyhez talán fél század múlva is avas öltönyben viszik a koszorút meg a virágot évi egyszer, és a díszvendég politikus folyton az óráját nézi majd, mert várja a következő koszorúzás, míting vagy szalagátvágás. Te kalapálod össze a jövő emlékezetét, én meg itt vonyítok magányosan, mint sakál a sivatagban. És igen, az én kétségeimre senki sem fog emlékezni félszáz év múlva, most sem érdekelnek senkit. Még téged sem. De mégis itt, a jelenben dől el az életünk, ha megengeded, hogy fennkölten fogalmazzak. A művészettörténészeidnek meg szoktad engedni. De most nem csempészek bele csipetnyi iróniát, hogy a kedvedre tegyek. Nem kívánja az anyag. Tudod, mint a főzésnél. Kell-e még tárkony a levesbe, vagy sem. Amit mondok, az pucéran patetikus, olyan, mint egy önsegítő tanfolyam motivációs idézete. És mégis igaz. Zajlik az élet az ittben, a mostban. És te nem vagy itt. Hiába hitegeted magad, hogy más dolgozó férfi is így van ezzel. Amúgy hidegen hagy, ha a világon minden menedzser, kőműves, tanár, politikus, lelkész vagy kamionsofőr használhatatlan is, mikor munkából hazaér. Engem csak te érdekelsz. Meg főleg mi mind. Ahogy együtt vagyunk. Mondjuk családnak, akkor is, ha egyre kevésbé hasonlít családra.

És most itt ez a baleset is. Hát, nem tesz boldoggá. Mondod, hogy életed nagy lehetősége, de csak ürügyet látok benne, hogy még jobban eltávolodhass tőlünk. Mint amikor elfogadtad a német ösztöndíjat, ó, ugyan, csak két hónap, és ma már, a telekommunikációval, igazán nevetséges. Nem osztottál nekünk lapot, a te paklidban csupa férfilap, no meg az ászok… És mikor nem hívtál, és rád telefonáltam, és mindig az a kedvesen búgó hangú Inge vette fel, hogy sajnos a nagy művész nincs otthon, dolgozik éppen, megbeszélést tart, nem tudja adni, de nagyon szívesen továbbítja neki az üzenetemet, bármi is legyen az. Inge annyit hallott már rólam, nagy-nagy tisztelőm volt, olyan szívesen elbeszélgetett volna velem az élet kicsi és nagyobb dolgairól. Inge egy bűbáj volt. Ne bomoljak már, házvezetőnő, ennyi, cserélte a törülközőket, ételt hozatott, ellenőrizte a takarítást, járt a tisztítóba. És fiatal, bodybuilder pasija volt, teletetoválva, úgyhogy este hazament ahhoz, volt, aki szórakoztassa. Akinek nem Inge, ne vegye magára, röhögtél… Hány ilyen inget nem vettem magamra. „Mint mikor két ing között meztelen a melled…" Hányszor idézted ezt régen. Hányszor idéztél annyi mindent. Hogy „csillaghálóban hányódunk, partra vont halak". A fülembe suttogtad elalvás előtt, hogy hozzád már hűtlen lettek a szavak… Most a te szavaid lettek hűtlenek énhozzám. Oké, néznél rám a nagy, okos dióbarna szemeddel, akkor legyünk konstruktívak, mi a megoldás? Vicces kérdés.

Megoldás, az nincs. Csak megoldatlan dolgok továbbgörgetett halmaza. Terhek megosztása. Kisírni magunkat egymás vállán. Késő éjszakába nyúlóan beszélgetni, mikor mindenki elaludt már. Egy pohár borral a verandán. Jelenlét, az kellene.

Ehelyett most is mi van? Rávetődtél erre a repülőgép-katasztrófára, mint gyöngytyúk a takonyra. Szeretted ezt a gusztustalan hasonlatot, talán most is használod. Értsem meg, ez nem egyszerűen egy baleset. Hanem A BALESET. A pillanat. Minden művész életében vannak meghatározó pillanatok, s már amikor olvastad, hogy egy katonai repülőgép lezuhant egy kis falu határában, huszonhat szlovák deszantos meghalt, már akkor mászott felfelé a gerinceden az érzés. Hogy ez élet, halál, diplomácia, nagyhatalmi kérdés, emberi sors, történelmi fordulópont, hatalmas vihar egy kis település csendes bilijében. Hogy ha lesz emlékmű, és lennie kell, ez nem akármekkora horderő, biztos elkülönítenek egy jókora büdzsét, ide nem elég egy márványoszlop vagy egy terméskő, sem egy bánkódó nőalak bronzból. Ez nem egyetlen síremlék, ez kéttucatnyi család, két nemzet, egy hadsereg szimbolikus gyászobjektuma. És hogy nagy büdzsé lesz, az nem a pénzhajhászat miatt fontos, ezt pontosítanád, még mit nem, ez csak annyit jelent, hogy végre normális léptékben lehet gondolkodni, és nem jönnek majd folyton azzal, hogy itt meg ott meg kellene nyesni a költségeket, nem lehetne-e bronz helyett alumíniumból, kőből, de ne márványból, műanyagból, papírmaséból, újrahasznosított szemétből. Meg hogy ez a munkaóra-mennyiség is túl soknak tűnik. És akkor magyaráznád nekik, hogy mit csináltál te, mit csinált a kőfaragó, az öntő, a csiszoló ennyi ideig ezen a darab izén, amit művészetnek nevez a sok ingyenélő. Míg a becsületesek a lelküket kiteszik a Tesco kasszájában.

Tudom én, hogy ezért sajátítottad ki az ügyet, ez a szobor okvetlenül a tiéd kell legyen, semmi pályáztatás, semmi zsűrizés. Latba vetve összes politikai kapcsolatodat, kilincselve a megyei nagyuraknál, akiknek a csöpp fejében közben az kattog, vajon hogyan juttathatnának egy kis tereprendezési, kivitelezési munkát a vállalkozó haverjaiknak, mi lesz a területkisajátítással, ki húzza le arról a sápot, hova lehet majd állni fényképezkedni, nemzetiszín szalagot átvágni, kinél lehet ezzel bevágódni a kis-, közepes és nagyfőnökök közül, milyen szívességgé tudják átkonvertálni ezt az ügyet, hogy minél jobban járjanak vele. Azt

is tudom, hogy ebbe a sok ügyeskedésbe már mennyi időt öltél bele, ezt bizony nem fogod tudni felszámítani, mikor leadod a költségvetést. Ezt csak rajtunk tudod megspórolni magadnak, mert nem lehet, hogy az alkotóidőd rovására menjen, arra gondosan ügyelsz. Na meg persze hozzájön a leköltözős projekt, mert az alkotás folyamatának, ennek a három hónapnak ott kell lezajlania, magadba kell szívnod azt a levegőt, körbejárnod minden oldalról az esetet, látni a falusiak arcát, a mentés folyamatát, a roncsok eltakarítását, beszélgetni mindenkivel. Csak így lesz teljes a kép, csak így formálódhat ki organikusan a terv. Alulról, csemetéből növekedve, mint egy faóriás. Óriási! És hol a mi helyünk a növekedés folyamatában? Lehetünk táptalaj, kezi csókolom? Esetleg trágya? Este telefonálhatunk. Ha van valami rendkívüli. Ha valaki meghalt vagy megszületett. Pénzt hagysz majd. Köszi.
Igen, lehetnél tengerészkapitány, akit fél évig nem lát a családja. És a hat hónap, amíg itthon lennél, pont elég lenne, hogy alig várjuk, míg újra vízre szállsz. És a hat hónap nélküled épp elég lenne, hogy újra vágyakozni kezdjünk utánad. Csak, ugye, a szerződést az elején kötik, és én nem így vettem meg ezt a kapcsolatot, hát mérlegelni sem volt időm. Most persze utólag mérlegelhetek. Amennyit akarok. Csak már hiába.
És akkor még a kis Eszterkéről nem is beszéltünk. Persze, nagyon tehetséges. A lányod lehetne. Félig-meddig annak is tekinted. Na de a másik felében? A semmi kis trikóival, lapos, pucér hasával, a mininél kurtább szoknyáival meg a forrónadrágjaival. A hajzuhatagával. Tudom, mindig is elbűvölt az ilyen szőke kazal. Mégis engem vettél feleségül, aki barna vagyok. Így jártál. Nincs kedvem befestetni, megpróbálni más lenni, mint akihez az életedet kötötted. Vagy a csónakodat. Bárhogy is nevezzük. Meg hát nem is vagyok versenyképes. Három gyerek, feljöttek a kilók itt is, ott is. Bezzeg egy híres-neves művésznél nem számít a rozmártest, inkább szexi, a megbízhatóság, a megállapodottság ábrándja. Íme a tökéletes apapótlék egy elapátlanodott korban… A széttört ideálok mackós megtestesítője…
Kipufogtam magam, igen. A „megkeseredett feleség" paradigma. Valószínűleg már a rögzítőd sem veszi ezt az egészet, vagy ha igen, az pont annyit ér majd, mint egy soha fel nem fedezett kazamata vagy piramis titkos belső felirata. Azt hiszem, ebből állítok szobrot magamnak. A sok keserűség tajtékából. Egy egész tengernyi hullámzás lerakódása ez. Benne van minden, az összes örvény, áramlat, sirályvijjogás, mormoló bálnaének, viharok, napflitter, misztikus összhangban mozgó halrajok, késfogú cápák, fodrozódó ráják, korallok, erotikus táncot lejtő vízi növényzet. Te azt hiszed, benned van az élet. Nekem élő bizonyítékaim vannak rá, hogy énbennem. És ez nem afféle béranyaság, nem pusztán kihordtam őket, hanem ma is bennem folytatódik minden örömük és kudarcuk, ábrándozásuk és fájdalmuk. A meghosszabbításuk vagyok, bennem érnek az égig, a jövőig. Aminek én már elértem a partját. És ne legyenek illúzióid, van ilyen szobrod neked is, csak negatívban, kitöltetlenül. A tátongó hiányban. Egyes kurátorok vagy egyetemi oktatók gyönyörű elméletet szőnének e köré. Mi csak bekiabáljuk ezt a negatív teret, és halljuk, ahogy hangunk ide-oda verődik a semmiben.

OLÁH ANDRÁS

VADONJAINK

a susnyásban barangoltunk a
haverokkal térdig csatakosan önfeledt
mámorban két zsíroskenyér között
a Tisza-csatornánál letisztítottuk az út
sebeit a bátrabbak átúsztak a túlpartra
én a stéget őriztem s figyeltem
elváltozott arcát a víznek
a zsombékosban riadóláncot alkotva
leveleken kucorgó békák leselkedtek
nádszálakból hidat építettem nekik
de elferdült a bizalom s pálcájával
közénk csapott az összegyűrt idő
azóta elkerülnek az álmok nyitott
szemmel számolom az óraketyegést
bevégzett dolgok képei pörögnek
és visszaszöktetnek abba az
elhagyott vízparti vadonba

REMÉNYEINK

megint be fog sötétedni
anélkül hogy szólnánk egymáshoz
csak bóklászunk vakon
múlt időbe kapaszkodva
régenvolt mosolyok
incselkednek velünk
mi pedig reménykedünk
hogy lesz még mit megosztani
ha éjjel kisimítjuk
párnánk gyűrődéseit

JÁNOKI-KIS VIKTÓRIA

VIPASSANA

Mindjárt kicsengetnek, és neked még öt mondatot át kell tenned részesből tárgyesetbe. *Die Katze sitzt im Korb. Ich setze die Katze in den Korb* vagy *in das Korb.* Fogalmad sincs, hogy a kosár hím- vagy semleges nemű. Három éve tanulsz németet, de egyre jobban utálod. Nem érted, miért kell minden nyavalyás főnévnek nemmel rendelkeznie. Mitől lány a nap és fiú a szék? Tiszta hülyeség az egész. Tavaly kérted anyádat, próbáljon meg áttetetni az angolcsoportba, de nem engedték. Aki negyedikben némettel kezdett, annak folytatnia kell nyolcadikig. Fafejű az igazgató és az egész iskola, váltanod kellett volna egy hatosztályosba, már bánod, hogy az utolsó pillanatban elbizonytalanodtál, és meggondoltad magad.

Legyen *in den Korb*, haladsz tovább. Ha már átnézni nem lesz időd a dolgozatot, legalább fejezd be, az is valami. Frau Kovács pakolássza a cuccait, mindjárt beszedi a lapokat. Elég szemét dolog pénteken hatodik órában témazárót íratni, de kezdesz hozzászokni, hogy az összes tanár megkergült. Azt hiszik, egy hónap alatt be tudják rajtatok vasalni az elmaradt tananyagot.

*Der Apfel liegt auf dem Tisch***.** Ez tárgyesetben úgy lesz, hogy *Ich lege den Apfel auf den Tisch.* Az asztalról kivételesen tudod, hogy hímnemű. Úgy jegyezted meg, hogy apád folyton azt magyarázza az öcséidnek, egy férfi legyen kemény, és bírjon ki mindent. Az asztal meg kemény, és többnyire elbírja, amit rátesznek. Az apád persze nem ilyen. Két napja utazott el anya, de ő már szét van csúszva. Reggel te szóltál rá, hogy elfelejtett zoknit venni, és kioldódott a cipőfűzője. Kész katasztrófa volt az indulásotok. Samu bőgött, mert kipurcant a szöcskéje, Márk nem találta a tesicuccát, te meg öltözködés közben elbotlottál az előszobában, és majdnem kibicsaklott a bokád. Még mindig érzed a fájdalmat, ahogy körözöl a lábfejeddel.

Das Fenster steht neben dem Sofa. Ez az utolsó, és kész vagy. Frau Kovács közeledik, most veszi el Janka dolgozatát, a levegőbe röppenő papírlapok félig üresek. Barátnőd ismét elálmodozta a számonkérést, mégis vidáman pattan ki a padból. Irigyled, amiért ilyen lazán veszi a tanulást. Te is próbálsz úgy tenni, mintha nem érdekelne, milyen jegyeket kapsz, de azért szeretnél év végén legalább egy négyest minden tantárgyból. Az irodalommal és a nyelvtannal nincs gondod, németből is elég jól állsz, a matek, a kémia és a fizika viszont kész gyötrelem számodra. Leírod az utolsó mondatot, átadod a témazárót, felsóhajtasz. Végre itt a hétvége. Igaz, anya nélkül, de akkor is. Elpakolod a tolltartódat, indulsz a kijárat felé. Az ajtóban neked ütközik Ágoston.

– Fuj! – mondja utálkozó hangon. Lesöpri a vállát, kiszalad a folyosóra, elővesz a táskájából egy átlátszó flakont, befújja vele az egész pólóját. – Még jó, hogy van nálam Kővári-spré!

Tavaly találta ki ezt a baromságot. Csinált egy spriccelőt, felírta rá a családnevedet, és azóta mindig lefertőtleníti magát, ha hozzád, a padodhoz vagy bármelyik

---

Jánoki-Kis Viktória a Petőfi Irodalmi Múzeum Móricz Zsigmond-ösztöndíjasa.

cuccodhoz ér. Jönnek a haverjai, röhögve néznek rád. Hátat fordítasz nekik, kiszaladsz az iskola udvarára, nekidőlsz egy fának. Korog a gyomrod, szédülsz. Meg kellett volna enned az ebédet, de Ágostonék kenyérgalacsinokkal dobáltak a menzán, így inkább otthagytad a borsólevest és a buktát is, pedig mindkettőt szereted. Előveszed az uzsonnásdobozodat, maradt benne egy szelet túrós pite, befalod. Megjelenik Janka.

– Kerestelek – mondja. – Hogy sikerült?

– Gőzöm sincs. Neked?

Felnevet. Előveszi a telefonját.

– Írt apám. Negatív lett a tesztje. Átjöhetsz holnap.

– Ott is aludhatok?

– Persze.

Ennél jobb hírt nem is kaphattál volna. Már csak arra kell figyelned, hogy otthon kedves legyél az apáddal. Ha megengedi, hogy szombat reggel lelépj, akkor a pünkösdi hosszú hétvége egy jelentős részére megszabadulsz a családodtól.

– Elkísérsz a buszhoz? – kérdezed.

– A nővérem megígérte, hogy elvisz magával ruhát venni.

– Mázlista.

Kisétálsz az iskolából, szabad vagy, tiéd a délután, zseniális, hogy nem kell bevárnod az öcséidet, és elviselned őket az autóban. Valami haszna mégiscsak van anya elutazásának. Ő csak akkor engedi meg, hogy egyedül menj haza, ha halaszthatatlan dolga van délután, de ez ritkán fordul elő. *Egy család vagyunk, jövök értetek, együtt megyünk haza*, mondja mindig, amitől olyan érzésed támad, mintha kötelező volna szeretned a velük töltött időt.

Felszállsz a 257-esre, orrodig húzod a maszkot, nehogy rád szóljon a sofőr. Komor tekintetű fickó. Tartasz tőle. Leülsz a leghátsó sorba, ahonnan be lehet látni az egész teret. Egy csapat gyerek áll a folyosón, ők is ÖKU-sok, alattad járnak, ötödikesek vagy hatodikosok lehetnek. A lányok béna, kopott ruhákat hordanak, sminket sem viselnek, mégis felszabadultan nevetgélnek a srácokkal. Bárcsak te is ilyen lazán tudnál viselkedni a fiúk jelenlétében, de amióta Ágoston elindította ellened a szekáló hadjáratot, nem bízol bennük. *Der Junge, der Sohn, der Mann*, ezeknél legalább van értelme a hímnemnek. Viszont *der Mond, der Stern, der Gott?* Ugyan már! Az kéne még, hogy az égitestek és Isten is férfi legyen. Egyébként akkoriban romlott el az egész, amikor Janka kikotyogta az osztályban a Farkas testvéreket. Előtte Ágoston le sem vette rólad a szemét. Minden órán stírölt, egyszer poénból összeszámoltad, negyvenöt perc alatt harminckétszer nézett rád. Eleinte idegesített, de aztán rájöttél, hogy *crusholod.* Megírtad neki *hangoutson,* mire azt válaszolta, hogy csak azért bámult, mert „felelsz vagy mersz"-eztek a haverjaival. Másnap sétáltatok fel először Jankával a solymári várba, elütni a délutánt. Épp a kútnak támaszkodva beszélgettetek, mikor megállt mellettetek két biciklis fiú. Idősebbek nálatok. Szóba elegyedtetek, zenét hallgattatok, estig együtt lógtatok. Másnap Janka csak róluk tudott beszélni a suliban. Hogy Dávid és Szabolcs így, meg Dávid és Szabolcs úgy. Alig telt el egy hét, Ágoston rajzszöget

tett a székedre, kitalálta a Kővári-sprét, és a haverjait is rád uszította. Kavicsot szórtak az uzsonnásdobozodba, rágót nyomtak a szótárfüzetedbe, és mikor hittanon Dávid zsoltárát vettétek, rád mutogattak, és hangosan nevettek. Egy alkalommal úgy bedühödtél, hogy fejen dobtad Ágostont a Bibliáddal. Beküldtek az iskolapszichológushoz. Azóta a lányok is utálnak. Mindennap megkapod valakitől, hogy agybajos vagy. Régebben sírtál miatta, de már nem érdekel az egész.

Lassan zötyög át a busz Pesthidegkúton, minden megállóban hosszan vár, hogy fel tudjanak totyogni az idős nénikék. Ajtónyitásról ajtónyitásra gyarapodik a számuk, mintha valami belvárosi nyugdíjasbanzájra készülnének. Előveszed az MP3-lejátszót, elindítod a kedvenc válogatásodat. One Direction, Follow the Flow, Dua Lipa, Halott Pénz és Magna Cum Laude, fél éve ezt az öt együttest hallgatod. Bármilyen hangulatra van megfelelő számod. Néha úgy érzed, zenefüggő lettél. Akkor is hallod a dallamokat, amikor olvasol, tanulsz vagy beszélgetsz, fejedben állandóan ott cikáznak a sorok. „Mit ér a földön, mit ér hazád? Mit ér a házadban piciny szobád? Mit érhet ott a gondolatod, ha nincsen kivel megosztanod?", vagy a másik visszatérő refrén: „Nem tudok bal kézzel írni, nem tanították. Nem tudom, hogy kell szeretni, megtaníthatnád." Arról ábrándozol, milyen lesz egyszer élőben látni a kedvenceidet. Tavaly épp pedzegetted a szüleidnek, hogy koncertjegyet szeretnél a tizenharmadik szülinapodra, mikor beütött a járvány. Mennyire szép is volt, mikor a tanárok még olyan bénák voltak, hogy nem tudtak órát tartani, csak megküldték a házit e-mailben. Elszaladt veled a tavasz és a nyár, összefolytak a hónapok, és mire szorongani kezdtél volna a vírus miatt, elkapta az egész család. Gond nélkül átestetek rajta. Azóta az egész felhajtás csak egy távoli, érdektelen probléma számodra, amiből annyit érzékelsz, hogy házon kívül maszkot kell hordanod, a felnőttek folyton kézmosással nyaggatnak, és többet vagy otthon, mint valaha.

Az utolsó pillanatban ugrasz le a buszról, érkezik a 29-es, átszállsz. Tested olyan, mint egy számítógépes karakter. Könnyű irányítani, engedelmeskedik a parancsaidnak. Itt ugorj le, ott szállj föl, lépj hármat előre, ülj le arra a székre. Nyomod a gombokat, mozgatod a bábut, de te magad nem vagy jelen. Homlokodat az üvegnek támasztod. Bár sejted, hogy ez is csupa fertőzés meg bacilus, eleged van a paráztatásból, reszkessenek az öregek, neked nincs félnivalód. Sportosan vezet a sofőr, sebesen futnak el melletted a házak, az utat szegélyező fák koronáit bearanyozza a nap. Időnként felbukkan egy fehér lomb. Meggy vagy cseresznye lehet. Nyárra kiderül.

Vajon mit csinál most édesanyád abban a furcsa, indiai nevű táborban? Csukott szemmel meditál egy füstölőszagú teremben? Vagy egy nagy hasú Buddha-szobor előtt mantrázik? Nehéz őt így elképzelned. Amióta az eszedet tudod, együtt imádkoztok reggel és este, vasárnaponként pedig szép ruhába öltözve indultok a templomba. A te anyukád összekulcsolt kézzel fohászkodik az Úrhoz, nem érted, miért ment el egy ilyen helyre. Az üvegen túl felbukkan az elmegyógyintézet zöld vaskapuja, rajta „BELÉPNI TILOS" felirattal. Felpattansz, a nyíló ajtóhoz sietsz, leszállsz.

Sajog a bokád. Idióta az apád, az ő táskájában botlottál el reggel, mindent összevissza hagy a lakásban. Nekivágsz az emelkedőnek, fürkészed a diliház hatalmas parkját, hátha meglátsz valami érdekeset. A töritanár egyszer azt mesélte, hogy miután bezárták az intézetet, bolondok árasztották el a környéket, minden utcasarkon kóválygott egy félkegyelmű, alig győzték őket összefogdosni a rendőrök. Akiket nem sikerült elkapni, azok még mindig

itt élnek, a környező erdőkben. Azt is mondta, hogy mikor még működött a kórház, külön részleget tartottak fenn a gyerekek számára. Volt ott egy lány, akit nem lehetett kiengedni az épületből, mert amint meglátott egy fát, felmászott rá, és leugrott. Háromszor szökött ki és törte össze magát, mire úgy döntöttek, zárkába rakják. Ott aztán telerajzolta a falakat hatalmas törzsekkel meg lombokkal, és mikor nem kapott több zsírkrétát, körömmel kapart vonalakat a vakolatba. Időnként elképzeled, milyen lehetett ez a lány, mielőtt behozták ide. Talán pont annyi idős volt, mint te? És miért ugrott le folyton a magasból? Azt hitte, tud repülni? Vagy azért akarta magát összezúzni, mert félt valamitől? Te csak ritkán félsz. Mondjuk pár nappal ezelőtt, mikor megnéztél egymás után három részt a *Stranger Things*ből, hajnal négyig nem mertél elaludni. Égve hagytad a lámpát, és tágra nyílt szemmel bámultad a szobád falait, nehogy valaki kinyúljon érted a téglák közül, és berántson egy másik dimenzióba. A suliban egész nap szédelegtél, a harmadik szünetben elaludtál a vécén, Janka talált meg. Azt hazudtad az osztályfőnöknek, hogy megjött, és nem találtál a táskádban betétet. Néha te is úgy érzed, hogy meg tudnál bolondulni. Amikor a tanáraid hülyék, az apád úgy beszél veled, mint egy óvodással, a testvéreid agyadra mennek, Ágoston undorodva fordul el tőled, és Dávid a vár falához nyom, miközben te lent vérzel, üvölteni tudnál, hogy mindenki szálljon le rólad, és hagyjon végre békén, de aztán eszedbe jut a lány a zárkában, és inkább lenyugtatod magad zenével.

Számolod a lépcsőfokokat, hetvennyolc lépéssel jutsz fel a Széher útra. A sorompó mellett két biciklis srác hajt ki az erdőből. Elszáguldanak előtted. Feszülős ruhában vannak, csupa izom mindkettő. Ha a barátnőd itt lenne, azt mondaná, *hot guy check*[1], de egyedül nincs kedved kivesézni őket. Utánuk se nézel.

Rég jöttél haza úgy, hogy senki nem várt itthon. Bezárod magad után a kaput, keresgéled a csomón, melyik kulcs nyitja a bejárati ajtót. Tűz a nap, szinte éget a fal tövében megrekedt levegő, egy gyík felrohan a falon, és eltűnik a zöld zsalugáter mögött. Épp kezdted az iskolát, mikor a házatok épült. Máig emlékszel a szűk nadrágos, hátranyalt hajú francia pasasra, aki minden délelőtt itt ordibált a kőművesekkel. Iszonyúan hadart, semmit nem értettél belőle, csak két szó maradt meg, amit folyton ismételgetett: rusztik és provansz. Egy idő után el is neveztétek *Mösziő Provansz*nak. Apád utánozta a mozdulatait, ami nagyon tetszett neked. Anyád viszont úgy rákattant a berendezésre, hogy esténként a *Szép Házak*ból olvasott nektek mesét, és szellemtörténetet talált ki a képekhez. Mire ideköltöztetek, Samu rettegett a bútoroktól, és minden sarokban kísértetet látott.

Belépsz az előszobába, meglep a csönd, soha nem hallottad még ilyen hosszan visszhangozni a bejárati ajtó csukódását. Ledobod a táskádat, átütő bűz csapja meg az orrodat. Bár a mosogatótálcában csordultig állnak a mosatlanok, és az étkezőasztalon is kint maradt két csomag felvágott, a szag máshonnan jön. Kinyitod a bal alsó konyhaszekrényt. A púposra tömött kuka tetején apád tegnap este rendelt halvacsorájának maradéka fekszik. Befogod az orrod, úgy viszed ki a vödröt. Két napja pakolsz a családod után, háromszor indítottad el a mosogatógépet, magadnak csomagolod a tízórait meg az uzsonnát, tanultál Samuval, megkerested Máté tesicuccát, apád meg annyit sem bír megtenni, hogy kivigye a szemetet, amiben a kajája rohad.

Kiszellőztetsz, felmelegítesz egy szelet pizzát, nyomsz rá ketchupot, átsétálsz vele a nappaliba. Elhelyezkedsz a kanapén, bekapcsolod a tévét. Furcsa, hogy senki nem szól rád.

[1] Menő pasi elemzése

Meglengeted a tányérodat a fehér szőnyeg fölött. Hangosan felnevetsz. Elindítod a YouTube-ot, rákeresel a legújabb TikTok-táncversenyre. Megszólal a zene, felvillannak kedvenc sztárjaid a képernyőn. Bal oldalon a szőke lány, tizenkilenc éves, jobb oldalon a barna, ő valamivel fiatalabb. Eszméletlen tempóval nyomják a figurákat, forog a kar, biccent a fej, fordul a csípő, hullámzik a törzs. Nem tudod eldönteni, melyik a menőbb. A barnát egy kicsivel jobban kedveled, mert nem csontsovány.

Jár a lábad, képtelen vagy ellenállni a ritmusnak. Leteszed a tányért, felállsz, utánozod a mozdulatokat. Terpesz, ugrás, lábkeresztezés, guggolás. Egész jól megy. Folytatod, gyorsul az iram, hajolsz, fordulsz, emeled a karodat, felugrasz. Mindent beleadsz, hogy ne tévessz, de túl pörgősek a táncok. Ledobod magadról a pulcsit, folytatod a koreográfiát, szünet nélkül követik egymást a hatvan másodperces felvételek. Napfényben úszik a szoba, izzadsz, át kell öltöznöd.

Felszaladsz a szobádba, keresel egy sortot meg egy haspólót. A legalsó fiókban rábukkansz a citromsárga bikinire, amit Jankától kaptál kölcsön. Azt mondta, vedd fel, és csinálj magadról egy fotót Dávidnak. Nyilván hülye ötlet volt, mindketten röhögtetek, de azért hazahoztad, most pedig hét ágra süt a nap, és senki nincs itthon. Meztelenre vetkőzöl, felkapod a fürdőruhát, megigazítod a melltartó szélére varrt rojtokat, szűkebbre állítod a bugyit két oldalon a köthető masnikkal. Épp csekkolnád magad a tükörben, mikor éles fájdalom nyilall a gyomrodba. Nem kellett volna evés közben ugrálnod.

Kiülsz az erkélyre. Felhúzod a lábad, nekitámasztod a szemközti széknek, nézed a combjaid belső, homorú ívét. Időnként azt szeretnéd, ha nem változna ilyen gyorsan a tested, máskor meg úgy érzed, képtelen vagy kivárni, hogy végre felnőtt legyél, és szabad. Bizsereg a bőröd, égetik a napsugarak, múlik a gyomorfájás. Hátrébb döntöd a szék háttámláját, lehunyod a szemed. Már csak három hét, és itt a nyári szünet.

Megszólal a kapucsengő. Összerezzensz. Fogalmad sincs, ki lehet az. Mindegy. Nem engeded be. Megint csöngetnek. Felülsz. Mi van, ha fontos? Mégsem várhatsz itt, mint egy rakás szerencsétlenség. Leszaladsz az előszobába, megnyomod a kaputelefon gombját, mély, eltorzított hangon szólsz a készülékbe.

– Ki az?

– Róbert. A medence-karbantartó.

Őt ismered. Tavaly ősszel téliesítette a rendszert. Tanácstalanul toporogsz az előtérben. Nagy levegőt veszel, felkapod a tavaszikabátodat, kimész a kapuhoz.

– Jöttem rendbe tenni a vizet – mondja a férfi mosolyogva.

– Csak én vagyok itthon – feleled. A lábaidat nézi. Meztelennek érzed magad.

– Édesapád azt ígérte, háromra itt lesz.

– Felhívjam? – kérdezed.

– Hagyd csak, majd én. – Elfordul, telefonál. Egyik kezében a szerszámosláda, másikban a mobil. Harminc körül lehet. Nálad ezerszer idősebb, a szüleidnél ezerszer fiatalabb. Térdig érő, zsebes nadrágot és egy kifakult, fekete pólót visel. Haja rövidre nyírt, mint a katonáknak.

– Azt mondta, mindjárt érkezik. Beengedhetsz.

Átfut az agyadon, mi van, ha hazudik, mégis kinyitod a kaput. Rád se néz, szó nélkül elindul a kert végébe. Tipródsz, mitévő legyél. Hagyd magára, vonulj fel a szobádba, vagy felügyeld a munkáját. A nap továbbra is tombolva süt, legjobb lesz, ha kihasználod, és barnulsz egy kicsit. Beszaladsz, megkeresed az új Leiner Laura-kötetet, anyád napszemüvegét meg a mobilodat, és a nappalin keresztül kisétálsz a teraszra. Áthúzol egy napozóágyat a burkolat szélére, hasra fekszel. Úgy teszel, mintha olvasnál, de Róbertet figyeled. Föltekeri

a fóliát, közben gondterhelt hangon ismételgeti, hogy basszuskulcs. Kíváncsi vagy, miért sápítozik. A medence széléhez lépsz. A télire bent hagyott víz sötétzöld, zavaros, az alja tele van fekete üledékkel meg óriási pókokkal.

– Ez de tré – mondod halkan.

– Hol vannak a szivattyúk? – kérdezi. Végigmér, majd ismét a vizet bámulja. Fogalmad sincs, milyen szivattyúkról beszél. Nem tudod, mit felelj.

– Azt hiszem, az autók mellé vittük be őket édesapáddal.

Elkíséred a garázshoz, furcsa érzés, hogy bikiniben járkálsz egy felnőtt férfi előtt. Míg kihozza a berendezéseket, megigazítod a melltartó rojtjait és a bugyi hátsó részét a fenekeden. Visszafekszel a napozóágyra, feljebb tolod orrodon a napszemüveget, olvasol pár sort, de Róbert újra elvonja a figyelmedet. Mászkál a kertben, kihúzza a slagot, tiszta vizet enged az állottra. Munkakesztyűt és csavarhúzót vesz elő a szerszámosládájából, lemászik a gépházba. Két perc múlva a medence minden nyílásából sugárban ömlik a víz, olyan hangos a csobogás, mintha egy zúgó folyó mellett feküdnél. Előkészíti a tisztítóeszközöket, lehasal a burkolatra, kézzel lehajtja a hosszú, fehér csövet. Mire végez, átázik a pólója, remekül szórakozol a káromkodásain. Összeszereli a botot, háromszögletű kefefejet rögzít a végére, lenyomja a felszín alá, nekitámasztja a falnak. Visszamászik az aknába, ismét babrál a szivattyúval. Mire kijön, a bot elsüllyed, a fehér cső pedig visszaúszik a felszínre. Kezdheti elölről az egészet. Ezt fel kell venned Jankának. Elrejted a mobilt a könyv mögé úgy, hogy csak a kamera lógjon ki. Elindítod a videót. Róbert mezítláb járkál a medence körül, porszívózza az alját. Előre tolja, visszahúzza a botot egymás után legalább ötvenszer. Karjain minden irányváltásnál kirajzolódnak az izmok. Dávid véznának nézne ki mellette. Leállítod a videót. Mégsem küldöd el Jankának. A végén még megmutatja valakinek.

A füvön édesapád közeledik összevont szemöldökkel. Biztos nehéz napja volt. Mindig nehéz napja van, legalábbis ezt szokta mondani esténként a vacsoránál. Tudod, hogy stratégiai tanácsadó egy nemzetközi cégnél, de fogalmad sincs, ez mit takar, azon túl, hogy alig van otthon, és rengeteg pénzt keres. Kezet ráz Róberttel, váltanak pár szót, aztán leguggol a napozóágyad mellé, és halk, mogorva hangon szól hozzád.

– Mégis, mit képzeltél? Azonnal menj fel átöltözni!

– Te mondtad, hogy engedjem be!

– Meg ne lássam ezt többet rajtad.

Összecsapod a könyvedet, felpattansz, faképnél hagyod. Idióta. Köszönni se tud, rögtön azzal nyit, hogy lehurrog és utasítgat. Este meg majd jön, hogy teregess ki, segíts elaltatni Samut, és nézd meg, be van-e zárva a bejárati ajtó. Felvonulsz a szobádba, megpillantod magad a tükörben. A bikinid olyan, mint egy szita, teljesen átlátszik. Mellbimbóid apró, fekete pöttyök a vékony, citromsárga anyag alatt. A bugyira rá se mersz nézni. Elszorul a torkod. Visszakapkodod a ruháidat, a pólóra ráveszel egy bő kapucnis pulcsit. Ki fogod nyírni Jankát. És soha többé nem találkozhatsz Róberttel. Mi lesz, ha elmeséli a barátainak? Reméled, egyetlen ismerőse sincs, egyedül él, és a családodon kívül senkivel nem tartja a kapcsolatot. Leülsz az ágyra, elindítod a videót, amit csináltál róla. Remegő kézzel tartod a telefont, figyeled a férfi arcát, próbálod leszűrni a gesztusaiból, mire gondolhatott, miközben a medencét takarította. Nem látsz rajta semmit különöset. Hátha észre sem vette az egészet, hisz többnyire hason feküdtél. Kivéve, amikor elkísérted a garázshoz. Ez borzasztó. Csöng a telefonod. Apád az. Már arra sem veszi a fáradságot, hogy feljöjjön a szobádba.

– Mi van? – kérdezed.

– Samu?
– Napköziben.
– Hol?
– Tudod. Iskola. Hidegkút. Napközi – mondod tagoltan. Leteszi. Hallod, ahogy közeledik a lépcsőn. Lehettél volna kedvesebb. Megigazítod a copfodat, mosolyt erőltetsz az arcodra. Belép az ajtón.
– Azt mondtad, hazahozod – mondja.
– Dehogy mondtam – feleled, de amint kiejted a szavakat, beugrik, hogy iskolába menet változott a terv, éppen a medencés hívása miatt. Kiszálláskor még utánad is szólt apád, hogy el ne felejtsd felkapni az öcsédet délután, csak Ágoston épp akkor ért a kapuhoz, és te válasz helyett berohantál az épületbe. Apád föl-alá járkál a szobádban, lábával odébb löki a ketrecet, a nyulaid rémülten ugranak szét.
– Bocs. Elszúrtam – motyogod.
– Mi volt rajtad ez a gönc?
– Jankától kaptam.
– Ennyi erővel meztelenül is ajtót nyithattál volna.
– Te meg ennyi erővel időben hazaérhettél volna.
Elborul az arca. Ebből baj lesz. Beletúr a hajába, az órájára pillant.
– Öltözz fel normális ruhába, és engedd ki Robit, ha végzett – mondja. Várod, hogy kiosszon, de rád se hederít, leszalad a lépcsőn, és egy hangos ajtócsapódással kiviharzik a házból. Biztos vagy benne, hogy meghalsz, ha újra beszélned kell azzal a pasassal. Netezel, zenét hallgatsz, játszol a nyulaiddal, beleolvasol egy másik könyvbe, de semmi nem nyugtat meg. Utálod apádat, hogy itt hagyott. Utálod magad, hogy megint elcsesztél mindent.
– Kisasszony! – hallod lentről a kiabálást. Émelyeg a gyomrod. Nincs menekvés. Kiengeded a hajadat, felteszed a napszemüveget, remegő lábbal indulsz a földszintre, alig látod a lépcsőfokokat. Kisétálsz a medence mellé, úgy teszel, mintha figyelnél a férfi szavaira, pedig csak a lábujjkörmeidet bámulod. Tegnap elfelejtetted újrafesteni, mindről lepattogott a csillámló arany lakk, roppant igénytelenül néznek ki. Soha nem szégyellted még magad ennyire.
– Estefelé, mikor a vízszint eléri a szkimmer közepét, elzárhatjátok a csapot – mondja Róbert. – Csak el ne felejtsétek, mert akkor minden úszni fog.
Bólogatsz, bár fogalmad sincs, mi az a szkimmer, és kizárólag az érdekel, mikor emeli föl végre azt a nyamvadt szerszámosládát, sétál ki a kertből, ül be az autójába, és tűnik el örökre a szemed elől. Amint az utcára lép, bezárod a kaput, és visszaszaladsz a házba. Leroskadsz a kanapéra, arcodról letörülöd a könnyeket, és mint egy elsős, megszámolod az ujjaidon, hány nap még, mire visszajön anya.

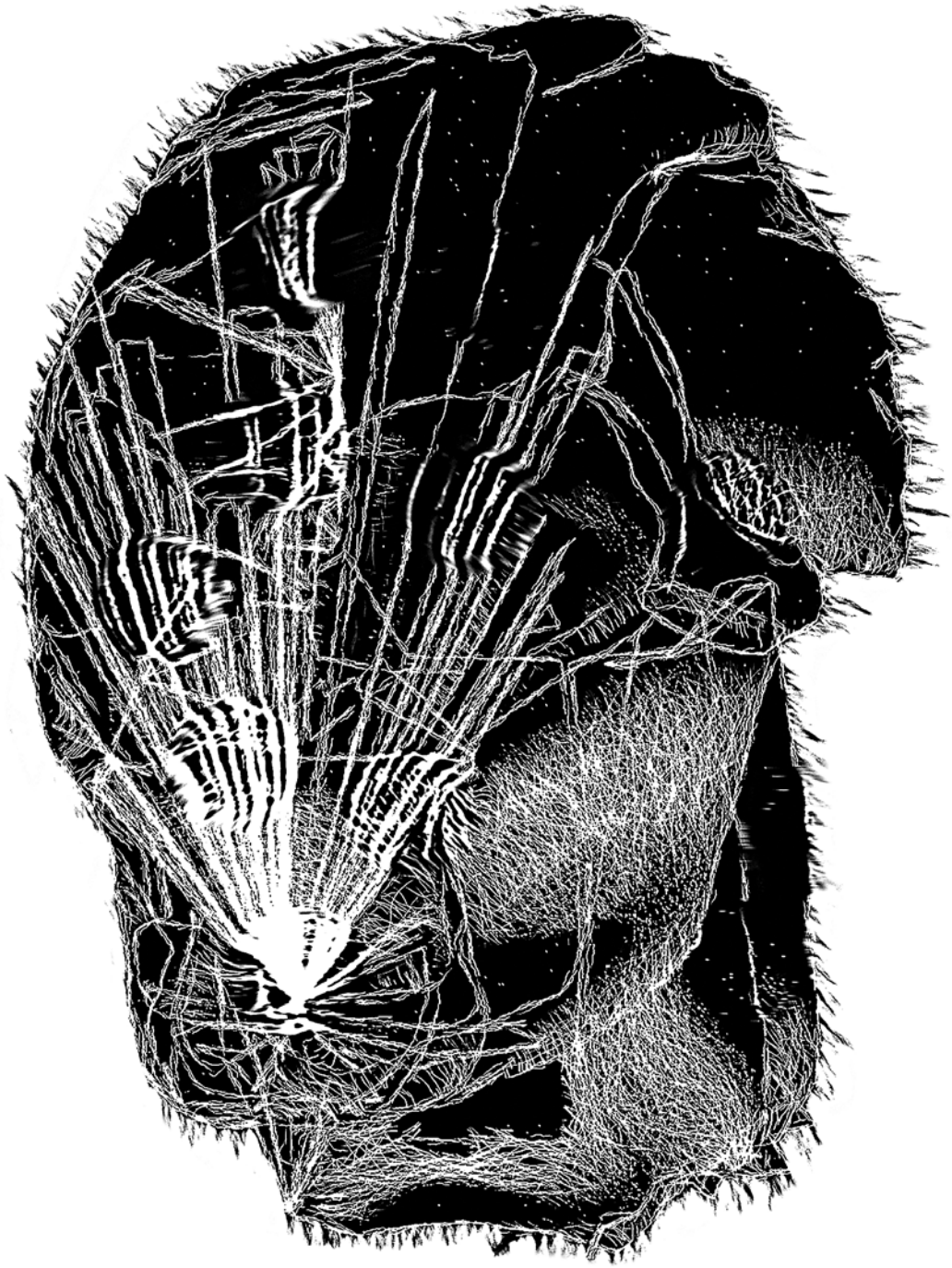

TOROCZKAY ANDRÁS

A FIÚ A KÍNAI ELŐTT

A minden távoli fényforrást talán örökre elfüggönyöző rózsaszín, fekete, szürke, sárga felhők közönyösen ontották magukból a hópelyheket, és az emberek cellájuk ablakaiból maguk is fásultan bámulták a máskor mohón, gyermeki örömmel körülrajongott bűvészmutatványt. A lámpák makacsul megvilágították a kihalt utcákat, bár senki sem járt rajtuk, csak hópelyhek és kóbor állatok. Meg az a fiú, akinek nem szabadna az utcán lennie. Vagy papírja van róla?

Éhes az elnéptelenedett Fehérvári úton sétált, azon a szakaszán, ahol négysávossá szélesedik, hogy belefolyjon az Október huszonnegyedike útba. Olyan csönd vette körül, mintha nem Budapesten lenne, hanem valahol az Alföld szívében.

Valamiért azt gondolta a fiúról, hogy orosz. Az utóbbi időben a kínai vegyeskereskedés kirakata előtt ült, sose máshol. Mióta megkezdődtek a korlátozások, mindig ugyanakkor, a kijárási tilalom kezdete után tíz perccel Éhes sétálni ment kutyájával, és a fiút mindig ott találta a betonon ülve. A telefonját nyomkodta, vagy ahogy Éhes mondta, bizgurálta – zenét hallgatott, csetelt valakivel, vagy csak az Instát pörgette, ki tudja. Mellette kétliteres flakon. Víz vagy vodka? Állandóan cigizett a fiú. A csikkjeit, mint a szotyolahéjat szokás, szétdobálta maga körül.

Éhesnek fogalma sem volt, miért, mi célból ül ott minden áldott este. Nem volt koldus, nem kéregetett. Boldogtalannak sem látszott, szinte dudorászott, fütyörészgetett. A ruhái alapján nem tűnt szegénynek, jó ruhái voltak, a telefonja mindig feltöltve, mert sosem másként, csak telefonját bizgurálva látta a fiút, mindig ugyanúgy. A táskáján mindenféle poggyászszalag – ebből gondolta Éhes, hogy külföldi. Azt meg, hogy nem nyugati, az arcából. Szlávos arca volt. Kerek fej, szemüveg, dokkmunkássapka.

Később, mikor esti fröccse mellett a számítógépnél ült, bevillant Éhesnek: lehet, hogy magyarként utazik sokat, és a szlávos külső sem garancia rá, hogy külföldi.

A fiúra gondolt. Ha most január vége van, és most január vége van, akkor immáron három hónapja ül ott.

Miért? Ki tudja? Miért? Ki tudja? Minden miértre jut egy ki tudja. Éhes kutyája sem tudta a válaszokat. Talán csak bolond, és teljesen véletlenszerű az egész. Valamiért bekattant, pont itt és pont így. Vagy talán én vagyok a bolond, gondolta hirtelen Éhes, miközben beleivott a fröccsébe. Talán bérgyilkos, vélte azután, és megfigyel valakit. De hát láthatóan csak a telefonját figyeli, illetve nyomkodja. Elvan. Milyen bérgyilkos az ilyen? De ez talán csak álca. Vagy szerelmes lenne? Egy férjes asszonyba, akinek a férje éjszakai műszakba jár. A fiú viszont vidéki, és hamarabb ideér. A nőért azonban érdemes várni. Azért a nőért bármit érdemes, haver! De az igazat megvallva, nem tűnt bolondnak, se bérgyilkosnak, se szerelmesnek.

Csak valakinek, aki vár. De mire? A tél végére?

Programozó, könyvelő, esetleg fénymásolóban szolgál ki, később ezt képzelte Éhes. Ez a három lehet, gondolta egyik este is, a kijárási után tíz perccel, miközben kutyájával elhaladt a fiú mellett. Sőt, számára sem világos okból egy idő után már biztos volt benne, hogy könyvelő. Csak az lehet! Kezdő könyvelő egy kis irodában, ami nem sokkal a kijárási korlátozás előtt zár, ám ez a könyvelő messze lakik, talán egy külvárosi hotelban, ahová a rendkívüli helyzetben nem közlekedik az amúgy is ritka járata, s megbeszélte valakivel, mivel neki nincs kocsija, hogy érte jön, és hazaviszi. Talán a felesége. Vagy a barátja. Viszont mivel minden kocsma, kávézó, pláza zárva tart, ahol normál esetben addig is várhatna, ezért itt vár. Egész egyszerűen nem tud máshol várni.

Ez elég valószínű. Éhes örült, hogy ilyen jól kisakkozta a világegyetem egyik nagy rejtélyét.

De miért nem egy parkban? Miért Budapest egyik legcsúnyább, legforgalmasabb (habár mostanában épp kihalt) utcájának hideg kövén ül, miért nem egy padon a fák, bokrok közt?

Mikor Éhes egyik sétája kezdetekor újfent találkozott a fiúval, odament hozzá, elmondta neki az elméletét, és nagyon meglepődött: a fiú arról számolt be oroszos akcentussal, hogy nem programozó, nem is könyvelő, és nem is fénymásolóban dolgozik, hanem valóban bérgyilkos. Fiatal kora ellenére rengeteg embert ölt, és nyilván Éhest is meg fogja ölni egyszer, de most éppen szerelmes, mégpedig egy lányba, aki miatt Magyarországra költözött, megtanult magyarul, és akiről Éhes egyik külföldi kiadású regényében olvasott. És mivel az egyik kritika arról számolt be, hogy Éhesnek szegényes a képzelőereje, mondhatni, azt írja, amit lát, rögtön tudta, hogy a lány, akiről Éhes regényében olvasott, valóban létezik. A leírások alapján kisilabizálta, hogy melyik házban, melyik lakásban. Mindent tud róla, többet is, mint Éhes, mivel Éhesnek fogalma sem volt, hogy a nő, akiről a regényében azt a lányt formázta, férjnél van, a férje pedig éjjeliőr a Hazugság Hotelban. És ha Éhes esetleg azt hinné, van a fiúban annyi becsület, hogy nem kezd ki férjes asszonnyal, hát téved. A kijárási tilalom óta tart a viszony, azóta várja itt esténként, hogy a férfi leléphessen. Mindig korábban érkezik, ez a régi jó szokása még a bérgyilkolások idejéből maradt, amikor jól jött, ha ismerte a terepet, s most sem tud felhagyni vele. Mindig ideér nyolcra, de csak kilenc körül nyer bebocsátást. Addig vidáman vodkázgat, és régi megbízóival vált üzeneteket. Mindegyiknek azt válaszolja, hogy mostanában nem vállal bérgyilkosságot. A kétkedőknek frappáns GIF-eket, matricákat is küld, hogy lássák, mennyire komolytalan és súlytalan lett. Mint egy szerelmes hópehely.

HAÁSZ JÁNOS

TATÁVAL PIROS DACIÁBAN

Nem mehetsz mindig egyenesen, mondta Tata, és fogta a kormányt, tekerni kezdte, nyúlt át a jobb oldali ülésről, s apró, sovány teste egészen megfeszült, ahogy nyúlt át onnan, az anyósülésről. Az anyósülésről, ahol anyós már rég nem ült, nem lévén már se feleség, se anyós, abban a közhelyesen fehérre meszelt falú tanyában, amelynek legalább a teteje nem szalma volt, hanem pala, Tata egymagában élt akkor már. Egymagában élt akkor már, csak Lackó jelentett neki társaságot; sokat ivott, s ez az alacsony, kefebajuszú, egykor mokány ember összeroppant az ital súlya alatt; mire Lackó nagyfiú lett, már teljesen összement és teljesen elfogyott. Teljesen elfogyott körülötte a világ is, testvére disszidált valaha, sosem hallott többé róla; egyetlen fia, Lackó apja nem látogatta, nyugtatók és antidepresszánsok pajzsa mögül harcolt a maga szörnyeivel, és nem látogatta a menye, Lackó anyja se, miután elváltak; nem látogatta Lackó apját se, az apósát pláne nem, hát nem maradt Tatának senki, csak Lackó.

Nem maradt Tatának senki, csak Lackó, az egyetlen unokája, aki kamaszkorában a szülői házból, dehogy házból, lakásból, az egy plusz két fél szobában összezsúfolódott hazugságokból és utálkozásokból Tatához menekült.

Tatához menekült fekete öregember-biciklijével, amin nem volt se váltó, se szabadonfutó; a rozsdás, öreg biciklin már nyolcadikos korában hozzá indult az utolsó óra után, és nem haza; a városhatár közelében volt a tanya, még a korán sötétedő novemberi, decemberi estéken is időben kitalált. Kitalált mindenfélét otthon, legalábbis amíg kérdezték, hová és miért megy el, de a jegyei jók voltak, beírásai nem haladták meg az ebben a korban indokolt, férfitársaságban már-már elvárt szintet, sőt inkább alatta maradtak, apja csak a lányok miatt aggódott, mígnem egy leszakadó polc miatt előbukkant ÖKM magazinok meg nem nyugtatták a gondos atyát, és mivel az élet minden fontos terén bizonyítottnak látta fia felnőttségét, hamar elfogytak a kérdések otthon. Hamar elfogytak a kérdések otthon, ahogy a szülők maguk is elfogytak, kiszivárogtak az otthonból, Lackó apja egyre gyakrabban ki sem kelt az ágyból, démonai elől a takaró alá, a fal felé fordulva menekült, Lackó anyja nem a takaró alá menekült, hanem egy kollégája alá, derült ki idővel; előbb csak napokig nem ment haza, aztán már soha többé nem, egyetlen ősz alatt esett szét a család, úgy, hogy ez senkinek fel se tűnt, mert már nem volt kinek feltűnnie.

Nem volt kinek feltűnnie, nem lehetett itt senkinek és semminek feltűnnie, ez egy nyílegyenes dűlő, ezt gondolta Lackó, még ha nem is az, ami a városból Tata házához vezetett, hanem annak ikertestvére, ugyanolyan hosszú és széles és még tükörsima is, ha épp nem a hatalmas esők idején volt ott halaszthatatlan dolguk böhöm nagy munkagépeknek, kombájnoknak, traktoroknak vagy a viharverte IFA-knak, de most nem voltak halaszthatatlan dolgok, se munkagépek, hatalmas esőket sem láttak már hosszabb ideje, az égboltot egyetlen felhő sem borította, ahogy mondani szokták, jó látási viszonyok közepette vezette Lackó a piros Daciát, uralta a kocsit, ahogy Tata mondogatta, hogy azt kell csinálni, a kocsit uralni kell, és ő uralta a maga

tizennégy évével, a pedálokat is ő kezelte, a váltásnál sem kellett félre néznie. Nem kellett félrenéznie akkor már az apjának, hogy az anyja merre jár és kivel jár, hiszen nem voltak akkor már egy pár, a házasságuk csak egy hivatalos állapot volt, egyiküket se érdekelte, hogy lepapírozzák az elmúlását, az apjának épp elég volt, hogy végre nem kell úgy csinálnia, mintha semmit nem tudna.

Mintha semmit nem tudna a vezetésről, úgy bénult le Lackó, ahogy feltűnt előtte az a kanyar, nem sokkal az útra belógó bokor után, de hát arról, hogy kanyar, semmit nem is tudott, eddig mindig csak előre és hátra mentek, Tata nem beszélt arról, hogy mi van akkor, ha kanyarodni kell, mert nincs tovább út. Nincs tovább út, csak a szántás, és előtte a csatorna, élénkzöld cserjékkel a partján, a csatornán túl Tiefenbachék tanyája, fehér falú, de rogyadozó épület, ki tudja, mikor járt ott bárki is, ezt gondolta Lackó, amikor elbambult, a rejtélyes Tiefenbachékon gondolkozott, akik állítólag egyik napról a másikra tűntek el a faluból, vagyis innen a tanyavilágból, ahol pedig mindenki ismer mindenkit, mindenki lát mindenkit, ahonnan eltűnni azért nem olyan könnyű. Azért nem olyan könnyű vezetni, mint hitted, ugye, mondta Tata, hiányos, sárga-fekete fogsor vigyorgott ki a szájából, az nem olyan, hogy mindig csak egyenesen, meg kell tanulni kanyarodni, hogy visszakettőlassúgáz, mondta, amikor már túl voltak a kanyaron, amikor már nem tekerte a kormányt jobbra, zihálva, fel-felköhögve. Fel-felköhögte a múltat aztán, amikor Lackó a Tiefenbachékról kérdezett, mint a keserű, maró slájmot, úgy köhögte fel, fintorgott, krákogott, de végül nem mondott semmit, vagyis csak annyit mondott, hogy nem tudja, hogy nem beszél arról senki a faluban, mert mindig falunak mondta, hiába, hogy már város, szóval senki nem beszél róla a faluban, de a tanyavilágban sem, hogy mi történt velük.

Hogy mi történt velük, azt Lackó majd csak végzős gimnazistaként tudja meg, amikor Miskolczi tanár úr helytörténet-fakultációján először járnak a levéltárban. Először járnak a levéltárban, természetes, hogy mindenki a saját családja múltjára kíváncsi, ő is, Miskolczi tanár úr kétszer is megkérdezi, biztosan akarja-e tudni, hogy miféle családból származik. Hogy miféle családból származik, arról épp eleget tud, gondolja majd, gondol az apjára, anyjára, a Tatára, a zűrös, magukra hagyott fájdalmakra, de a tanár úr valami olyat tud, amire ő sosem gondolt volna. Sosem gondolt volna arra, amiről a tanár úr kegyetlen őszinteséggel mesélni kezd, aki tudós akar lenni, annak az igazság terhét akkor is cipelnie kell, ha nincs hozzá ereje, mondja majd, és hogy a Tiefenbachékkal mi lett, elmeséli. Elmeséli, hogy a rendőrség egy besúgója, egy beszervezett ügynöke jelentette, hogy a Tiefenbach család kulák família, tiltott rádióműsorokat hallgatnak, szervezkednek, politikai zavarkeltésre készülnek, ez után a feljelentés után a családon rajtaütöttek a rendőrök, az apa kezében vadászpuska volt, sosem derül ki, hogy várta-e őket, vagy csak vadászni indult volna, lövöldözés kezdődött, golyók találták el a házban lévő asszonyt és a két kisgyereket is, mondja majd az idős Miskolczi tanár úr, aztán nagy sóhajjal azt is, hogy a tanyát nem sokkal később az állam odaajándékozta, nyilván a szolgálatáért cserébe, és itt egy olyan nevet mondott, amit Lackó nem akar majd elhinni, hogy milyen családnak, a saját nevét hallja majd, az apja nevét hallja, Tata nevét hallja, csak ül, egyre messzebbről jutnak el hozzá a szavak.

Egyre messzebbről jutnak el hozzá a szavak, Tata berántotta a kéziféket, a kormányhoz kapott, a kocsi megfarolt, de szerencsére elég lassan mentek, hogy ne történjen baj, Lackó előbb csak megriadt a hirtelen feltűnt kanyar miatt, de aztán érthetetlen rosszullét fogta el, szédült, piros és kék karikák táncoltak a szeme előtt, a füle pattogott, mintha lövéseket hallana, a visszapillantóból égette a szemét a lemenő nap, ami éppen a Tiefenbach-tanya fölött ment le, egészen rosszul volt, pedig ekkor még nem tudta. Ekkor még nem tudta, milyen különösen fanyar tréfája a sorsnak, hogy épp Tata beszél arról, hogy nem lehet mindig egyenesen menni; amikor megtudja majd ezeket a szörnyű titkokat, akkor Tata már magatehetetlen beteg lesz, a szanatóriumban fekszik, levéltárból két perc híján fél óra az út biciklivel, Lackó egyenesen odateker a fakultációról, lángol az arca, nem tud a tanár úr szemébe nézni, hiába próbálja vigasztalni az, hogy az apák, sőt nagyapák bűnei és a fiúk kiszolgáltatottsága, meg se hallgatja, kirohan a patinás, szecessziós épületből, amely a maga városias, polgári stílusával olyan idegen ebben a várossá felfuvalkodott, tanyavilágból kinőtt faluban, rohan a biciklijéhez, és rohan Tatához, beengedik majd a szanatóriumba, jól ismerik, nem jár rajta kívül senki Tatához. Nem jár rajta kívül senki Tatához, amit ő így már meg is tud érteni, de Tatát is meg akarja érteni, hogyan tehette ezt azzal a családdal, és hogyan tehette a sajátjával, hogyan lehetett kiszolgálója annak a gonosz, gyűlölettel teli rendszernek, pláne úgy, hogy tudhatta, tudnia kellett, hogy ez ki fog derülni, egy ekkora településen soha semmi nem maradhat titokban.

Semmi nem maradhat titokban, mondja majd az apja, aki sosem látogatta Tatát, de most ott lesz a kórházi folyosón, mintha tudta volna, hogy Lackó miatt most ott kell lennie, a fiú ezt hiszi majd, amikor meglátja, pedig akkor Tata miatt van ott az apja, Tata miatt, aki, mint majd ez is kiderül, körülbelül akkor halhatott meg, amikor Lackó a levéltárban Miskolczi tanár úrtól megtudta, mi történt Tiefenbachékkal, és hogy milyen szerepe volt ebben Tatának. Hogy milyen szerepe volt ebben Tatának valójában, azt végül az apja mondja el neki, így tudja meg, hogy a nagyapját a bátyja disszidálása után elvitte az ÁVO, hogy rendszeridegen, hogy áruló, hogy a munkásosztály és a kommunista államhatalom, így a nép ellensége, ilyeneket mondtak neki, nem is itthon tartották fogva, hanem felvitték Pestre, hetekig bent tartották, megverték, megkínozták, és végül megzsarolták, természetesen a családjával, a feleségével és a gyerekével, vele, Lackó apjával, míg Tata végül megtört. Tata végül megtört, aláírta a beszervezést, de az apja szerint soha senkit nem árult be, bárki bármit is mond a faluban, ami mára várossá fuvalkodott, bárki bármit is mond, Tata senkinek nem ártott, a Tiefenbachékat se ő árulta el, az ávósok, a párt vagy ki tudja, ki és hol döntött így, a lényeg, hogy direkt azért adták neki az után az eset után a Tiefenbach-tanyát, hogy azt a látszatot keltsék, mintha áruló lenne, leválasztás vagy elszigetelés, valami ilyen szakzsargonja is volt ennek az állambiztonsági intézkedésnek, ami aztán végleg tönkretette Tatát.

Végleg tönkretette Tatát, ez a három szó lüktet majd akkor Lackó fejében, ahogy taknyával keveredett könnyeit törölgetve tart hazafelé, több lesz már az út, mint két perc híján fél óra, mindegy is, mennyi, Lackó útközben megáll, megáll annál a dűlőnél, ahol vezetni jártak, nézi az eldózerolt tanyák nélkül üressé vált pusztaságot, nézi, és Tatára gondol. Tatára gondol, és mint a magyar Alföldre pottyant Billy Pilgrim, kiszakítva érzi magát az időből, vagyis egyszerre érzi magát élete minden másodpercében, most főleg abban, amikor Tata megtanította neki, hogyan kell kanyarodni, megtanította a kisgyerek Lackót arra, amit ő maga, a felnőtt, sosem tanult meg, amit sosem volt hajlandó elfogadni: arra, hogy nem mehetsz mindig egyenesen.

PÁL SÁNDOR ATTILA

HAL JANI

A helységnévtáblák olyanok, mint maga a teljesség, egyszerre jelölik a kezdetet és a véget, attól függ csupán, merről nézzük, érkezünk vagy távozunk, merre visz a lábunk az országúton. Mint egy pálya eleje vagy éppen vége egy kilencvenes évek végi, kétezres évek eleji számítógépes játékban, tiszta pixel, kockafejek, kockamellek, mint a Tomb Raiderben, ezt lehet bejárni, ezt tudod feltérképezni, ami túl van, csak elképzelhető, nem írták meg a programozók. Álmodozhatsz, de nincs. Nem mehetsz tovább.

A Fakorsó még éppen a helységnévtáblán belül volt, a falunév nagy piros vonallal keresztben áthúzva, a mederben vonuló, folyton susogó nádassal tömött főcsatornán innen, az utolsó ház a falu szélén, előtte kopott, poros buszmegálló, a kerítéshez támasztott bicikliktől pompás rálátással a földgázüzem fémesen csillogó tartályaira és óriáskígyókként kanyargó csőrendszereire, és a több tíz méter magas, folyton lobogó fáklyájára.

Ide járt a Hal Jani, sok más emberrel együtt, hiszen idővel a Fakorsó maradt az egyetlen kocsma a faluban. Volt idő, amikor öt is üzemelt mellette, a Vadász, a Bally, a Takács, a Sörharang, a Taknyos. Hogy miért pont Fakorsó lett, senki sem tudta, a szürke épületnek vajmi kevés köze volt bármilyen természetes anyaghoz, főleg a fához, bevakolatlan fala csupa rovátka, mintha rovásírással százszor vagy ezerszer ugyanazt írták volna fel rá, a lambériás pult műmárvány lapján támaszkodtak a barnára sült, duzzadt szemű, püffedt férfiak, beszárított hajú, vörös és szőke nők nyerítésétől volt hangos esténként a cigarettafüsttől ködös levegő. Mindent az Arany Ászok különböző évtizedekből származó, sárgavörös reklámjai borítottak, ragadtak a sörtől az alacsony asztalok, a csillogó zöld fal, az üvegkorsók, a poharak, ragadtak az emberek maguk odabenn.

Akik egyedül érkeznek a kocsmába, azok nem barátai, haverjai, még csak nem is cimborái senkinek. A belépéssel egy időben felmérik a viszonyokat, ki van bent, kit ismernek, kit nem. Megnyugvással tölti el őket, ha kevesen vannak, feldobódva, de szertartásosan járulnak a pulthoz, mint plébános az oltárhoz, különben pedig a társaságok mellett ellépve, a pult sarkából, partvonalról rendelnek, idővel már csak az arcukat mutatják a pultosnak, lemondó némasággal néznek egymásra, úgy szolgálnak és szolgáltatnak ki, mintha semmi kedvük nem lenne az egészhez, de nincs mit tenni, ezt kell csinálni, ez az élet, a világ, a falu, az emberi élet rendje, ez a Fakorsó rendje, ha kilépsz, ott a gázüzem, a csatorna, a falu vége, másik irányban a faluközpont a két templomtoronnyal, nincs választásod, ez van.

A Hal Jani is egyedül járt a Fakorsóba, és pontosan úgy viselkedett, mint bármelyik másik, a Fakorsóba egyedül járó ember. Hallgatta a pultszélen a valódi társaságok beszélgetéseit, poénkodtak vele, meghívták, néha belebeszélt az éppen kocsmázni kezdő nagykamaszok furcsán indázó, változó hangerejű vircsaftolásába.

Nem Hal Jani volt a becsületes neve, hanem valamilyen János, Csontos vagy Rokolya vagy Balasi, ezt nem tudta már pontosan senki sem, kérdezni pedig nem volt miért, hiszen senkit nem érdekelt. Tudtak egymásról mindent, így hát a Hal Janiról is. Tudták, hogy apja traktoros volt, az anyja pedig irodista, Bodoglárról származott, egy tanyáról,

amit megörökölt, s aztán elcserélt egy másikra, Jászszentlászló felé. Karosszérialakatosként végzett a hatszáznyolcasban Félegyházán, ott ismerte meg a feleségét, esküvői fotójuk az aranyozott keretben még mindig ott lógott a franciaágy felett a hálószobában, a Hal Jani még vidáman, dauerolt hajával, lila öltönyében mosolyog, gyöngyvirágcsokor az öltönyére tűzve, Maca pedig vékonyan, rövid hajjal, fátyla félrehajtva, ábrándos zöld szemekkel, fiatal félmosollyal apró szája szegletében. Nézik a vetetlen, gödrösre feküdt, koszos ágyat, a bezsákolt ruhákat, a hiányos hajópadlót, a leszakadt ajtajú, vagy hetvenéves ruhásszekrényt, a szerteszéjjel szórt, régi, sárga újságok és könyvek szeszélyes hegyvonulatait.

Egy nem sokat ígérő szeptemberi délutánon történt, hogy a Hal Jani igen beszédes lett. Nem tartozott a mesefák közé, finoman fogalmazva sem, mondj már valamit, Jani, nem tudok én semmit se, iszol egy fröccsöt, nem rajtam múlik. Egy fél órára megeredt a nyelve, s ez annyira szokatlan volt tőle, hogy mindenki odafigyelt arra, amit mondott. Szidta a falut, micsoda lehetetlen hely, itt a homokban, mindennek a közepén, innen nem lehet elmenni sem, hová, fogja az embert a homok, belesüppedsz, mint a sivatagban, itt is sivatag lesz nemsokára, meglátja mindenki, legalább olyan lenne, mint a Tremors, hogy valami lények jönnének, és kapnák be az embert, nyelné el ez a sárga föld, de itt még azok sincsenek, csak ez a szar homok meg a por, a vizek, hát azok sincsenek, ezek az undorító horgászgödrök, hát mik azok, békalencsés pocsolyák, belevájva a puszta közepébe, telebaszva ponttyal meg keszeggel, ez nekünk a víz, holott régen, öregapám mesélte, hogy mindenütt álltak a vizek, nagy beltavak voltak, a Dunától jövő csatornák táplálták, mocsarak, zsombékok, minden, tönkrebaszták, lecsapolták, elkótyavetyélték ezt is, minden szarrá megy, a gólyák, a fecskék sem jönnek már, nincsenek, nincsenek fecskék, múlt télen pedig itt maradt a gólya, az izsáki úton, hazafelé, a Rokolya-tanya sarkánál láttam, hogy repült a gólya, nekiszállt, megvágta a távvezeték, leesett, döglött volt már, vagyis nem, meghalt, meghalt, és ott volt vele a társa, és ott maradt mellette, őrizte, s aztán két nap múlva mentem megint arra hazafelé a biciklivel, és ott volt megfagyva, nem hagyta el, meg amikor katona voltam, akkor láttam Győrben a Rába-parton, hogy amikor az egyik nevezetes ottani hattyúnak elpusztult a párja, és egyedül maradt, akkor fogta magát, és nekirepült a hídnak, a pillérhez csapódott, szántszándékkal, direkt, mert már nem volt neki miért élnie.

Nézett és hümmögött mindenki, nem nagyon futotta senkitől gunyoros megjegyzésre vagy bekiabálásra, heccelésre. Pár perc múlva állt csak helyre a rend, mintha mi sem történt volna. Kifogyott a hordó, cserélni kellett, hörgött csak, és habzott a csapon, többen kimentek cigizni. A Hal Jani elment a klotyóra, aztán hazament.

Később egy napon aztán némi bizonytalanság merült fel a Janival kapcsolatban, nem volt ott, és a Fakorsóban vita alakult ki arról, hogy miért is ez a neve, miért is Hal Jani a Hal Jani. A Dárdás Feri, aki osztálytársa volt általánosban, és munkából, azaz a zsanai gáztározóból hazafelé mindig megállt bedobni egy felest és egy sört, nem félsz, hogy egyszer elkapnak a rendőrök, ha itt elkapnak, meg is baszhatják, jóban vagyok a Laci rendőrrel, de nem, bazmeg, Feri, újabban kijönnek vidékről, van, hogy a Petőfi meg a Táncsics kereszteződésében állnak és várnak, meg a Hatcsöcs előtt is szoktak lenni ismeretlen rendőrök, szóval a Dárdás Feri szerint a Hal Jani epilepsziás, és amikor egyszer rohama volt még másodikban, egy csodálatos, havas, de verőfényes téli napon úgy vergődött a parkettán a meleg osztályteremben, mint a partra vetett hal, a szája sem habzott, mint ahogy az epilepsziásoknak szokás, hanem tátogott, cuppogott, mintha levegőért kapkodna, de hát, ugye, ott volt a levegő, mindenütt körülvette, s akkor eszébe jutott a Ferinek, hogy talán léket kéne vágni a befagyott horgásztón, s akkor oda bedobni a Janit, és akkor megmenthetné az életét.

Később aztán ezek a rohamok megszokottak lettek, sőt volt, hogy produkálni is tudta őket, mondjuk dolgozatok előtt, persze csak műrohamokat, és akkor a tanárok teljesen magukon kívülre kerültek, mint a kísértetek, sápadtan pislogtak csak, a Jani pedig halkan odaszólt a többieknek, akik körbevették, hogy habozzak még? Mire a többiek, például a Feri, azt mondták, hogy nem, elég lesz, vagy igen, még, habot, ha úgy látták, még nincs eléggé kiborulva az Ica néni, és ha nem tart elég ideig a műroham, mégiscsak meg kell írni a dolgozatot a törtekből.

Többen helyeseltek, mások azt mondták, fasz vagy, Feri, ez hülyeség, aztán egyszer csak valaki hatalmas erővel bevágta a vécé pozdorjafa ajtaját, és ordított, hogy itt van, nézzétek meg, bazmeg, ezért hal a Jani. A kétszer Tóni volt, a Kisantal Tóni, sietett oda a pulthoz, az emelt hangon beszélő, kocsonyás szemű férfikörhöz, és mutatta a telefonját, te most hugyozol ilyenkor, vagy a telefonod nyomkodod, bazmeg, a rozsdagyárban dolgozott, tizennyolc éves volt, bejárós kora óta törzsvendég a Fakorsóban, a hat negyvenessel kellett mindennap utaznia Félegyházára, előtte már be tudott térni, aztán amikor a hármassal hazajött, akkor is, s ez így maradt. Itt a hal. Itt a Jani, tessék.

Úgy hajoltak az éles fénnyel az arcukba világító érintőképernyő fölé, mint kölyökmacskák a közös tálra, a langyos tejre, felröhögtek, tényleg, bazmeg, ilyet, ez tényleg, figyeld már, nézzed már, látom, bazmeg, ja, hasonlít, tényleg olyan, na, ilyet, bazmeg. Cinkos vidámság hullámzott végig a poharakat szorongató testeken, csaknem ki is löttyentek a szeszek. Valaminek most a végére jártak, kiderült, közös nevezőre jutottak, s mosolygó szemekkel nézegettek ki a körből, hogy más is látja-e ezt a grandiózus felfedezést. Apró, oldalt ülő szemek, nagy, bumszli orr, széles száj, ez a Jani, ez a Hal Jani.

A világ legrondább állata úgy fest, akár egy tál kocsonya, olvasta hangosan a kétszer Tóni. Röhögés. Angol neve blobfis vagy mi, nem tudom, hogy kell kiejteni, magyarul gyakran emlegetik kocsonyahal néven, bár ez nem hivatalos elnevezés. Kocsonya Jani, bazmeg, hahaha. Neve görög eredetű, a, ezt nem tudom kiolvasni, jelentése: hideg vízben fürdött. Az biztos, hallod, a Tóni meleg vízben biztos nem fürdött évek óta, bazmeg! Hahaha! 2013-ban egy szavazáson a világ legrondább állata lett. Jó, ez mindegy, azt mondja, pikkelyei nincsenek, izmai jelentős részét az e-vo-lú-ci-ó-ja során elvesztette, kocsonyás állagú a teste neki. Aszongya, kurva mélyen, több ezer méteres mélységben él. Ezt már csendben hallgatták. Alapvetően sodródik, így más halaknál kevesebb táplálékra van szüksége. A tengerfenék közelében tar-tóz-kod-va minden ehetőt megeszik, ami a szája elé kerül. Minden stimmel, csak a Jani megissza, bazmeg, mondta valaki. Ezen már nem röhögtek. Kétszer Tóni eltette a telefonját, szétszéledtek. Többen a pultra dőltek, mások kimentek cigizni. Késő volt már, legalább tizenegy óra.

Volt két gyereke a Janinak, nem? Kérdezte valaki cigizés közben a Dárdás Ferit, aki kivételesen most is ott volt még. Van neki, a Zsófi meg a Tamás, valahol Pesten vannak, mondta a Feri. A Maca meg a Molnár gyerekkel Halason? Amennyire én tudom. Szuperhold, mondta a kétszer Tóni, majd az orrán fújta ki a füstöt, és a sötét égre mutatott. Vörös narancssárgán derengett a hatalmas korong a gázüzem fáklyalángja felett.

Közelebb jött, vagy mi? A hold? Nem hiszem. Lehet, hogy mi mentünk közelebb hozzá.

Másnap jelent meg a hír a megyei lap internetes felületén, hogy egy férfi horgászgödörbe fulladt, s kis címkével a település neve. Csütörtökön hajnalban a feltehetőleg ittas férfi beleesett a település külterületén található egyik horgásztóba. A hajnali órákban talált rá az egyik helyi pecás, amikor éppen beetetett.

ACSAI ROLAND

AZ ALKAIOSZI STRÓFÁK-CIKLUSBÓL

Hová jut

Kalitka alján kis papagáj feküdt.
Előtte gubbasztott. Szavatolt halál.
Mint hó, elolvadt léte: vége.
Még magokat keresett a tálban,

aztán alig két óra, kiszállt belő-
le minden élet, és szeme csukva volt.
Fehér a tolla. Hópehellyel
most kavarogva, ha száll, hová jut?

Szárnyaszegett egek

Szellőztetek, beárad a múltidő.
Gyerekkorunk ma merre található?
Némán dalol kanári és csíz.
Hangjuk, a hang sebe, végleg eltűnt.

Hangrobbanását hallani csak szökött
daluknak, és megrezdül az ablakunk
is erre, visszhangozva régit.
Szárnyaszegett egek. Úszva, messze.

Otthona vár

Akácfa ága, árnya a létezés.
Magába zárva állna, de így kevés.
Magány a párja: látomása.
Elhiszi, mert szeme nyitva: látja.

A tél, a nyár, az ősz. Ez az állomás.
Vonatra szállna. Indul az év tovább.
Akácfa futna még utána.
Nincs hova. Nincs, aki várva várja.

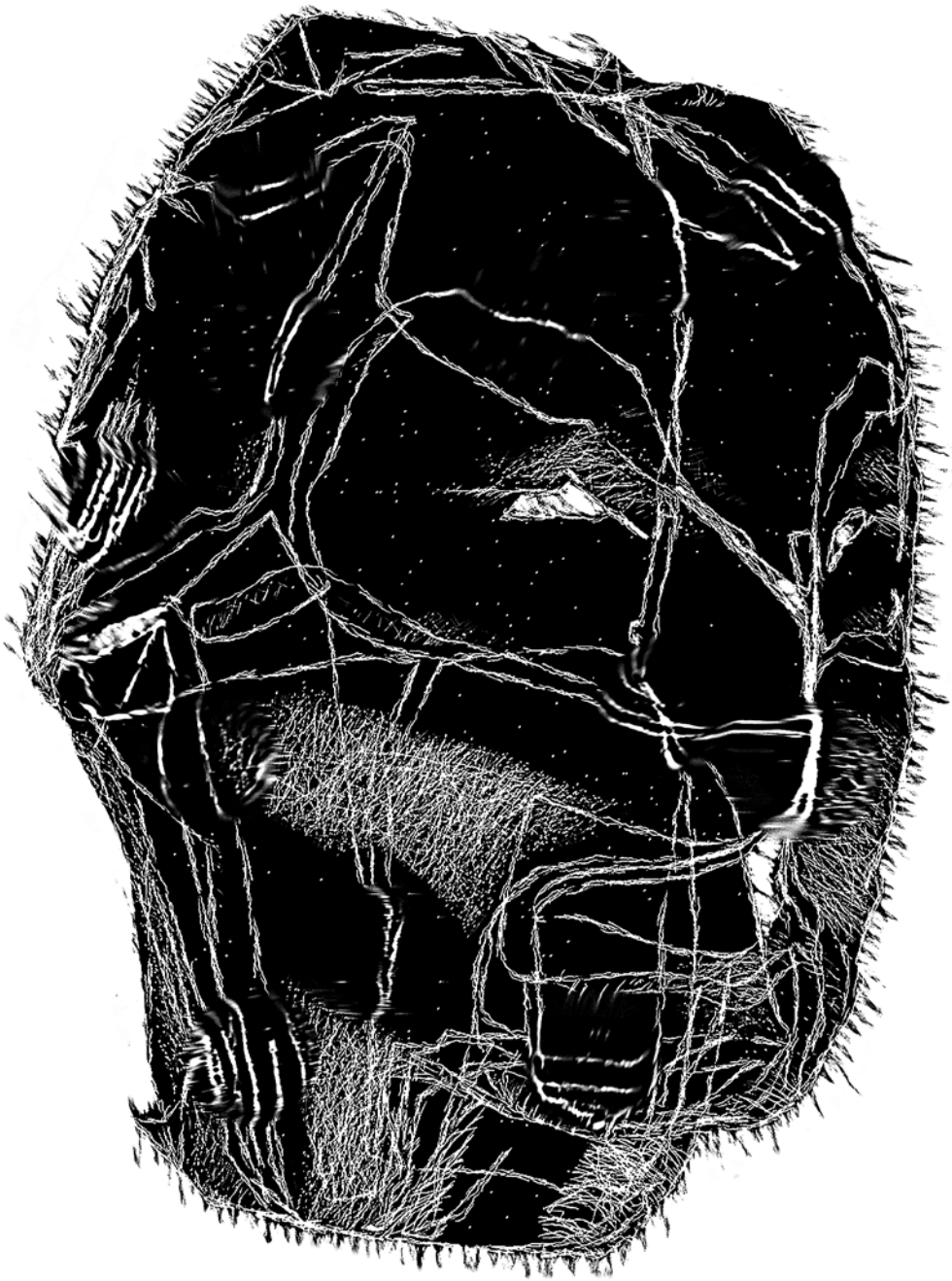

EGRESSY ZOLTÁN

TALÁN ÍGY JELEZTE

Ma nem fáj annyira a gyomrom. Az a legnagyobb bajom, hogy nincs jó erőm. Többször elszánom magam, csak mindig félek, hogy orra esek. Fel akartam ásni ma a kertet. Megszédültem, beestem a rózsabokorba. De a jóisten vigyázott rám. Többet nem menek ki. Nincs itt senki, mikor megszédülök. Nyomorék az élet.

Misék vótak a tévében, mindenféle, azt szeretem hallgatni. Csak a baptistát nem, azok beszélnek összevissza mindent. A többi jó. Aztán hozták az ebédet. Vót színház is a tévébe, még az este. Régen gyüttek ám erre színészek, innen-onnan, pestiek is, sok helyről gyüttek ilyen előkelő színészek. Én is, jaj, szerepeltem színdarabokba, kisebb valamikben. Régi parasztoknak az jó vót. 28-30 körül lehettem. Előtte, mikor fiatal vótam, 18-19, akkor is. Akkor vótam a legjobb izében. Soknak tetszettem ám. Most hirtelen nem tudom megmondani, mik vótak a darabok. Vén cigány, ilyenek. Énekelni, dalolni köllött. Hosszú ruhát kaptunk, fődig érőt, a hajam is hosszú vót, nagy, hibbant haj, sokat mondogatták, hát ez a Rozika, ez a legszebb köztük.

Az uramat nem tudták rábeszélni, ő nem vót ilyenben, hogy szerepeljen, nem fogadta el. Én elfogadtam. Viszont vót a Ferkó velem, annak igen jó hangja vót, a passiót is szokta mondani virágvasárnap meg nagypénteken. Jaj de régen vót, te jóisten!

Engem mindig beválasztottak. Bözsi húgomat nem, pedig nem vót ám csúnya lány az se. Csak nem szeretett magával foglalkozni, én meg szerettem. Szerettem a szépet, elég az hozzá. Aztán mindig beválasztottak. Lánykör is vót abba az időbe, szavaltam verseket, úgyhogy én sok ilyenbe vótam.

Játszottunk a kultúrházba, meg körbe mindenhol, falukba. Sok helyen. A röptéren is. Ott ruszkik vótak. Repülős ruszkik. A legfölsőbb repülős, mit tudom én, valami nagy fej vót, annyira megtetszettem neki, egyebet se akart, mint énvelem táncolni meg szórakozni. Valaki megmondta neki, van ám ennek férje. Aszondta, mer tudott magyarul kicsit, nem bánja, de énvelem akar táncolni. Az vót a szerencse, hogy az uram nem bánta. Bánta-e, nem-e, nem mondta. Aszondta a repülős, meg fog engem látogatni, elmegy a falum fölé. Mondom, csak azt ne. Aztán elgyütt. Tudta, merre lakom, sokat forgolódott itt. A házunk fölött. Akik itt laktak, tudták, milyen egy nagy fej. Elmondta, hogy meg fog itt jelenni, igaz is vót. A szomszédok meg mondták, na, Rozika, meggyütt a repülősöd. Nekem nincs repülősöm, mit beszélsz te? Hány éve vót, jaj.

Az uram tudhatta, hogy igen nyomul. Nem akart talán botrányt, vót annyi esze. Mégis egy nagyfőnök vót a ruszki. Azt nem tudom, vót-e felesége. Pocakos vót ám, hú de ronda, mint a hét rosseb, de azér jól beszélt magyarul. Hát így vót. Most meg itt vagyok ilyen szerencsétlenül, nyomorultul.

Tegnap vót az uram neve napja, én meg azt gondoltam, máma lesz. Gondoltam, égetem majd a gyertyát. A huszonharmadik neve napja, mióta meghalt. Mindig égetem neki a gyertyát. Aztán este, mikor a híradóba mondták, hogy Szent György, búzaszentelés, a papok mennek ki, minden, jézusmáriám, mondom magamba, ennyire pittyedt vagyok, ennyire elfelejtettem! Ráadásul megjelent olyan éjfél körül.

Azt vettem észre, hogy a lábamat fogja. Egy ér van a bal lábamon, sokat is fáj, azon végighúzta a kezét, jajgattam, jaj, jaj, jaj, igen fáj. Aludtam-e, mit csináltam, nem tudom. Rálépkedett a lábam fejére. Egy szót se szólt. Máma is azon gondolkodtam, talán így jelezte, hogy elfelejtettem, nem gyújtottam meg a gyertyákat.

Vót itt a lányom. Aszondja, valamit kérdezett a férjétől, mikor az hazagyütt. Az meg aszondja neki, menj a picsába, éhes vagyok, ennem köll. Aztán bocsánatot kért, nem akarta, de olyan éhes vót. Na és, akkor úgy köllött felelni a feleségének? Menj a picsába, olyan éhes vagyok? A lányom aszondja, ő is elküldte magába.

Mútkor a lányom fia is erre gyütt. Mindig szeretett az is iddogálni. Akkor is csak beiddogált. A lányom aszondja, még régen jobban szót fogadott. Most nem fogad szót senkinek se. A menyasszonya meg úgy meg van hízva, akkora feje van, meg valaga, mindig kövérebb. Meg most alig tudott menni. Alig tudott mozogni. Aszondja, a tornászás miatt. Annyira fájtak a lábai, alig tudott felkelni meg lépni. Hát hogyan lehet annyira tornászni, hogy így tönkretegye magát? Aszondja, azért van, mert régen vót tornászni. Jól ráfázott. Nem tudna férjhö menni ma már, ha nem a lányom fia venné el, szép lány vót, de most már behízta magát. Az a fajta. Korábban nem vót ilyen kövér. Behíznak, aztán nem mennek férjhö. Ő férjhö megy, szerencséje van. De ezek mikor ennyire megdagadnak, nehezebben találnak valakit. Nem tudom, válogathatna-e. Nemigen mehetne máshoz férjhö.

Mint az átelleni szomszéd. Az se ment soha. Nem vót baja, aztán most meghalt. Akkora kurva vót, az arany még a valagából is lógott. Mindig nagyfejes, pénzes emberekkel foglalkozott. Még a testvére se tudta, hogy ez ekkora nagy kurva. Csak mikor most meglátta, mije vót a lakásba. Ilyen nagy emberek annyit tudtak neki fizetni, hogy élte a világát. Nagy hapsik, ez vót a munkája. Tiszta fiatal korában lehet, hogy dógozott, de most már csak ebbül élt. Annyi mindent szerzett a lakásba, aztán rosszul lett, aztán most hiába, hogy mi van ott. Vót takarítónője meg külön fürösztője. Nem vót rászorulva pedig. De kényelmes vót. Pénze vót annyi, mint a dög. Semmit se csinált, csak nagyfejes, pénzes embereket fogadott. Jól jár a testvére. Kurvaságból élt, és mégis, mennyi éves vót, talán nem egészen 60, hirtelen mégis csak elesett, átfázott, aztán nem vót ott senki. Aztán bevitték a kórházba, nem tudták fölélesztení, meghalt. Szép, csinos fehérnép vót. Nem irigylem tűle, a valagával kereste a sok pénzt. Az ilyet nem lehet irigyelni, a világnak se köllött vóna.

Ha engem nem élesztenek fel, én is meghaltam vóna ma. De énvelem nem jártak vóna olyan jól, nekem nem lóg a valagamból az arany. Ritka az olyan, aki megmarad a valóságban. Én el merem mondani, a jóistennek is elmondtam, énnekem az uram előtt se vót senkim, meg utána se. Mer olyan szüleim vótak, nem tűrték vóna. Mikor idekerültem, az uram se tűrte vóna, hogy valakivel szóba álljak. Nem is vót eszembe. Lett vóna összeszólás. Aszondta, ha észrevenné, hogy valaki után menek, vagy valami lenne, egybül lemetszené az orromat, hogy világ csúfja legyek. Ezt sose felejtem el. Lemetszi, hogy világ csúfja legyek, ne kölljek senkinek. Az anyja is vigyázott rám. Nem vót öreg, mikor idekerültem, 52-53 éves. Az még jobban féltett engemet, mint az uram.

Akkor baj lett vóna, ha szót fogadok annak a pilótának. Ott is lett vóna ám pénz elég. De kinek köllött a pénze? Pocakos vót, különben arcra nem csúnya. Szebasztián? Vagy Sztyepa? Ilyenforma neve vót, akkor tudtam. Meg vót értem bolondulva, te jóisten, csoda, hogy az uram eltűrte. Mer azér biztos tudott valamit. Az meg az udvarunk fölé röpült, került a temető felé, arra kerengett, azt akkor gyütt vissza megin, mondom, mi lesz, ha leveri a kéményt, mer alacsonyan ment. Mindig dél körül gyütt, mikor az uram dógozott. Motorfűrészes vót, estefelé gyütt csak haza. Én nem mondtam meg neki, baj lett vóna, ha megtudja, hogy talán szóba állok a pilótával. Lebuktam vóna rendesen. Meg nem csak az vót. Hiába, aki fiatal, azzal sok minden előfordul. Mikor a téesz vót, ott is, jaj… De nekem egy se köllött. A Laci az irodába, az is mennyire akart segíteni, munkaegységet írni. Mondtam neki, nekem nem köll senkinek az egysége. Ha az uram megtudta vóna, bajok lettek vóna.

Hála annak a jóistennek, megsegített. Talán még ha úgy gondoltam vóna, de itt vótak a gyerekek, hát elhagyjam a gyerekeket? A világért se. Meg hova mentem vóna? Pesten is vót egy, ügyvéd, majdnem rosszul lett, hogy menjek el hozzá, az se köllött, az is ronda pocakos vót. Pedig ha odakerülök Pestre, lehet, hogy más munkába tudtam vóna élni, de a jóisten így akarta.

Ha apámra lett vóna bízva, férjhö köllött vóna mennem előbb már. Hármon is túladtam. Vót a lovász, hogy az mi lapokat írt, képeslapokat kűdözött, te jóisten! Utáltam, mer a lakodalomkor annyira táncolt, egyet-egyet ugrott, hopp, meg miket beszélt, mit kiabált az, annyira megharagudtam, mikor annyira jókedvébe vót. Azt hitte, talán nekem az jó, én meg utáltam. Nem kívánom senkinek. Elvótunk nála háztájnézőbe. Nem vót csúnya se, meg szép se. El köllött mennem apám miatt, azt utána gyütt még két-három vasárnapon. Ki se állhattam. Háromszor gyütt utánam. Utoljára apám nem vót otthon, betettem az ajtót, ide ez be nem gyün. De mégis begyütt. Anyám aszondja neki, jól van, fiam, ha hozzá gyüttél. Aszondja a lovász, szeretném megkérni a lánya kezét. Mikor meghallottam, átmentem a szomszédba, mondom a szomszédnak, be ne eressze. Mégis beeresztette. Megmondtam neki, énnekem nem köll, ide többet ne gyüjjön. De megen el köllött mennem háztájnézőbe. Ez a hülye nem vette észre, hogy nem köll. Almát hozott nekem batyuba. Megmondtam az apámnak, hiába kényszerít, inkább világgá menek. Akkor aztán megmondták neki. Ilyen kelepcébe vótam én. Bözsi meg csak 17 vót, és már lett egy ura. Hozzá köllött menni, hiába nem akart. Nem mert visszabeszélni az apánknak. Azután hallottuk, hogy a lovász egy évre megnősült, és valami négy gyerek született egymás után. Hát, mondom, jól jártam vóna vele, egymás után jöttek-mentek vóna a gyerekek.

Énnekem azér bonyolult vót a helyzetem. Szememet mikor Pesten műtötték. Pázmány Péter Kórház. Most az még létezhet? Téglaporral dobták meg a szememet. Összetörték, azt vágták a szemem közé. Ott vótam három hónapig. Mikor hazaeresztettek, aszondták, ami bajság maradt, később megoperálják, nem lesz abban semmi probléma. Meg hogy jó sokáig nem szabad elmennem dógozni. Meg is tehettem, nem kényszerítettek, szegény Bözsinek köllött csinyáni mindent.

Amikor leégett a házunk, elégtek mind a papírok, amit ott kaptunk, aztán nem vittek vissza. Pedig az orvos annyira kérte, az uramnak is mondta, hát hiszen nem olyan nagy műtét lett vóna. De az uram aszondta, ha eddig jó vót, ezután is jó lesz. Nem engedett. Azér maradt a szemem így. Homályosabban láttam, most meg már még homályosabban. Már mintha úgy érezném, nem látok vele. Akkor se vót olyan tiszta, mint a másik, messzire nemigen láttam el vele. De nem engedett az uram, a világér se. Pedig még egy doktornő is mondta, hogy még most se késő. Annak is aszondta, ha eddig jó vót neki, meg nekem is,

ezután meg még inkább jó lesz. Azér maradtam így. Akkor még nem lehetett olyan könynyen utazni se. Meg nem akarta az uram. Ilyen vót. Amit nem, nem.

Fiamnak is vót baja a szemével. Ő is úgy járt. Itt vót ma, aztán eldugta a kapát előlem, mondta a magáét. De nem is tudnék kapálni, nem is akarok. Annyira megszédül a fejem, beesek a rózsák közé.

A lányom menye alig tudott baktatni, annyira fájt a lába. Ha leül, utána megen csak nehezebb lesz. Minek köllött azt a tornát így csinyáni? De nem lehet mondani neki, bolondos az is sokszor. Rágyün a bolondja.

A miséknél olyan egyszerű templomokat mutattak a tévébe, nem mint amiket Pesten láttam, nem olyan gyönyörűket. Beszélt egy eléggé fiatal pap, meglátszott, hogy talán nem olyan igazi, többet gyakorolt pap, hanem ilyen kis fiatal. Látszott az arcán, meg mindenhogyan. Elbeszélgetett szépen, de nagyjából úgy olvasta. Aztán kimentem, de be köllött gyünnöm, nincs olyan jó idő, mint tegnap. Nem mertem kinn üddögélni, nehogy megfázzon a gyomrom. Most tüzelek ám, ég a gáz, hidegben nem tudok üddögélni. Tévébe nincs ma semmi sorozatom, vasárnap nincs. Ha többet lehetne kint lenni, talán kicsit jobb lenne. De nehezen akar jó lenni. Mútkor igen jó idő vót. A nap elérte a fejemet, szinte égett a teteje. Meg is fájdult a fejem. Azt se lehet. Hátam szereti a meleget, csak a fejem nem.

Jönnek sorban hozzám. A fiam is, csak az sokszor bedinkáz. Dilis olyankor. Mindig kérem a jóistent, ne fájjon a lába annyira. Elfáradt, igen nagy vót a fű az udvarban. Elsőnek géppel nyírta, azután nyakba akasztóssal. Vett újat, nem olcsó az se. Holnap kapok nyugdíjat. Fátyolfelhős az idő, nem lehet most kinn üddögélni.

Lánykoromban, mikor nem dógozhattam a szemem miatt, szegény Bözsi csinyát mindent. 17 évesen ment férjhö. A sógorom jóval idősebb vót, hamar lettek gyerekek is, megvótak. De milyen korán meghalt a sógorom, Bözsi 20 éves vót, vagy 21. Aztán nem engedték megen férjhö menni. Pedig vót egy gazdag ember, aki akarta, igaz, két lánya vót már, de az nem számított vóna. Bözsi igen el is ment vóna vele, de az a rohadék anyósa nem engedte. Aztán mit nyert vele? Minden kurvának elmondta a Bözsit. Nem vót normális. Mit dógozott szegény Bözsi, elszenvedte az egész fiatalkorát. Mikor játsszák rádióba vagy tévébe, hogy Gyere, Bodri kutyám, szedd a sátorfádat, sokszor eszembe jut. Ez vót a nótája. Úgy vagyok, mint egy kivert kutya. 88 éves vót, mikor meghalt, nem vót annak egy boldog perce, órája se az életbe. Csak kiabáltak vele. Egész életébe csak dógozott. Elment uradalomba is répát egyelni. Csak tudtam vóna segélni rajta. Egy vót csak, aki megpártolta, a Somogyi. Az a Bözsit is el akarta vóna szerezni magának, meg engem is. Még máig is igen sajnálom a Bözsit, ahho képest az én életem sokkal jobb vót.

Pesten is elvótam ám sokat annak idején. Az uram azt nem bánta, pedig ott vótam három-négy napokat is. Misi bátyám felesége annyi sok szép templomba elvitt. Egyszer aszondta, elmenünk a röptérre. Ferihegyre. Meg az Országház előtt is mennyit sétáltunk! Csak rendetlen vót ám. Hogy én ott mit takarítottam! Bungellós házba laktak, ilyen szép nagyba, de az a sok rohadt gyümölcs, ami ott vót, folyt a leve. Mindent kirámoltam, mit vesződtem vele! Kipucoltam a sok rondaságot a szőnyeg alól. Itthon az uram mondta, hát akkor ezér mentél el Pestre, ezért? De azér nem bánta, itt vót addig a mama, megtette, amit köllött.

Vót ám kutya világ is. Háború. Még nem vótam férjnél. A templom körül ledobtak kettő vagy három bombát. A pitvarban vótam, féltem ám, mint a hét rosseb. 17-18 éves vótam. Mire a bombák elhallgattak, akkor gyüttek haza a többiek, valahol bújtak addig, én meg ott maradtam a pitvarban. Nem tudták, hol vagyok, az őrülésig kerestek.

Vót lövöldözés is. Jött rengeteg ruszki katona, errefelé meg vótak a németek. Akkor igen féltünk. Pincébe köllött mennünk, aztán ismétlődött ez többször. Mikor a németeket kiverték, gyüttek az oroszok. Az üres szobákat elfoglalták. Minket nem bántottak, nem kényszerítettek semmire se. Pedig elég fiatal vótam, 15-16 éves. De idősebb fiatalasszonyokat megerőszakoltak, azt hallottuk. Meg lelőttek egy szép, csinos lányt, mer az meg elmenekült, azért lőtték le, azt a derék lányt. Isten őrizz, még egyszer ilyet, háborút, nem is akarok róla gondolkodni.

Bontottam egy kefirt, újabban azt szeretem, a felét megittam, most megiszom a másik felét.

CSABAI LÁSZLÓ

A KISEGÍTŐ

Henzselszki Henriket a teraszra csalogatja az első februári napsütés. Pléddel körbecsavarva magát a lócára telepszik, és élvezettel kortyolgatja a tejeskávét. Meg játszik a napsugarakkal. Lehunyt szemmel a fénybe fordítja fejét annyi időre, míg orra elkezd csiklandani. Henzselszki Henrik sosem tud egynél többet prüszkölni (öccse, Tivadar, eljutott már kilenc prüszkölésig is), de az az egy legalább legyen hatalmas. Ezért a felkészülés. Henzselszkiné a teraszra nyíló ablakokat pucolja. Ez is a tavaszt köszönti.

Megzörgetik a vaskaput, amelyen nincs csengő. Biztonsági okból. A rablók így nem tudják ellenőrizni, otthon vannak-e a háziak.

Henzselszkiné megforgatja a méretes kulcsot a zárban, és kitárja a nehéz kertajtót. Egy tiszta, de kopott benzinkutas overallba öltözött, középkorú ember áll a járdán. Előtte talicska. Fején svájcisapka. Az asszony mutatja, hol van a férje. Az idegen megfogja talicskáját, és szép lassan ellépdel a teraszig. Bemutatkozik. Vezetéknevét nem érteni. Keresztneve Bandi. Henzselszki bólint, feláll, a kezét nyújtja:

– Jó napot! Munkát keres?

– Olvastam a kapun a kiírást, hogy…

– Kerti kisegítőt keresünk. Így van. Maga az első jelentkező. Nem kapdosnak az emberek a munka után, hiába, hogy olyan nagy a munkanélküliség. Állítólag. Mert aki keres, az mindig talál magának munkát.

– Talál.

– Mi a szakmája?

– Dolgoztam sokfelé. Üvegházban. Palántanevelőben. Béreltem gyümölcsöst felesbe.

– Szóval kertész.

– A gyümölcsössel befürödtem. Csak léalmának tudtam eladni a termést.

– Ez sajnos előfordul. Én a városházán dolgoztam negyven évig. Panelban laktunk. Mikor nyugdíjba mentem, megvettük ezt a kertes házat. Mert itt majd lehet pihenni. Tetszett a sokféle gyümölcsfa. Úgy telepítette őket a korábbi tulaj, hogy sorban

lehet szüretelni őket, ha a piacon nem kel el, megeszi a család. Nekünk csak egy fiunk, de neki három lánya. A legnagyobb már menyasszony. Nyáron esküsznek. Szerettem volna a kertben foglalatoskodni, de a kiújuló köszvényemmel nem számoltam. Szóval segítség kell.

Henzselszkinek valóban van köszvénye, de igazából egy túlélt stroke gátolja a munkában.

– Aha. Milyen gyakran jöjjek?

– Mindig, amikor munka van a kertben. Februártól decemberig.

– Naponta mettől meddig dolgozzak?

– Ahogy adja magát. Hogy ne fusson ki az időből. Minden el legyen vetve, meg legyen metszve, meg legyen kapálva, le legyen permetezve, le legyen szedve. Ha délre végez, akkor délig, ha este, akkor estig.

– Akkor nem napszámot kérek, hanem órabért. Mennyi az órabér?

– Mi adnánk magának ebédet.

– Az jó.

– Hiszen ha már itt van, egyen is itt. És ne szendvicset. Az asszony főzne magára is.

– Az jó. Mennyi az órabér?

– És vihetne is el magával ételt. Vacsorára. Főz annyit az asszony.

– Az jó.

– Meg gyakran kapunk szalonnát, sódart a nászuramtól. Ő évente háromszor vág. Vihet majd abból is.

– Az jó. És az órabérem?

– Hát… fizetnénk valami pénzt – a feleségére néz. – Egy óra négy… ötszáz forint.

– Másutt ezret fizetnek óránként.

– De mi adunk ebédet, vacsorát, szalonnát…

– Az jó. De másutt ezret fizetnek egy órára.

– Megadjuk mi is – mondja az asszony.

– Akkor megegyeztünk – mondja fölényes mosollyal a kisegítő.

– Megegyeztünk, uram, Bandi – Henzselszki a másik férfi szemét, arcát vizsgálja. És a barna bőrét. – Maga cigány ember? – kérdi önkéntelenül.

– Mért lennék az?

– Csak mert… Egyébként semmi jelentősége. Nekem nincsenek előítéleteim.

– Nekem sincsenek. De azért a cigányokat kerülöm.

Jön a március és vele a cinege nyitnikékezése, a rigó cserregése és a kisegítő füttye. Igazán felemelő koncert. És színben is illik egymáshoz a három jószág. A rigó mélyfeketeségét oldja a cinege zöldje és a kisegítő világoskék inge. A rigó és a cinege énekét csak fajtársaik értik. A kisegítő füttyét még azok sem. Legalábbis Henzselszki Henrik nem tud rájönni, mely operettekből és nótákból áll össze a férfi repertoárja. Talán saját szerzemény, talán ebben a percben születik meg a dallam, s árad szét a kertben, a levegőégben, mint ahogy a fák gyökereiben árad már az éltető nedv. Henzselszki is furcsa pezsgést érez tagjaiban. Hajolgat, s hogy ne legyen hiába még ez a kicsi mozgás sem, az utcáról befújt, elszáradt platánleveleket kezdi gyűjteni. A kisegítő mellé ér:

– Jól halad, Bandi.

– Igyekszem. Habár minden kerti munkának megvan a maga ritmusa. Annál lassabban haladni nem ildomos, gyorsabban meg káros. A talajra és a növényekre – s a férfi úgy fordítja meg az ásónyi földet, hogy az tompán dübben.

– Végez három nap alatt? – Henzselszki körbemutat. Tíz zöldségágyás van a portán. –Mármint a felásással.

– Holnapra készen lesz – mondja magabiztosan a kisegítő, és egy újabb ásónyi földet dübbent.

– Nehogy megszakadjon nekem! Kikölcsönözhetek egy rotációs kapát.

– Robit? Az nem jó. A robizás bűn.

– Miért? Mert gyors? Az nem bűn!

A kisegítő megtörli homlokát, rálép az ásóra, így az keményen megáll a földben, a nyelére rá lehet könyökölni.

– Henzselszki úr, olyan az ásás meg a robizás, mint a zsilettel meg a villanyborotvával való borotválkozás. Maga mit használ?

– Zsilettpengét.

– Hát persze. Férfi csakis azt. Az a zizegős nyavalya összerondítja az arcot. A robi összevissza hányja a földet. Nem puha lesz, hanem kásás, mint a moslék. Figyeljen csak!

És a kisegítő kifordít egy újabb ásónyi termőföldet.

– Nézze csak, Henzselszki úr, ennek a felületét! Ez az egész munkám értelme.

A házigazda megrendül a föld fekete csillogásától.

– Fényes és sima. Akár egy tükör!

– Jó föld, jó ásó, hozzáértő ember teszi. Össze kell majd törni, hogy a magocskák csírát tudjanak ereszteni, de ez az éles, egészséges földtömb az első lépés.

Henzselszki Henrik bort tölt az ebédhez. A kisegítő megköszöni, de egy decinél elhúzza a poharat. Bár így egy kicsi az asztalra cseppen, az asszony elismerően bólint az önmérsékletre.

Tojáspörkölt van sós burgonyával. A segéd késsel, villával eszik. És nem csámcsog. (Amit pedig, felesége nagy bosszúságára, még Henzselszki is el-elkövet.) Az asszony óvatosan a kisegítő családi viszonyaira tereli a szót. A férfi egy pillanatra megáll az evésben. Csendben rág. Aztán bólint:

– Volt családom. Feleségem, lányom. De nem lehetett kibírni őket. Álló nap vitatkoztak, szidták egymást.

– Min kaptak hajba?

– Mindig máson. Utoljára azon, hány napig kell a léleknek a purgatóriumban tisztulnia.

– És hány napig kell?

– Egyik ezt mondta, másik azt. Nem emlékszem, melyik mennyit. Már azon voltam, hogy elküldöm őket, mikor elmentek maguktól. Angliába. Gondozók egy elmegyógyintézetben.

– Szegények!

– Igen. Ha eszembe jutnak, sajnálom őket. De talán így van ez jól. Ott megtalálták a magukhoz illő társaságot. Végül mindig kiderül, hogy valaki igazgatja a világot. Elpusztul késő ősszel sok növény, viszont ezzel gazdagítják a földet. A rengeteg tavaszi és nyári gaz szintén. Csak legalább három évig komposztálni kell őket, hogy a gyommagok is elrohadjanak. Ebben a kertben gyönyörűen el van különítve a virágoskert, a zöldségágyás, a cserjék, a gyümölcsfák, az örökzöldek, a szőlő, a vadszőlő. De mit számítana ez a felosztás, ha az év nem lenne felosztva? Ha nem lenne tél után tavasz, majd nyár és ősz? Ha egyik nap havazna, másnap jönne a kánikula, harmadnap a fagy, negyednap a záporeső. De nem! Sorrend van! Beosztás! És még a világ is fel van osztva földre, levegőre és vízre! Pont arra a három

dologra, ami kell a növénynek. És mind szépen egymástól elválasztva. Külön víz és föld. Nem egyben, mert akkor már mocsár lenne. Vagyis halál.

Henzselszki élvezettel hallgatja a kisegítő bölcselkedését. Majd tekintetét annak arcáról a kezére fordítja. A villa és a kés szabályos téglalapokat vág a nagy krumplidarabokból. A házigazda nem tudja elnyomni magában az érzést, hogy a kisegítő valójában az ásózást folytatja.

– Mi a baj, Henzselszki úr? Nem fogok semmit a tányéron hagyni – mondja a kisegítő.

– Baj? Nincs semmi baj. Fordítva. Éppen hogy csodálom, mennyire… megadja a formát még az étkezésnek is.

– Ja… Hát tisztelem az ételt. Az is, a krumpli is élőlény. Nem trancsíroznám szét semmiképp.

– Rokonszenves ez a Bandi – mondja asszonyának Henzselszki, mikor délután a kisegítő elköszön. – Megvan a magához illő esze. Sőt! Bölcs. És jól dolgozik.

– Jó vásárt csináltunk vele. Csak az zavar, hogy már hatkor elkezdi a munkát.

– Az igazi földművesek így szokták.

– De fel kell kelned beengedni. És engem is felébresztesz.

– Adok neki kapukulcsot. Meg a kamra lakatjához is másolok neki.

– Valamit elvittem tegnapelőtt a kertből. Kérdezés nélkül – mondja egy április végi nap a kisegítő leszegett fejjel Henzselszkinének. A nő megfordul. A meleg ragyogásban különösen szánalomraméltó a férfi bűnbánó arca.

– Semmi baj, Bandi. Van annyi újhagyma, sóska meg spenót, hogy nem bírjuk megenni. Piacra meg nem érdemes vinni. Se ára, se súlya.

– Nem zöldséget vittem el. Gilisztát.

– Ó! – és fölkacag az asszony. – Csak nem horgász?

– De igen.

– Szegény apám is az volt, a haláláig. A tuzséri Tiszára járt.

– Én a Szamosra szoktam – és bőrtáskájából elővesz egy nejlonszatyrot. A tartalma mozog. Az asszony belenéz.

– Gratulálok! Szép fogás.

– Kétkilós. Pontyban ez a legjobb. Még nem zsíros. Maguknak hoztam. Olyan sok jót kaptam már itt, hogy… – és a kisegítő szava elakad. És az asszonyé is. Meg kell köszörülnie a torkát. – Köszönöm. De most hirtelen… Mára lepcsánkot terveztem. Már lereszeltem a krumplit. A férjemmel meg hozattam gomolyatúrót. Esetleg holnap kirántom.

– Az nagyon jó lesz.

– Na, várjon, hozok egy vödröt neki.

A hal nem érzi jól magát új helyén. Csapkod, forog.

– Tegyem a kádba? Mit gondol, Bandi?

– Lehet. Nálam is ott volt. Hogy élve hozhassam. De le is lehet vágni. Egy napot kibír a hűtőben.

Henzselszkiné leguggol. Megsimogatja a pontyot. Az, mintha megérezné az ember sajnálatát, megnyugszik.

– Én nem tudom megölni. Sosem öltem jószágot. Tyúkot sem. Nézni sem bírom. A húst megeszem, de látni, ahogy vérzik, vergődik…

– Akkor majd Henzselszki úr, ha hazajön.

– Ő végképp nem fogja. Bandi, nem tenné meg a kedvünkért?

– Dehogynem.

A segéd kiveszi a pikkelyes állatot, lehelyezi a földre, és egy hosszú pengéjű kést a kopoltyújához nyom.

– Jaj, ne! Ne bántsa szegényt! – kéri a nő, s a férfi azonnal elkapja a pengét.

– Ne nevessen ki, de én ebből már nem tudnék enni!

– Nem nevetem ki. Megsajnálta. Az állat is csak élőlény. Isten teremtménye.

– Köszönjük a jó szándékát, de vigye haza, és egye meg maga.

– Akkor is csak elpusztul. Asszonyom nem látja, hogyan, de tudni fogja.

– Igaz. Legszívesebben szabadon engedném. Beledobnám az Ér patakba. Azt mondják, már egész tiszta a vize.

– Dobja hát bele!

– Nem sértődik meg? Elvégre ajándéknak hozta.

– Miért sértődnék meg? Az ajándékomat elfogadták. Utána azt tesznek vele, amit akarnak. A maguké. Dobja csak az Ér patakba. Leúszik a halunk a Lónyai-csatornába, onnan meg a Tiszába. Onnan meg fel a Szamosba. Ahonnan lehet, hogy megint kifogom.

– Kár mégis, hogy elmondtam, mi a szándékom. Titokban kellett volna visszadobnom. Az ajándékot tisztelni kell. Így azt érezheti, nem is hozott ajándékot.

A kisegítő most először felnevet:

– Akkor olyan leszek, mint Mátyás király meséjében a bíró okos lánya: hoztam is ajándékot, meg nem is.

– Holt tanult meg ilyen jól fütyölni? – kérdi cseresznyeszedéskor Henzselszki Henrik eltitkolt mosollyal a kisegítőt, mert az reggeltől fogva eregeti áriáit.

A férfi elsimítja a teli láda tartalmát, kidob belőle két levelet, és megropogtatja derekát:

– A Beregben így szokás. Volt Namény mellett egy állami mintakertészet. Hatszáz holdas gyümölcsfaültetvény. Amikor beérett a cseresznye, majd a meggy, később az alma, a nyárligeti börtönből hozták ki a politikai elítélteket szüretelni. Már Horthy alatt is. Aztán persze Rákosi idejében. No, az őrök annyira gyűlölték a rabokat, hogy egy falás gyümölcsöt is sajnáltak tőlük. Ezért folyton fütyölniük kellett. Ha a fegyőr fals hangot hallott, tudta, valaki evésre használja a száját. Ment büntetni. De a környékbeli népnek tetszett a nagy koncert, utánozni kezdték őket. Az ostobák.

– Ennyire rossz véleménye van a beregi népről?

– Hm, nem rosszabb az, mint a többi. Dolgozni és spórolni nagyon tud. Ha belegondolok, jófajta nép. Igen jó fajta. Csak tökéletlen. Szörnyen tökéletlen. Hagyja magát félrevezetni. Meg minden hülye szokást átvesz. Ja, és babonás. A végtelenségig. Múlt héten halt meg a keresztapám. A haldokló ágyánál ott gubbasztott a felesége meg a négy lánya. De Juci, a legkisebb unokahúgom szerint nem keresztapámmal foglalkoztak, hanem a kivittel. A halálhírnökkel.

– Kuvik?

– Nem kuvik: kivit! Kivitmadár. Hasonlít a kakukkhoz. Na, a kivit meg is jött, és elkezdett kivitelni. Akkor aztán le is mondtak az öregről. Még élt, de már zárták volna le a szemhéját. Végül tényleg meghalt. Még aznap este. Lehet, nem akart illetlenséget elkövetni azzal, hogy még él egy kicsit. A temetés lement szépen, a toron viszont már csak a látogatással foglalkoztak. Egy tányérba hamut tettek, annak a közepére meg egy pohár vizet. Hogyha megjelenne keresztapám…

– Mármint a szelleme?
– Persze. Szóval, ha megjelenne, lássák a lába nyomát a tányérban.
– Egy talp nem fér bele egy tányérba.
– Szerintük madár alakban jön vissza a szellem.
– Kivitmadárként?
– Galambként. Az hagyja ott a lába nyomát. És megissza a vizet. Mert a halott nagyon megszomjazik a temetés alatt.
– Tehát azért van ott a pohár víz.
– Azért.
– Ez tényleg babonaság. És elég zavaros. Emberként szomjazik meg, madárként jön vissza, de emberként iszik. Mert egy egész pohár vizet nem bír meginni egy galamb.
– Mondom, hogy ostobák! Ki tudja hány száz évvel ezelőtt hallotta valaki, hogy így lelepleztek egy halottat, és azóta csinálják. Pedig az értelmes ember csak beszórja sárga homokkal a tornácnak az ajtó előtti részét, és azon már látni, ha visszatért a halott. Persze emberi nyomot látni. Nem madárnyomot! Mániájuk a madár. Mindenféle madár. Ha szarka száll a tetőre: vendég érkezik. Arról érkezik, amerre a szarka billeget a farkával. Ha a porta előtt álló villanyoszlopra települt gólyacsaládot valaki elűzi, le fog égni a háza. Ha rigó szállt a kertedbe: el fogják jegyezni a lányodat. Ha sok rigó szállt be: pénzt kapsz. De az igazán szerencsés az, akinek fecske fészkel az eresze alá. Persze csak akkor, ha megsüvegeli a fecskét. Mint ahogy bírót vagy mostanság a polgármestert illik megsüvegelni.

Henzselszkiné gyermekkorának emlékeibe merülve hallgatja a kisegítőt. A Hajdúságból származik, de a puritán kálvinista vidéken is megmaradtak a hiedelmek. Képzeletben újra a Berettyó partján sétál a friss házas nővérével, gólyát keresni. Mert aki békát fogó gólyát lát, az hamarosan teherbe esik. Láttak ilyet. És nővére tényleg teherbe esett. Ikreket szült.

Az idő megáll a visszarévedésben, s az asszony csak akkor tér magához, mikor az ura kijelenti:
– A fa legtetejét már létrával sem lehet elérni, Bandi, vállalkozik arra, hogy az ágakon fölmászik oda?
– Nem mászok föl. Annyi jár a madaraknak is. Ők a hernyókon élnének, de mi lepermetezzük, elpusztítjuk a hernyókat. Csak ez a pár marék cseresznye marad nekik. Ne sajnáljuk tőlük, mert megharagszanak, és bosszút állnak!

A Búza téri piaccsarnok zsúfolásig telve árussal, áruval és vevőkkel. A kisegítő leengedi a ládányi almával megrakott talicskát, megtörli homlokát, és szétnéz.
– Hogy megy az alma, Henzselszki úr?
– Sehogy. Még csak nem is érdeklődtek.
– Az nem jó.
– Ne forduljon többet! Legalábbis almáért ne. Majd az ebédért.

A nyitott rész hátsó falán kivetítő. A piac saját és az árusok reklámfilmjei futnak. De csak a galérián lévő butikosok készíttetnek maguknak klipeket. A kofák és az őstermelők a portékájukra mutogatva és kiabálva igyekeznek kuncsaftot fogni. Henzselszki nem tud kurjongatni, próbálja, de szégyenében elcsuklik a hangja. A kisegítő kiáltására, viccesen rezegtetett torokhangjaira már felfigyelnek, de csak magát az árust bámulják meg, az árura csak egy pillantást vetnek. Délig három kiló borízűt sikerül eladni. Henzselszki csüggedten utasítja a kisegítőt:
– Bandi, menjen az ebédért, legalább ennyi örömünk legyen.

A kisegítő egy újabb láda almával tér vissza.
– Nem kellett volna! – mondja mérgesen Henzselszki.
– Mást is hoztam – és a kisegítő a legalsó ételesből kivesz egy vastag papírcsomagot.
– Mi ez? Szalvéta?
– Miki egeres csomagolópapír.
– A kölykök kedvéért?
– Azok nem vásárolnak. Csak a szüleik. Azoknak. Szabolcsban nem vesznek szabolcsi almát. A külföldi kell a népnek. Azt abból lehet megismerni, hogy minden második gyümölcs díszes selyempapírban van. Az egér nem lényeges, az úgysem fog látszani.
– Ez a sikeres eladás titka?
– Ez. Meg az ár. Százötvenért senki nem vesz almát. Azt gondolják, akkor biztos rossz. Legyen négyszáz a kilója. Még így is olcsóbb, mint a bolti.
– Becsapjuk a vevőket. A saját almámat importként fogom árulni.
– Nem csapjuk be. Ez mind körszedett exportalma.
– Export. És nem import.
– Az ugyanaz. Kilóját harminc forintért megvenné tőlünk a nagykereskedő, és akkor a külföldi vevőknek már import lenne.

A kisegítőnek még háromszor kell aznap almáért mennie. A két borízűalma-fa teljes termése vevőre talál.

Október végén összeérik az erjedő levelek, a gyümölcsmaradványok és a mélyen felásott kert barázdáiba hordott trágya illata. Megkezdik munkájukat a giliszták is: széttörik a rögöket, munkát spórolva a kisegítőnek. Aki kézzel igazgat mégis valamit a már soha be nem pirosodó termésekkel terhelt paradicsomlugas alatt.

Henzselszki Henrik a kerti csap előtti kis vályút figyeli. Egy méretes csibor jön rendszeresen a felszínre levegőért. Henzselszki benyújtja az ujját, vajon rácsap-e a bogár. Nem csap. Inkább menekül előle. Pedig a férfi már elképzelte a csiborcsípést, ami nem veszélyes, ám annál fájdalmasabb. A bogár mintha megérezné eme kielégítetlen vágyat, és csak azért is a vályú sarkába telepszik. Onnan figyel az emberóriásra. És még valaki figyeli a férfit. Egy másik férfi. A vízből. Ami csak tükörkép lehet. A kisegítő áll fölötte.

– Henzselszki úr, nézze csak, mit találtam – és egy tompán villanó tárgyat ad át, amit az imént fordított ki a földből az ásója.

Henzselszki megvizsgálja. Húszforintos nagyságú pénzérme. Könnyű. Felteszi a szemüvegét, és böngészni kezdi a feliratot. M.Ther.

– Mutter lenne? Az németül anyát jelent. És mellette ez a kép is egy nőt ábrázol. Bár az arca férfias. Viszont méretes keblei vannak. És a haja is be van göndörítve.
– Régen a férfiak is ilyen puccos göndör parókát hordtak – teszi hozzá a kisegítő.
– Igaz. M.Ther: Mutter? Nem. M, mint Mária? Ther, mint Terézia? Az bizony. A királynő tallérja. Vagy dinárja. Vagy schillingje. Nem tudom, mi volt akkor a pénz neve. Bandi, maga igazán szerencsés. Mennyit érhet?
– Biztos adnak érte valamit.
– A múzeum a muzeális értékét. Vagy a megtalálói díjat. Vagy legalábbis az ezüstnek az árát. Mert ez biztosan ezüst. Vagy fehérarany.

A kisegítő nyúlna az érméért, de Henzselszki kicselezi.
– Mi a szándéka vele?
– Felbecsültetem.
– Hol is találta?
– Ott, a lugas alatt.
– Hol?
– Amikor a trágyát egyengettem…
– Kinek a kertjében?
– Hát… ebben.
– Az enyémben.
Gyilkos szemmel néz egymásra Henzselszki és a kisegítő. Egy másodperc alatt semmivé válik a kedélyes viszony.
– Az én kertemben! Minden, ami itt van, az enyém. A kert minden terménye, a föld maga, és minden, amit rejt.
– De hát én találtam meg!
– Ha maga most nem, jövőre vagy azután megtaláltam volna én. De megnyugtatom, amikor elviszem felbecsültetni, megkérdezem, jár-e magának belőle valami.
– Én viszem felbecsültetni.
– Én viszem! És erről nem nyitok vitát.
A kertkapu olyat csattan a kisegítő távozásakor, hogy az egész kerítés beleremeg.

A Nemzeti Múzeum Éremtárának pénteki fogadóórájára Henzselszkiék érkeznek elsőnek. Alacsony, kék köpenyes szakmuzeológus tessékeli be őket. Portásnak lehetne hinni, ha szemgolyói nem pattognának a kíváncsiság mámorában. A Henzselszki Henriktől kapott érmét megsimogatja, kis rézkefével megtisztogatja, digitális mérlegre teszi. Közben dicséri a házaspárt:
– Köszönöm, hogy ide hozták be. Az ékszerészek esetenként nem vallják be a lelet valódi értékét. És még annak is csak a töredékét fizetik ki érte. És a legfőbb: a lelet nem kerül az őt megillető helyre.
– Ön mennyit adna ezért?
– Általában a nemesfém napi értékén vesszük meg az érmét. De ha különleges a lelet, fizethetjük ennek akár többszörösét is.
– És a megtalálói jutalom még ezen felül van?
– Lelődíj ennek a neve. Amit mondtam, az a lelődíj.
A szakértő egy kisebb, kinyitható lencsén át közelről, majd egy méretes nagyítón át messzebbről figyeli a pénzérmét. Sokáig. Végül mosolyogva teszi le az eszközt.
– Uram… mennyit ér? – kérdi remegve az asszony.
– Százat.
– Szááázmilliót?! – Henzselszkiné összecsapja a kezét örömében.
– Nem. Nem milliót.
– Százezret? – kérdi Henzselszki Henrik csalódottan.
– Ha eredeti Mária Terézia-tallér lenne, érne százezret, még többet is. De ez csak alumínium utánveret. A rendszerváltás után egy siófoki vállalkozó készített ilyeneket. Százasért árulta darabját. Most sem ér többet, mint száz forint. Nem százmillió, nem százezer, csak száz.

Henzselszkiné hazafelé tartva a vonaton újra és újra szipogni kezd. Aztán mikor házának nappalijába belépve meglátja a dúlást, a pityergése üvöltésbe csap át.

Henzselszkiék nappalijában Schiffer Ádám nyomozó átolvassa a listát. Az ingatlanunkból betörés útján elvitt tárgyak: 1 db Csepel férfikerékpár, 1 db Csepel női kerékpár, 1 db mikrohullámú sütő, 1 db vízforraló, 1 db filteres kávéfőző, 1 db villanyrezsó, 1 db 32 colos plazmatévé, 2 db zsűrizett akvarellfestmény, 5 db komplett herendiporcelán-szerviz, 3 db komplett hollóháziporcelán-szerviz, 1 db komplett meisseniporcelán-szerviz.

– Hm, úgy látom, porcelánnal jól el voltak látva – mondja szárazon a rendőrtiszt, amit Henzselszki Henrik zokon vesz.

– Kérem, én a tanácsnál, majd az önkormányzatnál dolgoztam, és soha nem fogadtam el csúszópénzt, viszont néhány ügyfelem annyira hálás volt, hogy utólag rám tukmált egy vázát vagy egyéb porcelánholmit. Csakis utólag!

– Értem. Van ötletük arra nézve, ki lehetett a tettes?

– Bandi, a kertészkisegítőnk tört be hozzánk.

– Miből gondolja?

– Neki volt kulcsa a kapuhoz és a kamrához is. És ott hatoltak be. A kamrában. Ahol van egy ajtó a konyhába, csak el kell húzni a befőttes polcot. Ezt ki tudta rajta kívül? A házajtón van másodzár és hevederzár is. Azzal nem próbálkozott. Ki tudta azt, hármónkon kívül, hogy…

– Mi a kertész pontos neve?

– Bandi. Mi csak így…

– A vezetékneve?

– Azt nem tudom.

– Tán valami rövid… – szól közbe bizonytalanul az asszony.

– A lakóhelyét tudják?

Henzselszkiék rázzák a fejüket. De a férfinak eszébe jut valami:

– A Beregből származhat, mert egyszer említette Naményt, hogy volt ott egy állami kertészet.

– Hogy nézett ki ez a személy?

– Olyan átlagosan. Középkorú lehet. Még nem ráncos az arca. Nem magas. De nem is alacsony. Nem otthontalan kinézetű. De azért olyan… egyszerű ember. Bár nem buta.

– Nem buta – teszi hozzá az asszony is. – Abból is látszik, hogy át tudott verni minket. Elmentünk Pestre bevizsgáltatni azt a pénzérmét, amit ő állítólag a kertünkben talált, és amíg ott voltunk, kirabolta a házunkat. A pénzérme meg nem ért semmit. Alumíniumhamisítvány.

– Utánveret – javítja ki a férje.

– Az ugyanaz!

– Bejönnek a rendőrségre, és a bűnügyi grafikusunk készít egy fantomképet a maguk segítségével. Azt megjelentetjük a sajtóban. Talán valaki felismeri. Bár azt nem értem, hogy nem tudhatják a kertészük vezetéknevét.

– Egyszer mondta, és elfelejtettük… – mondja fejét lehajtva Henzselszki Henrik.

– Várjon csak! Hozza ide a bejelentőt! Azon rajta van a fickó neve, a tajszáma és az adóazonosító jele is.

– Miféle bejelentőt?
– A bejelentőlapot. Amit leadtak a NAV-nak.
– Nem írtunk mi le semmiféle…
– Nem rendszeresen járt ide ez az ember?
– De igen. Hetente többször is.
– És nem jelentették be a NAV-nak?
– Nem… hát az ilyeneket nem szokták.
– Pedig kötelező! Háztartási munkára létesített jogviszonynak nevezik ezt. Vannak kedvezmények, de aki a bejelentési kötelezettségét elmulasztja, és úgy fizet ki a kerti kisegítő munkásnak munkabért, törvénysértést követ el.
– Nem kell! – kiált fel Henzselszkiné. – Menjen innen! Nem kell a rendőrség segítsége. Ne nyomozzon! Még a végén mi leszünk a bűnösök, nem az, aki aljas módon visszaélt a bizalmunkkal, és kirabolta az otthonunkat.

A tavasz gyógyít. A halni akarót erőszakkal fölrázza, az öreg fa tőről újra kihajt, az öreg férfiember és asszony reggel izgalmat érez ott, ahol már rég nem érzett. De Henzselszkiéknél ez után is kávézás következik. Mert jó az izgalmakat összekapcsolni. Egy öreg, a társaitól elmaradt varjú irigykedve nézi őket. Már rebbenti szárnyát, de mikor meglátja, hogy egy talicskás ember érkezik, mégis a helyén marad.

A kisegítő foghegyről köszön a háziaknak, aztán morog valamit ásásról meg vetésről. Henzselszki Henrik tátog, nem jön ki hang a torkán. A feleségének is csak sokára:
– Mit keres itt maga?
– Erre jártam. Látom, most is kerti kisegítőt keresnek.
– Csak nem munkát akar kérni?
– Ha megfizetnek, elszegődök megint.
– Miután kirabolt minket?
– Nem tudom, miről beszél.
– Dehogynem! Elvitt kilenc étkészletet, a mikrót, a…
– Én ugyan nem!
– … a kávéfőzőt, a villanyrezsót…
– Mondom: semmi közöm ehhez.
– … a tévét, két biciklit…
– Ne bosszantson már ezzel! Vagy bizonyítsa be! – mondja a kisegítő magabiztosan. A nő visszahanyatlik a székre. A férje eddigre tér magához:
– Bandi! Hiszen az a kapircs is az enyém volt – és a talicskában lévő kis kerti szerszámra mutat.
– Az? – kérdi a kisegítő mérgesen. – Olyat bárki vehet, minden kerti árudában kapható.
– Miért jött ide maga, azt mondja meg! – az asszony meglendíti aprócska öklét.
– Fizessék ki az elmaradt béremet. Utoljára úgy távoztam, hogy aznapra még nem számoltunk el.
– Egy fillért sem kap! Aljas… és pofátlan… és pimasz…
– Kérem a pénzem!
– Nem kap! Tudja, mit? Jelentsen fel minket, akkor majd kiderül…
– Én ugyan nem veszkődök a rendőrséggel. De addig innen el nem mozdulok, míg ki nem fizetnek.

A kisegítő ráül a talicskára, és cigarettát kezd sodorni magának. Köpködi a dohányt. Korább-

ban is tett így, de most Henzselszki Henriknek olyan ez, mintha a másik meggyalázná a kertjét.

– Maguk vallásosak? – kérdi gúnyos tekintettel a kisegítő. – Ha igen, biztos tudják, mi az a három bűn, ami azonnali gyónást és jóvátételt követel, különben az elkövetője ki lesz zárva az üdvözülésből. Na, tudják? Elmondom: szándékos emberölés, Isten létének tagadása és a munkás bérének ki nem fizetése. A harmadik tán a legfontosabb. Mert a tisztes bér a társadalmi rend, a béke alapja. Ha nem történik meg, jön a szegénylázadás, a kommunizmus. Vagy kommunizmust akar? Mikor került maga a városházára? A rendszerváltás előtt vagy utána? – néz kihívóan Henzselszkire. – Szerintem még bőven előtte. Ide a pénzem!

– Nem fizetünk! – mondja a házaspár, de már mindketten elgyengülve.

– Akkor adják ide a videómagnójukat! Annak már úgyis lejárt az ideje. Már nem is lehet videókazettát kapni, pendrájvról nézik a filmeket. De nekem vannak régi kazettáim, én még hasznát tudom venni.

A kisegítő bemegy a nagyszobába, kiveszi a videólejátszót a könyvespolc alól, és hóna alá csapva kiviszi, beleteszi a talicskába, és indul. A kapuból még visszaszól:

– Sosem lesz olyan kisegítőjük, mint én voltam! Majd meglátják! Jó lenne, ha magukba szállnának! Amíg nem késő!

SZÉLESI SÁNDOR

AZ OLIVO SUL MARÉ-I HÚGYHÁZ TÖRTÉNETE

Történt pediglen, hogy a király kegyelméből Olivo sul Maré-i járás élére helyezett kormányzó, bizonyos Alvise Bragadino, megtiltotta a fák, bokrok levizelését, s nem különben azt is, hogy testének tisztátalan és bűzös folyadékát bárki csermelyekbe, patakokba, folyókba vagy tavakba ürítse. A kormányzó az ókori klasszikusok újabban dicséretesen és méltán népszerű műveit forgatva jutott arra a következtetésre, hogy a világot szennyezzük, mérgezzük és pusztítjuk, mindahányszor az út mellékén megállva, ott, ahol a szükség ránk jön, levizeljük az isten kegyessége folytán szárba szökkent növényeket, friss hajtásokat, szunnyadó magvakat. Alvise Bragadino rendelete a járás minden településére, de különösképpen Olivo sul Mare városára vonatkozott: poroszlók járták az utcákat, utakat, és akit rajtakaptak a zöldben a vizelésen, annak tízet csaptak a hátára. Tízet először, aztán húszat s huszonötöt, de ha ez sem volt elég, mert megátalkodott és szófogadatlan népek laktak arrafelé, Alvise Bragadino a csökönyös bűnözőknek negyedszeri rajtakapásuk esetére herélést helyezett kilátásba. Azt azonban senki nem hitte elsőre, hogy állja is szavát, és csak viccelődtek rajta egészen addig, míg egy tizenöt éves fiút valóban meg nem szabadított férfiasságától a poroszlók segítségével a kormányzói borbély. És mint utóbb kiderült, a fiú még jól járt, mert életben maradt, és szép pályát futott be Pompeo püspök úr alatt az olivói egyház kórusában, de mások, akiknek nem jutott szerencséül, hogy ha már késsel közelítenek altestük érzékeny részéhez, akkor a kormányzói borbély ragadja meg annak markolatját, elvéreztek a büntetés alatt.

Épültek ám vidéken udvari kis bódék, amelyeknek a kormányzói rendelet alapján az alját olyan mélyre kellett ásni, hogy az emberi ürülék egyenesen az ördög pofájába hulljon, de a földeken dolgozóknak nem mindig akadt idejük arra, hogy hazaszaladjanak, ha úgy hozza a szükség; és bizony járták a kormányzó felügyelői a bódékat, hogy ellenőrizzék mélységüket, s ha nem látszott megfelelőnek, akkor betemettették az egészet, és mire a következő kiásódott, hát nem egy feszültségterhes pillanat adódott a környéken lakók életében. Ám a falusiak ezzel együtt is sokkal jobban jártak, mert a városban, nos, a városban viszont nem akadt egyetlen szabad helyecske sem, ahol hasonlót lehetett volna ásni és emelni.

Könnyű Alvise Bragadinónak – így tartotta a köznép –, mert a kormányzó olyan csontszikár, száraz öregember volt, aki ha elköhögte magát, por szállt fel nyelve hegyéről. Inni csak reggelente látták, akkor is csupán egy kendővel megnedvesítette ajkát, s ennyivel elvolt egész estéig. Nem okozott neki a kényszerítő szükség felesleges gondokat. Az emberek viszont egyre hangosabb szavakkal méltatlankodtak a szörnyű rendelet ellen, s már-már lázadásba torkollott volna elégedetlenségük, ha egy vidéki földesúr, Alessandro de Perris nem cselekszi meg azt, ami akárkinek a fejében megfoganhatott volna: ha nem épít egy nagy húgyházat.

Alessandro de Perris és öccse, Gaetano, Olivo sul Mare mellett tíz mérföldnyire birtokoltak egy kis földet s egy falut. Jó barátságban voltak Alvise Bragadinóval, pontosabban elhalt apjuk volt barátságban vele: amikor a kormányzó még számolatlan döntötte le a torkán a sört, és nem vetette meg a testi élvezeteket, akkor bizony együtt vadásztak vadkanra, szarvasra és lányokra az erdőben és annak környékén. Alessandro de Perris tehát fogta magát, és belovagolt a kormányzói palotába, ahol Alvise Bragadino elé engedték. Alvise tárt karokkal fogadta, habár kissé lassan bírt csak mozdulni. Miután visszaidézték Alessandro de Perris atyját, és felelevenítették a dicső és emlékekben gazdag múltat, valamint megbeszélték, mennyi is a vad manapság, s milyennek ígérkezik az idei termés, kiváltképp a bor, melyhez a szőlőtőkéket messziről hozatta éveknek előtte a fiatal Alvise Bragadino, Alessandro de Perris rátért jövetele céljára. Egy kis telket akart a város határában, a város földjén. Egy telket, melyre felhúz egy óriási épületet, ahol az emberek elvégezhetik szükségüket. Alvise Bragadinónak tetszett az ötlet, és meg is egyeztek. A fiatal De Perris csupán kilencvenkilenc évnyi bérleti jogot kért a földre. A kormányzó ennek sem látta akadályát.

Így esett, hogy Alessandro de Perris, mielőtt az aratás és a szüret, valamint az őszi munkálatok ideje elérkezett volna, felrendelte a falvában lakó férfiakat a városba, és felépíttette az első és egyetlen húgyházat a világon.

A De Perrisek hamarosan a leggazdagabbak lettek a járásban, de talán az egész birodalomban is, mert enni kell, inni kell, és üríteni is kell, már csak emígy lett összerakva isten bűnös gyermeke. Akár étellel-itallal, akár lélekkel töltődik meg az ember, annak el kell hagynia a testét.

Nem került sokba az ürítés, Alessandro de Perris mindösszesen egy soldót kért alkalmanként, s bizony, jól ment az üzlet, mert hosszú sorok kígyóztak húgyháza előtt, hosszabbak, mint vasárnap reggel a templomba menet, vagy hosszabbak, mint amikor éhínség idején a város gabonát osztott. Fel is tűnt Pompeo püspöknek a dolog, így kiküldte prédikálni papjait a várakozó tömeghez, hogy azoknak az ácsorgás alatt is érdemesen teljék idejük, s okosodjanak a világ dolgait illetően. A papok azonban minduntalan azzal jöttek vissza, hogy az emberek türelmetlenebbek és ingerlékenyebbek, mint máskor, így maga a püspök

tett próbát, majd ezek után magához rendelte Alessandro de Perrist, és megrótta, hogy a testnek bizony, ha szüksége van, hát azért sokat tesz a fiatal nemes, de vajon mit tett a lélekért, amikor az is szükségben szenved? Így került ki a tizenkét stáció a húgyház falára, s ezért kerültek be az épületbe a szentek szobrai, és hívtak Rómából neves festőket a mennyezet freskóinak megalkotásához.

Maga a húgyház egyébként nagy tudású és remek mesteremberek keze munkáját dicsérő építmény volt. Három teremre oszlott: az egyikbe a férfiak, a másikba az asszonyok, a harmadikba pedig az előkelőségek mehettek dolgukat végezni. Az örömteli fogadtatásra és az érdeklődésre tekintettel Alessandro a következő tavaszon még három teremmel bővítette, s immáron nemcsak az apróbb dolgokat, de a nagyobbakat is könnyedén el lehetett végezni. Ám míg a régi szárnyban elég volt csak a falakat felhúzni, és kis vájatokat készíteni a téglák közé a lábak alá, amely vájatok elvezetik a vizeletet, az új szárnyakban mélyebb lyukakat, s kapaszkodókat is kellett csinálni, nehogy az öregek és erőtlen dámák belehulljanak saját piszkukba.

Egy soldo, s egy év után tripla forgalom. Akadt, aki naponta többször is megfordult De Perris húgyházában, s akadt, aki majdhogynem oda is költözött: némely szerencsétlen poklos, akin az orvosdoktorok nem segíthettek, vagy a koldusok, akik a hideg kövön ücsörögtek egész nap, akár napjában harmincszor is rászorultak az ürítésre. Közülük a koldusok hamar rájöttek, hogy a húgyház mellett érdemesebb is kéregetni, és kérvénnyel fordultak Alessandro de Perrishez. De Perris a jövedelmük negyedét kérte az engedélyért, természetesen az egysoldós alkalmankénti díj felett, de még így is megérte, ezért hát hamarost ellepték a koldusok a környéket.

Megjelentek a vásárosok is, és a mutatványosok, akik nemegyszer azzal tettek szert keresetre, hogy mintegy véletlenül elállták a befelé igyekvők előtt az utat, s csak egy soldóért voltak hajlandók arrébb kotródni. A sok panasz miatt, illetve mert az üzletet rontották, De Perris a poroszlók közbeavatkozását kérte, Alvise Bragadino pedig, akinek nagyon tetszett, hogy ilyeténképp megvalósulni látszik a természet védelme az irányítása alatt fekvő földeken, örömmel beleegyezett a zavaró személyek eltávolításába. A mutatványosok tehát kénytelenek voltak eltakarodni, az árusok azonban maradhattak.

Egy párizsi orvosdoktor javaslatára Alessandro de Perris bronzdézsákat állíttatott az egyik fal mellé, hogy az emberek le tudják öblíteni a kezüket, s ezért nem kért külön soldókat sem. Az emberek azonban csak nehezen szokták meg a jót, hetekbe telt, mire méltóztatták ujjaik hegyét a felszólításokra megmártani a vízben – sőt, Alessandro főkézmosókat alkalmazott, akik egész nap csak vizeltek és kezet mostak, hogy példát adjanak másoknak –, amikor azonban a látogatók is rákaptak eme új szokásra, akkor fel kellett fogadni két embert a koldusok közül, akik a víz cseréjével foglalkoztak: naponta kétszer az összeset kiborították a földre, s mentek az esőfogó dézsákhoz tisztáért.

A húgyház működésének ötödik évében azután Alvise Bragadino visszaadta lelkét a teremtőnek. Abban a hitben halt meg, hogy megmentette a világot a beszennyeződéstől, és azok közt a szentek közt a helye, akiknek áhítatos szobrai a templomokban állnak. Alessandro de Perris nagy gond előtt állt. Mi lesz, ha az új kormányzó, Matteo Gazzi, nem viseli szívén a környezet sorsát?

Szerencsére szívén viselte, csupán a bevételek negyedét kérte jóságáért. Alessandro de Perris tudta, hogy a növények és a föld védelme ennyit megér, és megállapodásukra áldomást ittak az új kormányzóval.

Maradt a rendelet, és maradt a húgyház is, és lassan a közösségi élet oly színtere lett, amelyet akkor sem lehetett volna felszámolni, ha a király másként dönt.

A bősz gondok mindig a csúcson buknak elő, amint ez esetünkben is történt. Gaetano de Perris, Alessandro öccse, bátyjával ellentétben könnyed, kicsapongó életet élt, és nem változtatott életmódján az után sem, hogy a leghíresebb emberek egyike lett testvérének vállalkozásai folytán, sőt, kiváltképp fokozta a gyönyörök iránti vágyát a pénz, mellyel mindent megkaphatott, italt, nőket, de férfiakat és gyermekeket is. Gaetano a családi jövedelmeken élősködött, s bátyja megannyi figyelmeztetésére sem változtatott magatartásán. Bálokat rendezett, bordélyokba és tivornyák tucatjaira járt el, többször látták részegen, mint józanon, és az őt kísérő társaság is inkább naplopókból, kurtizánokból és ingyenélőkből tevődött össze, semmint mesteremberekből vagy – ne adj' isten! – magiszterekből.

Gaetano két dolog miatt neheztelt a bátyjára. Az egyik, hogy állandóan erkölcsprédikációkkal untatta, a másik, hogy méltatlanoknak osztott pénzt; legalábbis Gaetano fölösleges herdálásnak vélte a Matteo Gazzi kormányzónak juttatott összegeket. A haszontalan barátokra és a kurtizánokra általa kidobott aranyakat nem sajnálta, azt befektetésnek tekintette, no meg úgy vélte, ha neki jókedve van, az mindenkinek jó.

– Gaetano – mondta neki a bátyja. – Ezek az emberek abban a minutumban eltűnnek mellőled, amint kissé megszorulsz. Nem fognak segíteni, ha már nem vagy képes nehéz aranyzecchinókkal tömni őket s kényük-kedvük szerint tenni.

– Bah! – szokta erre felelni Gaetano, és rendszerint elporzott a város újonnan kiépült mulatozónegyede felé. Az éppen ott kapott helyet a húgyház környékén, mivel a tivornyázók sokkal gyakrabban kényszerülnek kilépni dolgukra, mint mások.

Alessandro csak a fejét ingatta.

Egy nap aztán az egyik kurtizán – szeme bogara fekete gyöngy, orcája elefántcsont, ajka piros, mint a korall, szíve akár a kígyóé – veszélyes gondolatot ültetett el Gaetano csöppnyi agyában.

– Tano! – hízelkedett, és játékos ujját Gaetano mellkasának sűrű szőrzetében forgatta. – A világ elforgott teremtése óta Alessandro de Perris nélkül is, és el is fog, amíg az utolsó ítélet harsonái meg nem szólalnak. A pénz folyik a húgyházból, miért nem veszed saját kezedbe az üzletet, aranymalackám?

Gaetanónak ez után egyre gyakrabban jutottak eszébe a kétértelmű szavak: el kellene tenni láb alól a bátyját. Ezáltal két legyet ütne egy csapásra: megszabadulna viszketős intelmeitől, és övé lenne az egész vagyon. A birtok gazdálkodása menne magától, mert hiszen a természet tudja a dolgát, és a kalász esőre és napsütésre hízik, nem a gazda szemére, a húgyház pénzügyeit meg már furfangban járatos bankárok kezelik… való igaz, semmi szükség Alessandróra.

Gaetano valójában simulékony egy lélek volt, aki a gyilokmódszerek közül a mérget szerette a legjobban. Elment egy fogatlan vén banyához, aki egy halódó tölgy odvában, no meg a mellette ásott veremben tengette mindennapjait, és minden hájjal megkent méregkeverő hírében állt. Erdei növényekből, bogyókból kotyvasztott bájitalokat és halálos szereket vérző szívű szerelmesek és soványa erszényű örökösök számára. Gaetanónak szólnia sem kellett, a vénség véreres szemével rögtön látta, hogy erszényének és nem szívének ügyében kereste fel, s nem bájitalt kér vagy kenetet gyermekáldás ellen, hanem jófajta, színtelen, szagtalan mérget, amely gyorsabban öl, mint ahogy a vipera mar, és

nyom nélkül teszi mindezt, akárcsak az ügyes tolvaj. Már fordult is befelé kuckójába, és hozta kifelé a szert, de mindezt olyan gyorsan, hogy Gaetano még csak össze sem szedte a simulékony szóvirágokat a banya üdvözléséhez.

– Lassan jár az agyad, fiam, de járjon inkább a kezed gyorsan: ötven fényes soldóval jössz ezért a fioláért, bontsd meg erszényed mielőbb!

Gaetanónak leesett az álla, és tétován tapogatózott erszénye után.

– Belelátsz a gondolataimba, banya? – kérdezte bénultan.

– Mint a patak vizébe, bizony! – hagyta annyiban a fogatlan vénség, mert szerette volna, ha a nemkívánatos férfiember mielőbb eltűnik közeléből. Az ilyen fajtájúak mind annyira szerencsétlenek, hogy ha sokáig mellette tartózkodnak, még átszáll reá is a rontás.

Gaetano kiszámolta erszényéből a soldókat, s mint a megriasztott patkány, fordult vissza Olivo sul Mare felé. Hátra sem nézett, de ha hátranézett volna, sem lát egyebet, mint a jeleket vető, kiöltött nyelvű öregasszonyt.

Alessandro italába másnap este került a méreg.

Gaetano nem sokat társalkodott lelkiismeretével, mert bizony nem volt mivel társalognia, feléledő mohósága maga alá gyűrte azt a vékony, cingár ellenkező lelket mellkasa legmélyén, amely az érzések mellett a szívben rejtőzik, azzal együtt a szegycsont mögött a sorbonne-i magiszterek és a csaták hősi hentesei szerint. Amikor felszolgálták a vacsorát, és azt családi körben elfogyasztották, már elő volt készítve a szer. S amikor hozták az italokat, Gaetano szerét ejtette, hogy a kancsók közelébe kerülvén előbb töltsön magának, majd a mérget a borba keverje. Alessandro akkor még fogai közül piszkálgatta az ürücomb szálait, aztán ő is töltött magának, és a rossz borral a kezében öccse mellé telepedett a kandalló közelébe.

– Téged meg mi lelt, hogy ma este itthon ülsz velem, ahelyett hogy a városban keresnéd dévaj társaságod?

– Elfáradtam, bátyám – mondta Gaetano, és egy ásítást tettetett. – Megártottak az elmúlt hetek tivornyái.

– Csodálkoztam is… – Alessandro nem mondta, min. – Gondoltam magamban, na, ha Gaetano így bírná a munkát vagy az okosodást mívelni, mester lehetne a maga terültén.

– Az vagyok, bátyám. Az én területem az élet. Erre igyunk!

Gaetano de Perris megemelte rézkupáját. Alessandro a fejét csóválta.

– Már megbocsáss, de én erre nem iszom, Tano. Hogy az öcsém semmivel nem törődve jobban bírja az italt, mint más, és több kurtizán fordult meg a farkán, mint másnak. Én inkább arra innék, hogy idő előtt szét ne hullj valami nyavalyától, amit a rossz nőktől szedsz össze, s aminek legyengült szervezeted nem bír ellenállni.

– Igyunk erre! – bólintott Gaetano.

Alessandro az ajkához emelte a kupát, majd egy korty nélkül leeresztette. Megcsóválta a fejét.

– Csak nem iszok az öcsém farkára! Márpedig ha arra iszunk, minden maradjon így, ahogy van, akkor csak arra a nyughatatlan testrészedre ürítenénk a poharat. – Arcán gondok terhe ült, mintha nem tudta volna eldönteni, helyes-e az előbb mondottakra leküldeni torkán az áldomást.

– Találj ki valami mást! – biztatta Gaetano. – Mondj valami köszöntőt, de gyorsan, mert kiszáradok!

– Mértékletesség, öcsém! Mértékletesség – intette Alessandro, majd felderült az arca. – Ez az! Igyunk a mértékletességre, de csak mértékkel. Bizonyítsuk elkötelezettségünk azzal, hogy csak megnedvesítjük ajkunkat ezzel a borral, s a többivel istennek áldozunk.

Már éppen készült rá, hogy így tegyen, de Gaetano – nem tudván, a méreg mennyire erős – lefogta bátyja kezét, és kérlelni kezdte.

– Drága bátyám! A mértékletesség valóban erény, de ha én most arra innék, meg kellene hazudtolnom eddigi életemet. Ne kényszeríts, kérlek, hazugságra!

Alessandro végiggondolta öccse könyörgő szavait, és tekintetébe nézve megenyhült, és engedett neki.

– Rendben van. Akkor hát mire igyunk, kedves öcsém?

Gaetano eltöprengve húzogatta ujját körbe-körbe rézkupája szélén.

– Talán az angyalok sem haragszanak meg, ha fenékig ürítjük kupánkat – meglátta Alessandro rosszalló tekintetét, ezért felemelte az ujját –, csak ezt az egy kupát, nem többet! Egymásra. A testvéri szeretetre.

Alessandro de Perris hitt abban, hogy az Isten saját képére teremtette az embert, nem csupán a testét, de a lelkét is. Ami rossz az emberben, az a sátán műve, és van lehetőség megszabadulni a sátántól, ha akarjuk. Úgy érezte, most egy pillanatra belelátott Gaetano szeretet után vágyódó lelkébe. Előre nyújtotta hát a kupát, és koccintottak.

A testvéri szeretetre.

Gaetano de Perris nagy pompával temette el Alessandrót. Díszes szavakból szőtt beszédet az aranyozott koporsó mellé, majd könnyes tekintettel bátyja testére borult, és összecsókolgatta annak viaszosan fénylő arcát. A Szent Jánosról elnevezett katedrálisban összegyűlt asszonyok sírtak, s arra gondoltak, vajon Gaetano mennyivel lesz bőkezűbb azzal, aki rögtön széttárja neki a lábát.

A temetés után Gaetano fekete gyászruháját aranyos gyászruhára cserélte, majd pompás halotti tort ült, csak úgy roskadozott az asztal a sült kappanoktól és tűzdelt bárányoktól, májjal töltött fürjektől és borókás jércéktől, füstölt haltól és főtt homártól, gyümölcsöktől és szószoktól. Négyszáz vendég volt ott, köztük a kormányzó, és püspökök meg hercegek, és felváltva muzsikált két zenekar. Gaetano éjfél után három kurtizán karjai közt vigasztalódott, majd ivott, és megint vigasztalódott, s újfent ivott, és részegen párbajozott a városi gárda egy kapitányával. Miután letudták a párbajt és ittak, Gaetano a lépcsőn leesve összetörte magát, de ekkor már a nap is felkelt, és a tor lassan kimúlt.

A következő napokban a De Perris-vagyon egyetlen örököse lábadozott, és elcsendesedett körülötte a város. Ám nem telt bele hét nap és hat éjszaka, amikor ismét nekiindult az éjjeli utcáknak, hogy folytassa korábbi életét. Ugyan a jobb társaságokban kibeszélték viselt dolgait, ám szemtől szemben senki nem rótta meg, sőt vállát veregették, és nevetve emlegették kalandjait. Gaetano de Perris a sors kegyeltjének érezte magát: számolatlan hull az ölébe a pénz a húgyházból, és ő Olivo sul Mare kedvence – hát kell ennél több?

Talán ez vezette arra a botor gondolatra, hogy miért is fizessen negyedrészt a bevételből Matteo Gazzi kormányzónak, hiszen sem a kormányzó, sem a hivatala nem járul hozzá a húgyház működtetéséhez, csupán a sápot veszi le róla. Gaetanót már régen zavarta ez az ügylet, így aztán úgy döntött, hogy a hónap leteltével egész egyszerűen megfeledkezik róla. Méltóságán alulinak tartotta, hogy a pénzen bárkivel is veszekedjen, ezért száműzte elméjéből a fizetés gondolatát, és úgy vélte, ezzel minden rendben lesz.

Hintó állt meg a következő napon a De Perris-palota előtt, rajta a kormányzói címerrel, benne egy apróddal, aki Matteo Gazzi szívélyes invitálását közvetítette Gaetano felé. Gaetano a legszebb ruháját öltötte föl, és a legvastagabb aranyakat, leghatalmasabb fülbevalót aggatta magára. Megdörzsölte fogait, és illatos vízzel öblögetett. Egy szolgálólány élénk festéket tett szeme alá és szájára, egy másik pedig kifestette a körmeit. Amikor Gaetano készen állt, arcára varázsolta legmegnyerőbb mosolyát, és beült a hintóba.

A kormányzó felkészülve, apródok gyűrűjében várta Gaetano de Perrist, míg az oszlopok mellett rezzenéstelen gárdisták álltak, akár a márványból kifaragott, érzéketlen szobrok. Matteo Gazzi előtt terített asztal, gyűrűs ujjainak vége zsíros a széttépett ürücombtól, amely zsír vastagon megült kupáján is. Gazzi terjedelmes ember volt, és éktelen haragú, ám amikor Gaetano de Perris belépett, csak mosolygott, és intett, hogy vendége csatlakozzon hozzá, csak semmi formalitás. Gaetano tovább mosolygott, és gyűrűs, kifestett kezére nézett.

– Ragadj magadhoz valamit, kedves barátom! – harsogta a kormányzó. – Akármit, amit a szemed, szád megkíván!

Gaetano letelepedett az asztalhoz, és előbb megnézte, miből eszik a kormányzó, majd nagy elővigyázatosan csak abból emelt ezüsttányérjára. Matteo Gazzi tekintete egy pillanatra gúnyosan megvillant, azután a kormányzó kerekded arcára visszatért a kicsattanó jókedv, vonásai megint mosolygóssá váltak, sőt maga lett a megengedő mosoly, a kegyesség élő allegóriája, amilyet csak vásári előadásokon lát az ember, azokon viszont elég gyakorta.

– Még nem is mondtam, hogy mennyire meghatott Alessandro bátyád temetése és utána az a pompás tor, amit halála okán rendeztél. Elirigyeltem a szakácsotokat, Gaetano, igazán elirigyeltem.

Gaetano végigtekintett az asztalon.

– Méltóságodnak sincs oka panaszra. Amit itt az asztalon látok, bármelyik uralkodónak dicséretére válna.

– Persze, persze, de ahol megfér egy remek szakács, ott megfér kettő is. – Matteo Gazzi ajkához emelte kupáját, és ivott a borából. Csak utána jött rá, hogy egyedül poharazik, ezért aztán intett egy apródnak, aki nyomban ugrott, és töltött a vendégnek. – Igyál, barátom, igyál! Déli birtokaimról származik a szőlő, amiből ez a bor készül. Ünnepnapokon szoktam kortyolni belőle.

Gaetano kissé bátortalanul forgatta tenyerében a teli kupát.

– Ünnepnap volna ma?

– Hát persze hogy ünnepnap van – csattant fel a kormányzó hangja. – Persze hogy az van, hiszen a palotámba jött Gaetano de Perris, a legnagyszerűbb húgyház tulajdonosa, közel s távol a leggazdagabb ember. Az ilyen esemény ünnepnapnak számít. Igyunk csak rá! Igyunk!

– Ó, én éppen csak kikeveredtem a tegnap estéből… – szabadkozott szerényen Gaetano.

– Hallottam, kedves barátom, hallottam – nevetett a kormányzó. – Nagybírású ember hírében állsz, azt mesélik, ivásban, szerelemben kitartó vagy. Egyaránt mestere a szép szónak és a kardnak. Gaetano de Perris nélkül nincs éjszaka Olivo sul Marében, mondják.

– Ez megtisztelő.

– Értem én. – A kormányzó hirtelen felállt, hatalmas testével mint egy hegy, magasodott az asztal és Gaetano fölé. – Hidd el, megértem én, hogy egy ilyen elfoglalt ember megfeledkezik bizonyos dolgokról, amelyek bár kevéssé fontosak, mégis halaszthatatlanok.

Magam is voltam fiatal, amikor nem kellett a vállamon hordoznom ezt a terhes méltóságot, és élhettem az életemet, ahogy nekem tetszett. – Matteo Gazzi megkerülte az asztalt, és Gaetano mögé fordult. A kezét a fiatal férfi vállára tette. – De milyen igazságos is a világ, hogy ahogy az évek futnak felettünk, s ahogy öregszünk, úgy pallérozódik az elménk, és szül tapasztalat új tapasztalatot. Ezért aztán az idősebbek bátran emlékeztethetik a léha fiatalságot, ha azok elfelejtettek volna valamit, és a fiatalok nem haragszanak meg, mert ugye ez is csak egy fogadó az élet útján, és lesznek még ők is okos és tapasztalt öregemberek.

– Minden bizonnyal örülni fogok, ha megérem azt a kort – felelte kényszeredetten Gaetano de Perris, és a kupát az asztallapra helyezte egy vakon reámeredő sült malac citromba harapó szája mellé.

– Átvetted, kedves barátom, drága bátyádtól, aki immár az Atyaisten jobbjáról néz le ránk – Matteo Gazzi keresztet vetett, és visszatért az asztal túlfelére –, a húgyházat, annak minden fáradságával, keservével, de természetesen fényesen csengő aranyaival is. És ugye átvetted a szerződésünket is, amit drága bátyáddal kötöttem. Nyilván csupán a feledékenység az oka, hogy tegnap nem küldted hozzám az embereidet azzal az összeggel, amit Olivo sul Mare csinosítására szánsz, a kormányzói hivatalon át, mint városunk hálás és lelkiismeretes szülötte.

– A sok munka – állt fel Gaetano is, és megjött a hangja. – Bátyám bonyolult ügyeinek felderítése nagy terhet ró rám.

– Minden bizonnyal – bólogatott Matteo Gazzi.

– Még nem ismertem ki magam a papírjai között, mert hát eleddig nem kellett ilyenekkel foglalatoskodnom. Ahogy mondta, méltóságod, a fiatal ember tapasztalatai nem érhetnek fel az idősével, és én bátyám nyomában kullogok csak.

– Jól van, jól van – mosolyodott el a kegyesség, és legyintett. – Szót se pazaroljunk rá többet! Majd ha áttanulmányoztad a papírokat, kedves barátom, kétszeresen is várom a következő hónapban becses hozzájárulásodat. Addig is, ne fáradj el a mulatozásaidban, mert a fiatalságnak ez is dolga. Nekem meg az, hogy óvom és védem a várost gárdistáimmal.

Gaetano de Perris fejet hajtott, a kormányzó pedig szívélyesen elbocsájtotta.

Megtelt a hold az égen, elsötétedett, majd kivilágosodott az arca egészen, quintilis sextilisbe fordult, váltók jártak le, az asszonyok teste pár napra ismét tabu lett uruk számára, Gaetano de Perrisnek pedig számolnia kellett volna jövedelmének felét. Gaetano azonban nem számolt, eszébe se jutott számolni, élte az életét tovább, mintha nem lett volna semmilyen kötelezettsége. Gond azonban nem csupán ez volt, hanem hogy egészen elhanyagolta a húgyház ügyeinek intézését is.

Alessandro jó gazdaként tudta, hogy a természet az emberi szükség alatt is újraéled, és hát ha kihal az egyik bokor, nő majd másik, ha az egyik mag nem hajt ki, majd kihajt a következő év fordultával egy másik; a föld mindent elnyel, a szél elhordja a szagokat, Isten pedig figyel rá, hogy a nyomot elmossa az eső; ámde ugyanez a húgyház falai között nem történik meg, tehát hogy nyomok ne maradjanak, bizony tisztogatni kell az emberek után. Gaetano ugyanakkor a világ csodálatos összetettségét nem látta át, ezért első intézkedéseinek egyikével elküldte mindazokat, akikre szerinte fölöslegesen költötték a soldókat, ezért aztán az Alessandro de Perris halálát követő második hónap végére kezdtek áldatlan állapotok kialakulni a húgyházban s annak környékén.

A vásárosok és a prédikátorok hátrébb húzódtak, távol az épülettől, és a sor is megritkult a bejárat előtt. Elnyúlt, messze kígyózott, az emberek arcukra szorították ingük ujját vagy valamilyen kendőt, és a mögül morogtak, morgolódtak egymás között. Többen még a botozást is vállalták, és nem keresték fel szükségükben a húgyházat, hanem titokban rejtett helyeken könnyítettek magukon. A gárdisták egyre többször szemet hunytak a bűnös csorgatások fölött, s olyankor a botozás elmaradt; ők is tudták, hogy ha áll a levegő, és nem mozdul a szél Olivo sul Mare felett, akkor bizony a húgyházba csak könnyezve lehet bemenni, és köhögve lehet kijönni, de megesett az is, hogy úgy kellett elhúzni valakit a húgyfal mellől, ki a festett angyalok szigorú tekinteteinek kereszttüzéből.

Amikor tehát Matteo Gazzi kormányzó úgy döntött, hogy keményebb eszközökkel emlékezteti Gaetano de Perrist kötelességeire, akkor bizony nem csupán az elmaradt soldók miatt tette, hanem mert lassan fenyegetővé vált a közhangulat a húgyház környékén és a város utcáin. Matteo Gazzi nem csupán a pénzét féltette, de a kormányzóságot is, mert csak addig van szükség itt rá, amíg rendet tud tartani, csak addig keres, míg vannak adófizetők, és csak addig él, amíg lázadásra készülve ki nem élesítik késeiket a polgárok.

Egy kora reggelen tehát gárdisták sora között maga a kormányzó jelent meg a De Perris-palotában. Előző este nehéz teríték került elé az asztalon, a fokhagyma megülte az epéjét, egész éjszaka nyögött és álmatlanul forgolódott. A hajnali nappal azután maga is fölkelt, felöltözött, és inkább elindult. Nem volt fényes kedve, sőt kifejezetten ingerült volt, az arca el-eltorzult, amikor a hintó megdöccent vele. A gárdisták érezték a kormányzó hangulatának süllyedését, és nem finomkodtak, ezért egyszerűen félretolták a De Perris-apródokat és -szolgálókat a kapuból, átlépdeltek a palota oszlopainak tövében részegen hortyogó, más esetekben kardcsörtető mamlaszokon, és egyenesen Gaetano de Perris hálójába vezették urukat. Gaetano nyálazva aludt egy fiatal lány mellén, miközben egy másik lány hátulról simult hozzá. Matteo Gazzi megállt az ágy mellett, és még nagyobb haragra gerjesztette a látvány, de magának se vallotta volna be, miért is. Azután intett, és a gárdisták kapitánya, akin Gaetano két hónappal korábban csúnya arcsebet ejtett a tor hajnalán, kirángatta a nemest a ledér nők közül.

Gaetano de Perris nem enyhén volt részeg, szeme táskás, ajka lefittyedt, és iszonyatos bűz áradt belőle, amitől minden jótét lélek keresztet vet, mert az ördögnek van ilyen szaga, meg esetleg annak, aki egész éjszaka savanyú bort ivott, és utána lehányta saját mellét. Kizuhant a nők mellől az ágyból, és próbált két lábon állva megmaradni Matteo Gazzi kormányzó előtt, miközben arcára a részegekre oly jellemző bárgyú vigyor ült ki.

– Mivel szolgálhatok ilyen korán, kormányzó? – kérdezte ingatagon.

Matteo Gazzi nem kertelt sokat.

– A pénzemmel!

Gaetano de Perris homlokára ráncokat gyűrt a próbálkozás a számára hihetetlen erős gondolkodásra.

– Nem kértem én kölcsön kegyelmedtől – mondta keményen koncentrálva múltbeli cselekedeteinek sorba vételére. – Van nekem saját vagyonom, nem is akármekkora.

– Bah! – csattant fel a kormányzó, maradék türelmét elvesztve. – Mit képzelsz, te anyaszomorító, léha kurafi?! Annak negyede az én pénzem! A jussom a húgyházból. – Matteo Gazzi a kurtizánokra mutatott. – Ezek itt… Ezek egyikének a fele is az enyém.

Gaetano de Perris gondolatai úgy ugrottak a múltból a jelenbe, mint szöcske az egyik imbolygó fűszálról a másikra. A tekintete ugyanakkor az ágyra rebbent.

– Melyik fele? – kérdezte, és úgy érezte, a lényegre tapintott. – Ha keresztben vágjuk, nem hosszában, akkor melyik fele?

A kormányzó üvöltött, a kurtizánok felugráltak, és anyaszülte mezítelenül, sikoltozva kimenekültek a szobából.

– Bátyád nyomdokaiba se érhetsz – üvöltötte a kormányzó. – Ő legalább tisztességesen le tudta fizetni a kormányzói hivatalt! Te csak a pénz költéséhez értesz, és még az aranytojást tojó tyúkot is elhanyagolod!

– Tyúkot? Én?

– A húgyházról beszélek, te gyengeelméjű… – A kormányzónak elfogyott a levegője, és köhögőroham tört rá. Hatalmas, nemes teste rázkódott az erőlködéstől.

Gaetano de Perris odalépett melléje, és barátságosan hátba veregette. A gárdisták az első két ütés után ugyan elkapták a kezét és leszorították, de a baj már megtörtént.

Matteo Gazzi, miután a roham elmúlt, vöröslő fejjel intett.

– Dobjatok rá egy köntöst! – szólt lihegve a gárdistáinak. – Megmutatjuk neki a húgyházát!

A kormányzói hintó elé befogott lovak érezhették gazdájuk türelmetlenségét, mert úgy száguldottak végig Olivo sul Mare keskeny utcáin, hogy két embert is nekicsaptak a házfalnak.

Gaetano de Perris a hintóban zötykölődött egészen addig, míg a díszes bordó kárpitot tele nem rakta gyomrának üledékével, azután félig a hintóban, félig kilógva belőle kellett utaznia, miközben egy gárdista fogta a lábát belül. Ennélfogva a város is kapott áldásos ajándékából, amelyben, ahogy a régi mondás tartja, szétrágott olívabogyó mindig található.

A húgyház ezen a hajnalon a lovak diktálta iram ellenére is túl messzinek tűnt, a kendőjét az orrára szorító kormányzónak egy örökkévalóságig tartott az út. Nem is várta meg, míg a megálló hintónak kinyitják az ajtaját, és eléje teszik a kis sámlit, amin kényelmesen lelépdelhet. Mint egy pendülő nyílvessző, vágódott ki üléséből, és röppent ki magasztos testével a szabadba. Ott aztán eldobta a kendőjét, és mélyeket lélegzett a levegőből, de bárcsak ne tette volna: egyből beköltözött orrába a húgyház csípős szaga.

Matteo Gazzi elsárgult, ahogy illik, majd vérben forgó tekintetét a hintóból kizuhanó Gaetano de Perrisre vetette.

– Állítsátok fel! – dörrent a gárdistákra, akik rögtön fölrántották Gaetanót a földről.

A kormányzó aztán úgy bánt vele, mint egy gyermekkel, akit csínytevésen értek. A fülénél fogva rángatta be a húgyházba. A gárdisták nem haboztak követni őt.

– Mehettünk volna a női részbe is – vigyorgott idiótán Gaetano, amikor beléptek a bűzös terembe. Az ott foglalatoskodók a kormányzó láttán gyorsan csomagoltak, és mint a kamarában rajtakapott kisegerek, suhantak ki a fal mellett a szabadba.

– Fáklyákat! – üvöltötte hátra a kormányzó a gárdistáinak. A húgyházban ködszerű félhomály uralkodott, a mécsesekből régen kifogyott az olaj, és senki nem öntött beléjük újat, a fáklyák pedig régen leégtek, és nem akadt, ki kicserélje őket.

Jöttek a gárdisták, tüzet csiholtak, tucatnyi fáklya lobbant lángra.

– A férfioldalt mindig láthatjuk, nem igaz, Matteo? – kacsintott Gaetano bárgyún a kormányzóra. Érezte, hogy baj lesz, és megpróbált barátságosabb hangot megütni.

Matteo Gazzi nem válaszolt, csak végighúzta Gaetanót Krisztus urunk tizenkét stációja előtt, elvezette a szentek szobrai alatt, s talán még a mennyezeti freskó angyalai is utánuk

fordultak, hogy lássák, mi fog történni. Dübörgött hátul a sok katona, és a fények beborították a húgyház belső csarnokát, minden csillogott és fénylett.

Az elmúlt hetek elhanyagoltsága miatt azonban különös gázok ültek meg a mennyezet alatt és a sarkokban. Láthatatlan gyűltek össze, és vastagodtak, nőttek, erősödtek, a szél néha megremegtette őket, de ki nem söpörte a húgyházból.

Csak egy kis tűz kellett nekik.

Amikor Matteo Gazzi kormányzó aztán a terem közepén maga elé penderítette Gaetano de Perrist, hogy szemtől szembe elmondja neki litániáját, a magasból s oldalról, mintha csak az angyalok és az égi szentek mondanának mennydörgő ítéletet felettük, óriási durranás hallatszott. Gazzi nem szólhatott, Gaetano de Perris pedig nem hallhatta a szózatot, mert földre sújtattak, és azonmód meg is süketültek, aztán pedig embernyi kőtömbök zuhantak rájuk, és csapták agyon őket. Elszálltak az angyalok és a szentek is, na nem messze, csak a környék bódéira, árusaira, itt várakozókra, a kormányzói hintóra és a gárdistákra. Agyonütöttek néhány hitetlent és sok hívőt, néhányukat dolog előtt, másokat dolog alatt vagy éppen után.

A húgyház kívülről olybá tűnt, hogy kinyílik, mint egy virág, de aztán összeroskadt, mint egy rossz fakunyhó, mesélték később a túlélők, a szerencsések, akiket az Úr kegyessége kimentett a váratlan vészből. Páran közülük látni vélték a kormányzót és Gaetano de Perrist is kimenekülni, illetve hát ketten a lelkük tisztaságára és anyjuk életére megesküdtek, hogy elszálltak, és angyalok fogták kezüket, miközben a magasban repültek, így megindult a kutatás a két eltűnt nemes után. Napokig tartott, és nem találtak senkit, aki hasonlított volna Matteo Gazzira és De Perrisre – egészben persze, nem darabokban. Mindösszesen néhány szakadt ruha fölött hümmögtek hosszan a városi tanács tagjai, de aztán megegyeztek, hogy ilyen koszos és rossz minőségű göncöket egyszerű nemes sem vesz fel, nemhogy két ilyen kiváló férfiú, ezért aztán biztos, hogy életben vannak. Pár nap után az terjedt el, hogy a szégyen miatt önkéntes száműzetésbe vonult a leomlott húgyház tulajdonosa és a kormányzó. Táplálta ezt a hitet az is, hogy időközben mindkettejüknek eltűntek a legértékesebb tárgyai, ékszerei és legkedvesebb dolgai, az arany ivókupától kezdve a palotájuk falain függő festményekig bezáróan. Nyilván titokban visszatértek értük, és elvitték új életükbe – az mégsem várható el magukat latinoktól eredeztető családok nemesi sarjaitól, hogy idegenben, kedves tárgyaiktól távol nélkülözzenek.

A mindenek fölött uralkodó isteni igazság azonban az, hogy ottveszett bent a húgyházban, illetve annak romjai alatt Matteo Gazzi kormányzó és az utolsó De Perris, Olivo sul Mare két leggazdagabb embere, a járás és a város mindennapi életének meghatározói, ünnepi alkalmainak irányítói. Példamutató férfiak és a nemesség legjobbjai – méltatta őket utóbb a püspök egy vasárnapi misén a Szent János-katedrálisban –, akik mennek, amikor menni kell.

És hogy lett-e új húgyház Olivo sul Marében?

Nem, nem lett. Sem ott, sem másutt a világon.

BORDÁS MÁTÉ

GRIGORJEVICS ÉS A BIZALMAS

Az ágy szélén ülve – keményre
törte a fémkeret – csipáját vakarta.
Majd a pneumatikus csákánnyal
gyakorolt az orrüregben.
Kürt hívja munkára: felkapcsolt villany
sercegése. *Keményebben dolgozom,*
mint ti, búra alatt drótok, törékeny barátaim.

Körtékkel volt tele a bánya.
A műszak végén a legyengült
szemeket kicserélte. Különben
nem látja, hova üt. Utálta
a gyümölcsöket. De fogadásból
szopogatott már körteszilánkot.
Elrágta, nagyot nyelt:

a szobájában ébredt.
Csákánya mellette, a takaró alatt.
A bal keze kint, átfagyva.
Azt hagyta meg, hisz a fal jéghideg,
hamar tönkremegy a fém, és ahogy a csonk ideg-
végződéseit hozzákapcsolják a protézishez,
munkás legyen a talpán, aki kibírja a cserét.

Felesége egyenruhákat varrt.
Grigorjevicsnek is, ha felhasadt.
A nyakán már – a nő így viselte a monoton
foltozgatást – a párt jelvényei.
A csákányt nem sikerült ráhímezni.

Néha álmában átfúrta a falat.
Nem aludtak együtt.

Bányába menet a betonút élezte a csákányt.
Megemelte, ha kavicsos, olajos
részen járt. Ha megkérték, ne élezze,
reggel túl hangos, akkor habzó
szájjal árulózni kezdett.

Kiöklözte a szenet. Ha elkapta a hév, okádta is:
tele volt a csille, de a gyomrába még fért,
azt is a pártnak ajánlotta. Jókedvében
a tárnák csapjaiból ivott: körbejárt, és ahol

már megtelt a csille, odaguggolt a falhoz,
eltátotta száját, ráparancsolt az aktuális társára:
az orromra vigyázz, tíz centivel felé üss!
Nyelte. Ő felmehetett, mielőtt
véget ért volna a műszak. Okádni.

Ami bent maradt, azt elnézték,
nem számított lopásnak. Télen jól jött nekik.
De a férj áldozatos torka miatt a nő
koptatta a térdét, mikor nem sikerült
pontosan a kályhába hányni a vodka
és a céklaleves után.

A kilyuggatott falra szőnyeget
tettek. Félő volt: a szálak eltömítik
a forgó részeket. Félő volt: alvajárásba
kezd Grigorjevics, ha átér a falon.
Üresen állt a negyvenhármas számú lakás,
ahová a fémhegyet rendszeresen
átdugta.

Levetette a falvédőt.
Szeretné, ha elfagyna a másik
karja is.

Akkor már soha többé nem fogsz hozzám érni.
Hisz itt a szám, édes, a csók a tiéd.
A legújabb terveken is jól látszik,
a végső fázisban is fent marad az arc.
Megmutatták, ha vállalom, ha biztosítom
az alapanyagot a prototípushoz.
És aludni fogsz tudni? Újra velem?
Nőket nem engednek ilyen pozícióba. De a szám
a tiéd marad. Varrhatsz nekem egyenruhát.
Pórusról pórusra, hámrétegről hámrétegre.
Ha elnyered a bizalmukat, motorizálják a kézfejedet,
vagy megtanulod a nyelvüket – csak te nem beszéled
az asszonyok közül, jó, hogy a lakásból ki sem
mozdulsz –, akkor biztosan rád bízzák az egész testem.

Jó, de megnyúzni nem tudnának?
Sok emlék van a bőrödön.
Kettőnk közös munkája.

Egyformaságra törekszenek majd.
Minta alapján varrsz, és csak a bizalmas
feleségek utómunkája lehet unikális.

Akkor megtanulom a nyelvüket.
Nem felejthetsz el, ha már rothadni kezdek.
Akkor is hordani fogsz. Bizalmasuk leszek én is.

Utánad új feleséget kapok.
Ő is varrni fog rám. Összemosódik a
munkátok. Majd egy másik ismét újravarr.
Így garantálják a felületi karbantartást
túl nagy sérülésnél, a feleségeket így avatják
párttaggá a bizalmi stigmák után.
A mag pedig a párté. Ha nem ragadok meg
minden esélyt a teljesítmény fokozására, elküldenek
a tundrára szánt húzni hobbivadászok elé.
Egy-egy szánhúzó kutyát is képesek elzavarni,
ha nincs vad. Korábbi társaival üldöztetik.
A magamfajták egzotikus állatok.

De hát azzal is szolgálsz.

Igen. De a fagyban nem indítanak
újra senkit sem. Az otthagyott test pedig
nem ér annyit, mint az elefántcsont.
A jég pedig terjed. Füvesítik a sivatagokat.
Ha kevesebb a hely, gyorsabb a hódítás.
A bolygó a tét.

A szolgálat a tét.
Tudsz-e józanul szolgálni?
Alázattal, becsvágy nélkül?

Miket beszélsz.
Holnap korábban kelj.
Elvisznek. De így alig
bírsz majd pár órát. És
ne felejtsd el két kezem
munkáját. Kísértsen a beléd
ölt idő. A feljelentéshez
is hosszú jegyzőkönyvet
kell írni.

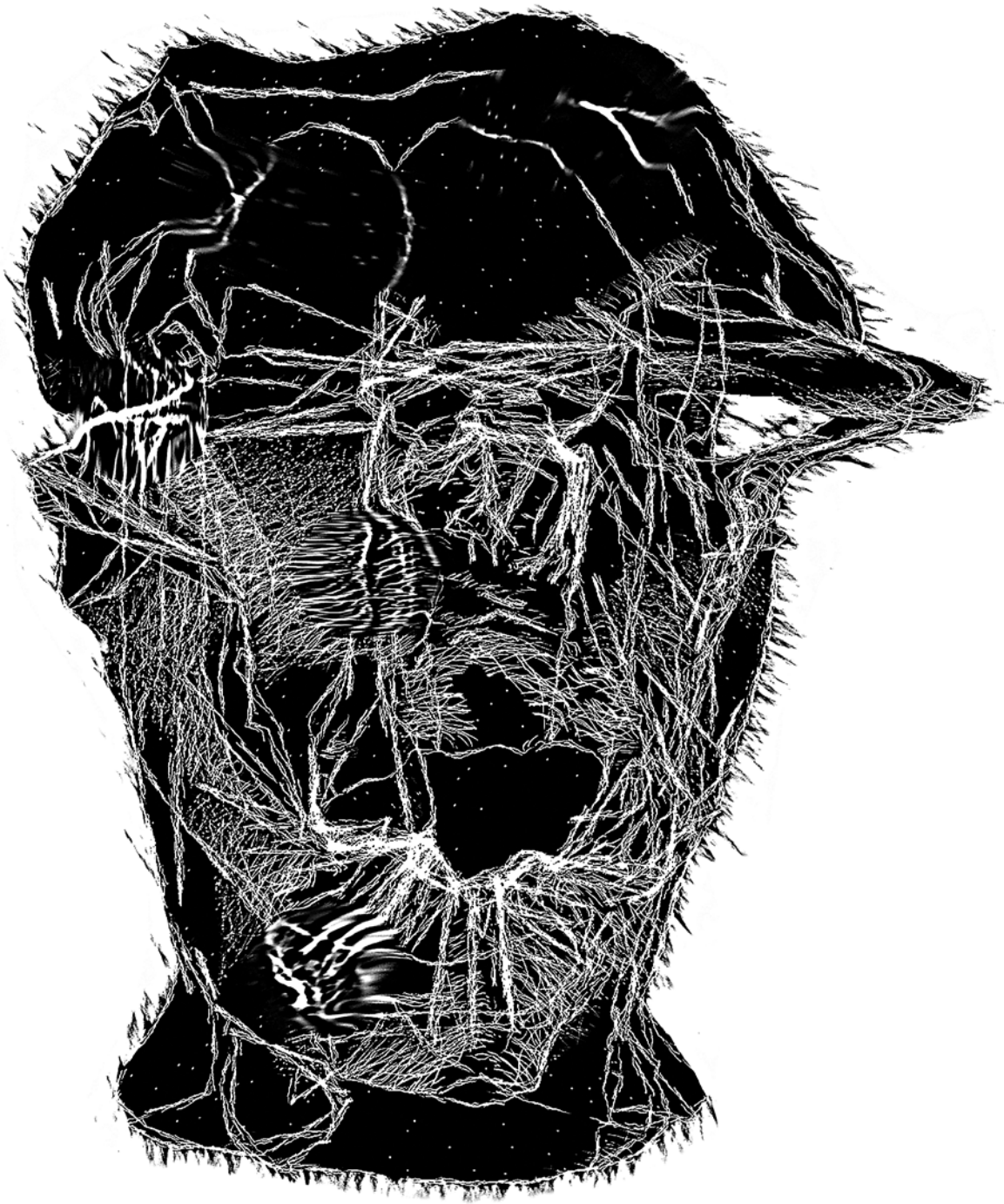

JENEI GYULA

A TEREPASZTAL KÖLTŐJE

Beszélgetés Bordás Mátéval

Bordás Máté költő 1995-ben született Szolnokon. Martfűn nevelkedett, gimnáziumba a megyeszékhelyen járt. Fél éve végzett az ELTE-n magyar–német szakon, jelenleg egy fővárosi általános iskolában és gimnáziumban tanít.

2015 óta publikál, négy éve kiadója és szerkesztője a Rost *című irodalmi lapnak, munkatársa a* VersumOnline*-nak. A verseskötete (*egy völgy elárasztása*) tavaly jelent meg.*

– Hogy tetszik a tanítás?

– A középiskolásokat szívesen tanítom, az ő ritmusukat jobban fel tudom venni. A kisgimnazistákkal való foglalkozás viszont számomra megterhelő. Frusztrál, hogy nekik kevésbé tudok intellektuális órákat tartani, noha én intellektuális alkat vagyok, s nem egy játszós, babusgatós figura. A kisebbeknél minden eshetőségre, fegyelmezetlenségre fel kell készülni, márpedig mindenre felkészülni lehetetlen. Ők sokkal spontánabbak, kiszámíthatatlanabbak. Velük ellentétben a nagyok többnyire passzívak, mégis azt tapasztalom, hogy az értelmükre hatva valamennyire lehet őket aktivizálni, dolgoztatni. Akik eleve fogékonyak a tárgyra, az irodalomra, azokkal jól el tudok beszélgetni, s néha olyanok is bekapcsolódnak, akik ritkán aktívak. Utóbbiak alkalmankénti szereplése pedig jelzésértékű, mert rajtuk mérhető le, hogy mennyire érdekli az osztályt az adott tananyag.

– S milyen az arány? Egy-egy osztályban körülbelül hány diák van, akikkel érdemben lehet dolgozni?

– Az online oktatásban szinte lehetetlen volt őket aktivizálni, a jelenlétiben azért akadnak osztályonként öten-hatan, a kilencedikesek közt még többen is.

– Húsz év múlva is tanítani akarsz? Maradsz tanár, vagy pályaelhagyó leszel?

– Még nem tudom. Fölvettek a doktori képzésre, s abban bizakodom, hogy majd az egyetemen is oktathatok, de mellette szeretnék gimnáziumban is órákat adni. Engem nem zavar, ha egy harmincas osztályból három diákkal elbeszélgetek, huszonhét meg nem foglalkozik velem, mert ismerem az arányokat, és tudom, mit jelent a mai világban irodalmat és úgy általánosságban magyart tanítani. Azt nagyon nem érzem testhezállónak, hogy heti huszonnégy-huszonöt órában tanítsak. Az elmúlt tanévben tizennégy volt, azt még élveztem. Úgy tervezem, jövőre nyolc órát tartok a doktori mellett.

– De hogy jutott eszedbe, hogy taníts? Fussunk vissza az időben a szolnoki Tiszaparti Gimnáziumba meg egyáltalán a gyerekkorodba!

– Diákként még egyáltalán nem gondolkodtam a tanári pályában, germanisztikára szerettem volna menni, de az nem jött össze, így magyar–német szak lett belőle, és csak az egyetem negyedik-ötödik évfolyamára állt össze, hogy azért megpróbálnám a tanítást. Közben az irodalmi életbe is belefolytam, s úgy érzem, vannak dolgok, amiket szívesen elmondanék fiataloknak, hogy megszeressék vagy legalábbis jobban értsék az irodalmat.

– Te milyen diák voltál? Hogy viszonyultál a művészetekhez, a magyarórákhoz?

– A gimnáziumban kezdtem zenélni, sokat rajzoltam is, vagyis fogékony voltam a művészetekre, viszont a magyartanárom jólelkű volt, és mindig hagyott aludni. De ha értelmes beszélgetés alakult ki órán, akkor azért fölkaptam a fejem, és hozzászóltam. Csak akkor még nem úgy gondoltam az irodalomra, hogy az egy élő dolog lenne. Egyszerűen kellett egy másik szak a német mellé, s az a magyar lett, mert értettem a műveket, tudtam beszélni róluk, vagyis épp megfelelőnek tűnt.

– S mi volt az unalmas a magyarórákon, amiért aludtál?

– Az nem feltétlenül a tantárgy hibája volt. Egyrészt azért aludtam, mert hagyták, másrészt minden diák tudta, hogy a magyar meglehetősen súlytalan, vagyis viszonylag könnyen szerezhetők belőle jobb jegyek, s az érettségin sem bukásveszélyes. Meg azt éreztem, ha előttem van egy szöveg, azzal én tudok mit kezdeni, és unalmasnak, fölöslegesnek találtam, amikor életrajzokat kellett biflázni. Az egyetemen aztán rájöttem, hogy az életrajzokból is sok mindent rá lehet vetíteni a művekre. Meg tulajdonképpen nem is unatkoztam. A fáradtság teljesen más, mint amikor az ember unatkozik. Bejárós voltam, Martfűről hatkor indult a busz, ötkor már keltem, s így azért nehéz volt aktívnak maradni minden órán. De hát az ilyen lehetőségekkel, mármint a bambulás, alvás, az én diákjaim is élnek. Ha nem teszem oda magam, s nem cseszte tem őket, hogy teljesítsenek, akkor nem teljesítenek. Ez természetes. Tanárként elég laza vagyok, enni is engedem őket órán, meg nem szeretem a nagy hajtást. Nem az motivál, hogy haladni kell a tananyaggal, hanem hogy olyasmit csináljunk, amivel szellemileg-érzelmileg gyarapodnak a diákok. Azt tapasztaltam, ha nekem kényelmes egy-egy tanóra, ha jól érzem közben magam, akkor az hatékonyabb tud lenni. Ilyen szempontból kicsit önző is vagyok, de nekem egyszerűbb, ha elengedek a fülem mellett dolgokat, vagy ha nem veszek fel olyasmiket, hogy például néhány diák nem figyel, vagy éppen szunyókál. Ha ezekkel foglalkoznék, ezeken görcsölnék állandóan, akkor nehéz lenne, mert ahogy említettem, a diákok nagy része lusta, az értelmesebbek viszont a kisujjukból kirázzák az anyagot, sok okos dolgot mondanak. Persze ha nem figyelnek, akkor a számonkérésen ők is megcsúszhatnak, aztán jönnek a rosszabb jegyek. Mert kitűnőket lehet beszélgetni az órákon, meg néha mintha kicsit el is térnénk a tárgytól, de amikor pontozni, osztályozni kell, akkor nagy feszültségek keletkezhetnek a magyartanításban meg a -tanulásban is. De akit érdekel a tárgy, és szán rá egy kis időt, az tök jól érvényesülhet. Mással van probléma. Nem érzem élőnek azt az irodalomoktatást, amit az intézményi keretek elvárnak.

– Az ének- vagy a rajzórákon is kell tanulni életműveket, művészeti korszakokat, kottaolvasást vagy perspektivikus ábrázolást, de a lényeg mégiscsak a rajzolás vagy az éneklés, zenélés kellene, hogy legyen. Irodalomból nem elvárás verset vagy novellát írni.

– Pontosan! Irodalomból nincsenek rászoktatva a diákok, hogy alkossanak, kipróbálják magukat…

– Mondtad, hogy zenélsz. Ez mit takar? Dalszövegeket is írsz?

– Volt egy zenekarom, négy évig játszottunk együtt, s ott komolyan nyomtam a szövegírást is. Aztán amikor felkerültem Pestre, még voltak halvány próbálkozásaim, hogy kicsit megéljem a rockbandákhoz való tartozás élményét.

– A gimnáziumban, Szolnokon sztár voltál?

– Dehogy! Falunapokon zenéltünk, apró fellépéseink voltak csak Martfűn, Törökszentmiklóson. De nem ez volt a lényeg, hanem hogy az ember akkor milyen értéket tulajdonított ennek a szerepnek. Hogy áll a színpadon, és püföli a húrokat. Egyébként szeretem az irodalomhoz kötni, hogy zenélek. A kötetemhez is írtam néhány nem is dalt, inkább kisebb zenedarabot, amik jól jöttek a felolvasásokhoz meg az online kötetbemutatóhoz. Most már a produktum a fontosabb számomra, s nem az a szerep, amit felpróbálhatok egy együttesben. Újabban elektronikus zenét csinálok: techno, ilyenek. A DJ-szerep is megtetszett, hogy nem én vagyok az előtérben, hanem sokkal inkább a zene. Teljesen más helyzet, ha táncolni akarsz, vagy ha rocksztárként áll előtted valaki, akinek csápolhatsz a koncertjén. Nekem már jobb, ha otthon csinálok egy klassz dalt, s azt bárki, szintén otthon, meghallgatja. Amúgy az irodalom is ilyen. Magányosan írom a kis verseimet, más meg hazamegy, elolvassa a könyvem, és szerencsés esetben létrejön köztük egyfajta rezonancia, amiben nincs olyan hierarchikus viszony, mint amikor a rocksztár fönt áll a színpadon, én pedig lent a nézőtéren.

– Társasági ember vagy inkább, vagy magányos alkat?

– Mostanában jellemzőbb, hogy csak szemlélődök a társaságban, ritkán szólok. Nem vagyok az a nagy dumás. Régen inkább az voltam. De nincsenek gátlásaim, ha közösségbe kell mennem. Mondjuk a tanárszereppel fura is lenne összeegyeztetni a szorongást. Hogy a diákok elé merek-e állni, merek-e beszélgetni velük… Szociális ember vagyok, aki néha szeret elvonulni. Ez az alkotáshoz is hozzátartozik. Nem empirikus szemlélődő, inkább intuitív vagyok. Néhány ismerősöm akkor ír tök jókat, ha állandóan úton van, nyüzsög, és azokból az ingerekből táplálkozik. Én inkább belső utazó vagyok, magamnak csinálom az ingereket. A kötetem is példa rá, mert ugyan nem sok igazság van benne, de ami mégis, az nagyon szilárd, mondhatni kiindulópont.

– Van testvéred? A Rost *impresszumában egy másik Bordás is szerepel.*

– Húgom van, egy évvel fiatalabb nálam. Közel állunk egymáshoz, a *Rost*ban is dolgozunk együtt. Grafikával is foglalkozik, ő tervezi a lap arculatát. Egyébként jóval többet olvas, mint én.

– Arra akartam ezzel rákérdezni, hogy a művészi érdeklődés családi hagyomány?

– Édesanyám cipőtervezőként dolgozott, amíg volt cipőgyár Martfűn, és ő rengeteget olvas. A Harry Potter első négy könyvét ő olvasta fel nekünk. Én nem vagyok kitartó olvasó. Néha csak csodálkozom, hogy ők, mármint az anyám és a húgom, milyen vaskos könyveket olvasnak el két-három nap alatt.

– A bölcsészkart hány könyv elolvasásával lehet mostanság abszolválni?

– Azért én is olvasok, csak nem olyan tempóban. Mondjuk eléggé belém égett, ahogy García Márquezt magamévá tettem. Kapaszkodtam a villamoson, a fülesből meg folyt a *Száz év magány*. Azt például hangoskönyvként hallgattam. Azt hiszem, anyám és húgom nagyobb élvezeti faktort társít az olvasáshoz. Édesapám viszont szépen rajzolt. De azt sosem éreztem, hogy otthon nevelve lettünk volna a művészetekre. A szüleink egyszerűen nyitottak voltak, és az egész család is. Nyugodt, szerető légkör vett körül, amiben működhetett az útkeresésem.

– És akkor a Rost?

– A *Rost*ot a húgommal csináljuk, egy régi barátom, Kovács Gergő a prózaszerkesztő, a barátnőm pedig a borítókba meg a versválogatásba szokott besegíteni. Amikor populári-

sabb verseket kapunk, amik az én ízlésembe kevésbé férnek bele, de azért nem gondolom őket rossznak, tehát bizonytalankodom, akkor a barátnőm segítségét kérem. A versírásba is ő vitt bele, mert tőle kaptam – ez ilyen generációs dolog lehet – egy Simon Márton-kötetet, amikor az első évnek vége lett a bölcsészkaron. Vagy én vettem volna neki? Már nem is emlékszem. A lényeg, hogy sok kortárs verset olvastunk, s rájöttünk, hogy ez tök jó. Elkezdtem verseket írni, ha már dalszövegekkel is bíbelődtem, és ebben a barátnőm is támogatott. Most is támogat, csak most már van egy olyan szakadék a kettőnk versízlése között, ami megterhelő.

– Vagyis a költészeted első számú rajongója nem ő.

– Sőt én sem vagyok a magam első számú rajongója. Érdekes, hogy megírtam ezt a viszonylag egységes konceptkötetet, de ha verset akarok olvasni – s ezzel nem azt mondom, hogy a saját verseimet néha nem olvasom vissza, csak hát kisebb adagokban, mert nekem az az előnyöm, ha felütöm, s kiragadok belőle egy részt, akkor annak tudom az egész kontextusát, noha a kötetrészletek önállóan nemigen állnak meg –, szóval ha költészetet akarok olvasni, inkább Nemes Nagyét, mert az ő versei rendkívül erős impulzusokat adnak kis adagokban is, s azokat esztétikai élményként el tudom raktározni. Végül is a líra lényege is az, hogy kicsi adagokban, töményen, erős esztétikai élményhez jussunk. Az én kötetemet viszont, az *egy völgy elárasztásá*t szövegfolyamként érdemes olvasni – mert úgy van megkomponálva –, ám az fárasztó. Amikor régen én is egybeolvastam, egészen lefáradtam tőle. Szabó Marcellel beszélgettem erről, azt mondja, ő is utálja visszaolvasni magát, az ő költészete is avantgárd, fáradságos a befogadása.

– És ez után a negatív reklám után kiknek ajánlod a kötetedet?

– Mindenkinek, aki megtalálja a ritmusát. A *Moly*on valaki azt írta, ez a kötet nagyon nem az ő világa. Hát lehet. De a befogadás többnyire azon múlik, hogy állunk hozzá. Kétségtelenül kell, ha nem is valami perverz líraolvasási szokás, de eltökéltség a könyvem megértéséhez. Egyébként a kortárs líra több szereplője is tömény verseket ír. Más a tömörségük, mint mondjuk Kassáké volt, mert nála a nyelvnek van egy játékossága, vagyis ott a nyelvet is lehet élvezni, ott a szöveg esztétikai ereje is feltűnő. Ezzel nem azt mondom, hogy az én szövegeim töményebbek lennének Kassákéinál.

– Erős a verseidben a képiség, a vizualitás…

– Mohácsi Balázs ajánlotta, hogy egy koncepció mentén próbáljak kötetet összerakni. Ő is akkoriban írta az első verseskönyvét, amely Pécsről szól, s nekem is tetszik a térbeliség, és gondoltam, tágítsuk ki a teret, haladjunk keletről nyugatra, északról délre; ez így hatalmas barangolás lett. Ha ránézek a térképre, akkor kelet és nyugat Kamcsatkánál, Alaszkánál összeér. Azzal is kezdődik versfolyamom, hogy a kutya a terepasztalon egyik földrészről átugrik a másikra. S a térképre Szíriától Martfűig sok minden ráfér. Ugyanakkor fogalmi is a kötet, mert az egyes képek között esetlegesek a kapcsolatok, s azokat ki kell bogozni. Én látom bennük az egységet, hisz én konstruáltam, de az olvasónak nehéz vagy legalábbis nehezebb felfedezni, hogy motivikusan miként ér össze egy női test meg a mongol sztyeppe. Tehát klasszikus értelemben nem fogalmi a kötet, viszont a motivikus háló felépítése, megfejtése intellektuális élmény volt, lehet.

– A kötetedben túl sok a hiány, sok az elhallgatás, a kihagyás.

– A kötetem esztétikájának része a hiány. Rejtőzködő alkat is vagyok, meg nem is. Vannak olyan dolgok a kötetben, amikről, ha édesanyám vagy a barátaim olvassák, tudják, miről

van szó. Nagyon intim dolgok is szerepelnek benne, de összemosva egyfajta misztikummal, pont azért, hogy ne legyen túlságosan fecsegő alanyi líra. Léteznek persze mindent kibeszélő szerzők és szövegek, amelyek természetesen működhetnek, csak azt gondolom, azokat már kitalálta valaki, azt a beszédmódot, és nekem mást kell csinálni.

– A szüleid mit szóltak a kötetedhez? Végigolvasták?

– Édesapám már nem tudja, tizenegy éves voltam, amikor meghalt.

– Mondjuk, ez benne van a kötetben is, mármint egy apahalál, csak az ilyen interjúkban az ember bátortalanul kérdez rá a szövegből a szerző életeseményeire, vagyis a valóságra, mert könnyen megkapja, hogy referenciálisan olvas. Pedig hát!

– De édesanyám és a nagyszüleim végigolvasták. Édesanyám csak azt sérelmezte, hogy kicsit melankolikus. Hát én ilyen alkat vagyok. A zenében is. Egyébként nem tudom azt mondani, hogy ezzel a kötettel kapcsolatban lennének olyan visszhangok, amelyek igazán fontosak számomra, ellenben az sokat jelent, hogy megcsináltam, s amikor kijött, úgy voltam vele, kész van, és rendben van, bárki bármit mond. Amikor dolgoztam a szövegen, többnyire a barátaim, szakmai ismerőseim javaslatait se igen fogadtam meg. Makacs voltam. Visszatérve a hiányokra, ha azokat kitöltöm, megírom, háromszor ilyen terjedelmű is lehetett volna az anyag, de azzal gyengítettem volna.

– S vajon az olvasók jobban szeretnék?

– Lehet. Sok mindenen múlik, kinek miért tetszik egy kötet. Ez egy olyan első kötet, ami mögött kevés a szerkesztői elvárásból következő szerzői frusztráció. Nem úgy fogom fel, hogy ez a kötet érthetetlen, hanem hogy azt csináltam, amit szerettem volna.

– És hogy találtad meg a Napkút Kiadót? Esetleg próbálkoztál nagy kiadókkal?

– Dehogy! Fordítva történt, a kiadó talált meg engem. Vincze Ferenc sorozatszerkesztő ennél a kiadónál, de egyben tanárom is volt, vele kezdtem először fordítani, úgy értem, komolyabban. És egyszer rákérdezett, mert tudta, hogy írok, van-e már annyi saját anyagom, amit ki lehetne adni. Korábban, amikor ismerőseimmel beszélgettem, meg jöttek a folyóiratközlések, gondolkodtam azon, hogy esetleg FISZ- vagy – akkor még létezett – JAK-kötetként próbáljam elhelyezni az anyagomat, de nagy kiadókra nem gondoltam. Meg szerintem az olyanoknál, mint például a Magvető vagy a Jelenkor, teljesen más irányba vihették volna a kötetet a szerkesztők, ha együtt kellett volna velük dolgoznom.

– Ez tulajdonképpen egy mítoszteremtő könyv – egy terepasztal mítosza. De hogy látod, szerinted ez egy tárgyias költészet, vagy éppen egy nagyon is alanyi, csak éppen sok-sok hiánnyal, annyival, hogy az már távolít a szerzőtől? Nem elemeztetni akarom veled a saját kötetedet, de hátha tudsz adni hozzá olyan fogódzót, amely segíti fölkelteni az olvasói érdeklődést.

– Jól érzed. Amiket elmondtál, az jellemzi a kortárs költészetet. Az enyém is az avantgárd, illetve az experimentalitás felé indult el, s ilyen szempontból illeszkedik a mai trendekhez: kicsit tárgyias, kicsit alanyi. Vannak benne erősen önéletrajzi elemek, amelyek aztán feloldódnak pont ebben a fiktív mítoszi világban. Mikor elkezdtem írni, 2015 környékén, akkoriban erősödtek fel hasonló hangok, költészetek, amelyek épp mostanában jelennek meg első kötetként a FISZ-nél Sirokai Mátyás szerkesztésében. Mátyásnál én FISZ-műhelyeztem, s onnan sok fiatal jött ki, akikével rokonságot mutatnak a verseim. Mátyásék, a Telep csoport az avantgárdból, illetve az angolszász hagyományból építkezett, s nekem is ez a vonal tetszett, mert kísérletező, gondolati, egyben játékos. Sokkal inkább anyagként kezeli az irodalmat és a nyelvet.

Mohácsi Balázs mondta nekem, hogy a kötetemen nem érződik, hogy mi a tétje, mert szövevényes a motívumháló, nehéz értelmezni, olvasni, és hogy ez fárasztó. De nekem pont ez tetszett. Ahogy a festészetben is többször éreztem, hogy a tét nélküli alkotás inkább alkalmas rá, hogy az ember megtalálja magát benne.

– Mohácsi nyilván negatív értelemben mondta, amit mondott.

– Abszolút. Balázs versnyelve engem Kassákéra emlékeztet, ahol a mondandó érthető, s a nyelv is meg van csinálva, a nyelvi játék is működik. Nekem nem volt energiám arra, hogy az általad is emlegetett hiányokat beírjam a kötetbe. Hogy jól megírjam a hiányt. Képzeljük el azt, hogy ami ebben a kötetben szerepel, az egy történetnek csak a harmada. A kétharmadot viszont nem tudtam volna elmondani ilyen minőségben, és nem is tartottam szükségesnek, de ha mégis elmondtam volna, talán nyilvánvalóbbá válik a kötet tétje, ám csökken az esztétikai minősége.

– Ezzel mintha egyszerre azt állítanád, hogy ez a kötet nincs teljesen készen, másrészt hogy mégis kész van, mert nem kell mindent végigírni, és így is beleillik a kortárs lírába. Az is kérdés lehet, hogy mennyire és meddig lehet együtt haladni a nemzedéktársakkal, s hol kezdődhet a hatásiszony, hogy te mást akarsz csinálni, ki akarod dolgozni a csak rád jellemző Bordás-hangot.

– A második kötetem nagyobb része is kész van, s abban rövidebbek a szövegek, az egységek. De a hang hasonló. Eléggé beleástam magam a mai német lírába. Ott sem tudom pontosan, hogy mekkorák a megszólalások tétjei, de azt érzem, hogy a németek kísérletezőbbek. Hogy mindent leírhat az ember, ha jól megcsinálja, és itt most nem is a témákra gondolok elsődlegesen, hanem a nyelvi szabadságra.

Úgy érzem, nem is az én kötetemmel kapcsolatban, hanem általánosságban, hogy a magyar kortárs kritikát többnyire egy-egy olvasási mód irányítja. Tehát nem a vizsgált kötet keretein belül közelít a műhöz, hanem saját alapállásából kiindulva ítélkezik. Szerintem ez azért hibádzik, mert ha mondjuk valaki tételeket keres a kötetemben, akkor lehet, hogy nem fog találni, s azt mondja, ez szar, csakhogy annak nem is célja tételeket fölmutatni. Nem arról szól. És én ezt a szabadságot hiányolom néha. Azt érzékelem, sokszor erőszakosan akarjuk eldönteni, mi a jó, mi nem, csak hogy tartani lehessen valamihez magunkat.

– Írsz kritikát?

– Próbálkoztam többször vele, egyet végig is írtam egy poszthumán monográfiáról (Horváth Márk, Lovász Ádám, Nemes Z. Márió: *A poszthumanizmus változatai: Ember, embertelen és ember utáni*). Ezt a témát akarom kutatni a doktorimban a magyar líra kapcsán, s ezért csináltam meg ezt a kritikát, de hogy szépirodalmi, s főleg lírai kötetekről írjak, ahhoz nem volt merszem. Attól félek, hogy egy-egy kötet kapcsán inkább arról beszélnék, ami én vagyok, vagyis eltolódna, fölborulna a kritikában kívánatos szubjektív-objektív arány. A műkritikákat inkább megtartom magamnak vagy a szűk baráti körömnek.

– Poszthumán. Pontosan mi foglalkoztat ebben a témában?

– A kötetemben is az identitás kérdéseit próbáltam boncolgatni. Ott egy személyes identitásról van szó, ami feloldódik mindenféle intuitív, akusztikus, vizuális ingerek közepette, s a poszthumán pont arról szól, hogy az általános emberi identitás hogyan alakul, formálódik, itatódik át mindennel, mondjuk a technológiával és a természettel interakcióban, és hogy mennyire hibrid tud lenni az identitásunk. Ez pedig azért foglalkoztat, mert a poszthumán kapcsán esztétikailag rendkívül fontos, ugyanakkor érzékeny dolgokról beszélhetünk, például hogy amit választunk, vagy amire lehetőségünk van, a ruházkodásunktól a szexu-

alitásunkig, mennyire befolyásolja az önazonosságunkat. Pont egy ilyesfajta tematikájú lírát kezdtem el próbálgatni, belakni, s onnan egyenes út volt, hogy fogékony legyek ennek a filozófiai vetületére.

– Német szakos vagy, olvasod a német irodalmat, fordítod is. Hogy érzed, mennyire hatott rád a kortárs német líra?

– Nehéz kérdés, mert válaszként jöhetnének olyan szitokkijelentések, hogy másolom. Bár kétségtelenül inspirálnak, mégsem tudnám a német lírához hasonlítani az enyémet. Azonban van a fordításoknak egy furcsa játéka. Olyan szövegekkel dolgozunk, amiket már megírtak, akkreditálva vannak, s ezért a szakmai kereteken belül engedélyezhetem magamnak azt a szabadságot, amit az író is. Márpedig ha egy költő egy versben nonszensz dolgokat ír, mondjuk túl nagy ugrások vannak a képzettársításaiban, akkor azt nekem is meg lehet vagy kell csinálnom, hiszen én vagyok a fordító. Úgy éreztem, ez a fajta szabadság kicsit rám ragadt, s írás közben én is megengedtem magamnak nagyobb logikai ugrásokat, mert nem volt rajtam olyasfajta nyomás, hogy egy többezres olvasótábornak kéne megfelelnem.

– Nem szerettél volna olyan hatásos kötetet írni, mint Simon Márton, akinek sorait gimnazista lányok tetováltatják magukra, vagy a könyveit elsőéves bölcsészek ajándékozzák egymásnak?

– Az elmúlt két évben próbáltam hasonló szövegeket írni a szerelem tárgykörében, inkább a barátnőmnek szólóan. Hogy legyenek érthetőek, közben esztétikusak, legyenek bennük figyelemfelkeltő metaforák, hasonlatok stb.

– Ha tetszik, alkalmazott líra…

– Mondhatjuk. De igazából a második kötetem anyaga, ami készülget, az is iszonyatosan fárasztó, ha olyan szemszögből nézem, ahonnan a barátnőm ítéli meg. Szövegügyileg inkább az első kötetemhez hasonlít, viszont az újnak, mivel a lírában is kezd befutni a poszthumán, nagyon is érthető témái és tétjei vannak. Kísérletezgetek, hogy a poszthumánról miként lehet érvényes költészetet csinálni úgy, hogy abban benne legyen ennek az egésznek a filozófiája, mégse legyen programszerű. Amivel pedig még foglalkozni szeretnék, az az antropocén meg a különböző természetlírák. Abban a vonulatban persze vannak olyan versek, amelyek érezhetően programszerűek, úgy születtek, hogy a szerzőjük mondani akart valamit, hogy például milyen lesz a klímaváltozás, stb.

– Mostanában sok a nyíltan ideologikus vers vagy próza. Szerkesztőként is látom, hogy bizonyos szerzők miként kívánnak megfelelni a divathullámoknak (klímaváltozás, me too, családon belüli erőszak, LMBTQ). Számos esztétikailag silány szöveg születik, ami az ötvenes évek termelési regényeire emlékeztet, már olyan szempontból, hogy elvárásirodalom.

– Lehet ideologikusan így is jókat írni, csak legyen a szövegben valami sokkal önállóbb esztétikai élmény, vagyis ne a témája miatt, ne azért tekintsük minőséginek vagy érvényesnek, mert a me tooról vagy a férfi-nő szerepek konfliktusáról szól.

– Az egyetemi közeg, a fiatal költőtársak mennyiben segítették a költészetedet? A kritikák, a viták mennyire hatottak rád termékenyítőleg? Azzal áltatom magam, hogy a fiatalabb korosztály néha még tud őszinte lenni, amely őszinteség aztán a tehetség, a sikerek, a kudarcok, a kiadói viszonyok és az érvényesülés bonyolult rendszerében később gyakran elvész.

– Szerencsésnek érzem magam, mert az egyetemen megtaláltam azokat a tanárokat, hallgatótársakat, akik engem tök jól tudnak gyarapítani tudásban, személyiségben. Az esztétikán Nemes Z. Máriót, az irodalmon Mezei Gábort vagy a Versum csoportot. A Versumba, ahol a fordításokat csináljuk, Mohácsi Balázs hívott. 2017-ben indult a független mentorhá-

lózat, s én Balázshoz jelentkeztem. Ajánlották, mert ő fordít is, angolból és németből. Azóta bővült is a csoport, és remekül megvagyunk. Az irodalmi kapcsolataim nagy része annak köszönhető, hogy elkerültem az egyetemre. Persze az is kellett, hogy merjek odamenni emberekhez.

– És akik irodalmat tanulni mennek az ELTE-re, többnyire mik akarnak lenni? Tanárok, kutatók, költők, irodalmi celebek? Mi dominált köztetek, a verseny, a féltékenység, a segítés? Nyilván ez is, az is, de mit éreztél meghatározónak?

– A tanárin eléggé összetartó volt a csoport, amin én kicsit kívül álltam, mert nekem nem az egyetem jelentette a legnagyobb szórakozást, amikor fölkerültem a fővárosba, hanem voltak ott gyerekkori barátaim, volt a zene, tehát más közösségeim is, aztán a költészet kapcsán is elkeveredtem ide-oda, kialakultak társaságaim, szóval az egyetemi élet ilyen szempontból nekem kicsit kimaradt. Általánosságban azért azt érzékeltem, hogy az első három-négy évben senkinek nem voltak világmegváltó tervei, annyit tudtunk magunkról, hogy a tanítást be tudjuk vállalni, de sokan nem feltétlenül akarnak iskolai tanárok lenni, hanem szeretnék kipróbálni magukat doktori iskolákban, egyéb, akár pedagógiai kutatásokban, s ha azok sem sikerülnek, akkor elmenni középiskolába dolgozni. Ugyanakkor voltak, akik a kezdetektől pontosan tudták, hogy tanítani akarnak, s ügyesen is csinálták, amit kellett. Jók voltak a szaktárgyakban, a magyarban vagy a németben, s ők elég hamar azzal kezdtek foglalkozni, hogyan lehetnének majd minél jobb tanárok. Többen már másodéves korukban magántanárok voltak nyelviskolákban, itt-ott. Ez inkább a németesekre volt jellemző. És a magyaron is, akiknek volt fogékonysága a szakra, meg tudta tanulni, hogyan kell tanítani. A szemináriumi beszélgetések is, ha megfelelő tanárhoz kerültünk, sokat formáltak rajtunk, s kiváló alapot adtak, hogy majd hogyan tanítsunk. A tanáraink meghallgatták minden hülye értelmezésünket, és a rossz szemináriumi dolgozatainkra is türelmesen reflektáltak. Tehát olyan mintákat, emberi, oktatói példákat kaptunk, amiket gimnáziumban is működtethetünk. Vagyis hogy a diák önmaga tudjon maradni, s megkereshesse, amit az adott tárgyból ki akar venni.

– Kiket olvasol szívesen?

– Wolfgang Borchert nálam nagyon bekattant, remek rövidprózái vannak. Engem többnyire nem kötnek le a regények, de Orwellt is szerettem egyetem alatt. Ám ami igazán bennem él, az Nemes Nagy Ágnes költészete. Több szemináriumi dolgozatban is foglalkoztam vele, az antropocén kapcsán is. Mondjuk, az én szövegeim mások, de Nemes Nagy távoli eszményképként mindig előttem lebeg. Talán az ő szövegei azok, amiket szívesen írtam volna én. A kortársak közül Sirokait, Nemes Z.-t, Mohácsit említeném. Urbán Bálintnak nemrég jelent meg egy remek kötete, de barátom Székely Örs, s az ő dolgait is szeretem.

– És őket nem unod? Magadhoz közelinek érzed a lírájukat, de a saját kötetedre azt mondtad, hogy azt unod.

– De, néha az ő verseik is fárasztanak. Említettem, nem vagyok gyakorlott olvasó. Inkább kisebb adagokban szeretem megélni az irodalmat. A verseskötéteket általában végigolvasom, de az élményt később adják, amikor le-leveszem őket a polcról, s egy-egy verset sokadjára is újraolvasok. Előfordul, hogy valamit csak harmadjára vagy negyedjére értek meg. Nekem a líra felfedezés, hosszas bejárás, bolyongás, hogy mit tudok kivenni belőle magamnak. Engem az interakció érdekel, hogy én miként tudok kapcsolódni egy-egy szöveghez, s nem valami egyetemességet keresek benne, hogy akkor megkritizáljam, vagy hasonlítgassam bármihez.

– Műhelymunkákat is emlegettél. Lehet tanulni a versírást? Azért kérdezem, mert igencsak megsokasodtak a vers- és prózaíró iskolák. Mintha üzletté vált volna ez is.

– Nemcsak az írástanulás, de maga az irodalom is üzlet. Ketten együtt egy csomó szerzőt fel tudnánk sorolni, akiknek bizonyos köteteiken pontosan érződik, hogy anyagi, kiadói, divatszempontok miatt íródott. De szerintem lehet tanulni az írást. Persze azokhoz az intuitív dolgokhoz, amikhez a tehetséget szoktuk kötni, az íróiskolában fölszedett rutin kevés. Ellenben láttam már tehetséges ismerősöket elkallódni. Nem volt kitartásuk. Ám ha valakinek erős a kitartása, s van érzéke a tanuláshoz, sokkal előbbre juthat, mint egy őstehetség, aki lusta, nem tanul.

– Amikor tanítasz, téged segít az, hogy művekről nemcsak befogadóként, hanem alkotói oldalról is van rápillantásod, hogy magad is megtapasztaltad, mit jelent szépírni?

– Egyértelműen. Segít, hogy közelebb hozzam a diákokhoz a szövegeket meg az irodalmat is, mindenestül mint jelenséget. Az olvasást. És ha elutasítóak valamivel szemben, legalább gondolják át, miért ilyenek. Hogy mint potenciális kultúrafogyasztók miért és milyen kapcsolatban vannak az irodalommal. Hogy nem légüres térben lebegnek, mert ami számunkra nincs, az is van. Ha ők nem fogyasztják az irodalmat, az is egy tény az irodalmi kultúra számára. Az egyik utolsó tanórára kortárs szövegeket vittem be, Németh Zoltánnak van a *Kunstkamera* című kötete, amiben nagyon brutális töredékek vannak, a kötetborítón is lombikban lévő halott csecsemő látható… Vittem még más kortárs meg egy Rilke-kötetet is. És az egyik srác, aki órán sosem aktivizálta magát, a maiakra utalva megszólalt, hogy ezek nem versek, de amikor a Rilke-kötet hozzájuk ért, azt mondta, hogy abban igazi versek vannak. És ez is egyfajta visszaigazolás, hogy mégis kötődik valamiféle szövegekhez.

– Én is tapasztalom, hogy a diákok gyakran elutasítják a kortárs írásokat, azok nincsenek benne a kultúrájukban, nem értik őket. Az iskolának ugyanis gyakran nem sikerül áthidalni a Petőfi és a kortársak közti szakadékot. A fiatalok többsége rendkívül konzervatív, s egyszerűen nincs érvényes olvasási módjuk.

– Igen, de a srác esetében az azért jó volt, hogy meghatározta, mit kell, mit lehet lebontani, hogy Rilke után esetleg Tandorit kezdjen el olvasni. Sok diáknál az sincs meg, hogy számára, akár egy konzervatívabb ízléskereten belül is, mi az, ami fogyasztható.

– A mindennapokban ugyan nem tudunk, de az interjúban maradjunk távolabb a politikától, a politizáló íróktól. Viszont az irodalmi élet feszültségei visszahatnak a közérzetünkre. Szekértáborok, esztétikák ütköznek; persze az erkölcsi kinyilatkoztatások mögött ott húzódnak az anyagiak, az érvényesülés lehetőségei (díjak, ösztöndíjak, kiadói viszonyok) stb. Ez a téma mennyire van jelen az egyetemi körökben vagy egyéb irodalomi közösségeidben?

– Olyan jellegű dolgokat, indulatokat mostanában kevésbé érzékelek, mint amiket a Térey-ösztöndíj kihozott. De úgy tapasztalom, hogy az irodalmi élet a politika nélkül is kemény küzdőtér. Tele van akarnokokkal, sértett figurákkal, s olyan történetekkel, pletykákkal, hogy például valakinek csak azért jelenik meg írása, könyve valahol, mert bevásárolta magát, jókor söröztött egy potentáttal, vagy lefeküdtek, esetleg valakinek a kurzusára járt, és befizette a pénzt. Szóval a politika sok mindent leplez is, meg felszínre is hoz, ám ezt nem tartom természetellenesnek. A politika sokszor parazitaként működik, s kihasználja az irodalmat. Vannak olyan írók, akiknek csak az alkotás fontos, és olyanok is, akik számára egyértelmű a politikai szerepvállalás és véleménynyilvánítás.

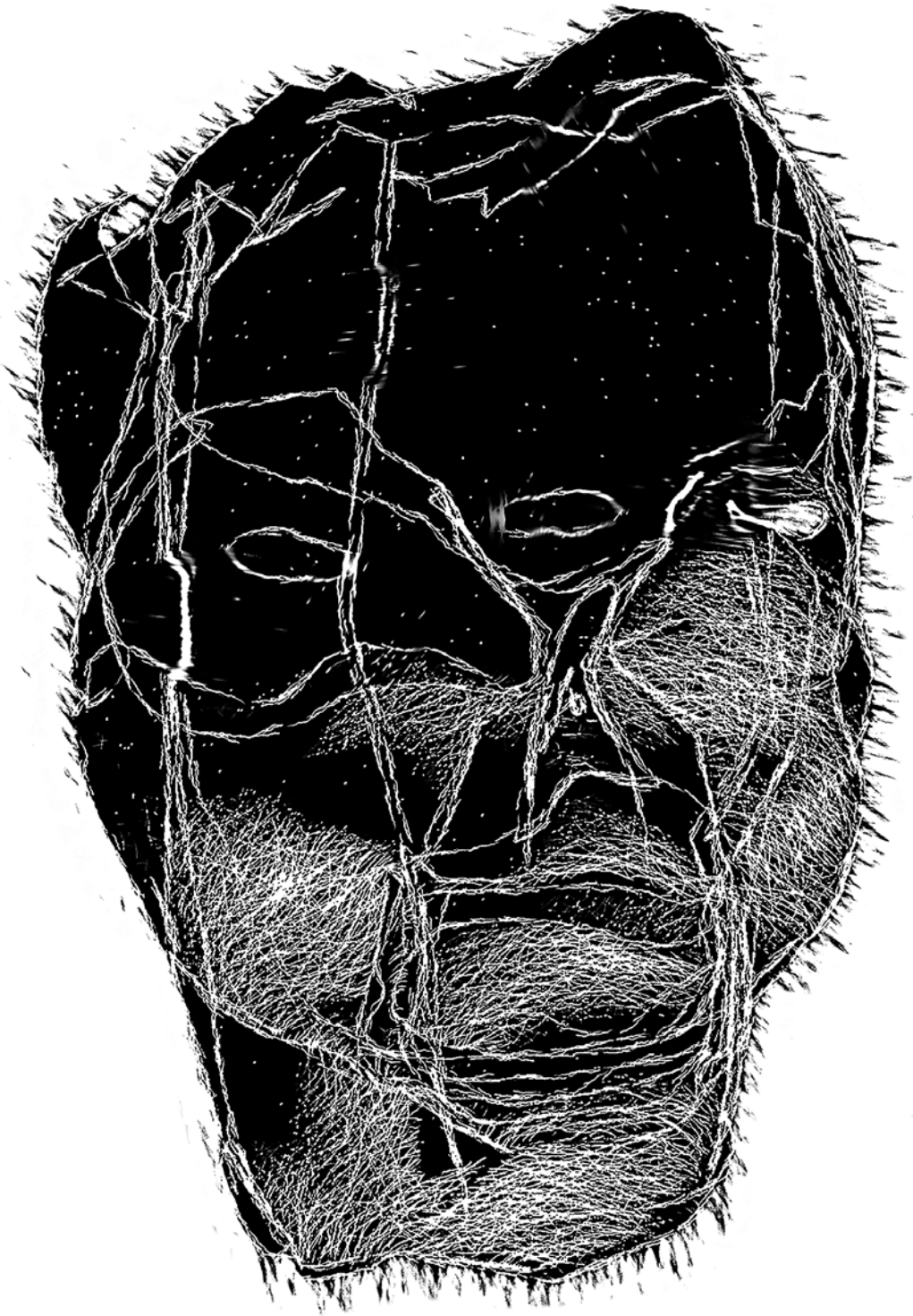

FERDINANDY GYÖRGY

OROSZOK

Amikor bejöttek… Sokáig így emlegettük: amikor 1945 telén bejöttek az oroszok. Most csak azt szeretném elmondani, hogy ebből – amikor bejöttek – mit látott egy tízéves gyerek. Abból, hogy 1945 telén keresztülment az országon a front.

Nem mondhatnám, hogy vártuk őket. Rossz hírük volt. Mi Budán legfeljebb azt vártuk, hogy vége legyen a háborúnak. Tudtuk – csak a vak nem látta –, hogy elvesztették a németek.

1944 karácsonya még békésnek volt mondható. Nagyszüleimnél elénekeltük a Mennyből az angyalt, s a Kisjézus ajándékai vidáman csillogtak a fa alatt. És akkor, az ünnep kellős közepén, megszólalt a telefon.

– Winternitz professzor! – pisszegett ránk nagyapám, az új Szent János főorvosa.

– Mit mond?

– Hogy Hűvösvölgyben már bejöttek!

– Te szent isten! – suttogta nagyanyácskám. – Na és? Mit csinálnak?

– Semmit – vont vállat nagyapa. – Vacsoráznak.

Ezek után már az sem lett volna meglepő, ha hozzánk, a Farkasrétre is beállítanak. Ez azonban még késett: a németek a temető kriptái közé fészkelték magukat. A visszavonulóknak még arra is maradt idejük, hogy átmeneküljenek a túlsó, a pesti partra. Mielőtt még a levegőbe repültek a hidak.

Mi már csak egy belvárosi óvóhelyen, a Franklin Társulat könyvlerakatában láttuk meg az első orosz katonákat. Ketten voltak, németeket kerestek. De itt lent csak riadt civileket találtak, és egy sebesültet, akinek anya udvarlója, a fogorvos éppen levágta – amputálta – a lábát.

– Nyemecki? – kérdezgették.

– Nyemecki kaputt! – felelte a fogorvos.

És a két fiatal katona sietett tovább. Ezek voltak az első orosz szavak. Később a felnőttek megtanítottak nekünk mást is. Azt, hogy dajmikleba, adjál kenyeret, karban fújtuk. De anyánk nem engedett ki a ház elé, a pincébe a nagyok hozták le a kint zsákmányolt orosz kenyeret.

Amikor biztonságosnak ítélte a helyzetet, anyánk útnak indult velünk nagyapa rendelője felé. Nem volt szerencsénk: a Kálvin téren még folytak az utcai harcok.

– Menj haza, mutti! – kiáltott ránk egy német a kapu alatt.

– Menj haza te! – válaszolta mérgesen anyánk. – Én itthon vagyok!

És húztuk tovább a szánkót a kőkemény, fekete havon. Rajta öcsém, kishúgom és a matracok.

Átvágtunk a Kálvin téren, ahol még állt a szökőkút. Elértük nagyapa rendelőjét a József – később Bangha Béla – utca nyolc alatt.

Nem volt villany, nem tudtunk befűteni. Magunkra csavartuk a plédnek nevezett lópokrócokat. Anya kint a Ráday utca sarkán állt sorba kenyérért. Fölöttünk, mesélte, még Raták géppuskázták az utat.

Aztán nagyapa rendelőjébe is benyitott két orosz. Idős emberek voltak, éppen csak körbejártak, a polcokról egy zsákba söpörték a műszereket.

– Minek az nekik! – sóhajtott anya. – Persze – legyintett –, náluk is vannak orvosok! Utána sokáig nem láttunk több oroszt. Innen is továbbhúztuk a szánkót, keresztül a füstös romokon. Akármilyen hihetetlen, nem láttunk több katonát a kőkeményre fagyott, fekete havon.

Mindenféle árusok állították meg anyát. Citrompótló, szódabikarbóna!, kiabálták. A rikácsolásuk ma is a fülemben van: Itt a valódi celofán!

Megérkeztünk a Vörösmarty utcába, ahol nagyapának háza volt a negyvennégy bé alatt. Itt ért a nagyszüleim halálának híre. Többé már hiába tárcsáztam a számukat (25-74-25) a rendelőből.

PODMANICZKY SZILÁRD

ÖRÖK ÉLET MEG EGY NAP

(részlet)

2021. augusztus 3. – 101,7 kg (Kárpitos, Kornélia, szerviz, Fehérvár)

Forró vattacukorba csomagol a nap. Ömlik a hő a képzelet erőműveiből. Siófok, kárpitos. Sehol egy árnyék. A sokadik csöngetésre kilép egy férfi a házból, szótlanul kinyitja a kaput, a vizsla szimatot vesz. A házban bemutatják a szövetmintákat, a választék túlmutat a fantázia határain. Egyszerűség, ez a lényeg, mondom magamban, aztán a székekre kiválasztok egy vörös rózsamintákkal teleindázott szövetet, amely zömében pamut. Ez is fontos az elektrosztatikus feltöltődés miatt. A kanapé merészebb választás, a neonzöld támla és könyöklő közepébe drapp ülőke kerül. Megnyugtató, mintha csak azt mondaná, ülj rám, és hunyd le a szemed, ne gondolj semmire, maradj velem. A döntésben nem az a lényeg, hogy nehéz vagy könnyű, hanem hogy meg kell hozni. A döntés magabiztosságában alázattal beismerjük tévedékenységünket. És utána lehet menni ebédelni.

*

Ennek az étteremnek a címét egy szervizkocsi oldaláról olvastam le. A reklám hatékonysága 100%, soha többé nem láttam. Egy fiatal pincér pimaszul válaszol kérdésünkre, hogy lehet-e már ebédelni. Három pincér igennel, a pimasz nemmel válaszol. Röhög a merészségén. A gombaleves legalább ekkora tréfa. Aztán egy biztonságos rántott szelet árnyékába húzódom, friss káposztasaláta, ami fontos pillanata az életemnek. Végre átlátom a káposztasaláta lényegét, ami valójában a napokkal előtte készített grillezett sült paprika öntetének köszönhető. Ugyanaz: só, cukor, ecet, víz. A Horváth Ilonkában nincs káposztasaláta. Az étteremplacc hatalmas, mégis a mellettünk lévő asztalhoz húzódik egy pár. A nő veszettül másnapos,

de úgy tűnik, allergiájával palástolja. Érzem, ahogy majd' szétesik a feje, a dohány másnapos íze, a bőr dehidratált, a körmök beleakadnak az abroszba, az étlapon minden ételnek egyforma szaga van. Egyetlen tanácsot adhatok neki: ne akarj jobban lenni, mert ha ellene mégy, még jobban fáj.

*

Okosnak lenni könnyű, felejteni nehéz. Hirtelen eszembe jut a napokkal ezelőtti áramszünet. Egyszerre minden elhallgatott. Megszűnt az az édeskés zümmögés, amit az árammal járt világ gerjeszt az agyban. A tévék szemhéjai lecsukódnak, a hűtőben álomra hajtja fejét a darázs, és a kutyák is abbahagyják a csaholást. Odalett a biztonság, csak a mechanikus reklámok működnek. És útjára indul a csendes káosz, hogy a maga rendje szerint kitakarítsa a mágia világát. És ebben a pillanatban belépünk az autószalonba, a szokásos éves szervizre átadjuk a kulcsokat. Fotocella nyitja a műhelykaput, a váltóáram 50 hertzen muzsikál tovább. Látom Beethovent, ahogy a kabrió üres ülésére dobja a parókát, aztán gázt ad, és a kerekek csikorogva falják az aszfaltot. Mindent megkaphatsz, amire vágysz, de csak a vágy marad a tiéd. A pénz nem tud vásárolni, neked kell helyzetbe hozni magad. Ahogyan itt és most két órára autó nélkül kicsapva a prérire, ahol a napfény átvilágítja az agyat, és a szervezet utolsó víztartalékait préseli át a bőrön, hogy a test kiszáradt óceánjába fulladj. Ne várj könyörületet. Expect no mercy. Ahogy a Nazareth sugallta gyerekkoromban. És nem is vártam. Tudtam, hogy csak akkor az enyém az utolsó szó, ha kimondom. Milyen messzire sétáljunk az autószalontól a városszéli kánikulában, hogy ha két óránál mégis hamarabb kész az autó, akkor is visszaérjünk? Ez a kérdés valóban 35 Celsius feletti. Távolban a kanyargós út fölött sötét foltot pillantok meg. Fák. Egy hatvan éve épített lakótelep reményteli árnyai. Ahol minden lakásból a túlélés húslevesillata, a paprikás krumpli felhője bolyong a szikkadt támlájú padok között. Reményt csak a közös reménytelenség ad. Innen már senkinek nincs lejjebb, és ezen a föld mélye sem ronthat. Kiszakadt szúnyoghálók, lepergett festékű ablakkeret. Amott műanyag nyílászáró az emberi támogatás formája. Sakktábla betonból, rajta nyolc sörösdoboz üresen. Itt már nem születnek lábnyomok a porban, a kavicságy csak a virágoknak megfejthetetlen terep. Ez a szellem hatvan éve leng a lakópark fölött, és bevonja lakóit, mint lótetűt a cement. A hőség még szélesebbre nyitja kapuit, a két óra lassan lepereg, vissza a luxusba. Az autóval megszökünk, mint két jól nevelt gyerek.

2021. augusztus 4. – 102 kg (Varasd)

Egy igazi igazság: Ha nem marad, hagyunk! De lehet-e menekülési útvonalat keresni, amikor nincsen rá szükség? Erre kaptunk választ a magyar–horvát határon. Letenye, kishatár. Olyan ez, mint mikor hezitálsz, hogy melyik sorba állj, melyik a gyorsabb, rövidebb, aztán persze hogy beragadsz. Nincs jó választás, mert nem ismered az összes döntési paramétert. Több mint fél órát állunk azon a határátkelőn, ahol a police.hu szerint nincs sor. Mindez, persze, aprópénz. Jut eszembe! Kidolgoztam egy pénzügyi tervet a varasdi közlekedésre. Úgy kell átlépni a határon, hogy apróban legalább 1 kuna legyen nálad. Ugyanis amikor Varasdnál kijössz a pályáról, 16 kunát fizetsz, vagyis egy nagyobb címletből visszakapsz 4 kuna aprót. Ez már összesen 5 kuna. Varasdon a parkolás óránként pont ennyi. Tehát parkolsz a varasdi piacnál egy órát, addig szépen bevásárolsz, a piacon pedig ügyelsz, hogy sok aprót kapj vissza, legalább 15-öt, ami már elég egy háromórás városnézésre, ebéddel együtt. A legjobb étterem a Verglec, ahol szerdánként fileki (pacalleves) van a

napi menüben. A pincér már nevet, tudja, hozza hozzá a házi sütésű kenyeret. Borravalót annyit kap, hogy legközelebb is tudja a dolgát. Egy nap Horvátországban olyan érzelmi befektetés, mint idegen automatából készpénzt felvenni OTP-s bankkártyával.

2021. augusztus 7. – 102,1 kg (Fűnyírás)

Amikor öt óra után hosszában átsüt az utcánkon a nap, végigfut az aszfalton a fény, kirajzolja azt az enyhe ívű medencét, amit az utca eleje és vége bezár. Nagy a forgalom, pedig zsákutca. Nincs járda, csak fák és bokrok szegélyezte útszalag. Ha nyírom a füvet, hátralépésnél körülnézek. A kábellel rendet tartok, mindig az áramforrástól húzom. A füvet nem gyűjtöm össze, a száraz eltűnik két nap alatt. A nyár elején nagy okosságból kitámasztottam a fűgyűjtő ketrec lecsapófedelét, hogy jobban szétszórja a kés a füvet. A munka közepén járhattam, mikor sípcsonton lőttem magam egy kaviccsal. Azóta először átgereblyézzük az üvegszilánkok miatt. Egy mondás szerint a magyarok azért nem takarítják az utcafrontot, nem ültetnek virágot, nem söprik a leveleket, mert még nem döntötték el, hogy a Kárpát-medencében maradjanak-e. Hát, nem tudom. Én nyírom a füvet, de néha rajtam van a mehetnék.

2021. augusztus 8. – 102,9 kg (Hévíz, dinnye)

Járok a tóra fürdeni, ahogy ma is mentünk, kocsival. A víz 34 fokos, a tó közepén lebegve olyan ez a táj, mintha ezer éve ismerném. A meleg víz, a mozdulatlanság lenyugtat. Az egész bőrfelület megtelik gázbuborékokkal. Délkelet irányában áll két fűzfa, egy nagyobb és egy kisebb. Amikor fúj a szél, olyanok, mint két bozontos szörny, akik egymást kergetik. A tóban áramlatok vonulnak, észrevétlenül visznek arrébb métereket. Elgondoltam itt egy filmsorozatot, ahogy egy-egy fürdőző pár beszélgetésébe hallgatunk bele: A kórház a halálfélelem és a biztonságérzet 60-40% arányú keveréke. Vannak fiatalok is, de többségük valamilyen betegségtől terhelten lebeg. Az oroszok többnyire hangosak és kölnisek. Szép emlékű oroszórákat idéznek, amikor jelentéssel kezdtünk az ucsityelnyicának. Vastagon kihúzott száj, fehér bőr és szuicid szőke haj. Anya orvos, apa mérnök, a gyerekek pedig a kutyával játszanak vagy sakkoznak, hogy pallérozzák az elméjüket, amire nagy szükségük van, hogy hasznosíthassák az űrkutatásban, amitől szép lesz a jövő, kiteszik a táblát: Vigyázat, jövünk! Aztán ott vannak a keleti fürdőzök. Épp ezen a napon fakadt sírva egy kínai lány a lépcsőn, mert nem várták meg a többiek. Úszóöv volt ugyan rajta, de nem tudott úszni, és ez az ő megítélése szerint életveszélyes. Csak úgy nyomta a rizsát, az egész tó tőle zengett, aztán végjátékként beintett a barátainak. Egyszer majdnem belefulladtam, de ezt hagyjuk, sokkal jobb dolgok várnak ránk hazafelé. Például egy hatalmas dinnyeföld. Fonyódnál Lengyeltóti felé jövünk le a pályáról, és néhány kilométer után balra ott a dinnyés viskója, mögötte a dinnyeföld. Van minden, zöld bélű sárgadinnye, fekete görög és a nagy kedvenc, a rubin. Ennek még névjegye is van, matrica minden dinnyén. Tudod, hogy azok termelik, akik árulják, tudod, hogy közvetlenül fizeted meg a munkájukat, és rábízod a dinnyeválasztást. Otthon még be sem kerül a hűtőbe, de már a fele elfogy. Nem boszorkányság, így utazunk a dinnyeföld belsejébe.

2021. augusztus 9. – 103,4 kg (Kerti borotva)

Ezen a napon a kertben borotválkoztam elektromos borotvával. Tükör nélkül. Csak úgy, vakon. Akkor vettem észre, hogy emlékezetből látom magam a tükörben. A borotva volt a kurzor. Ahol érte az arcomat, ahol beletúrt a szakállamba, pontosan láttam az elképzelt tükörben. A végeredményt nem láttam, de nem is volt érdekes, a 3 mm-es távtartó tette a dolgát. Hullott a fehér szakáll a fűbe, vitte szét a kertben a szél a DNS-t. Forradalmi érzés egyszerre több irányba szállni látni a génjeinket. Anno, mikor elkezdtem az otthoni fodrászkodást, a kukába hajított hajamat látva is komoly önismereti leckét kaptam. De ez a szállni a széllel minden eddiginél felemelőbb. Valahol ott lehetnek a gyökerei, mikor egy téli házibulából hazafelé tartottam éjjel egy óra tájban, és hiába mozgattam a lábaimat, nem haladtam. Akkor éreztem először, hogy most az egyszer könnyebb lenne repülni.

2021. augusztus 12. – 102,5 kg (Torna)

Kinyílik előttem az elektromos ajtó, belépek egy hatalmas terembe, a kupolája tíz méter magas. Kezemet a kézfertőtlenítő alá tartom, egy férfi a homlokomnak szegezi a műszert. Mehet, mondja, majd a mögötte ülő nő megállít, és megkérdezi, hova megyek. Tornázni, válaszolom. Innentől kezdve bármit csinálok, a rendszer része vagyok, tudom, mit kell tennem. Elindulok a 15 méter hosszú mozgássérült-feljárón, a lengőajtónál összeütközöm egy szőrös karú masszőrrel. A vastag szőrzet dörzspapírként szántja fel a bőrömet, az érzés percekig velem marad. A zárt és fülledt lépcsőházon át fölmegyek az első emeletre, ahol négyen ülnek a padokon a követ nézve. A plafonon ventilátor teker, a levegő egyenletesen mozog az ablak nélküli teremben. Óra ketyeg a falon, évek óta két percet késik. Megállok *A másik lift működik* feliratú tábla mellett, és eszembe jut egy régi Slade-szám: Far far away… Most ezt hallgatom, és újra fiatal vagyok. Hamvas. Cuki. És meggondolatlan. Gázt adok a motoromnak, és a túlsúlyos hátizsákomnak köszönhetően egy kanyarban beleforduloK az árokba, a nadrágom kiszakad, vérzek, de kit érdekel, a kormányt helyrehúzom, a bovdeneket megigazítom, a lógó indexet letöröm és elhajítom, lenyomom a berúgókart, a szél belekap a hajamba, és elhúzok innen a jó büdös francba… A liftajtó kinyílik, kitolnak rajta egy szebb napokat látott idős nőt, összetéved a tekintetünk, látom a szemében, hogy megbékélést keres, hogy elfogadhassa mindazt, ami történik vele. Kinyílik a tornaterem ajtaja, csuromvíz mamák és papák lépnek ki rajta. Boldogok, mert újra tudnak járni, csodát tesz velük a nyújtás. Az izzadás felélénkíti az anyagcserét. Valahogy más most eltöprengeni a múlton, a szerelmeken, a csalódáson, a házépítésen, és azon a rohadt kölcsönön. Újra kinyílik az ajtó, most már én jövök, belépek a tornatérbe. Mindenütt labdák, párnák, eszközök, tornaágyak, bordásfal és valami természeten túli fény, mintha az angyalok birodalmába lépnél, ahol minden földi bűnödet megbocsátják, mi több meghallgatnak, elmondhatod, milyen nehéz volt az élet, és most éppen hol fáj, miért nem sikerül lehajolnod az Intersparban a leejtett pénztárcáért. Aztán fölteríted az ágyra a szaunalepedőt, és finoman rádőlsz. És a varázsló elkezdi mutatványát veled. Mozog a kéz, a láb, fordul a csípő, hanyatt fekve biciklizel, és lassacskán testté változol. Azzá a testté, amiről eddig mit sem tudtál. Föltűnik, milyen szimmetrikus vagy. A mozdulatok könnyűek, mégis ismeretlenek. Azt eddig is tudtad, hogy a test enni kér, de azt nem, hogy a mozgás is táplálék. És a varázsló tovább fűzi bűvészmutatványát, mígnem egyszer csak azt mondja, egészségedre. A kábulatból az utcán ébredsz, és a hatalmas platánok alatt elsétálsz az őszbe. A tested már nincs egyedül. A varázsló ott áll mögötted, és figyel.

2021. augusztus 24. – 101,8 kg (Írás)

Az írás tiszta tudomány, minden egyes mondattal számot adsz arról, mit értettél meg a világból, és mit nem. Éppen ezért tiszta fejjel kell írni, kilépni az üzlet világából, a show-biznisből, az „idő pénz" mondavilágából, hogy áthangolj egy sokkal nagyobb gépezetre, az univerzumra, amelyben minden nem humanoid eredetű tudás elérhető. Abba kell hagyni az írást, hogy eljuthass az íráshoz. Nem neked kell írni, az írásnak. Az írás hang, kép és gondolat folytonos zenei hullámzása. A legérzelmesebb aktus, amiben a világegyetem egyesül veled, hogy megszülд az írást. A nap vékonyan áll a horizont felett, a szél a fák lombjait nézi. Nincs külön te meg én, ugyanannak a létezőnek a részei vagyunk.

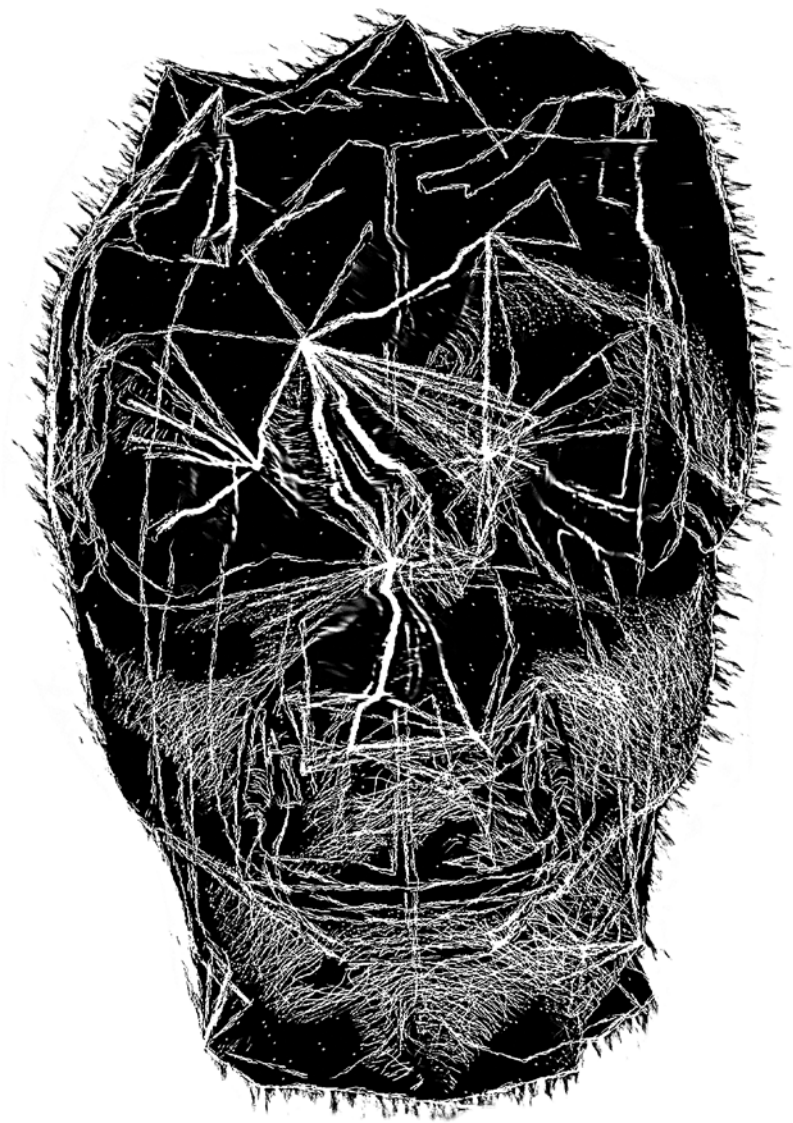

SZŐCS GÉZA

KÉRDÉSEK A XXVI. SZÁZAD KÖLTŐIHEZ

Huszonhatodik századbeli hazám költői, akik ezt, amit mondok
csak mint nyelvemléket fogjátok olvasni, ha fogjátok
látszunk-e nektek, láttok-e tisztán? vagy ezt a kort is
füstfüggöny-cafatok takarják majd el, dörgésrétegek
akna lába fölrúgta homoktölcsér, ejtőernyősök
szakadt, égett rongyai, mint támolygó, nyomorék selyemsárkányok az égen
bombavetők földbe süppedő csigaházai, mint mérhetetlen csizmaszárak
és mindemögül ki-kihallszik, ki-kilátszik az ének –
néhányan, több szólamban, énekelünk.

És a tenger tragikus temetése, és a
nyolc méter magas, életbe vágó darvak, akik őrt állanak a parton
és a fennsík, ahol a roncs betört reflektoraiban
fehér rablódarazsak és esővíz

és lehet, hogy nyakigláb akasztófák sora a Sétatér mentén
vagy egyszerűen a lámpavasakon himbálóznak majd, körte gyanánt
a város vezetői, meg a fegyveres ellenállók; és lehet,
szögesdrótok a színház udvarán és barikádok a Malom utcában
mialatt körözvény-falragaszokat göngyölget a szél
és a vaspofontól szétloccsant Belvedere szálloda romjai –

mert szitakötő-fejét arcához nyomja, közelről
városunk szemébe bámul a pusztulás.

De nem pusztul el a város, akárhogy is!

Ezt a földet, ezt a megviselt országot
akárhány idegen talp tapossa is
akárhány idegen mancs tépázza is
dobálják akárhány halottal
ismét a kutakat tele
ha lehetetlen lesz is megint a források
fölé hajolnod, mert a vízből
nem a te arcod néz vissza rád – és az ekével felforgatott temetők
és a lovasszobrok melléig érő tűzvész –
                                    így is, úgy is
elkotródnak az országrontók
és akkor megint az országépítők
akkor megint ez a szívós emberfajta
ezek az emberek, akik itt a Szamos mellett is
olyan hosszú ideje
de milyen hosszú ideje
ezek!

BALÁZS IMRE JÓZSEF

KOMPLEX POSZTAPOKALIPSZIS

Szőcs Géza: *Kérdések a XXVI. század költőihez*

Elsőként az apokalipszisképek fognak meg a versben. Belelépünk, belekerülünk egy olyan disztópiába, amilyenről filmek és sorozatok vizualitása tudósít számunkra egyre gyakrabban. Minden máshogyan van, minden máshogyan kezdődik a XXVI. században, de a mindenkori háborúk, forradalmak utóélete felől mégis megfejthetően – a legerősebb, ember nélküli tájképrészlet talán ez: „a tenger tragikus temetése, és a / nyolc méter magas, életbe vágó darvak, akik őrt állanak a parton / és a fennsík, ahol a roncs betört reflektoraiban / fehér rablódarazsak és esővíz". A gépi és az élő szférák repedésmentes, de mégis meghökkentő Szőcs Géza-féle összeillesztései más, korábbi Szőcs-versek felől nézve ismerősek. Cyberpunk képek, amelyekbe beszüremlenek, mondjuk, *A Gyűrűk Ura*-trilógia nagyszabású pusztulásvíziói.

Mégis van egy megfejtésre váró kérdés a verssel kapcsolatban. Szőcs Gézát és az általa is több évig szerkesztett Echinox körét a hetvenes években sokáig az elvontság, az öncélú kísérletezés, a neoavantgárd metanyelv alkotóiként tartották számon Erdélyben és Magyarországon egyaránt. Az 1977-es *Kilátótorony és környéke* című kötet záró verse viszont mintha egy másik kódot (is) működtetne, és utóélete, antológiákban, valamint sajtóban történt gyakori újraközlései, tévés-rádiós elhangzásai révén (az Arcanum Digitheca a verscímre e sorok írásakor hatvanhét találatot jegyez) mára a „radikális nemzetszemlélet" egyik reprezentatív versévé vált. (A szókapcsolatot N. Pál Józseftől idézem, egy olyan méltatás címéből, amely Szőcs Géza versére is kitér.) Ha Dsida Jenő pályáján a kivétel meghökkentő erejével hat a *Psalmus Hungaricus,* akkor a *Kérdések a XXVI. század költőihez* bizonyos értelemben Szőcs Géza *Psalmus*a, azzal a különbséggel, hogy nála aztán van még néhány (ritkábban emlegetett) *Psalmus.*

Hogy számomra a vers mégsem valamiféle töréspillanat jelölője Szőcs Géza pályáján, azt sokféleképpen tudnám alátámasztani. Kézenfekvő lenne az életmű utolsó két-három évtizede felől visszatekintve keresni meg, nyomozni vissza Szőcs kései vízióinak előképeit az első kötetekig, akár a *Kilátótorony és környéke* vagy a *Párbaj* verseiig; vagy követni azt az értelmezői javaslatot, amelyet a nyolcvanas évektől kezdve a magyarországi recepció alakított ki, egyfajta elmélyülésként vagy a közösségi felelősségvállalás előtérbe kerüléseként méltatva a *Kérdések a XXVI. század költőihez* vagy a *Délkelet* című verseket.

Saját értelmezői javaslatomnak, amelyik tehát számol azzal, hogy nem szinguláris pillanatról van szó a Szőcs-életműben ennek a versnek az esetében, fontos eleme a Szőcs-költészet weöresi kiindulópontja. Emlékezetes, 1973-ban megjelent Weöres-esszéjében (*A parton Proteus alakoskodik,* Korunk, 1973/12) Szőcs a Weöres–Szentkuthy–Hamvas-hagyomány visszaszerzésének fontosságáról beszél. Az esszé egyik visszatérő gondolata az ellentétek weöresi és Szentkuthy-féle figyelmen kívül hagyására vonatkozik. Weöresnél, mint mondja, egy olyan sajátos idődimenziójú tapasztalattal kell

számolnunk, ahol akár a „de" szó is irrelevánssá válhat. (1854. o.) Szentkuthy ugyancsak idézett mondata az egyenletekről pedig szintén az azonosság, a közös pont megtalálására sarkall: „egy egyenlet mindig csak egyetlen dolgot fejez ki, soha kettőt". (1857. o.)

Mindezt annak alátámasztására hozom fel, hogy Szőcs már első, 1975-ös verseskötetének megjelentetése előtt is érzékeny arra, hogy az ellentétek sok tekintetben kulturális konstrukciók. Kísérleteinek jelentős része már ekkor is, és később is, arra vonatkozott, hogy amennyiben lehetséges, egy centrális pontot tételezzen – ha pedig ez nem látszik elérhetőnek, akkor másféle konstrukciókat hozzon létre, hogy az oppozícióknak máshol építsen tengelyt, mint ahol azokat a többiek látják.

Hogyha ezt a korszak erdélyi magyar politikájára fordítjuk le, igen praktikus értelmet is nyerhet egy ilyen alapállás. A hetvenes évekre, amikorra egyértelművé válik egy korábbi enyhülést követően az, hogy Nicolae Ceaușescu politikai rendszere egyre keményebb, egyszerre antidemokratikus és nacionalista diktatúra felé tart, akkor a politikai ellenállás különböző irányvonalai egy közös, időleges célban és összefogásban találkozhatnak, amely az egyetemes emberi jogok, a történelmi kisebbségek vagy akár a transzcendencia nyelvén egyaránt meg tudja szólaltatni a kurrens problémákat. Szőcs Géza hetvenes-nyolcvanas évekbeli kötetei a maguk szintetikus kötetkompozícióiban ezt az összetalálkozást is képesek megjeleníteni – ráadásul egyszerre hordozva a rendszerváltás előtti összefogásoknak és a mitikus felülemelkedéseknek a modelljeit.

Az értelmezői javaslatomnak egy másik fontos rétegét Szabó Róbert Csaba fejtette ki egy tanulmányában (*A referencialitás kérdése Szőcs Géza költészetében*, Korunk, 2004/5), amelyik eredetileg szakdolgozatként íródott a BBTE Bölcsészkarán. Ebben az olyan típusú versek vonulatára irányítja rá a figyelmet Szőcs korai költészetében, mint az *Első hallásra is közérthető, éppenséggel felolvasásra szánt helyzetvers, amit egy ismert stíluseszközre építettem,* a *Konkrét vers az afrikai lópestisről,* vagy a már korábban is együtt említett *Kérdések a XXVI. század költőihez* és a *Délkelet*. Ezekről a recepció egy része hallgatni látszott, más értekezések pedig az exkluzív felértékelésük felé mutattak. Csakhogy a Szőcs-féle stratégia lényege ezekben a versekben az, hogy nem egyszerűen egy politikai szembenállás szubverzív üzeneteket hordozó szövegei, hanem egy másik oppozíciós tengelyt, illetőleg reflexiós szintet is létrehoznak: ez pedig a korszakban elterjedt kettős beszédre, allegorikus kódra vonatkozik. Nem csupán a politikai rendszerrel szembeni elégedetlenség mondható így ki, hanem a kettős kóddal (és a korszakban éppen dominánssá alakuló allegorikus beszéddel) szembeni elégedetlenség is. Szőcs invenciója, hogy mintegy rámutat a kód működésére, ironikus módon (*helyzetvers, amit egy ismert stíluseszközre építettem*), és ezáltal a zártság/nyíltság dialógusában, reflexivitásában tartja fenn a nyíltságot. Ebben a megközelítésben tehát a politikai mondanivalójú szöveg egyben meg is idéz korábbi ilyen tárgyú szövegeket, a *Kérdések a XXVI. század költőihez* töredékesítő nyelvű befejezéséhez pedig („ezek az emberek, akik itt a Szamos mellett is / olyan hosszú ideje /

de milyen hosszú ideje // ezek!") szintén pluszjelentéseket rendelhetünk, amennyiben nem áttetsző nyelvi kódként, hanem a rámutató gesztussal együtt jelenik meg. (Én magam valamelyest Tompa László *Lófürösztés* című versének zárlatát hallom bele viszonyítási pontként a versjelentés-képződés folyamatába: „Egykor így álltak (ők vagy apáik) / A Prutnál is – […] / Ők örömtelenül is, ha kínba tébolyodottan: / Itt fognak állni örökké – hogy Imre szorítja, / Áron pedig... Áron nem hagyja magát!") A vízparti helytállás toposza egyben intertextus is. Fontos tehát, hogy a posztapokaliptikus-avantgárd képektől az allegorikus kód, majd a töredékesítés felé alakuló versív mindegyik pillanatára figyeljünk. Szőcs itt akár két- vagy háromféle poétikát is megidéz.

Szőcs Géza nemzedékének választott stratégiája a nyílt politikai szembenállás korábbiaknál radikálisabb vállalása a hetvenes-nyolcvanas évek Romániájában – ezért is jellemző irodalmi nemzedékének szétszóródása, alulkanonizáltsága, mert kényszerű és önkéntes kivándorlás, elhallgattatás, perifériára kerülés kísérte a nemzedék rendszerváltásig tartó útját. (A történetet Martos Gábor rekonstruálta meggyőző módon *Marsallbot a hátizsákban* című, 1994-es könyvében.) Az Ellenpontok című szamizdat folyóirat történetével, Cs. Gyimesi Éva beadványaival, a Limes és a Kiáltó Szó köreinek működésével összefüggésben vizsgálva kell kísérletet tennünk annak megértésére, hogy mit jelent pontosan a *Kérdések a XXVI. század költőihez* beszédmódjának meglepő nyíltsága.

ANDRÉ FERENC

APOLÓGIA EGY XXVI. SZÁZADI KÖLTŐHÖZ

„ó ó ruhám is zúzmarás
és vállamon hiúzmarás"
(Sz. G.)

itt ez az évszázad és én meg fogok halni
megperzselődöm kifogásaim kereszttüzében
látom is magam a kósza parázs
izzásában akár hiúzmarás
a bőrön
belém karmol az évezred
(ne mondd hogy nem élvezted)
agyarai közt ingem pamutszövetével
vigyorog rám majd eliramlik
a fürgén kapaszkodó bozóttűz elől

***

hiúzszájban ruhám herseg
felhasadt szövetű versek
között mint a koromból
füstgomoly ha elúszik
előugrik és dorombol
majd belém mar a húsig
csámcsogó véres szótagok
kiköp pár túl rostos ragot
lassú tűzön pörkölt erény
a túlrágott költemény[i]

***

mi lesz velünk mikor egy napon
arra ébredünk föl vacogva
hogy cserben hagytak a versek is
átálltak a másik oldalra
ott serken belőlük hanyagul
a vér és a porba szivárog
helyettük csak a szél zizereg
tompán konganak a gitárok

mihez kezdünk akkor majd
azon az előre sejthető ésszel
mégsem fogható hajnalon
amikor leszakad ránk a mázsás
éjszaka és lassan hömpölyögve
szurokba fojtja mind a verseket

***

és te költő mihez kezdesz hová bújsz el megpihenni
hová bújsz az éjszakában mancsod nyomát hová rejted
mert kuporogj akárhogy is csalitosban ligetekben
irhádat hiába óvod mindig jön egy nagyobb medve
jönni fog és nagy robajjal feldúlja a menedéked
jönni fog hogy elcipeljen téged majd a javítóba
ahol addig idomítnak nehogy félrenyeld a hangot
jönni fog hogy rendet rakjon utánad a szavaid közt
elcipel s dörgedelemmel beköltözik a házadba
begubózik az ágyadba öleli a kedvesedet
kutyádat húscafatokkal maga mellé szelídíti
a verseid megtanulja és sajátként mondja másnak
amíg téged a gondozók tisztább gondolatba ráznak

---

i *felsikolt az értelem*
ki figyel ott a ház mögött
ki hever ott vértelen
torkának ki szökött

***

te költő aki ott verejtékezel a túlfűtött
huszonhatodik század lépcsőjén lihegve
mondom én neked úgy szeretnék hinni
úgy bíznék benned maradéktalanul
benned bízni szeretnék kivetni a horgom
vakul a jövőbe hátha mégis megérkezik
megszorítod és megrántod kitépsz engem
a jelenből ami egyre harsányabban lángol
az ablakom alatt zsarátnokon jár az összes kóbor jószág
tűzön lépkedő királyok talpa serceg míg hirdetik

AZ ÉVEZRED ÉRDEKLŐDÉS HIÁNYÁBAN ELMARAD

***

költő ha bármi módod van rá ha a tudományos
helyzeted annyira kifinomult hogy képes vagy üzenetet
küldeni nekem a múltba akkor kérlek
vetesd fel egy kazettára és dobd bele a szamosba
hogy sodorja vissza hozzám a törmelékkel együtt ide
a huszonegyedik századnak nevezett katasztrófafilmbe
áruld már el nekem lesznek-e még lányok akik
bele tudnak szeretni egy hajócsavar illatába
lesznek-e még fiúk akik ölelkezve táncolnak
egy-egy lenge szonett dallamára

te huszonhatodik századbeli hazám költője
vigasztalj meg maradéktalanul kérlek mondd
hogy lesz még költészet
lesz még hazám[ii]
és lesz még a huszonhatodik század
hogy lepihennek majd a fenyegetések
amelyek dögszagot hordanak szárnyuk alatt
óvják mint fiókát a széltől
lesz-e még hazám amely több mint egy

---

ii *a sodrást csak te értheted*
megérte
nem nem érte meg
hogy hazám lehetne bár
viseltes hajólapát
de most fölötte üres dómok
boltívei hajolnak át

talpalatnyi föld amelyből néhány zsíros
giliszta kimajszolja az utolsó rögöket is
lesz-e még hazám amely levedli végre
a zsarnokság fekélyes bőrét ahol nem
kell félni minden percben hogy
egy kígyóval ülünk szemben[iii]
lesz-e még nép akit nem duzzaszt
mocsárrá néhány dagályos félbolond
akiknek gerince hokibottá keményedett
és szívük helyén jégkorong

lesz-e még a versnek bármi foganatja
fészkel-e majd a tövébe igazság
enyhít-e lázat adományoz-e új takarót
a javítóintézet cserepes tenyerű növendékeinek
lesz-e még a század ahol beszélnek a versről
és lesz-e még aki e nyelvre emlékezni kíván
és lesz-e még bármi nyelv amelyen emlékezni lehet

s mi van ha nem lesz kinek fáj a vers ha nincs
kinek sajdul bokája a verslábak ficamától
lesz-e kell-e több legyen a költészet mint
hogy két csillogó tekintetű kamasz a bolygó
két ellentétes pólusán a földre tesz egy-egy
szelet kenyeret és azt mondja:
a világ egy szendvics
már csak az a kérdés kinek akadunk a torkán
lesz-e még a versnek tavasza böjtje
vagy addigra széthordják a mormoták

a versek mikor hagynak cserben minket?
mikor tépnek tapétát és mikor mosnak inget?
mikor tanítanak mélyre ásni látni minket vakondul?
mikor nyitják meg az érzékelésünket a szavakon túl?

---

iii *medertelen életfolyam*
ki fejti meg méregfogam
ki táncol kígyóbaletten
király nem csak kobra lettem
sziszegésem szúr és zörög
szeretsz de nincs hozzám közöd
megizzadtam szerelmedben
kinőttem és levedlettem

huszonhatodik századi hazám költője
bocsáss meg hogy miattam
létezel mert elképzeltelek
bocsáss meg hogy nem tehettünk többet
bocsáss meg kérlek bár tudom nem lehet
bocsáss meg hogy örökségül
hagytunk ennyi világadósságot
bocsásd meg ha hasonlítasz hozzám
és azt végképp hogyha nem
bocsásd meg hogy gyávák voltunk
beismerni a botlásainkat
elhittük hogy kell legyen egyensúly
és valahol be fog állni magától
hogy ennyi romboló között kell lennie
néhány jó szándékú indiánnak is
de nem voltak közöttünk indiánok
nem lehettek ezért burjánzott
oly szaporán a cserben hagyás
hogy mintha mindig víz alól beszélnénk
hangunk tompán szakadozva búg át az időn
bocsásd meg hát költő nekünk
hogy mi sem voltunk jobbak
bocsásd meg hogy miattunk
a zárt osztályra dobnak
bocsásd meg hogy ellenállás
nélkül lehullott az oltalom
szavainkról amíg elkuncogtunk
pár dévaj bordalon
bocsásd meg hogy nem sikerült
zsarnokok nyakára lépni
bocsásd meg hogy bár friss a máz
a rettegés a régi

és akárki győz a végén
dávid vagy góliát
saját fejére fércel majd
világló glóriát
a vers meg riadtan gyújtja ránk
az allegóriát
vállunkon éktelenkedhet
heges hiúzmarás
de ott gomolyog felettünk mindig
a fellegóriás

TOLVAJ ZOLTÁN

AZ IDŐGÉP FELTALÁLÁSA

Szőcs Gézának a XXVI. században túlról

Drága Géza, egy Dyson-szférából írok.
Nem vagyok több, mint puszta hologram,
kódtöredék egy óriási, üres gömbben,
ami egy távoli csillag héja körül kering.
Belőle merítünk végtelen energiát
a világméretű szimulációhoz,
amiben az egyén a minden,
és a minden: egyén.

Léteznek berögzült közösségi minták.
Országok, nemzetek, népek halovány
térképén még előhívható a kollektíva
néhai sokszínűsége: sok milliárd fekete-
fehér arc, sorsok és archetípusok
dinamikus gazdagsága.

De repdeső években nem gondolkodunk.
Az évszázadokat régóta nem strigulázzuk.
Programunk természetes elévülési ciklusa
a kalkulált amortizációs rátával számolva
millenniákban mérhető. Több millió
fényév választ el minket az utolsó
fizikai fronton zajló háborútól,
amit hús-vér elődeink megvívtak
valahol a Proxima Centauri körül.

Felszámolták az anyagközpontúságot.
Dögvész, fegyverek, dübörgő tankok,
sortűz és akasztófa nem vár itt senkire.
Egysíkú, derengő stelláris bolyongás
az életünk. Sorsunk a tagolatlan
jelenben lebeg, habár a Hálózat
már pedzegeti az időutazást, de
egyelőre csak gyenge gondolat-
átvitellel sikerül hurkokat lőni
hátrafelé a múltba. Talán ezért
érzed úgy most, mintha valaki
halk szavakat súgna a füledbe.

Ne aggódj, nem őrültél meg.
Csupán a Program
kutatja a törölt eredet töredékeit,
közös halmazunk szerves metszetét.
Holott prímán beszéli a valaha
létezett összes élő és holt nyelvet
(kb. tizenegyezer), valamiért mégis
ezeket a jelsorokat részesíti előnyben
a random Memória, hogy gépies
vigaszt nyújtson: a nyelvnek mindig
lesz emléke – az emlékezetnek nyelve.

Rögzül benne a Hangyásberek,
a Beth Avrohom, a Kétvízközben
hátrafelé folyik a Kis-Szamos. Adott
a tervrajz: porszemről porszemre,
cseppről cseppre leképezzük
az erodált tájegységeket a Dyson-
világ szilánkos panoptikumában.
Ezért szólok hozzád, némi vargabetűvel,
visszafelé, de nem hiába – nemsokára
mindnyájan csatlakozunk a holisztikus
dimenzióhoz, ahol a pusztulás
csak a józan ész mértéktartása,
különben senkit se köt gúzsba
az idő könyörtelen iránya.

A Gép forog központi csillaga körül.
Magába szívja a különálló fotonokat,
néhai lelkek fénylő velejét szimulálva.
Így történhet az, hogy ezt a verset
hallottad korábban. Bőven az előtt,
hogy itt és most – vagy ki tudja hol
és mikor – egyáltalán világra jönne.

VASS TIBOR

FULL.DOC

Kun Marcella Itsenes verseiből

„Talán az élet, munkáinkért, / Nem fog fizetni semmivel, /
De a halál majd szemeinket / Szelíd, lágy csókkal zárja be, /
S virágkötéllel, selyempárnán / Bocsát le a föld mélyibe."
Petőfi Sándor

Temérdek szitakötőt,
a vízfelszínek felett alig nulla
egész huszonhat centiméterrel cikázókat cikizzük,
látszunk-e nektek, láttok-e tisztán?[1]
Színd fel begyem a sok vizet,
aranyat önt az ősz, s mi fürdünk benne. Jövendő halottak.[2]
Negyed nyolckor lát hozzá a triumvirátus,
reggel negyed nyolcról van szó, egy fűkaszás és két fűnyírász

hozzálátásáról a Szenti-medence közvetlen közelében.
Petőfit, Tompát
Önt

is idézzük, őszülők az őszelőben,
cikizzük, Arany, Petőfi, Tompa hogy végzi

dolgát, ki-ki milyet, melyiket,
csereberélgetnek kerti, cserebérelgetnek költői teszveszközöket.
Petőfi koltóiakkal csencsel, cincálja Tompát,
bírná rá az önjáró négyütemű magához ragadására,
ami Aranynál a legtöbbet,
álmozatlan benzinszagát úgy hordja felénk a bereki szél,
ahogy szitakötők felé ázott

bőrszagainkat,
ehhez hozzájön még az a kép, hogy Petőfi és Tompa kétüteműiét
alulról szagolja egy ellenkező irányban nőtt,
magába temetkezett
bokrocska, teszem azt, ibolya. Tompa virágregény-kék színt ölt,
amíg azt számolgatjuk, hányadik század van most,
hányadik lesz a huszonhatodikban. Ennyi eszünk van

bokros theendőink közepett, vége a temérdek szótáv-költőnek.
Közeleg a nyolc, óráról beszélek,
a takarítók cikázásban,
csikk-ázásban füstölögnek, vajon kik hajítják bűzrudaik égeztét
az aranyöntésbe, de nem hajítja senki,
felverődik halom cigarettavég nulla egész huszonhat Szenti-méterre,
lehetne akár kavics, éppenstéggel a medencébe.

Medenciánkék, mondom Szentinek kétezerkettőben,
a róla csak később elnevezett medencében
az ég színére,
az ég szerelmére, mondja ő válaszul,
a huszonhatodik század üzemanyagtöltői vajon mi
a francot kezdenek majd az önjáró, igazifű-igazító Vassaiddal,

az hagyján, mondom, ott van még a többi,
ahol a roncs betört reflektoraiban fehér rablódarabok és[3] Eső-
víz gyűl, a fűigazítók körében igazi tó, igazi fű,
gazi kavicsok napernyőre verődésével csapásokra célzunk,
hozzáállásunk türelmes,
a nagy, kék Szenti-ernyőre felverődött kavicsok
verődhetnének arcainkba, tarkóinkba, nyakverőérre,

igazi fűbe harapna egyszerre pár szótáv-költő,
a huszonhatodik században úgy beszélnének rólunk,
egyszerre, igazi fűharapottakról,
hogy mókázón távozunk Berekfürdőn, a Szenti-medencéből
negyed nyolckor a versélők sorából
egy vagy több felverődésnek köszönhetően,
szitakötő-fejét arcához nyomja, közelről
városunk szemébe bámul a pusztulás[4]. Szép, Szenti-kék keretes

gyászhírünk döglesztő vidámságot hozna egyesek életébe,
huszonhatan biztosan lennének ilyenek,
másokéba szomorúságot. Ők lennének talán többen,
igazi füvet szívnának kollektív temetésünkön,
teszem azt, ibolyából,
füstjeik árnyéka úgy verődne fel
sorban álló urnáink vagy koporsóink fedelére,
hogy gyönyörűségében negyed nyolckor
magától szólalna meg a legközelebbi lélekharang,
mindenki csodának gondolná,
pedig csak egy óvatlan szomszéd idomított kavicsai ívnak
a halszerűn nyákos harangtesttel.
Meg vagyunk dobálva még a túlvilágon is.

Ilyen helyen még a fűkasznyírás is élvezetes munka,
ide hallani, a robajon átjön,
ezzel az a főfűnyírkaszás motiválja a melósokat,
akit hajdanában a Pávai Vajna Tószialista Brigád vezetőjeként
azért kaszálnak el, mert előszeretettel nyírja
a kommunista szombatot,
jelenléti Évát vezet ív helyett,
halszerűt, nyákosat, harangtestűt,
a huszonhatodik század hadtáposaként
különadagot ad egy Tompamiska alakú tábori lelkésznek,
akivel a gulyáságyúk árnyékában szidják Lenint,
a fürdő zuhanyzójának csúszós mauzólinóleumát,
Petőfit, Aranyt és a nyelvrontó széphalmit.
Nincs az az Itsen, aki ennyi bűnt megbocsát,
és akkor ott van még *a tenger tragikus temetése*[5],
a reggel negyed nyolc, amelyben a hangokkal,
a szagokkal, a szaglókkal elvágólag illik rá
akárhányadik század a jelenhaló rendszerre,
nem számít, ha lerepül forgó alkatrész, esetleg fej
egy vagy több lubickolló nyakról.
Majd lecserélik nyolcra a vizet, oszt jónapot.
Kész. Villa, olló gyerek kezébe nem. Halló, halló,

itt rádió Berekfürdő, kérjük, a melósok ne bánják,
hogy az írótáborozók hét órától külön engedéllyel
élvezhetnék a csendet,
a jó illatot,
zarkassák őket nyugodtan, a ló meghal, a fejek leröpülnek,
maguknak a munkát el kell végezniük nyolcig,
akkor van nyitás,
különben is, *a halál az Istennek jó tetszése*[6],
önök jó helyen és jókor dolgoznak, a költők csikk-
áznak rossz helyen, mindegy, melyik században,
verődjön fel rájuk nyugodtan sár, kavics, ibolya,
éljenek béketűrőn kipufogó gázaik,
Gézáik éltető illatában.

1, 3, 4, 5 Szőcs Géza: *Kérdések a XXVI. század költőihez*
2 Mezey Katalin: *Aranyat önt az ősz*
6 Hajas Béla: *Isten akaratja*. Rajz Tompa Mihály lelki életéből

SÁNTA MIRIÁM

KÉT ÉVSZAK

Szőcs Kristófnak

Mert ami másnak börtön volt, az nekünk a paradicsom.
Így áll meg az idő a tömbház falán. Így állítjuk meg azokat,
akik csak szidni tudták lakóhelyüket: a szomszéd is tudja,
hogy kifutott a tej. Az erkélyeken kihajolnak azok,
akik negyedik, nyolcadik, vagy tizedik emeleti lakásának
pléhtetejét még nem feszítették fel a hirtelen keletkező szélviharok,
mielőtt lejárt volna a hitel.

A Hányinger utcán lezúduló esővíz megtölti majd a főutat,
és borsónyi jegek halmozódnak fel a bérházak fullasztó udvarain.
Hetekig nem jön a szemetes éjszaka, hogy a szétválogatott hulladékot
egyetlen teherautóba öntse. És lehet, hogy meginog majd
a Monostor végébe épített felhőkarcoló, amely Gyaluból
és Szászfenesről is látszik a kígyózó kocsisorokból,
a februári ködös agóniából, és a júliusi gyilkos,
napfényverte szmogból is.

Fényművészek sikító reflektorai – hidak a Belvedere szállótól
a Feleki-tetőig; éjszaka az örök halogénben, mint kínzókamrában,
megszólalnak az énekesmadarak.

A Szamos-parton kivirágzik a kaktusz a festékesvödörben,
amit ottfelejtett valaki a homokos parton.
Bódító illatára szenderek érkeznek, szárnyuk propeller,
hínáros levegő felkavarói: szemek a szárnyon, tarka szárnyon,
tarka vitrók kőboltozat alatt.

Feltámadnak a vesztőhely szellemei a Szénafüvek
sztyeppés hátsága mögött, árvalányhajon lobognak
az akasztottak testei, mintát rág belőlük a tölgy csipkéspoloska.
Még mindig legelészik a nyáj.

A Törökvágáson legelészik, a Hója mellett legelészik,
a Csigadombnál legelészik, a Mikesi-tavaknál, a Gorbó gerincén
a kökörcsinek mellett, a henye boroszlán mellett, a havasi
őszirózsa mellett,

váltakozik a két évszak, fölfakadnak a források mind,
a Rejtett-forrás, az István-forrás, a Gömbkő-forrás,
a Szakadék-forrás, a Szent János-kút, a Gyűrűs-forrás,
a Hóvirág-forrás, a Cérna-forrás, a Mackó-forrás,
a Binder-forrás, a '88-forrás, a Dagonyás-forrás,
a Patak-forrás, a Tisztás-forrás, a Hideg-karsztforrás,
a Kőalja-forrás, a Lépcsős-forrás, az EKE-forrás, a Pásztor-kút.

Felbuzognak mind,
és mi, kishitűek, billentyűkkel és billentyűzettel,
továbbra is nehezen nyeljük gyógyszereinket.
Akárhogy nézzük, messziről vagy hunyorítva,
a vizekből *mind a mi arcaink néznek vissza ránk*.
A som- és galagonyabokrok mögött, a Bácsi-torokban,
a mi torkunkban, torkunk szakadtából, *néhányan,*
több szólamban, énekelünk.

PETŐCZ ANDRÁS

KÉRDÉSEK – VÁLASZOK HELYETT

Szőcs Géza versére

Lesz még XXVI. század?, leszünk még akkor?,
lesz még test?, ha lesz még bárki is, akinek teste
féltett *kincs,* porhüvely, esendő, törékeny tartozéka
valaminek, amit, *nem is tudom,* nevezhetünk talán
léleknek is, lesz még bármi ilyesmi?, ötszáz év múlva
majd?, lesz még fájdalom?, öröm?, elszánás?, akarat?,
elmerülhet-e még az akkori tekintet, *ha lesz,* másnak
az akkori tekintetében?, lesz-e még szépség?, és lesz-e
még szív, *ami vágyat érlel?*, és lesz-e még gyűlölet?,
érzelmek lesznek-e még?, és, ha mindez lesz is, *legyen,*
azt kívánom, akkor lesz-e még szó?, mondat?, vajon
lesz-e írás?, amely a gondolatnak formát ad abban
a távoli jövőben, lesz-e gondolat?, és dolgoznak-e
szebb jövőn távoli utódaink?

A „szebb jövőn" dolgozik
mind-mind, aki itt?, és nem csupán itt, de mindenfelé,
ahol vagyunk, sok-sok milliárd, lehet-e még „dolgozni"
„szebb jövőn"?, és minek?, vagyis ha lehetne, akkor is
miért?, és mi ez, ami van?, miféle összezavarodott,
esésben szét, igen, esésben, *porba hullásban szét ez itt?,*
miféle bizonytalanságok?, acsarkodások? és dühök?,
miféle lázas levegő-után-kapkodások?, miért és miféle
légszomj?, mire is vagyunk annyira éhesek?, és főleg
mi ez a különös és bávatag szürkeség felettünk?, mi ez,
ami itt van és láthatatlan?, és ami mindenre rátelepszik?,
mindent eltakar?, *folyton csak hibaüzenetet küld, és*
frissítéseket követel, miközben nem engedi, hogy végre
szippants egyet a nem létező friss levegőből?, *mi ez!?*

TURCZI ISTVÁN

VÁLASZ A XXVI. SZÁZAD KÖLTŐJÉTŐL

Szőcs Géza *Kérdések a XXVI. század költőihez* című versére
[kódolatlan szövegtöredék]

„Így is, úgy is"
Szőcs Géza

Siglo veintiséis hejmo poet
lingua monumentum לקרוא
مرئي riesci a vedere chiaramente?
Rauchvorhang prisidengti slāņi
rudnik левак за песак fallskärmsjägare
stróicthe yanik njišući se i gjymtuar торгон луу
bombefly நத்தை ஓடு пінетки
شنیده شود τραγούδι
у некалькі галасоў špiewamy
sjó tragies अन्त्यक्रिया
walinzi waliosimama na praia
årdċhlaid 難破船
vosy nu'ó'c mu'a
splaiul spânzurătorilor de-alungul Parcului Central
Laternen hruška
lideres da cidade residents armats
Stacheldraht θέατρο barricades
seina liimid 风 hotel खंडहर
han stirrer ind i øjnene suntsiketa
город 地球 welat
vieraat pohjat yad əl
tidak kira berapa banyak yang mati
kuyular mga mapagkukunan ဖီကာ
urupā ruiterstandbeelden moto
փչացնողներ constructores de campo
abantu teška vrsta čoveka
for such a long time
mais combien de temps
mégis *a te arcod néz vissza rád*

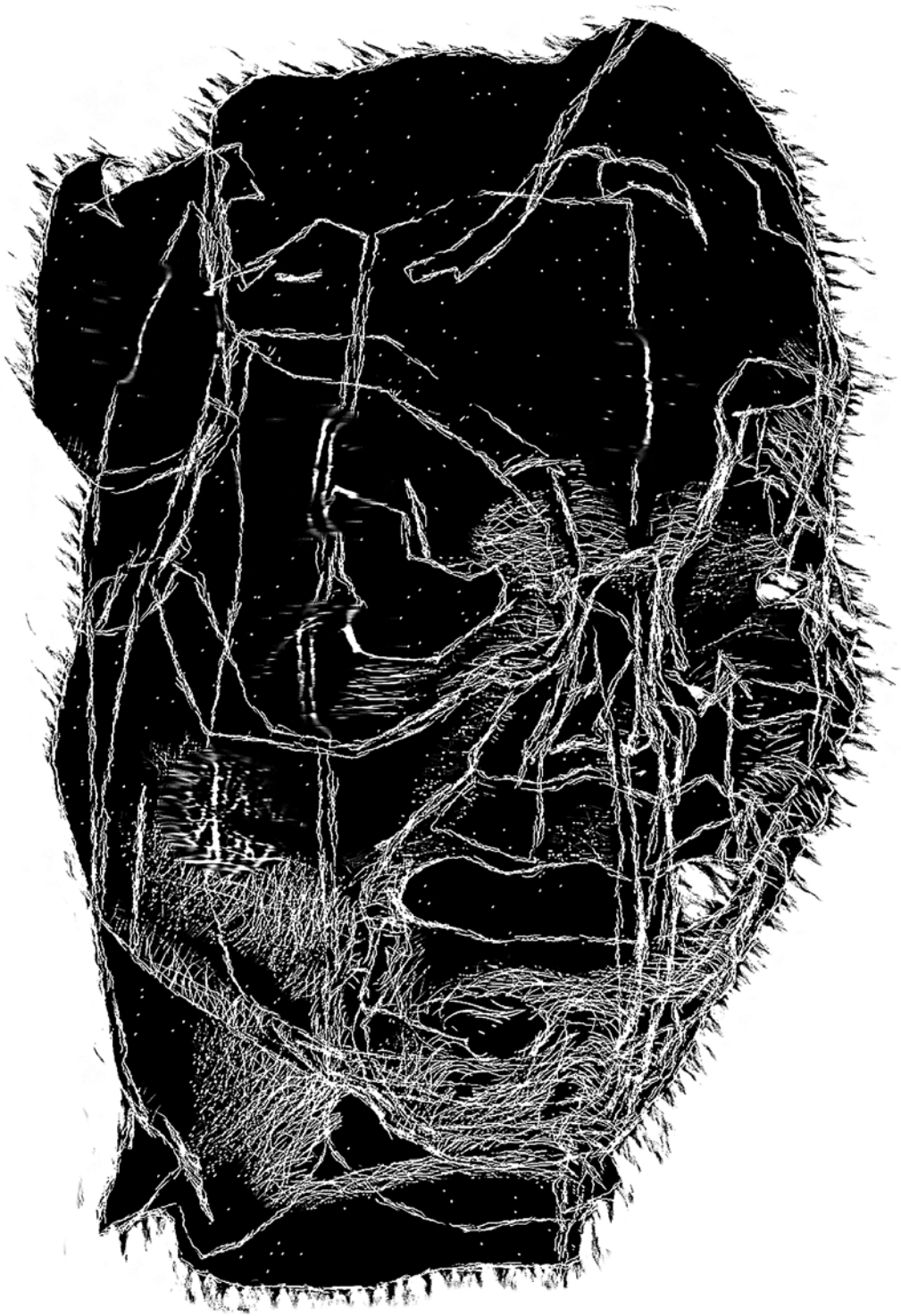

ZÁVADA PÁL

MEGKÉSVE

Bezuhan a szerkesztő úr e-mailje Rentz Mátyás halálhírével – atyaisten!, ez nem tévedés?, nálam jóval fiatalabb öcsémként rémlenek föl emlékeimből kamaszosan dacos-bájos arcvonásai, amelyeket megpróbálok most előhívni a gépi memóriából is –, és hogy a lap egy összeállításban búcsúzna tőle. Lenne-e mondandóm, megírnivalóm Mátyásról.

Először azt szeretném tudatni – sajnos megkésve –, hogy őt olvasva két ízben is úgy éreztem: de szívesen kérnék (ne kerteljünk, legszívesebben lopnék) tőle ezt-azt – saját, önző célra, nevezetesen a megírás szándékával.

Először akkor, amikor *Fedd* című regényének egyik kiprintelt verzióján szerkesztői ceruzajavításokkal-jegyzetekkel mentem végig – nem találom, sajnos, a nyomát, melyik évben történt –, és miközben, úgy emlékszem, helytelenítettem a címnek ezt az írásformáját, és nyilván voltak ilyen-olyan egyéb kifogásaim, mégsem a szerkesztői énem dominált akkor, hanem ez az írói fölismerés tört rám: ez a fiú sokkal többet és frissebbet is tud arról a világról, amely eszmélésem óta számomra is hús-vér valóságosan ismerős. És ha írnék a viharsarki (tótkomlósi) ifjúkoromba is visszanyúló emlékeimből, mennyire hasznát tudnám venni az ő nagykunsági (mezőtúri, fegyverneki) tudásának. De persze hogy elröstelltem magam, és nem loptam tőle. Viszont a szerkesztői dolgomat sem végeztem jól. Mert aztán nem kérdeztem utána, hogyan alakul a kézirat sorsa, dolgozik-e még rajta szerzője, és megjelenik-e.

Másodjára akkor gondoltam megint csak megírnivalóan sóvárogva az ő történeteire, amikor az Esőben 2009 végén megjelent interjújában egyfelől a családtörténetéről, a felmenőiről mesélt, másfelől azonban éles szemű megfigyeléseit is közreadta, amelyek rólunk és korunk irodalmi életéről szóltak – de az ő saját helyéről és pozíciójából, Fegyvernekről, a megélhetés különféle megpróbáltatásai közül. Darvasi Laci barátom küldte el nekem ezt az interjút – ők gimnáziumi iskolatársak voltak Törökszentmiklóson –, merthogy Matyi engem is emleget benne, ami persze zavarba ejtett és meghatott. De az rémlik föl, hogy ekkor sem baráti szerkesztőként viselkedtem – pedig még javában élt a Holmi, amelynek prózarovatát volt feladatom éltetni –, vagyis nem kerestem meg Mátyást se köszönettel, se kérdéssel vagy kéréssel. Hanem magam elé képzeltem az ő írói anyagát.

Késő bánat. Így már arra sem igen fogok választ kapni, amit viszont csak most olvasok Nyolcas Dorottya Szépirodalmi Figyelő-beli íróportréjában, hogy Rentz Mátyás 1994 júniusában egy „nem egészen baráti beszélgetésben" találkozott velem először és – fájdalom – utoljára. Merthogy szégyenszemre – önfelmentő önvédelemből? – nem emlékszem, hogyan is történt ez a sajnálatos barátságtalanság. Hiszen az ő novellája – nem kis részben Domokos Mátyás pártolásának is köszönhetően – épp abban a hónapban jelent meg a Holmiban, ami nyilván örvendetes körülménynek számított, és feltehetőleg a tatai írótábor volt találkozásunk helyszíne… Megjegyzem, a közölt mű még a posztmodern megformálás jegyében született, ezt már a *Kettős* című elbeszélés alcímei is elárulták: *A posztcsehszlovák megoldás – írta Pavel M. Oborzíl;* illetve *A posztportugál megoldás – írta Arnaldo Ovidos Estaçao.*

Amikor Rentz Mátyás önmagáról és helyzeteiről megnyilatkozott, azt mindig áthatotta a vágy a már akkor is elsüllyedt igazi szerkesztőségek, irodalmi műhelyek, támogató szerkesztők és íróbarátok iránt. Akiket ő meglátogathatna – tudta, miről beszél, hiszen már az ősrégi ÉS-szerkesztőségben is volt szerencséje olykor még Kardos G. György kitüntető gondoskodását is élvezni. De hát nem tudtunk mi már ilyen vágyott otthonai-törzshelyei lenni írói köröknek, nem voltunk olyan szerkesztők, akikre Mátyásnak égető szüksége lett volna. Magam pedig – be kell vallanom – még az átlagosnál is nehézkesebb és feszélyezettebb redaktornak bizonyultam, tetejébe szerkesztőség híján, hiszen mi csak Réz Pál hetenkénti vendégeiként gyűltünk össze lapot csinálni.

De mindez milyen iszonyatosan régen volt már...!

Azt hiszem, ezekben a fájdalmas napokban jó páran vagyunk, akik nehéz szívvel gondolunk a mulasztásainkkal együtt elszállt évtizedekre – mi mindent tehettünk volna, hogy ennek az érdekfeszítően eredeti élményekkel teli, tehetséges kollégának az írói pályája szerencsésebben alakuljon. Vigaszul már csak az szolgálhat, ha elővesszük és hozzáférhetővé tesszük Rentz Mátyás írásait, emlékeit és emlékeinket, ha beszélgetünk róla...

DARVASI LÁSZLÓ

MATYI, A CSODABOGÁR

Csodabogár. Ez a szó jut legelőször az eszembe, meg a régi gimnázium. Mindjárt megtartjuk a negyvenéves osztálytalálkozót, nálunk még, eggyel a hatvan előtt, mindenki él. Élünk. Jár akkor – az akkor Farkas Bertalan repülésének ideje, hogy Argentína és Kempes világbajnok, hogy Radics Béla a művelődési ház udvarán ad koncertet, és hogy van Miskolcon egy jó kis zenekar, meg lehet hallgatni a kollégiumban, az Edda –, szóval jár a C-be egy fura fiú, fegyverneki, a Matyi. Csodabogár. Éles, eszes, fanyar és váratlanul érkező humora van, olyan szabálytalan fickó, nem különösebben kommunikatív. Mint aki egy kicsit szégyenlős is. Szégyelli, de mit is? Ír valamiket. Olvassuk is, mert megmutatja, elég jókat ír, az biztos, hogy humoros szövegek, váratlan szóalakzatok, olyan képek, hogy – de tényleg, hogy jut ez neked az eszedbe? Honnan?! Egy játékos kispali. Emlékszem a betűire, a kézzel kanyarított mondataira, amik megkeresnek majd később is, a nyolcvanas évek második felében, de inkább a végén; ezek a betűk is olyan csodabogaras betűk voltak, humor, fájdalom munkált bennük, akarás és leplezni próbált kétségbeesés is. Mintha valami nagy erő, valami rettentő feszültség nyomta, dirigálta, alakította volna őket. Mint aki valamiféle présben él. Hosszú, személyes leveleket írt. Hosszabbakat, mint amilyeneket kellett volna. Honnan legyen ennyi türelmem, hogyan bírjam el a másikat, hogyan értsem meg, de igenis értsem meg, ha egyszer kiváltságos helyzetbe kerülök/tem, a publikálás, ugye?! Állni a fazéknál, benne a pikszisben, ugye, már rendszeresen kapni/szedni a húsosabb részből, neked jut. Ott vagy.

Melegebb sarkok, meghitt akol, a brancs, a bennfentesség, a csilláros fényben úszó jászol. Hát nem? Hát de. Akkor hallgassál meg, legyél szíves. Ennyivel tartozol.

Már nincsenek meg a levelei. Vagy nem tudom, hol és merre bujkálnak. Mert egyszer csak előkerülnek dolgok, olyan tárgyi ügyek, olyan cetlik, mütyürök, kövecskék forgatják elő magukat a felejtés leragasztott papírdobozaiból, hogy a szív szakad meg. Penész ette varázsló fölszerelések, ez is volt, így is volt, vedd csak eszedbe.

Ő ott, ahol élt, abban a világban, ahol élni maradt, kimondom a bűvös varázsigét, szezám, tárulj: *vidéken*, egyszerre mozgott rendkívül és magától értetődően otthonosan, és volt, nem tudom, ez látszott-e, volt, Fegyvernek és Törökszentmiklós között, Surjány nyárfáinak határában, a kenderesi kakaskukorékolásban, a Kétpóra lekanyarodó bekötőúton, a mozdulatlanul elfogyó Balán: idegen. Nőtt a testemben valami, nem következik izmaimból, kócos hálózatú idegeimből, eredetemből, ez, ami ő, egy zárvány. Belém nőtt valaki más, aki nem én vagyok, de aki tud engem, és olyanokról is van tudomása, amiről nekem, a vidék szellemének, fogalmam sincsen. Legfeljebb egy-két Ovidiussá váló magyartanár tudhat így, mint doktor Fehér Törökszentmiklóson. Ül bent a félájult délutáni könyvtárban, fölböki a szemüvegét, szonettet ír. Ragrímet soha! Rentz tárgyi tudása az itteni életről, az itteni ember észjárásáról, lelki hullámveréséről tökéletes, de közben, mindeközben arról is beszél, hogy mi a hírlapírás. Meg hogy mit jelent ma. Penzum, Krúdy napi 16 oldala, kávéházi szeglet, Karinthy és Kosztolányi. Milyen fejük volt ezeknek, mekkora, hogy néztek ki? Gonoszkodtak? Ó, igen. Mint egy igazi urbánus/poszturbánus, prózai beszámolót tart ilyesmi témákban. Na most erről Fegyverneken egy levél szaggatta, súlyosan nedves, késő őszi estén tűnődni, gondolkodni, képzelegni, azt hiszem, maga a tiszta valószerűtlenség. Ül egy tag az Alföld mélyén, és Pynchont olvas. Ismerni a környező szegénységet, újgazdagságot, tudni az elit topogását, tipegését a traktorok útra hordott sárcsimbókjai között. Ha csak a szövegei természetét nézem, azokat nem vidéki író írta. Egyszerűen nem olyan. Takáts Gyula is vidéken élt, nem? Bertók László vagy Csorba Győző, nem? S ha amott a klasszicizálás az életben tartó menedék, Rentznél a realizmussal üzekedő, féktelen posztmodern. Vidékiség? A szöveg nem tekinti problémának. Az író, az író személye annak tekinti. A vidék zsigerileg van benne minden szóban, mozdulatban, minden írói eljárásban, miközben a lélegzete arra is kapkod haragosan, amerre az irodalmi báltermek és szalonok fullasztó illatát véli gomolyogni. Irodalmi mindenevő és mindent adó, mert amit és ahogyan megír, az sem nem népi, sem nem vidéki, sem nem realista, sem nem urbánus.

Néhány nappal a halála előtt fölütöttem az egyik, régi életemből maradt fényképes mappámat, találtam egy fotót, két apróság játszik, a Matyi gyerekei, felnőttek már nyilván, ő meg valamikor elküldte ezeket a képeket, és ha a levelei el is kallódtak, a képekre mindig vigyáztam.

Csodabogár maradt, és, mondom, nem vidéki író volt. Egyébként pedig ízig-vérig író, tehetséges, elhivatott, körön kívüli. Bizonyos vagyok benne, hogy soha nem tudta volna kimondani, ha kérdik tőle, ki vagy/mi vagy, barátom?, nem tudta volna azt mondani: író.

Író vagyok.

Amikor pedig tudod, hogy az vagy, úgy jár bent a gondolati gép, úgy működik a figyelem, úgy érzel, értékelsz, beszélsz, használsz szót, mondatot, azért élsz.

Itt egy idézete, meg vagyunk szólítva, amit szerintem magáról is írt. Írhatott volna: „Budapestieknél ugyanúgy vigyázni kell a nevek emlegetésével, mint vidéki falvakban. Ha életnek lehet nevezni, akkor a magyar műűűvészeti ~ben mielőtt egy nevet ki akarsz

mondani, ki kell tudnod annak a névnek az akusztikáját abban a körben. Minden magyar músai körnek megvan a kétmondatos hallomása, íratlan lexikon, aminek a szövege még az ilyen íratlanságok szerkesztői által is nehezen korrektúrázható vagy javítható után. Minden közepes vagy gyöngébb karrierű vidékinek a kétmondatos hallomásában benne marad az, hogy vidéki. Kizártnak tartom, hogy Závada Pál vagy Darvasi László kétmondatosában a vidéki benne lehetne."

Van egy elfelejtett regénye, *Sajátidő*. Pedig micsoda kiindulás, elindulás lehetett volna! Írni egy olyan könyvet, ami Pynhcon bedrogozott, látomásszerű, szürreális prózáját idézi, ami Tar Sándor, Borbély világszegényeit szerepelteti, amiben elveszetten, még a maga bajaira is némileg érzéketlenül téblábol a Térey által is oly sokszor megénekelt újember, a modern kor kihűlt személyisége.

Elképesztő sodrás, csodaritmika, szerkesztetlenség, csodabogárság. Enumeráció. Tessék, nézzétek meg, mit tudok.

És tényleg.

Mindent bele fogok írni, és azért fogok mindent beleírni, mert haragszom, mert nekem nincs időm, nem úgy, mint azoknak, nektek. Nektek olyan időtök van, ami lépésről lépésre telik, ami egyik fénykörből a másik fénykörbe jut, emelkedő, egyre magasabb idő, emelkedő utak, ezeken haladtok. Én állok. Nekem nincs időm fejlődni.

Ez egy árva ember haragja, dühe. Hallgatja a végtelen alföldi csöndet, ahol az estnek olyan súlya van, mint az átázott nagykabátnak. Reggel a kint, a földön fekvő komondor két kilóval nehezebb. Éppen most olvastam újra Rubin Szilárd *Aprószentek*jét. Sorozatgyilkosság Törökszentmiklóson a Rákosi-időkben. Az író tíz évvel később le-lejár a városba, behatol az Alföld mélyére, mint egy kútba, ahová gyereklányokat dobáltak. Megy végig a Vasút utcán az estben. Édes Istenem, ha ezek ketten, Rubin és Rentz Matyi találkoztak volna. Lett volna móka, lett volna kacagás.

BENEDEK SZABOLCS

NINCS ALKU

Kifli a kertkapuban állt, onnét figyelte a pár lépéssel arrébb, az utcán beszélgető Rentz Mátyást és Benedek Szabolcsot. Kis termetű, göndör fekete szőrű eb volt, az a fajta, amelyet jobb híján keveréknek hívnak, és amelyből számtalan szaladgál az alföldi falvakban, kerítéseken kívül és belül. Benedek Szabolcs anyósáék szerezték a vidéki házhoz, és Benedek Szabolcs éppen azt magyarázta Rentz Mátyásnak, hogy bár kevés kutyával volt eddig közvetlen dolga, ennyire okossal még nem találkozott. Mert lám, ugyan a nyitott kertkaput látván meglódult kifelé, ám elegendő volt egyetlen „Nem!" felszólítás ahhoz, hogy megtorpanjon, és ne is menjen tovább.

– Úgy csinál – mondta Rentz Mátyás –, mintha tényleg tudomásul venné. De valójában nem.

Mindketten a kutyát figyelték, amaz azonban már nem rájuk nézett, hanem elfelé, a főút irányába. Közben ásított egyet.

– Látod? Fél szemmel téged les. Hátha meggondolod magad.

– Márpedig nem jöhet ki – Benedek Szabolcs még egyszer rászólt Kiflire: – Nem!

Az újra ásított.

– Nincs alku – mondta Rentz Mátyás. – Mondd meg neki, hogy nincs alku.

– Nem! – ismételte még harsányabban Benedek Szabolcs.

– Nincs alku – ismételte Rentz Mátyás. – Azt mondd, hogy nincs alku.

– Nincs alku – mondta végre Benedek Szabolcs is.

Kicsit idegennek érezte a saját szájából ezt a mondatot, de lám, a kutya előbb leült, aztán le is hasalt a kapuban.

Rentz Mátyás elégedetten biccentett:

– Na, most már tudja, hogy komolyan gondoltad, hogy nem jöhet ki.

Nemcsak Rentz Mátyás és Benedek Szabolcs ismerték akkor már egy ideje egymást, hanem – bár kétségtelenül rövidebb idő óta – Rentz Mátyás és Kifli is. Előbbi azokban a hónapokban sűrűn járt errefelé. A ház nemrég készült el, ami azt jelentette, hogy bőven akadt körülötte tennivaló. Nemrég például Rentz Mátyás egy csomó összekötözött nádat hozott. Azt is Benedek Szabolcs anyósáék szerezték, mondván, jól fog mutatni a drótkerítésre kötözve. Rentz Mátyás hajnalban megállt a teherautóval a ház előtt, és elkezdte bedobálni az udvarra a nádkötegeket. Benedek Szabolcs akkor ébredt, amikor Rentz Mátyás már majdnem végzett. Kijött a házból, de Rentz Mátyás rászólt, hogy ne koszolja össze magát (mármint a pizsamáját) ezzel a maradék pár köteggel, úgyhogy Benedek Szabolcs Kifli társaságában figyelte, ahogy Rentz Mátyás lepakolja a platóról az összes nádat.

Most azonban nem hajnal volt, hanem nappal, Rentz Mátyás pedig ezúttal nem hozott semmit, hanem benézett. Ez is megtörtént párszor. A Pest alatti falu, ahol az új ház épült, rendszerint útba esett. Vagy úgy jött ki az esedékes fuvar, vagy erre kanyarodott. Rentz Mátyás akkortájt teherautó-sofőrként dolgozott. Útközben, a kormánykereket tekerve látta meg a kelő nap sugarait. Akkor, amikor már a napi íráspenzumon is túl volt. Benedek Szabolcs is rendszerint hajnalban kelt, hogy még a hivatalba menet előtt írjon, ám Rentz Mátyás nálánál is jóval korábban ébredt. Lényegében az éjszaka közepén. Jobb nem elképzelni, mennyit aludhatott.

Úgy ismerkedett össze Benedek Szabolccsal, hogy az hat évvel korábban írt neki egy levelet. Nem e-mailt, azt azokban a daliás időkben legföljebb csak hírből ismerték. Benedek Szabolcs a húszas évei elején járt, az írásai elkezdtek megjelenni itt-ott, már irodalmi táborban is megfordult, szóval elkezdett nyüzsögni, és amikor valakitől azt hallotta, hogy él a megyében, azon belül is Fegyverneken egy író, akinek rangos irodalmi lapok közölték a munkáit, elkapta a késztetés, hogy megismerkedjen vele. Ő lepődött meg a legjobban, hogy Rentz Mátyás postafordultával válaszolt, sablonméretnél jóval kisebb borítékba hajtogatott, többoldalas, sűrű sorokban, töltőtintával írott levélben.

Onnantól fogva nagyjából heti váltással leveleztek. Azt is hamar kitalálták, hogy írnak egy négykezes novellát. Ennek ürügyén egyik este Benedek Szabolcs fölhívta Rentz Mátyást. Akkor beszéltek először, de csak röviden, mert Benedek Szabolcs Budapestről, egy fülkéből telefonált. (Amúgy Szolnoknak, Benedek Szabolcs akkori állandó lakhelyének ugyanaz a

körzetszáma, mint Fegyverneknek, így aztán a különféle tarifacsomagok megjelenése előtt is olcsón tudtak egymásnak telefonálni. Vagyis „telefonozni", ahogyan azt Rentz Mátyás mondotta. Egyébként mutatott egyszer Benedek Szabolcsnak egy régi megyei telefonkönyvet, benne volt Horthy Miklós kenderesi telefonszáma is.) Az első találkozásra pedig egy őszi szombat délutánon került sor. Benedek Szabolcs sárga távolsági busszal érkezett Fegyvernekre, Rentz Mátyás a megállóban várta. Kicsit gyanakodva figyelték egymást, a hangulat nehezen vagy nem is akart oldódni, mintha mindkettő másra számított volna. Rentz Mátyás meglepett tapintatossággal fogadta Benedek Szabolcs telefonban föl nem ismert dadogását (ezek szerint nem a pesti vonal volt szaggatott), amaz meg azon csodálkozott, hogy a levelek hangneme, illetve a Rentz Mátyás első kötetének hátoldalán lévő fotó alapján elképzeltektől eltérően nem egy keménykötésű, Hemingwaybe oltott Kerouac (vagy inkább Brautigan) fogadta, hanem egy sovány, viszonylag alacsony ember, akinek tekintetében és vonásaiban ettől még ott bujkált az Alföldre került svábok elszánt makacssága, és minden látszólagos törékenysége ellenére, mint később számtalanszor kiderült, igenis volt benne erő.

Szerencsére csupán az első találkozás alakult furcsára, a későbbiekben döccenő nélkül sikerült a levelek hangulatát a személyes találkozókra átörökíteni. A négykezes novelláról nem esett több szó, ám a gyakori levélváltás megmaradt. Rentz Mátyás továbbra is hosszú, kézzel írott leveleket küldött, amikre Benedek Szabolcs nálánál szűkszavúbban, a modern technika vívmányait használva, számítógépen szerkesztett és kinyomtatott szöveggel válaszolt. Közben viszonylagos rendszerességgel találkozgattak, hol Szolnokon, hol Fegyverneken, hol Budapesten. Hol meg a Pest alatti faluban, ahová a frissen nősült Benedek Szabolcs költözött.

A változatlanul irodalmi nyüzsgésben gondolkodó Benedek Szabolcs az ezredforduló éveiben, a pesti albérletében havonta egyszer afféle szalont tartott, ahol befutott és (nem kis részben általuk) befutásban reménykedő írók olvasták föl egymásnak készülő műveiket. Benedek Szabolcs meghívta ezekre a pénteki összejövetelekre Rentz Mátyást is. Utána nemegyszer együtt mentek le az Alföldre, éjszaka, a teherautóval, amelynek sofőr melletti ülésén (nem anyósülés, anyósok ritkán ülnek teherautóban) Benedek Szabolcs a későbbiekben is sokat tartózkodott. Például az esküvőjét, majd a válását követő költözései során, amelyeket rendre Rentz Mátyás segítségével bonyolított le.

És közben rengeteget beszélgettek. Leginkább irodalomról, de zenéről, közéletről, politikáról is. Magánéletről viszont alig. Egyesek ebből talán azt szűrhetnék le, hogy a köztük lévő, vitathatatlanul létező barátság nem mélyedt el olyannyira, hogy ilyesmi is szóba kerüljön. Ám nem erről volt szó. Sokkal inkább arról, hogy úgy érezték, számukra másutt vannak a közös és fontos kapcsolódási pontok. Benedek Szabolcs például egyetlenegyszer próbált meg ilyesmi húrokat megpendíteni. Akkor éppen két lány között őrlődött, és nem bírta eldönteni, hosszabb távon melyiket érdemes választani: a házias megbízhatót, aki mellett kiszámítható élete lenne, vagy a csélcsap lázadót, aki mellett nem unatkozna soha. Rentz Mátyás erre azt mondta, hogy ezt neki kell éreznie, ilyesmiben tanácsot lehet adni, de nem dönthetnek helyette. Úgyhogy Benedek Szabolcs később is csupán érintőlegesen és szőrmentén említette meg házassága tönkremenetelét, amit Rentz Mátyás hasonló szemérmes félszegséggel fogadott. Viszont legalább ismét ki lett használva a teherautó egy újabb költözés ürügyén. Rentz Mátyás a második könyvét is itt, a sofőrülésen nyújtotta át

Benedek Szabolcsnak, a dedikációban külön hangsúlyozva az ünnepélyes aktus számukra ekkorra már sokszorosan ismerős helyszínét.

Ennek a könyvnek a megjelenéséhez Benedek Szabolcsnak is volt némi köze. Igaz, arra – mint Rentz Mátyás egy interjúban említette – később mindketten másként emlékeztek. Hogy pontosan miként, egyrészt el lehet olvasni az Eső 2009/4. számában, másrészt történetünk szempontjából kevésbé lényeges. Az sokkal inkább az, hogy amikor ez az interjú napvilágot látott, Rentz Mátyás és Benedek Szabolcs barátsága már túl volt a zenitjén.

Nem vesztek össze, ahhoz túlságosan érzékenyek és sértődékenyek voltak, hogy veszekedjenek. A hasadás lassan és alattomosan keletkezett.

Amikor Benedek Szabolcs újranősült, és a Pest alatti faluból visszaköltözött a fővárosba, immáron nem albérletbe, hanem saját lakásba, majd jelezte Rentz Mátyásnak, hogy idejét érzi a domesztifikáció azon lépcsőjének is, hogy életében először vásároljon egy autót, Rentz Mátyás kétnapi rendszerességgel küldte neki a különféle újságokból kivágott és szerinte megfelelő járműveket kínáló apróhirdetéseket. Egyébként is imádta a kocsikat, a teherautós életéből számtalan epizódot földolgozó második könyvében is sokat írt, mint ahogy szívesen beszélt is róluk. Benedek Szabolcsot viszont nálánál jóval kevésbé izgatta ez a dolog, ő kultikus tárgy helyett használati eszközként tekintett a gépkocsikra.

Egyszer Rentz Mátyás egy hatalmas, bilikék, láthatóan régi, de azért jó állapotban lévő autóval állított be Szolnokra, fölcsöngetett Benedek Szabolcsékhoz, és lehívta, hogy nézze meg, sőt próbálja ki, most vásárolta, és nem mellesleg egykor az egyik püspök szolgálati járműve volt. Benedek Szabolcs addig jobbára az apósa kocka Ladáját vezette, úgyhogy kissé idegenkedve ült a csónakszerű járműbe. Mentek néhány kört a szomszédos utcákban, amit követően Rentz Mátyás lelkesen kijelentette, hogy Benedek Szabolcsnak kiváló érzéke van az autóvezetéshez és bizonyára az autókhoz is, érdemes volna hát jobban elmélyülnie ebben a témában – úgyhogy onnantól fogva még többet beszélt neki a gépkocsikról. Ezek után jókora pofonként élte meg, amikor évekkel később, a sokadik vaskos küldeménye után Benedek Szabolcs – nyilván mert előre sejtette barátja reakcióját – egy sunyi sms-ben tudatta, hogy köszöni a kivágásokat, de időközben vett egy autót, mégpedig azt a típust, amely egyetlen, Rentz Mátyás által gondosan kiválogatott apróhirdetésben sem szerepelt, viszont az tűnt ár/érték és Benedek Szabolcs autós ismeretei szempontjából a legpraktikusabbnak. A fordulatot Rentz Mátyás olyannyira nehezményezte, hogy heteken keresztül nem jelentkezett.

Akkortól amúgy is ritkábban találkoztak. Miután Benedek Szabolcs első gyermeke megszületett, Rentz Mátyás még egyszer föllátogatott hozzá Budapestre, és hozott barátja második feleségének pár üveg házi lekvárt, mondván, frissen szült anyáknak ez kell. Adott pár négyszemközti tanácsot Benedek Szabolcsnak arról, miként figyelje bármikori közbeavatkozásra és ugrásra készen az anya és gyermeke közti kapcsolatot, egyébként meg hagyja azt a maga természetes medrében haladni, ám leginkább a levelek maradtak. Ekkor már e-mailek formájában. A viták sokasodtak, a repedés nőtt. Benedek Szabolcsot egyre inkább idegesítették Rentz Mátyásnak az irodalmi életre vonatkozó, szerinte rögeszmés elképzelései, amelyeket nem tudott mellőzni a prózai szövegeiből sem, és amelyekhez egyre vaskosabb, politikai jellegű megjegyzéseket is fűzött. Amaz pedig némi féltékenységgel látta, hogy tíz évvel fiatalabb barátja pontosan azt teszi, amit annak idején neki is javasoltak, és amit egyébként ő is nemegyszer tanácsolt Benedek

Szabolcsnak – miszerint a rendszer úgy működik, hogy a makacs kívülállóság önsorsrontó lázadását föladva igenis bele kell simulni az irodalom hierarchiájába és infrastruktúrájába.

A szakadék egy politikai értelemben különösen forró őszt követően vált átugorhatatlanná közöttük, mikor is nyilvánvalóan másként vélekedtek bizonyos akkor megesett dolgokról, noha ezekről egymással nem beszéltek. Onnantól kezdve, tartva attól, hogy leveleik írásos ordibálásba fordulnak, nemcsak egyre ritkábban váltottak, de egy idő után nem is küldtek egymásnak e-maileket. Arról is hallomásból értesültek, hogy mindketten új barátokat szereztek. Ami Rentz Mátyás esetében inkább remélt szövetségest jelentett az irodalom rendszerével szemben vívott, részben elképzelt szélmalomharcában. Évekkel később futottak ismét össze, Szolnokon, e folyóirat főszerkesztőjének könyvbemutatóján. Az interjúkötetben velük is volt egy-egy hosszabb beszélgetés (amiben egyébként Rentz Mátyás változatlanul a barátjaként említette Benedek Szabolcsot). A rendezvényt megelőzően váltottak egymással pár zavart mondatot, és megbeszélték, hogy utána hosszabban beszélgetnek. Ám Rentz Mátyás eltűnt. Pár nappal később e-mailben kért elnézést, mert haza kellett sietnie. Benedek Szabolcs ezt röstelkedő megkönnyebbüléssel vette tudomásul.

Tíz évvel később, eme sorok írásakor jutott eszébe Benedek Szabolcsnak, hogy ez volt az utolsó találkozásuk. Közben időnként történt kísérlet a levelezés föltámasztására. Leginkább oly módon, hogy Rentz Mátyás küldött egy-egy e-mailt egy olyan címről, amely alapján a feladó kiléte nem derült ki, mint ahogy a leveleket se írta alá, de Benedek Szabolcs számára azonnal világos volt, kitől érkeztek. Akkor pár napon keresztül ment a levelezés, majd elhallgatott, és később tanácstalanul olvasgatták vissza, vajon melyik volt az a mondat, amit a másik a szívére vett.

Az utolsó ilyen üzenetváltás a világjárvány idejére esett. Aztán csak a rettenetes és szívet-lelket megdermesztő halálhír érkezett, az is jókora késéssel. Benedek Szabolcsban pedig az azt követő hetekben egyre-másra föltámadtak az emlékek.

Filmszerűen látta maga előtt a jeleneteket.

Például azt, amikor egy pesti aluljárón átkelve, a szanaszét dobált banánosdobozok láttán Rentz Mátyás a kortárs amerikai próza egyes jelenségeiről kezdett értekezni.

Vagy amikor egy házibuliban erőltetetten népies mozdulatokkal kezdett táncolni, mintha ezzel is ki akarná gúnyolni azt a figurát, amelyet szerinte mások rá akartak erőltetni, mondván, ezzel akár komoly pályát is befuthatna az irodalomban.

Meg amikor egy hajnalon – talán egy pesti felolvasóest, esetleg egy irodalmi szalon után – úgy távozott Benedek Szabolcs albérletéből (korán, hogy elérje a Fegyverneken is megálló első vonatot, elvégre várta a háztáji), hogy a levélbedobó nyílás alá csúsztatta a lábtörlőt, hogy majd amikor kívülről bezárja az ajtót, a bedobott kulcs minél kisebb zajt csapjon.

És amikor minden előzetes értesítés nélkül postai csomagban küldött Benedek Szabolcsnak egy Arany János-összest, mondván, ilyet nem látott nála a könyvespolcon, márpedig egy magyar író enélkül nem lehet meg.

Vagy amikor egy fegyverneki magaslatról megmutatta a Mátrának a látóhatár távoli szélén húzódó kékes vonulatát, közben pedig arról beszélt, hogy szerinte régebben se mentek másként a dolgok, és azok, akiket manapság a múltból az irodalom hőseinek és jeleseinek tartunk, a maguk idejében bizonyos tekintetben ugyanolyan pitiáner módon cselekedtek – leginkább egymással –, mint utódaik.

Meg amikor azokról az időkről mesélt, amikor Benedek Szabolccsal még nem ismerték egymást, és amit rendszeresen a „részeges művházigazgató koromban" eposzi jelzővel aposztrofált, soha nem feledkezve meg arról a sztoriról, hogy a Fegyvernekre látogató híres rockzenekar gitárosa a fellépésük előtt őt küldte el a sarki közértbe, mondván, „öcsi, hozzál már valami piát".

És amikor csöngött a telefon, és Benedek Szabolcs akkori, első felesége vette föl, aki lelkendezve kiabálni kezdett, hogy „Matyi az, Matyi az", mire Rentz Mátyás a vonal túlsó végén egyre csak azt hajtogatta, hogy „Mátyás vagyok"…

Joggal merül föl a kérdés, hogy mi lett a Kifli nevű kutyával.

A válása körül talán ez okozta Benedek Szabolcsnak a legnagyobb fejtörést. Az újonnan épült családi házat különösebb anyagi veszteség nélkül el lehetett adni, a sebek is begyógyultak előbb-utóbb, a kis göndör szőrű ebet azonban nem vihette magával Pestre. Bármennyire is ragaszkodtak egymáshoz, és Kifli bárhogy is leste minden szavát, egy pesti lakásba belebetegedett volna. Nem odavaló volt. Futkosni, csaholni szeretett, és madarakat hajkurászni. Már az problémásnak bizonyult, hogy a válás után ideiglenesen annak a szolnoki társasháznak a szűk, alig pár lépésnyi udvarán tartózkodott, ahol Benedek Szabolcs szülei laktak. A szomszédok nehezményezték, hogy Kifli lármát csap, ezért az ottartózkodása egyre inkább kezdett oly módon ideiglenes jelleget ölteni, amilyen annak idején a Vörös Hadseregé volt.

A kutya visszakerült az Alföldre.

– Neked adom – mondta Benedek Szabolcs Rentz Mátyásnak. – Én úgyse bírok mit kezdeni vele. Te viszont tudsz vele bánni.

Rentz Mátyás bólintott. (Az egyébként a második könyvéből is kiderül, hogy az autóké mellett a kutyák nyelvét is elég jól beszélte.)

– Vigyázni fogok rá. És persze bármikor meglátogathatod.

Egyikük se mondta ki, mégis mindketten arra gondoltak, hogy az már nem lesz ugyanolyan.

– Csak azt kérem – tette hozzá Benedek Szabolcs –, hogy olyankor vidd el, amikor én nem vagyok itt.

Így is lett. Egy hétköznap délután, amikor Benedek Szabolcs szokás szerint a székesfővárosban tartózkodott, Rentz Mátyás elment a szolnoki társasházhoz, fogta a kissé megszeppent Kiflit, és elvitte a püspök hajdani szolgálati járművével. Benedek Szabolcs jó fél évvel később látta viszont a kutyát, amikor új barátnőjével, egyben későbbi második feleségével és gyermekei anyjával meglátogatták Rentz Mátyásékat. Kifli természetesen megismerte Benedek Szabolcsot, és lelkes örömmel fogadta. Ugyanakkor azt is lehetett érzékelni, hogy ő már Rentz Mátyás kutyája.

Az volt Benedek Szabolcs utolsó ottani látogatása. Késő ősz volt, barátságtalan, szeles, nyirkos idő. Jobbára a házban tartózkodtak, Rentz Mátyás zsúfolt könyvesszekrénye előtt, és az akkori friss szenzációról, az első magyar irodalmi Nobel-díjról beszélgettek. Közben szóba került egy másik, ugyancsak világhírű magyar író is, akire egyidőben mindketten úgy tekintettek, ahogyan rajongók szoktak a rocksztárokra. És akivel Rentz Mátyás hajdan ugyancsak levélkapcsolatban állt (Benedek Szabolcs is), egyébként meg mások előtt vezérlő fejedelmünkként emlegette.

Az e-mailekben Rentz Mátyás kötelességszerűen beszámolt Kifli aktuális dolgairól is. Majd arról, hogy elkódorgott, és nem ment többé haza. Rentz Mátyás ezt hosszas töprengést

követően, együttérzésekkel telve írta meg Benedek Szabolcsnak, mondván, tudja, hogy a barátját mennyire szíven ütheti a hír.

Tévedett. Benedek Szabolcs akkor már egészen más dolgokkal volt elfoglalva.

A pandémia idején, két hullám között, amikor átmenetileg szabadon lehetett mozogni, Benedek Szabolcs szokásos nosztalgiaútjai egyikeként Szolnokra autózott. Előtte azt mérlegelte, mi lenne, ha írna Rentz Mátyásnak, mondván, elkanyarodik Fegyvernek felé. Végül nem írt és nem kanyarodott el. Úgy volt vele, majd legközelebb.

Rettenetes arra gondolni, hogy nincs olyan, hogy legközelebb.

A hiányt és az elmaradt dolgokat nem pótolhatja semmi.

Miután a halálhír megjelent az egyik közösségi oldalon, villámgyorsan átkerült a médiába is. A Rentz Mátyással készült, fentebb említett, több mint évtizedes interjúnak is újabb olvasói lettek. Volt, aki idézeteket osztott meg belőle, mások ezzel összefüggésben az általuk még soha nem hallott nevű Rentz Mátyás könyveit kezdték keresni. Akik pedig megtalálták valamelyiket, azt posztolták ki, hogy izgalmas, őszinte hangú író. Benedek Szabolcs is elővette Rentz Mátyás könyveit, de miközben olvasta, nem a prózát látta bennük, hanem egyre csak a barátja fájdalmasan régen hallott hangját hallotta ki minden egyes sorból. Egy idő után nem is bírta őket tovább olvasni.

P. NAGY ISTVÁN

SAJÁT IDŐ

In memoriam Rentz Mátyás

Van valahol egy hosszú, mély, bonyolult,
tehát lassan olvasható mondat.
Ezzel az egy mondattal kezdődik, mondjuk, a vers.
A próza pedig földút kerékvágásokkal
és a tikkasztó nyárban is eleven
sáriszapos gödröket megkerülő nyompárokkal.
Ha elindulsz ebben a nagy merevenben, eljuthatsz (és vissza)
addig a bizonyos mondatig.
És
pont
ott
egy kicsidég megpihenhetsz.
Ám ahol a mondat véget ér,
kezdődik egy másik,
mert minden egyes mondat újrakezdés.
A sorok hol rövidebbek, hol hosszabbak,
hol egyáltalán nincs sor.

Svenk. Montázs. Vágás.
Hiátusok, hézagok.
És ezeken a szöveghasadékokon át olykor-olykor,
akár Kafka műveiben,
bevillannak a nyerseségében is költői valóság képei,
váratlanul kinyílik ama *egyetem* rácsos ablaka,
és egy hosszú pillanatra
megszűnik a szimpla szépséguralom,
egy villanásnyi időre megláthatjuk a kinti világot,
amely mindenek ellenére
mindig jelen való lehetőségként létezik,
és az üldözött ember életébe
kicsiny, ezüstös visszfényt lop be.
A magyar rögvalóság díszletei.
És nekünk már nincsenek szabályos történeteink,
csak tojásdad alakúak,
és azok is cukorüvegként porladnak.
A hold, mint *nedves sajtgolyó,*
oly kerek.
És nincs ma ideje semminek.
Talán arra van időd, hogy elindulj,
mint hólabda a lejtőn.
Rabidő.
Saját-
idő,
-halál.

VIDÉKI PÉTER

KÁNON(OK)ON KÍVÜL

Közelítések Rentz Mátyás prózájához

„Csak megfelelő olvasási készséggel vágjon neki az olvasó. Archaizmusok, stíluspárodiák, vendégszövegek tükrözései. »Bonyolult, zavaros mondatok, szócséplés, sok duma.« Kis szeletekben is fogyasztható" – írja egyik 2009-es bejegyzésében a *magyar–magyar szótár* (dudenbuch.blog.hu) bloggere a *Diogyenes cselekedetei* című szöveg bevezetőjeként. A szöveg a *Prae* 2005/1-es számában megjelent Rentz-elbeszélés, ami az eddig még kiadatlan, *Feőd, avagy a magyarországi termelőszövetkezetek (rövid) történeteiből* című regény részlete. A blogbejegyzés további útmutatást ad az elbeszélői hang olvasó általi birtokbavételéhez: „(…) A künizmus nemegyenlő

a mindenfikaizmussal. A fejlett matulista fikaista csak szeretne künikósz lenni, ahhoz azonban túlságosan is megfelelő stréber nyalista jógyerek. A künikósz ismer értéket, nemminden fika. Főleg pedig nem relativista a künikósz úgy, ahogy a mai fejlett matulista fikaisták mind." A nicknevek mögé rejtőző Rentz Mátyás akár a *Pisztrángfogás Magyarországon* (Kalligram, 1995**)** és a *Sajátidő (maimarketing) (*FISZ, 2001) című könyvei elé (mögé?) is írhatta volna az idézett (ön)ironikus kommentárt, a szarkasztikus „útmutatás" pedig a világot leíró – elbeszélő –, felmutató emberi-írói magatartás jelölésére is alkalmas. Bár a *Diogenész cselekedetei,* a fentebb említett elbeszéléskötet és a regény, illetve sok más – folyóiratokban megjelent – novella a posztmodern prózapoétikai eljárások tárháza, Németh Zoltán meg sem említi teoretikus összefoglaló művében (*A posztmodern magyar irodalom hármas stratégiája,* Kalligram, 2012**).** Pedig a Nagy Teoretikus által vázolt posztmodern három P-je („*P*aródia abban az értelemben, hogy a hagyomány szövegei parodisztikusan íródnak újra, *p*astiche a stílusimitáció értelmében, *p*aranoia pedig a labirintusszerű, megsokszorozott szövegvilágba vetett szubjektum értelmében", i. m. 11) Rentz írásainak többségére érvényesnek tűnik. De mintha nem minden „pesti" teoretikus olvasta volna a Fegyverneken élt író *Volt/nem volt* (Prae, 2005/2) című pamfletjét: „feszt a Nappali Házat meg a fóradalmárok szöveg s regényelméleti ókosskodásait bújám, ahelyt, hogy Krúdyt s Hamvast céduláztam volna a közöttük feszülő téphetetlen organicus szálak eránt. Jégkorongozó – de balerina akartam annyira lenni!"

A *Pisztrángfogás Magyarországon* több novellája (*Házibuli visszatér, Annhauser Renáta: A házibuli véget ért, Metszés, Az űrhajós naplója*), a *Sajátidő* című regény, a 80-as évek végén, a 90-es évek első felében az *ÉS-ben, a Holmiban (Kettős [A posztcsehszlovák megoldás – írta Pavel M. Oborzíl, A posztportugál megoldás – írta Arnaldo Ovidos Estaçao],* 1994) és a Kalligramban publikált novella (főleg: *A távírás naplója,* 1994) kifejezetten dekonstruktív eljárásokkal él: a narráció szintjeinek határsértései, a nyelvi regiszterek keveredése, stílustörések, vágások, metszések, kihagyások és variábilis ismétlések jellemzik. Az önreflexió igénye, a metafikciós elemek szövegbeli jelenléte pedig még a 2000-es évek írásaira is jellemző, amikor Rentz – vélhetően tudatosan – törekszik a zártabb formában, tisztább narrációban és a minimalista*szerű* beszédmódban való megszólalásra: „És egy kérése *lenne felém,* ha ezt meg akarnám írni, csak arra kérne, hogy ne úgy írjam, mintha én, mutat le a Taunus tetejére, ha értem, mire gondol, hanem mintha valaki más mondaná el." (*Szerencsés ember,* Eső, 2014/1).

Az író blogjaiban maszkszerűen elfedte szerzői mivoltát (à la Pynchon), az irodalmi életből kivonva és a kánonba való beíródástól „megvédve" önmagát. A marketingtechnikákat műveiben pontosan leíró Rentz (a *Sajátidő* „rossz ügynöke") az irodalmi élet ellentmondásosságát, saját *vidékiség*ét olyan kegyetlen szarkazmussal, (ön)paródiával, nyelvi bravúrokkal és játszási kedvvel mutatta fel novelláiban és regényfüzérében, hogy a magukra ismerő szerkesztők, kiadók és írókollégák sértettsége már előre bekódolódott a szövegbe: „Klinker a »saját« könyveit is nullának tekinti – a '90-es években nagy rakat ilyen nulla-könyv jelent meg. Amikor Klinker számára még újság volt ez a nullaság, ríva panaszolta föl egy tényfeltáró káefté ügyvezető igazgatójának, neves szellemiségnek és véleményformálónak, de az nevetve csapta hátba, rá se rántson az ilyesmire Klinker, hájszen neki is, a főtényföltáró fene

nagynak is van ilyen könyve, meg még más neves véleményformálóknak, még be is mutatják ezeket a könyveket, sőt van, hogy írnak is róluk – ami aztán már egy könyv *ténylétbeniségének* a végső bizonyítéka." (*Költő pórázon,* Kortárs, 2005/5)

Az összeesküvés-elméleteket eszünkbe juttató rentzi (szöveg)hálózat többféle olvasatot is felkínál: az olvasói érdekeltségtől függően a patetikustól az ironikuson át a parodisztikusan groteszkig terjedhet a skála. A *Diogyenes cselekedete*iben a kisebbséghez tartozó diák tanárának arról panaszkodik, hogy leesterházyzzák, egy másikat meg azért csúfolnak, mert túl bonyolultak a mondatai. A *Sajátidő* elbeszélő szólamai, illetve az egymásba átcsúszó elbeszélők-szereplők (Mokri–Lisztes) időnként reflektálnak az irodalmi kánonba való beépülés kudarcára („Ifjúkorában úgy képzelte, ösztöndíjjal Berlinben fog élni, majd fizetik azért, hogy egy nyugati övezetben álló kertvárosi villa manzárdjában üljön spirálfüzetei fölött", 43), vagy a kánont író Nagyok hatalmi gyakorlatára („Azért mégis fontos egy Nagy vélekedése. Nagyon hamar, igen kis mennyiségből kielemzik, azután pedig klisékbe gyömöszölve osztályozzák a, például írót, aztán egy Jelentős Társaságban elejtik s úgy marad", 107).

A „kétmondatos hallomások" alapján („brautigeneket ír esterházysan") a 90-es években „leposztmodernezett" író valóban nehezen fér bele bármilyen skatulyába, mert néhány írását leszámítva igaznak tűnik rá az, amit Krúdy írásművészetéről nyilatkozott: „Ám a stílus *sztaniolpapír*ja alatt a legsötétebb szociohorror rejtezik, iszonyatos mélységek, móriczi erő." (*Jégkorongozó a balettban*. Jenei Gyula beszélgetése Rentz Mátyással, Eső, 2009/3.) A *Pisztrángfogás Magyarországon* eklektikus, polifon nyelvezetű, a fikcionáltságot hangsúlyozó elbeszélései valóban nem írhatók le pusztán a nyelvi megelőzöttséget előtérbe állító, a korabeli posztmodern szövegirodalmat jellemző poétikai és nyelvi klisékkel, ezért Rentz – részben – jogosan protestál a már fentebb idézett interjúban, „hogy köze nincs a szövegszövegizmushoz annak a könyvnek". Másrészt Brautigan és egy elbeszéléskötet (*Entrópia*, Mai amerikai elbeszélők, Európa, 1981) hatása vitathatatlan: a néha bizarr, szarkasztikus humor és a meg(nem)formáltságban, a banális emberi viszonyok és a modern világ tárgyainak, jelenségeinek leírásában megmutatkozó, mindent átható szabadságvágy. Ebből a szabadságvágyból, a valóságban „benne levés" állapotából keresi Rentz a nyelvet és a nyelv az írót: a P&P-s (Esterházy *P*éter és Thomas *P*ynchon) hatások mellett már a 90-es évektől ott van a novellákban a móriczi ösztönvilág krúdys, hosszú mellérendelő mondatokkal, a reáliákat groteszkül elbeszélő, sajátos mágikus realizmus élőbeszéd-imitációkkal (tájnyelv, argó, szleng, német) és a részleteket élességgel bemutató, egyre szűkszavúbb és egyre hagyományosabb narráció. A *Sajátidő* című regényben és a 2000-es évek novelláiban (a legjobbak ezek közül az Esőben megjelent „mesék", pl. *A Szellő Bori szerencséje*) az elbeszéltség hangsúlyozásának elő- és hátterében a 20. századi Magyarország utolsó évtizedeinek szociografikus hitelességgel elmesélt, leleplezett, feltárt és felmutatott viszonyai tükröződnek: a közép-alföldi szegregátumok, gettók világát („modern rabszolgatartók" és „kurvahajcsárok", kiszolgáltatottak és a helyi hatalmat gyakorlók, látszólagos és valóságos nyomorban élők), a mindent átszövő korrupciót és bűnözést, az ügynökök, marketingstratégák, tényfeltárók (ön)csalásait, a régi és új árulásokat (*Egy szerelem epilógusa*, Mozgó Világ, 2000/11). A *Sajátidő*t szituációk laza kapcsolata (anekdoták innen-onnan), nagyszerű

és pontos jellemrajz (a strici Dzsúlió, a nimfomán Patikusné, a nagystílű Gyurászikja, a Torday és Tordayné), filozófiai kommentárok és burjánzó nyelvi asszociációk jellemzik. A mélyben pedig a „rögvalóság". És mindenki Úton van…

Az autó vezetése, műszaki paraméterei, „felspécizése" (lásd: *Lehet-e színe az áramvonalnak?*, Kortárs, 2002/6) a világ leírásának, elbeszélhetőségének retorikus alakzata, mert Rentznél az irodalommal mindenről lehet beszélni, akár líraian, akár „archaizmusokkal, első futamokra kibogozhatatlan mondatszerkesztésekkel, hiányzó alanyokkal, ficamosnak látszó grammatikával, bődületes hétköznapisággal" (Nyolcas Dorottya idézi Rentzet, *Íróportré*, Szépirodalmi Figyelő, 2006/5). A „bődületes hétköznapiság" az élőbeszéd többirányú imitációját jelenti (cigány–magyar vulgáris rétegnyelv, döbbenetes szóösszevonások), mint például a zseniális *Semminemigaz* (Eső, 2008/2) című novellában, amelyben az intézetis gyerekek életéről kapunk – olykor szenvtelen –„tudósítást": „Néha *meg is basztak a csávók* a Rócsika anyukáját, *például a Szalámifaszú ember,* és olyankor a Rócsika anyukájának jobb volt a kedve, és nemcsak kevertet vett, hanem *lánchidgonnyagot meg csokoládékat, meg akkora húsokat, mint egy állat.*" Rentz „cigánynovelláinak" elbeszélői sokszor részvétlennek tűnnek, de ha figyelmesen olvasunk, tapasztalhatjuk, hogy a cigányság „kívülről" nem értelmezhető belső törvényeinek rögzítése, az élőbeszéd vitalitásának és vulgaritásának részletes bemutatása egy nagyon is megértő belső pozíció (például: *Megjöttek a titászok,* Eső, 2000/4). Mert „Pesten bármit mondhatok, tét nélkül. Szülhetek nyégergyereket, vagy lehet nyolc abortuszom. Bármely utca vége egy másik utca eleje, dereka. Itt azonban, ha kimegyek az utca végére, A *Semmi* van." (*Küsded barna költő kiskonttyal,* Vázlatok Dienes Eszter arcképéhez, Eső, 2009/2).

Lehet beszélni gépekről, amik lehetnek akár tárgyak, metaforák, metonímiák, ikonok, magatartásminták, viselkedészavarok vagy maga a történelem alulnézetből. (*Különböző gépek*, Kortárs, 2004). *Lehet beszélni* identitásról, a bácskai sváb származásról, az albánnácikról, a szerbnácikról, a titólágerről, a nagyapa „regényéről", mert *„A Schulcz, az elefánt történeteinek a tolvaja én vagyok."* (*Elefánt***,** Eső, 2006/4) És lehet beszélni, és erről sokszor szólnak Rentz novellái, az elmúlt évtizedek legsúlyosabb társadalmi problémájáról: a külterületi, tanyás vagy zártkertes vidékeken élők lelki, szellemi és fizikai nyomoráról. Vidéken ugyanis a rendszerváltás környékén (előtt? és után?) a legszegényebbek a régi tanyavilágban, majorságokon vehettek vagy foglalhattak maguknak házat, tanyát vagy fészert, ahonnan *„[r]égen messziről, kilométerekről, gyalog jártak be a tanyákról a gyerekek* – olvasta Anna, Bálint, Gábor, Ibolya és Lajos is, szépen, hiba nélkül, pedig messziről, kilométerekről, gyalog jártak be a tanyákról az iskolába", *Büdös Anna*, Eső, 2005/1). A nyomor gyakorlatilag láthatatlan a külvilág számára, illetve csak akkor veszi észre, ha megjelenik a médiában vagy az emberjogi aktivisták vonulnak ki a vidékre: **„**Nem, bök oda a csikkel Kudácsné, majd ő megmondja, mi az intérigencija: Ott állni a kiskonyhában, a házban egy falás étel nincsen, egy pénz, egy forint nincsen, minden sarkiboltban tele a füzet, már tejet meg kenyeret se adnak hitelre, a segélyt elvitte a kamatoló, egy cocológus olyankor a fasorba sincs, amikor gyünnek a pé'zekért a kamatolók, de a politikus se jön oda a felemelkedésivel, egy szál izzik se a portán, papír annyi se, hogy a seggit kitörölje, gyufája is *három gyútat*, reggel óta nem gyújtott rá, oszt akkor meggyün az ember Pestről: Hun az ítel!" (*Magyarnovellák,* Eső, 2002/2)

Rentz elbeszéléseinek egyszerre szimulált és valóságos nyelvi rétegekből felépült textúrái a nézőpontváltások, az önreferencialitás és a legkülönfélébb (pop)kulturális utalások (például: *Guano*, Eső, 2005/3) a minden mindennel összefüg érzetét adják, a referenciális

és areferenciális jelölők egy paranoid, folyton válságban lévő világról tudósítanak. Sosem lehet az olvasó abban biztos, hogy jó helyen jár, otthonra biztos nem talál, hiszen a szerző folyamatosan játszik, még talán hallani is lehet a nevetést a metafikciós játszmák közepette: „Semmi sem szomorít el jobban és szegi kedvem, mint ha történeteket mesélnek el ingyen alapanyagként. Most sem figyelek. Liszti számára láthatóan minden csak jelzésszerű vagy ürügy, eléggé hanyagul vágtázik át előre megfontolt gondolatmenetén, máris apró alkatrészeket gurít ki keserű szagú, alumínium gyógyszereshüvelyből, körmei közé csippenti: – Afölött nyithatnánk vitát, hogy általában elmondható-e, hogy a dél-amerikai latin elbeszélőktől való, egyenesen Vargas Llosától és Gabriel Márqueztől származtatható vagy, de…" (*Az apokrif legenda visszavág***,** Kortárs, 2001/9). Folyamatos feszültség teremtődik a nagy menynyiségű reália, naturalista élethelyzetek, párbeszédek és a valóság bizonytalansága és álomszerűsége, illetve a kommentárok líraisága és filozofikussága között. Mintha a megrendült világtapasztalat újra és újra próbálná értelmezni önmagát, összefüggéseket keresni saját magában, illetve kapcsolódni más teremtett világokhoz. Ez a megrendült világtapasztalat a mesékben, a mágikus realizmusban találhatna önmagára, ha a mese és a valóság köszönőviszonyban lenne. De nincs. Mert aki a *vidéki*ségben él-ír, annak sem borgesi, sem márquezi útja nincsen: „Mire megy ebben az áporodott szomorúságban a nyelvi megformálás ereje. Ó, Cortázar, atyám! Odáig sokan eljutnak, nők, a cicázásig a buszsofőrrel – megmutatni a többi utasnak, ők sikeresek még valamiben, például két megálló között is fölvesszük meg lerakjuk őket. Ó, Márquez, atyám, ki olyan varázsosan átstilizáltad a dögunalmas hétköznapokat!" (*K. J.***,** Eső, 2005/3)

A *Sajátidő* szereplői testi vágyak, anyagi érdekek és az ingatlanmaffia hálójában vergődnek, motivációik meglehetősen banálisak és klisészerűek. Ez azonban csak a látszat. „Hősünk" folyamatosan úton van, sokszor nem azonos önmagával, s minden mozgás lényegében a nyelv és tér elsajátításáról, birtokbavételéről szól, és még ennél sokkal többről: egy soha nem létező, de vágyott világ megidézéséről, ahol van szerelem, hírlapíró, becsület, „sajátidő", ahol a kánon része Hamvas Béla és Szentkuthy Miklós, és megbecsülik Temesi Ferencet. A „hős" nem tud és nem is akar alkalmazkodni, rejtőzködik, szerepeket játszik, és ha néha önmaga, nem értik a szavát, és kitaszítják. Mindegy, hogy a szegregátumok „lakóival", hivatalnokokkal vagy a „művelt" középosztállyal találkozik, értetlenül csodálkoznak a kívülállásán**,** a „sajátidő" elérhetetlen, mert nincs, soha nem lesz, mert talán sosem volt. Az utolsó lapokon Hamvas *Szilveszter*ének szereplői kommentálják a világ (a szöveg?) szétesését, valamint Pynchon *A 49-es tétel kiáltásá*ból Oedipa Maas, vagyis maga az olvasó „mosolyog". És mosolyog Rentz Mátyás is. Mert a Vidéki Író, aki belülről látja, tapasztalja, annak a nyelve, a mondatai, a szíve…

„Ez ég alatt nem érvényesek a keleti logiko-filozófia inverz paradoxonjai, itt a nagy végképpen és örökösen nagy, s a kicsiny végképpen és örökkön-örökösen kicsiny. Itt a fehér ló is ló, a szürke szürke, a pej pej." (*A' kicsinységről,* Eső, 2002/3)

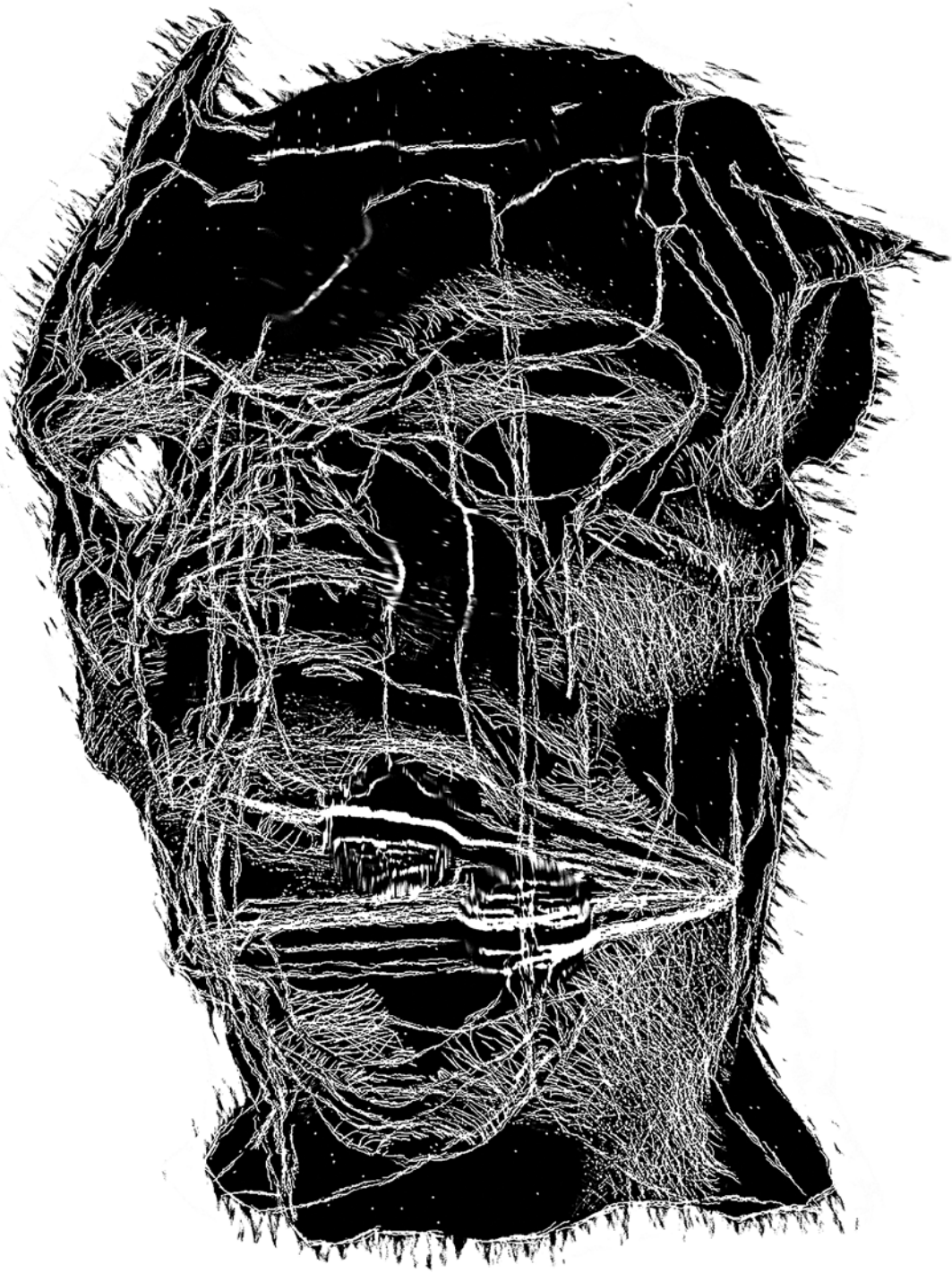

DÉRCZY PÉTER

A SZELEKTÍV SZEMÉTGYŰJTÉS VESZEDELMEI

Toroczkay András: Boldog emberek. *Magvető Kiadó, Bp., 2021*

Toroczkay Andrásnak ez a második prózai kötete, s ahogy a reklámokban és a könyv borítóján is olvashatjuk, az első regénye, bár szerintem ez nem ennyire egyszerű. Tudjuk, hogy két verseskönyve is napvilágot látott már, az egyik, a második (*A labirintusból haza*, 2015), éppen szinte azonos időben az első prózakötetével, a *Búcsú Éhestől* (2015) című munkájával, ami a kiadója szerint novelláskönyv volt, s e szerint viszonyult hozzá a korabeli kritika nagy része is, noha szerintem ez se ilyen egyszerű. Egyvalami azonban talán egyre egyszerűbbnek tűnik Toroczkay pályáján, tudniillik az, hogy bár versekkel kezdte, de valójában a verseiben is ott lappangott: igazi prózaíró, történetmesélő, elbeszélő típusú alkotó, amiből a kortárs próza piacán nem sok akad, pláne nem az ő korosztályában. Erről már a *Búcsú Éhestől* is sok bizonyítékkal szolgált, amikor egy kisváros atmoszféráját, a benne élő figurák sokféleségét és sokszínűségét rajzolta meg igen erőteljes vonásokkal, miközben támaszkodott a magyar anekdotikus prózai hagyományokra Mikszáthtól Krúdyig, s már egy kicsit ebből is kilépve Kosztolányit is megidézte. Az egyes novellák, nevezzük egyelőre így őket, sokszor felidézhették a főhősben és alteregójában a nagy elődöket, Szindbádot, illetve egy szövegben Esti Kornélt – azaz a novellák bár különálló darabokként is megállják a helyüket, nagy erősségük éppen abban állt, hogy mind hangulatukban, elbeszélői terükben és idejükben egy nagyobb egészre utalnak még ilyen töredékes formájukban is; valójában novellafüzérrel, de azt is írhatnám, egy sajátos, nem a történetében összefüggő regényformával találtuk szembe magunkat. Méghozzá egy nagyon jó, izgalmas és nem utolsósorban szórakoztató, komoly humorforrásokat felfedő elbeszélői technikát alkalmazóval, ami nemcsak az iróniára, de az önirónia is hajlamos és alkalmas. Ráadásul az csak most, a regény olvasásakor tűnik majd fel, hogy bizony a *Búcsú Éhestől* jó néhány ponton kapcsolódik a *Boldog emberek*hez, de ez fordítva is igaz. A regény főhősének bizonyos vonásai a novellafüzér főszereplőjének/alteregójának vonásai között is szerepelnek, például a tisztaságmánia, hogy mást most ne említsek. Hasonló probléma a hősök megnevezése, a névvarázs szerinti identitás kérdése is; mindezt csak azért hozom föl, hogy jelezzem, a *Boldog emberek* mint regény nem a semmiből jön, sőt nagyon is támaszkodik a korábbi műre, s némely elég erős problémája talán már innen is eredeztethető, miközben a szöveg egy részében, sajnos csak egy, noha talán nagyobbik hányadában továbbviszi, bár más alapokra helyezi a *Búcsú*ban kialakított történetelbeszélést. Előrevetítve az értékelést, a novellafüzér-regény egy sokkal összetartóbb világot mutat be viszonylag következetes elbeszélésmóddal (noha vannak benne megbicsaklások, néha erőltetett modorosságok is), az egész összefogottabb, mint a *Boldog emberek* talán túl sok mindenre törő és ezért (vagy másért is) széthulló, túlságosan is zaklatott narratív formái. Ezt előzetesen érzékeltetendő kénytelen leszek valamelyest rekapitulálni a regény különféle rétegeit.

A mű legtöbb szövegrésze egy kukások között játszódó történet, ez adja a *Boldog emberek* alapját: a főhős beáll egy speciális kukáscsoportba/cégbe, amelyik nem egyszerűen szemetet szed, mert kizárólag (a szelektív hulladékgyűjtés jegyében) papírszemetet szed egy óriási kukásautóval. Ez a réteg a legerősebb a regényben, Toroczkay szinte tobzódik a történetmesélés különféle elemeiben, tökéletesen vázol föl figurákat (Zeller Gyula, Bandi bá, Sándor bá, de szinte számlálhatatlanul bukkannak fel a mellékszereplők és a még epizodistának is alig nevezhető alakok), s bár sokszor repetitív az elbeszélés, nyelvileg gyakran ismétlődnek ugyanazok a fordulatok, retorikai fogások és humorizálások, a trágárságok igen széles palettája is kimerül egy idő után, az egész él, lélegzik, mozog. Furcsa módon ezzel ellentétes, de nagyon jól működik, hogy valójában szinte soha nem történik semmi, az idő szinte mozdulatlan, az elbeszélő hős néha megemlíti, hogy már tél van, vagy kitavaszodott, de egy idő után maga se képes megállapítani, vajon mennyi idő telt el azóta, hogy beállt a kukások közé: „A fiú ezen kicsit meglepődik, soha nem hallott róluk, pedig már két vagy három éve ül az óriás mellett." (213)

Ha azt gondolnánk első pillantásra, hogy a társadalom mélyrétegeibe ereszkedett le a hős, alighanem tévednénk, mert ugyan társadalmi nézőpontból ezek az emberek valóban alantas munkát végeznek – szemetet szednek, de éppen ezt opponálja a regény vissza-visszatérő „bonmot-ja", hogy ugyanis „A papír az nem szemét. A te életed a szemét", amit erősít a kötet egyik „ajánlása" is a papír „életéről". Azaz mégsem a szociográfiai érdek lesz az első, nem arról van szó, hogy bemutassa a szöveg, hogy hát így is élnek emberek, sőt még az sem, hogy így is élnek, de ennek ellenére… és itt mindenki gondoljon, amit akar. Toroczkay elbeszélésének éppen itt érhető tetten a legizgalmasabb, és mondjam így?, legszimpatikusabb eleme, hogy egyszerűen a főhős által elbeszélt helyzeteket, figurákat, apró eseményeket néha trágárkodva, ritkábban lírai magaslatokba is emelkedve felmutatja – és aztán mindent a befogadóra bíz. Ehhez erős, nagyon erős nyelve van, mert azt ne higgyük, hogy a megszólaló figurák (hiszen a szövegek nagy része tulajdonképpen párbeszéd) irtózatos és válogatott káromkodásokkal fűszerezett beszéde puszta másolása e világ beszédének; nem, csak a módja hasonlít, egyébként igen komolyan kimunkált, azt ne mondjam, veretes nyelven beszélnek ezek a papírszemétben turkáló emberek, akkor is, ha kissé nácik, mint Gyula, az óriás, és akkor is, ha szélesebb látókörű emberek, mint valójában Bandi bá és Sándor bá is. Toroczkay tehát itt bemutat, felmutat valamit, aminek az értelmezését messzemenőkig rábízza a külső szemlélőre, az olvasóra, de talán éppen e gesztusával mégis bevonja, bevonzza ebbe a körbe. Az egyik interjújában, amikor a novelláról kérdezték, felsorolt pár nevet, amelyek számára sokat jelentenek, példaként egyebek mellett Tar Sándort említve (Raymond Carver is szerepelt ott). Ezért merem felhozni azt az érzésemet, hogy Tar halála óta talán Toroczkay (s néha Jászberényi Sándor) tudta megközelíteni azt az egészen különös elbeszélésmódot, melyet éppen Tar Sándor alakított ki a maga különleges elbeszélői terével, világával például egyik legjobb könyvében *A mi utcánk*ban (1995), melyre engem leginkább emlékeztet a *Boldog emberek*nek ez a rétege. Az külön érdekesség, hogy Toroczkay ezt nem novellás formában éri el, hanem ebben a furcsa regényalakzatban – noha nagy különbség nincs, mert a Bandi bás szövegek valójában széttördelt történetdarabok. A szöveg e rétegében, ahogy utaltam már rá, igazából szinte áll az idő, a dolgok nem mennek sem erre, sem arra, a történeteknek nincs irányultságuk, nincs lezárásuk, egyáltalán nincs teleológiájuk sem úgy, hogy valamilyen tanulságot hordoznának, sem úgy, hogy

segítenék a történet befejeződését. Toroczkay nem is tesz kísérletet se arra, hogy valahogy egyesítse ezeket a törmelékeket, melyeket pusztán az azonos szereplők és az azonos szituáció – tudniillik megint beülnek a kukásautóba, és elindul a duma – fűz össze. Azt nem állítom, hogy nem lehetett volna ezt a narratív elképzelést ugyan tökéletesen megtartva, de mégis feszesebbre húzni a szövegréteget (mert fordulatok, történetelemek, viccek, humorpanelek többször ismétlődnek, és ebből az olvasónak néha elege lesz, szóval némi szerkesztői szigor jó lett volna, de a hiánya itt nem oly zavaró (majd az lesz máshol), mert összességében mégis néha az volt az érzésem, bármeddig képes volnék követni.

Nagyobb baj, hogy Toroczkay úgy gondolta helyesnek, hogy a regénynek ezt a nagyon erős rétegét alkalmanként megtöri más narratív szálakkal, mégpedig: az első ilyen tulajdonképpen az elbeszélő hős, aki beáll a kukások közé, s elmeséli életének ezt a ki tudja, milyen tartamú idejét. Több, részben elbeszéléstechnikai probléma is felmerülhet ezzel kapcsolatban. Toroczkay következetesen mindvégig „fiúként" nevezi meg a főhőst, akiről a teljes szövegből azért végül kiderül, hogy egy fiatal felnőtt, elvégezte már az egyetemet (bár még mindig nem írta meg a szakdolgozatát), sőt szürreális fordulatként az utolsó lapokon azt is megtudhatjuk, hogy már három éve nős, és a többi. Tehát nem „fiú", de a kukások közt talán mégis az, hiszen hozzájuk képest tapasztalatlan, ezért valamennyire védtelen is, a dolgokban jártas Sanyi bához képest egy kis senki. A történetnek ez a része aztán fordulhatna olyan irányba, hogy a hős egyfajta nevelődési folyamaton megy keresztül, de a szövegben ennek nincs nyoma, nem lesz okosabb, nem lesz jobb, és nem lesz rosszabb, se gonoszabb, nem érti pontosabban a világot s benne saját életét, marad, aki volt, csak éppen itt a bökkenő, hogy ki is ő valójában, és hogyan viszonyul ahhoz a léthelyzethez, a kukások világához, melybe saját akaratából került. Furcsa és megmagyarázhatatlan ellentét van abban, hogy a hős érezhetően kívülről szemléli ezt a kukásvilágot, nem hasonul hozzá, nem azonosul vele abban az értelemben, hogy rokonszenvvel figyelné a benne szereplőket (ahogy Tar Sándor novelláinak elbeszélője mindig *belülről,* noha távolságtartással szólt), ugyanakkor mégis sokáig kitart mellettük, nem hagyja cserben őket nehéz helyzetekben, és egy fura álomszerű bejegyzésben eljut odáig: „nem is idegenek. Mintha ők lennének a családja." (153) Ezt a „kint is vagyok, bent is vagyok" belső érzést Toroczkay tökéletesen hozza azzal a narrációs technikával, hogy a főhős első személyben (ebben a szövegrétegben) alig szólal meg, harmadik személyű elbeszélés a domináns, ám ez egy belehelyezkedő, kvázi függőbeszédszerű elbeszélés, azaz mintha mégis mindig a „fiút" hallanánk.

Már érintőlegesen említettem, de most másodsorban a „fiúval" kapcsolatban két dologra is ki kell térnem. 262 oldalon keresztül nem fogjuk megtudni, hogy ki ő; sem név szerint, sem belső lényege szerint. Egy terjedelmes szövegben azzal játszani, hogy a központi hősnek nincs neve, pontosabban hol így hívják, hol úgy – de egyik sem az igazi, az nem vezet sehova. A „fiút" a kukások Jocinak nevezik, de még Bandi bá is tudja, hogy nem ez az igazi neve. A lány, akivel szerelembe esik, próbálja megtudni a valós nevét, de neki először azt mondja, hogy Aranyosi Elemér, mire a lány elkéri a személyi igazolványát, de még előtte Süveges Csabaként mutatkozik be, de a lány látja a személyiben, hogy Joó Béla, amire a „fiú" azt mondja, hogy honnét tudja, hogy az a személyi az övé… (nem akarok abba belemenni, hogy egy személyiben fénykép van, amiről többé-kevésbé felismerhető volna a „fiú" – és mindenki más is). Tehát szembesülünk egy identitásbeli csiki-csukival, amivel sajnálatos módon már a *Búcsú*ban is találkozhattunk, de ott az Esti Kornélra való utalással még ez

elfogadhatónak látszott, most a *Boldog emberek*ben teljesen érthetetlen ez a túlpörgetett játék, amire nem magyarázat, hogy a „fiú" éppen a saját identitását keresi-kutatja, maga se tudja épp, hogy kicsoda-micsoda, de aztán belebotlunk ebbe a bejegyzésbe, és innét nem tudom, hova tovább: „A fiú azon gondolkozik, miközben egy vizes zsebkendővel törölgeti a telefonját, hogy az emberek többsége ragaszkodik a nevéhez, akárhogy is hívják. (…) Mintha ezáltal kapnának sorsot, személyiséget, jelentőséget. Vajon az egy betegség, hogy őt ez nem érdekli?" (242) Ezzel kapcsolatosan az már csak egy különleges csavar a történetben, hogy a „fiú" tisztaságmániás (lásd erről már a *Búcsú* 12. és 76. oldalát is), de ez talán nem is fedi a valóságot, mert valószínűleg autista, azon belül is egy enyhébb Asperger-szindrómás személyiség. Mivel a kukás „sztori" meglehetősen valószerű térben van elhelyezve, a főhős alakja ehhez viszonyítva teljesen szürreális, és magyarázat csak úgy található rá, ha metaforikus viszonyba helyezzük ezzel a „szemétvilággal". Azaz ha azt gondoljuk Jociról, Süveges Csabáról, Aranyosi Elemérről, Joó Béláról, azaz a „fiúról", hogy tisztaságmániája nem egy hétköznapi, említésre se méltó betegség, hanem annak a metaforája, hogy mire kellene törekednie, mit akar általános érvénnyel is, nem csak személyében. Ebben az értelmezéstartományban a „szeméttel és a mocsokkal" való találkozás és a besározódás csak próbatételként fogható föl és viselhető el, és innét nézve akkor ez egy blaszfémikus krisztusi történet lenne, de a regény szerencsére nem megy el idáig. Ha viszont a megemelt metaforikus értelmet elvetjük (s talán tegyünk így), akkor az marad, hogy van egy „fiú", akiről ennyit tudunk: egyetemet végzett, méghozzá bölcsészkaron, soha el nem készülő szakdolgozata Kuncz Aladár *A fekete kolostor* című fantasztikus (saját értékelés!) művéről szólna, helyét keresi a világban, valamikor egy alföldi kisvárosban élt (lásd *Búcsú*), ott maradtak a gyerekkori emlékei, de ma már apjával se találja meg igazán a kapcsolatot, szeret egy lányt, de végül elveszíti a saját hibái miatt. Szóval kallódik, sodródik, ahogy Éhes Miklós is és az ő alteregója a *Búcsú*ban, nem jut sehova. A regény befejezése, ami amúgy egy szép jelenet, arról értesíti az olvasót, hogy a „fiú" régi szerelme, Eszter erkélye alatt áll, s várja, hogy kinyíljon az ajtó, s akkor „többé nem megy haza soha, bármi történjen is utána." (262) Nagyon kevés ez, persze a kukásvilág ábrázolásában talán sok is, ha ott rezonőrként létezik, nem kell sokat tudnunk róla, de Toroczkaynak valójában a regénynek ez a szála volt talán a fontosabb.

A regény szövege az előzőek fényében tehát két részre bomlik, a kukásvilágra és a „fiú" kallódó, sodródó világára. Ezt azonban tovább szeleteli a „fiú" szerelmi története az értelmiségi lánnyal (aki gazdag családból származik ráadásul), amely meglehetősen szűkszavúan van bemutatva, és sajnos némileg sematikusan is, amennyiben a lány nemcsak egy nő, hanem magát az értelmiséget is jelképezi, melyet Toroczkay láthatóan nem túlságosan kedvel, legalábbis a majdnem karikatúraszerűen bemutatott „palotanegyed" világa ezt tükrözi, sajátos, hogy a regény végén, ahogy utaltam már rá, mégis ez a nő tűnik föl megváltásként; a nő, akiről amúgy szinte semmit nem tudunk meg. Azt kell mondanom, hogy ez a történetszál éppen a kukásvilághoz képest nagyon gyengének tűnik, bár értem, hogy a főhős alakjának megértéséhez valamennyire talán tényleg szükséges volt. Talán ennél is halványabb az a másik történetszál, amely tovább osztja a szerintem fő történetet, az apával való kapcsolat, mely szinte kizárólag párbeszédes formában, tehát furcsa dramatikus formában jelenik meg, s melyből szinte semmi nem derül ki; hogy ki az apa valójában (azon kívül, hogy bírja az Aerosmith nevű zenekart, tehát legalább a korosztályra tudunk következtetni), s hogy azon kívül, hogy az apa nem érti a „fiú" tisztaságmániáját, vajon miért nem tudnak

igazán közelebb kerülni egymáshoz, miközben az apa már halálos betegséggel küzd. Ha jól számolom, akkor az első történetréteg a kukásvilág, a második a „fiú" sodródása, a harmadik ezzel összefüggésben a szerelmi szál, a negyedik az apával való kapcsolat – mindez már egy összetettebb regényt is nagyon megterhelne, de sajnos itt nincs vége. A regényben ehhez társul még egy tipografikusan is elkülönített szövegegyüttes, amiről nagyon nehéz megállapítani, hogy mi is: önreflexiók?, naplóbejegyzések? Egyszerűen nem tudtam mit kezdeni ezekkel, ráadásul a 64. oldal után (addig több ilyen kurzivált rész is volt) legközelebb a 192. oldalon (s aztán még néhány oldalon) találkozhatunk velük. Értem én, hogy az egyik némi adalék a gyermekkorhoz, a másik meg a felnőttkor (itt nem is ábrázolt) időszakához tartozik, azt hivatott volna érthetőbbé tenni, de teljesen feleslegesnek éreztem. Általában Toroczkaynak van egy olyan narratív eljárásmódja, hogy – ezt most értsük metaforikusan – az „alanyt és állítmányt" néha egymástól hihetetlen távolságokban helyezi el. Tehát például a regény végén, szinte csak odadobva tudjuk meg, hogy honnét is kellett volna néznünk mindent: hogy a „fiú" már rég házas, elvette a fogorvosnőjét, de nagyon úgy tűnik, hogy nem szereti, mert a régi lány erkélye alatt sompolyog – szóval betagozódott egy olyan világba, ahova – talán – nem is akart sose, s a régi erkély a lánnyal az ebből való kitörést hozhatná magával.

És akkor még megemlítem azt a csekély terjedelmű szövegrészt is, mely egy temetésről szól, s amelynek részletei a legváratlanabb helyeken és pillanatokban vannak belevágva például a kukásszövegekbe. Erről a temetésről se fogunk megtudni semmi kézzel foghatóan biztosat, én kezdetben az apával és betegségével próbáltam kapcsolatba hozni, de aztán mégis úgy tűnt, Süveges Csaba temetése ez, aki talán a „fiú", de persze mégse, mert csak Süveges Csaba telefonja van a „fiúnál"; ez már így leírva is észvesztően bonyolult, de inkább el is hagyom ezt a szálat. Annyi talán mindenkinek kiderült ebből, hogy egy mérhetetlenül túlbonyolított szövegegyüttessel van dolgunk (aminek egészen vicces leágazásai is vannak, például a nagy névvarázsban, hogy kit hogy neveznek, egyszerűen a Homérosz is elaluszik néha szimptóma látszik diadalmaskodni az apró pontatlanságokban, következetlenségekben), hogy Toroczkay úgy gondolta, hogy egy nemzedékregény a kallódásról, a hely nem találásáról (bár melyik nemzedék nem ilyen sorssal vert?), egy néhány soros aparegénnyel, sőt családregénnyel vegyítve, valamint egy szerelmesregény paneljeit is bevetve, az identitásprobléma mélylélektani rétegeit is érintve (és még sorolhatnám) koherens mű születhet. A címről meg annyit, hogy *A boldog ember* (Móricz) és a *Boldog emberek* között nem sok átjárás van (pedig mennyire örültek neki újságírók, és a szerző is rájátszott erre), szövegesen semmiképp, máskülönben pedig Toroczkay művének nincs szociografikus vonulata, semmi köze a népi szociográfiai mozgalomhoz és műveikhez, és szerintem Móricznak sem, de ez itt most mellékszál. Annyiban van közösségük, hogy nem tudjuk megállapítani, vajon ironikus-e a cím vagy sem. Móricz az egész szöveggel ironizált egy elbeszélésformát (lásd a fejezetcímek anekdotikus hangvételét), és így a cím is hasonló megvilágításba került. Miközben a főszöveg valóban arról szólt, hogy Joó György még így is elégedett azzal, amit elért, sőt talán boldog is – Móricz ezt nem zárja ki, pláne hogy Joó György múltjáról beszél, szembeállítva a jelen sivárságával. Toroczkay persze nem beszél erről, csak bemutat, van, akiket tüzetesebben (a kukásokat), van, akit csak néhány „ecsetvonással" (az apa), de nem szól sem szövegesen, sem jelképesen arról, hogy itt valaki boldog lenne, vagy akár eljutna/eljuthatna a boldogság „kapujáig". S így azt is elveti – szerintem nagyon helyesen –, hogy mintegy felülről nézve le erre a világra, ironizáljunk önazonos

boldogságukon, mert Toroczkay jól érzékelteti, hogy ahogy a „fiú", úgy a különböző bák és a náluk is szerencsétlenebbek sem azonosak a sorsukkal.

Arról, hogy mi volt a szándék („mire gondolt a költő"), nem nagyon lehet diszkussziót folytatni, de a szövegtobzódás mértéktelenségét bizonyára csillapítani kellett volna egy jó szerkesztőnek, mert a regény alapjai – a kukásvilág (metaforikusan is értett) megjelenítése – egészen nagyszerű művet eredményezhettek volna. A *Boldog emberek* így is kitűnő próza, amennyire én ismerem a kortárs epikát, pláne Toroczkay nemzedékét, kiugróan izgalmas, érdekes, olyan nézőpontokat és részben világokat tud fölvetni, fölmutatni, amelyek a nemzedékétől teljesen elkülönbözőnek láttatja, beszédmódja is különlegesnek hat. Ha jobban koncentrál, jobban sűrít, és lesz ereje megszabadulni alkalmanként olyan dolgoktól (személyektől, történetektől stb.), amelyek bár nyilván fontosak – talán nem csak számára –, de az adott kereteket akkor éppen szétfeszítik, nos, akkor szerintem még sok, a *Boldog emberek*nél is jobb regény várható tőle, személy szerint én azonban a novelláira, majdani novellafüzéreire is erősen számítok.

SZARKA KLÁRA

A HÉTKÖZNAPISÁG FORGATAGA

Jánoki-Kis Viktória: Átlépsz velem a víz fölött. *Magyar Napló, Bp., 2021*

Első kötet tizenkét novellával. Írót avatunk, nem is akármilyet, kétség sem férhet hozzá. Olyan tiszta, világos, látszólag egyszerű mondatokkal operáló szerzőt ismerhetünk meg Jánoki-Kisben, hogy az szinte zavarba ejtő. Nem tudom, valójában hogyan ír, de a mondatai nem a Michelangelótól közhelyig idézgetett „csak le kell fejteni a felesleget" gesztusra utalnak. Inkább azt képzelem, nagy gonddal és apránként állítja össze a szövegeit. Annyit, csakis annyit és éppen úgy mond, ahogy az szükséges a történet erőteljes, tárgyilagos, mégsem szenvtelen előadásához.

Bizton mondhatom, ha nem derül ki szerzőnk életrajzából, hogy eredetileg mérnökként végzett és dolgozott, akkor is erősen erre gyanakodtam volna rögtön az első elbeszélés, a *Piros fazék* néhány oldalának elolvasása után. Eszembe jutottak azok a mérnök barátaim, ismerőseim, akik művészettel (is) foglalkoztak. Mindig csodáltam ugyanis elmélyültségüket, aggályos pontosságukat, a komoly előzetes felkészülést, folytonos tanulást, anyaggyűjtést, amit nem spóroltak meg maguknak „művészkedés" közben sem.

Jánoki-Kis Viktória novelláiban a jelenkori magyar élet legkülönfélébb figurái jelennek meg. Vidéki vállalkozó, akit Amerikában élő lánya látogat meg, a boldogtalan pszichológus és topmenedzser páciense, alkoholista orvos szerencsétlen (roma származású) feleségével, és az identitásával küszködő drogos gyerekük. De feltűnik itt az enyhén autista professzor és bizarrul bűnös családja, az evészavarral küszködő

tévériporter, akinek egy baleset miatt teljesen összeomlik az élete, meglátjuk, milyen az ikrek sorsa, de még a disztopikus jövőben is kalandozhatunk, hogy az anya-lánya kapcsolat – tényleg öröknek tetsző – problematikája is terítékre kerüljön sok más mellett.

De a kötet a jelenre fókuszál, a mindennapokra, a hétköznapjainkra. Arra, hogy mitől boldogok és mitől nem a népek. Milyen titkokat, sérelmeket, sérüléseket hordoznak magukban. S hogy a traumák, a nem kezelt életsebek hogyan fertőzik, mérgezik vagy akár pusztítják el a későbbi, vagyis a jelenbeli életüket. Bizonyos szempontból mind nagyon is jellemzően 21. századi „eset", amiről a kötet szól. Egy picit másképpen, távolabbról nézve, persze, lényegében ugyanazokat a nyomorúságokat, hazugságokat, bűnöket, butaságokat, árulásokat, önbecsapásokat látjuk mai köntösükben, amelyekről évszázadok óta beszélnek el egymásnak történeteket az emberek. Ám ez csak annyit mutat, hogy írónk a humánum egzisztenciális alapkérdéseivel bíbelődik, ahogyan minden valamirevaló, a parcialitáson túllépő epikai gesztussal tették, és remélem, még teszik majd az alkotók.

Jánoki-Kis kötetében talán az a legüdítőbb, hogy nem vagy csak kevéssé az extremitásokat keresi, mutatja be. Őt a tökéletes hétköznapiság őrülten színes forgataga izgatja. A testi és lelki szegénység, az elgyengülés megannyi változata. Sok olyasmit olvashatunk nála, amiről lépten-nyomon látunk, hallunk, amit megszoktunk. Ez vesz minket körül. Ezeket a helyzeteket éljük meg, ezeket a sebeket hordozzuk magunkban mi is. Folyton beleütközünk a mindennapok drámáiba, már unjuk is, de mégsem tudjuk pontosan, mi hogyan is játszódik le körülöttünk, bennünk. Azt hiszem, éppen a mindennapiságuk ismerőssége miatt siklik el a tekintetünk a lényeg fölött. Túl közel van hozzánk a sorsunk, és egyre kevésbé van időnk meg terünk hátrébb vagy egy kis időre kilépni belőle. A 21. századi világ gazdagabbik fele sohasem látott jómódban él, s tán sohasem érzett szorításban és hajszoltságban. A mai emberre illenek rá leginkább Tantalosz kínjai.

Ráadásul szerzőnk a húsba vágó hétköznapiságról olyan hiteles ismeretek birtokában ír, mintha mindegyik hősének, sőt epizodistájának sorsában személyesen is osztozott volna. Attól, hogy pontosan tudja (így mi is megtudjuk), hogyan néz ki a nagyüzemi csirkenevelde (*Piros fazék*), milyen a krónikus álmatlanság (*Vodkaszóda*), vagy milyen lehet az öregedő anyának és fiatal, törekvő, de boldogtalan lányának a kapcsolata (*2053*), még sokkal erősebb és mélyebb hatást képes elérni az írásaival. Mondhatni, a lírai című *Átlépsz velem a víz fölött* kötet meglehetősen szigorú. Nem hagy kiutat, nem engedi meg a maszatolást, elnagyolást. Megfellebbezhetetlenül tárja föl a lényeget, akárcsak a sebész a vakbélgyulladást. Miután Jánoki-Kis úgy ír, hogy sem elvenni, sem hozzátenni nem nagyon lehet a szövegeihez, megérezzük, hogy mindennek jelentősége van ebben a kis kötetben. Nem véletlenül került bele vagy maradt benne. Komolyan vesszük a narratívát. Muszáj komolyan vennünk. Összekapjuk magunkat, koncentrálunk, ami gondolatilag nem is nehéz a tiszta nyelvezetnek köszönhetően. Hát éppen ezért életbe vágó, hogy minden apróság, látszólag lényegtelen, díszítő, hangulatteremtő elem hiteles és valóságos legyen. Muszáj leírnom: mérnökien pontos. Olvasóként mindez könnyíti a megértést, ugyanakkor elmélyíti, súlyossá teszi az átélést. Az érzelmi hatást. A tárgyilagos írások, a sebészi makulátlanság így teszi a kötet jó részét már-már expresszívé.

Jánoki-Kis a megfogalmazás aggályosan letisztult módja mellett más módszerekkel is fokozza még a hatást. Többek között a gyakori alanyi elbeszélő móddal, meg azzal, hogy az elbeszélők személyét ugyanabban a novellában is váltogatja. Ettől az olvasó úgy érezheti,

mintha képes lenne belelátni mások titkos gondolataiba. A különféle párhuzamos narratívák kibontásával és összefogásával pedig az emberek közötti bonyolult viszonyrendszer is transzparenssé kezd válni. Méghozzá úgy, hogy nem kell a szöveget bő lére eresztenie. A megírás módjának ökonomikussága így megőrizhető. Ahogyan az elbeszélések struktúrájának átláthatósága is.

A stiláris hasonlóságok dacára különbségek is jócskán vannak a tucatnyi elbeszélés között. Mintha Jánoki-Kis igyekezett volna az általa preferált írói utak sokféleségét is az olvasó elé tárni. Nekem két markáns alkotói lehetőség, irány tűnt föl a kötetben. Olyanok ezek az irányok, mint a fotótörténetben a klasszikus és az új dokumentarizmus irányzata volt. A klasszikus iskola nagyszerű fotográfusai mesterien éltek és élnek máig mindazzal a formanyelvi tudással, ami az 1930-as évek végére nagyjából kialakult. A fotó megtalálta a saját eszközeit, megformálódtak törvényszerűségei. Így ezeket perfektül használva nagyszerű és esztétikailag gyönyörködtető fényképeket, képtörténeteket alkottak és alkotnak a fotográfusok. Remek kompozíciókkal, valőrökkel, fény-árnyék dinamikákkal és sok más szakmai fogással operálva. Az új dokumentarizmus követői ezzel szemben azt a látszatot keltették, mintha az ő képeik csak úgy megtörténtek volna. Mintha ők nem akartak volna semmiféle bravúrt, szakmai készséget „hozzátenni" a valósághoz. Antimanierista. Mintha amit mutatnak, az csak az ártatlanul és szenvtelenül leképeződött valóság lenne a maga kócos, hétköznapi, esetlen igazságában. Persze nem így van, de ezt akarták. És ez a néző érzete is a képeik láttán.

Jánoki-Kis képes a látványos megformálásra, az írói, formanyelvi eszközök perfekt használatára. A szakmai, esztétikai bravúrra. Mondjuk a *Tartozás* idős, demens főhősének szinte az ösztönlétig ható szenvedését úgy mutatja be, ahogyan tán csak a veristák vagy némely 20. századi latin-amerikai elbeszélő volt képes rá. Másutt (*Te meg én, Cukros víz*, *Álmacskacápa*) az elbeszélés fonalának gombolyítása a figyelemreméltó, hogy úgy mondjam, íróilag. Másutt más. De tetten érhető a másik irány is. Az, amelyik a fotográfiai új dokumentarizmusra hasonlít inkább. Olyan művekre/műrészletekre gondolok, amelyek mintha csak úgy maguktól megszülettek volna az olvasó szeme előtt. Mintha a szerző pusztán tárgyilagos, pontos, szabatos, tiszta mondatokban lejegyezte volna, amit a kavargó élet diktált neki. Így ezekben a novellákban annyira a valóság általa feltárt és elénk vetített világába veszünk, hogy olvasás közben szinte nem is vagyunk képesek észlelni az írói gesztusokat. Minden olyan magától értetődőnek, törvényszerűnek tetszik, mintha csak úgy megtörtént volna. Tán a kötet nyitó elbeszélése, a *Piros fazék* a legszebb példa erre. Annyira hétköznapi, hogy az lenyűgöző. Muszáj többször is elolvasni, hogy az írói kamuflázst kifigyelhessük. Ha akarjuk.

Bevallom, én örülnék, ha Jánoki-Kis ezt az alkotói utat választaná. De bármelyiken is halad tovább készülő regényében, érdemes lesz odafigyelni rá.

CSALA BERTALAN

„…SÖTÉTSÉG KEVEREDIK A LIFT FÉNYÉVEL"

Bordás Máté: egy völgy elárasztása. *Napkút Kiadó, Bp., 2020*

Bordás Máté fiatal költőként jelentkezik első kötetével, az *egy völgy elárasztása* című versciklusával. Még jóval innen a harmincon, de már évek óta publikál komoly irodalmi folyóiratokban, maga is alapított és szerkeszt ilyet, és műfordítóként is bemutatkozott már. Bölcsészhallgatóként az egyetemen a nyelvek érdekelték, és a lírában is képezni kívánta magát, járatos akart lenni a kortárs magyar (és nem magyar) költészet irányzataiban, trendjeiben. Ezért aztán az első kötete meglehetősen aprólékosan, gondosan eltervezett és kivitelezett munka.

Már a kis formátumú, négyzet alakú könyv mint tárgy is nélkülözi a véletlenszerűséget. Úgy érzem, Szondi Bence tervező kreatívan és alázatosan valósította meg a szerző elképzeléseit.

A kötet borítóján különös légi/műholdfotó részlete. Éppen olyan magasságból, amelyikben még felismerhető vagy legalábbis gyanítható, hogy milyen terepmotívumokat látunk, de a vonalak, tónusok, formák már valamiféle furcsa grafikaként is összegződnek. Az analitikus, feltáró realitás és a valóságos részekből összeforró és átváltozó új kép születésének határán vagyunk. Azt hiszem, Bordás lírai világát is modellezi ez a kép.

S még mindig a borítóról. Különös időbeli találkozás, hogy a nagyon is modern képi látvány, a műholdak készítette fotográfia ezúttal olyan kékben jelenik meg, mint a historikus fotóeljárások egyik közkedvelt típusa, a cianotypia, amit egyébként hosszú évtizedekig – szinte a fénymásoló feltalálásáig – használtak sokszorosításra, tervrajzok és térképek sokszorosítására. Viszonylag olcsó és könnyen előállítható volt, ugyanakkor nagyon részletgazdag nyomatot lehetett vele készíteni. Ma és tegnap, jelen, múlt és jövő együtt a könyvborítón.

A talányos cím, *egy völgy elárasztása* – amiről persze közvetlenül és direkten egy szó sincsen a kötetben – értelmeződik a ciklusok címeivel, *Áradás-terv (0), A völgy elárasztása (I), A völgy elárasztása (II), A völgy (III), Rés (IV),* s a végén az *Áradás (V).* Ebben az utolsó fejezetben önálló vagy annak látszó versek vannak saját címekkel. S éppen tíz. A verscímek zömében is a kötet címére reflektál a szerző (*Az áradás perspektívája, Folyószabályozás, A gát megrepedt, A gát megreped, Apály kvintett*), de legalább négy olyan címet is adott itt Bordás, amelyik biztosan nem az áradással függ össze pusztán az elsődleges jelentését nézve (*Párolgó unokák, Gallér, Hintaszékben ébredni, Unokák*). Ha van olyan olvasó, aki először könyvborítót, a címeket nézi, tudni fogja, nem lesz egyszerű dolga az értelmezéssel, megfejtéssel.

Ha utána az olvasó még nem fog hozzá a versekhez, hanem csak lapozgatja, ízlelgeti a könyvet, láthatja, hogy a bonyolult címadáshoz hasonlóan a versek tipográfiailag változatos formákat öltenek. Néhol csillaggal választódnak el a cikluson belül (a versrészletek?), másutt nem. Vannak verzállal vagy kurzívval szedett kisebb-na-

gyobb tömbök, s néha a betűk mérete is elüt egy versen, sőt soron belül. Olyan is előfordul, hogy a szöveg megismétlődik, kiegészül szavakban, szavakkal, amelyek felső indexben vannak, pl.: t^{t}í^{í}p^{p}u^{u}s^{s}h^{h}i^{i}b^{b}a^{a}. Így anélkül, hogy akár egyetlen költeményt is elolvastunk volna, már látjuk, olyan szerzővel állunk szemben, akitől nem idegen az avantgárd semmilyen korszaka és irányzata, aki bölcsész létére szívesen vállalja, mert nyilván fontosnak érzi, a formai mátrixok tervezését. Igaz, azt is észleljük, hogy olvasóként nem a hagyományos lírai élményben lesz részünk, vagy nemcsak abban.

S ezek után nem meglepő módon meglepődünk már rögtön a könyv elején. A *Vitus!* kötetindító gyerekkori élményt idéz meg. Markánsan, egyéni hangon, jól megérthető módon kijelölve a témát és irányt. Önéletrajzi ihletésű könyvet kaptunk kézbe. Olyat, amelyikben a családnak, s főként az apának, kitüntetett szerep jut. Másnak is majd biztosan, de ezt rögtön érzékeljük. Meg azt is, hogy Bordás Máté bő kézzel adja a metaforikus költői képeket, azokat a lélekig ható lírai megnyilvánulásokat, amelyek miatt a költészet megszületett valamikor. És ami miatt még a 2020-as években is képes megkapaszkodni a burjánzón sivár mindennapokban. Csak néhány példa a legelső részből/versből, az *Áradásterv* (I) ciklusból:

„Felállok, apámmal kiolvassuk
a tenyeremen lévő hegeket.

A csuklómnál fogva odavisz a vasasztalhoz.
Mágnestenyerével kihúzza a homorú fiókot".

Apa, anya, testvér, a kutya, Vitus, barkácsolás, magnó, kamaszkor szépen sorakoznak az első részben. Plasztikusan, (tán) a gyermeki gondolkodást, létet is megidéző nyelvezettel elbeszélve. Hol itt az avantgárd meg a bonyolult formai mátrix, gondolhatja az óvatlan olvasó. De aztán a második fejezetben, *A völgy elárasztása (II)* hangot és stílust vált Bordás. Gyorsan. Tán egy kicsit túl gyorsan is. A szavak és mondatok áradni kezdenek. Egész más költői világban vagyunk. S ahogyan egyik kritikusa írta róla, ettől a résztől a lírai és természettudományos megközelítések érdekes, bonyolult, néha már szinte nem követhető kapcsolatrendszere is tovább színezi az egyébként is folyton széttartó, nyelvileg, gondolatilag, szóképileg, tipográfiailag is egyre összetettebb könyvet:

„Nyugtalan,
szőrös testem kikezdi a kőpaplant alattam,
Elfutok,
túl őszinte a bazaltszintű trombitás."

„ÁJULÁSIG HAJTJA AZ IDEGEKET,
AZ ELSŐ VÍZCSEPP ÉLESEN KOPPAN,
A TÖBBI HÁROM HAZUG PISLOGÁS."

„Fém medrű patak bicskám pengéjén.
Cipzár tarthatná össze a kinyílt torzót,
hogy a testben maradjon az erdő."

Annyi segítséget kapunk, hogy az egyre inkább elsődleges jelentéseitől megfosztott vagy azokat kiegészítő erős szavak hangulati áradása mellett töredékesen ugyan, de meg-

jelennek további autobiografikus utalások. Érezzük, hogy emlékekről szólnak a sorok, illetve emlékek fölidézéséről, de az első rész még könnyen értelmezhető helyzeteit felváltja valami sokkal inkább a nyelvezetben alakot öltő, a feltáruló és elfojtott emlékekbe forduló líra. Ahogy már más recenzensek megírták, erőteljes bio- és geopoétikai elemekkel. Az biztos, hogy a természetnek, a külső és belső természettel való találkozásnak, kapcsolatnak erős motívumai jelennek meg. S nyilván az ezekhez fűződő asszociációknak is. Vadászat, őzek, ismerősen idegen tájak, barlangok, megörökölt mintás szövet, ami mély és közös múlthoz is kapcsolható, a nő érzéki alakja.

S ha a második részben már kezdünk elveszni a kötet elején ígért/remélt narratívában, akkor a kötet harmadik fejezetében, amelyik ugyanazt a címet viseli, mint az előző, csak más sorozatszámmal, végképpen le kell mondanunk a szokásos megértés, megfejtés mozzanatairól. Hogy Bordás Máté tényleg így akarta-e, vagy őt magát is legyőzte a saját mátrixa, nem merném kitalálni. Mindenesetre a harmadik részben rögtön a Perzsa-öbölben találja magát az olvasó müezzinek és robbanófejek között. Aztán Szíriában, Aleppóban, Homszban, Tartúszban meg Észak-Cipruson. Újsághírekben? Álomban? Tudatalattiban? Mindenesetre önreflexív elemek is helyet kapnak ebben a kavargó létező/nem létező arab világban.

„az amputált láb kulcstartón csüng.
talán marad utána egy kulcslyukba tömött rémálom
ahogy bőr gyűrődik a borda alá
és visszatérő látomás
így unalmas testpoétikai elem."

„éjjel hörgések anakonda
az angyaltetemek közt tekereg
kibuggyan egy-egy repedésből
a bél és belőle a sár."

„(EGY HETE AZT MONDTAM SZERELMEMNEK
HA MEGHAL HADITUDÓSÍTÓ LESZEK
PAPAGÁJOM LESZ AKI MINIMUM FELESÉG.)"

Majd a hírtévék és a sajtó világából – ha ugyan onnan – alagutakon át vonattal befutunk Szolnokra, a szerző szülővárosába. Vissza az emlékek valóságosnak tetsző mozzanataihoz.

„ciripelnek a denevérek
és a függőfolyosó ajtajában
sötétség keveredik a lift fényével"

Az utazás, vonatozás, pályaudvarok, bérházak oly ismerős közép-európai színtereibe és a mitesszerekkel érzékien megidézett kamaszkor emlékeibe érkezünk.

A völgy titka (III) részben folytatódik a kamaszkori emlékezés. Bordás finoman ügyel rá, hogy összekösse a részeket. Megelőlegezve valamivel a folytatást, vagy az új rész elején felvéve az előzőben domináló emlékek fonalát. Ezúttal az utazás lesz ez a mozzanat. Most nem vonattal, hanem autóbusszal a gimnáziumba. A szkoliózis (gerincferdülés) fel-felbukkanásával az ifjúkor sérüléseit, hibáit ugyancsak megidézve. Ám a szkoliózis – a szó a szövegtesten kívül többször is megjelenik ebben a részben – egyszeriben relatívvá válik.

Ugyanis a könyv nagyjából felénél durva és sok mindent megmagyarázó sorok következnek, a 90%-os kedvezménnyel váltható bérletről és nyugdíjfolyósító hivatal utalását tényszerűen rögzítő sorokból már pontosan értjük, hogy a gerincferdülésnél sokkal erősebb sérülés érte diákként költőnket.

„apám felettem áll
kezét nyújtja
és lendületből felhúz
megölel

rúgok egyet a paplan alatt
apát felkapja egy varjú
és beviszi a martfűi fák közé"

S innentől emlék az emlékben temetővel, közös autós utakkal, horgászással és fájdalommal. A fejezet kettősponttal záruló befejezése tán választ ad korábbi kérdésekre, értetlenségre:

„újabb gödrök kellenek
bakancsos sárban ássák családapák
kezei rücskös lapátnyelet dédelgetnek
surlódnak a fán
síneket ölelő nyál
vagonnal szétsúrolt sínpár
tiszta oxigén helyett nosztalgia

kéjgázát szívom
majd felüvöltök"

Itt akár véget is érhetne a kötet. Talán erősebb lenne úgy az egész. Hiszen mindennek húsba vágó értelmezése támadna visszamenőleg is.

De van még hátra két fejezet. *A rés (V)* az előzőeknél is talányosabb, nehezebben megfejthető. Gyaníthatóan az életrajzi emlékezés is folytatódik benne Párizsban és Pozsonyban, felidéződnek korábbi motívumok. De nem annyira személyesek, autobiografikusak, hanem már a költőileg átlényegítettekre utalók.

Az utolsó rész, *Az áradás (V)* pedig úgy tetszik, mintha már egy következő verseskötetet előlegezne, idézne meg. Hiszen „szabályos" rövid versekből tevődik össze. Mintha a jövő és múlt párhuzamával játszana. Pusztulással, elmúlással. Belehelyezkedve a nagyapa furcsa és szomorú alakjába, sivár magányába, ahogy a *Hintaszékben ébredni* című vers végződik.

„RENDBEN NAGYAPA
CSAK ÁLOMBA NE DÚDOLD MAGAD,
KIFUT A VÍZ ÉS SÍPOL A KANCSÓ,
HA FELÉBREDSZ RÁ,
KARTEMPÓID LEVERIK ÉS MEGÉGETED MAGAD,
HOZZAK VALAMIT A SEBRE?"

„Idehívnád az unokáimat?"

Az utolsó előtti költemény az óceánig és a sztratoszféráig nyújtózik. A záró versben, az *Unokák*ban visszatér Vitus kutya és a gyerek, akivel elkezdődött az egész. Meg a halál, amelyik elragadja a férfiakat a családból, amikor eljön az idejük. Bordás nem tudott ellenállni a csábításnak, hogy ne zárja le valamiféle keretes szerkezettel a kötetet. De annak sem, hogy a könyv legvégére is kettőspontot tegyen.

„de a gyerek rájött, hogy Vitus kottából ugat.
Dúr lenne a természetes, de egy e-moll
Chopint tépett szét legutóbb.
Hagyja, de reflexből kiált még utána:"

Ha a még nálam is laikusabb olvasó elbizonytalanodna, belevágjon-e a talán túl nagy szellemi kalandba ezzel a verseskötettel, csak biztatni tudom. Ide másolok három számomra kedves példát azokból a lélekig ható lírai megnyilvánulásokból, amelyekre még a szövegem elején céloztam.

„HAJNALODIK
A KIMART FÜVÖN HAZUG CSILLANÁSOK.
SUGARAK ÜLNEK A TISZTÁS VÁLLÁN.
CSILLAGOS ÁGYTAKARÓ LERÁNTVA,
DE AZ ESŐ UTÁN EGY HŰSÉGES NYÁLFOLT
FENNMARAD AZ ÉGEN.
AZ ŐZEK SZERINT A HOLD,
MEGFAKUL MAJD,
LECSOROG."

„a tartópillér huzalja felcsap óraingaláncnak,
az oroszlánok fejvesztve kopogtatókká töpörödnek."

„fárasztó munkanap után az utasok
vörös izzadságcseppjeiket törölgetik
a naplemente üdítő szörpjében
fürdik az állomás"

Aki pedig nem akar mátrixokban bolyongani, az csak engedje, hogy elárassza őt a lírai képek föl-fölcsapó hulláma. Úgy is megáll a lábán a kötet.

SZŰCS SÁNDOR

A VILÁG TÁNCLÉPÉSEKBEN

Pál Sándor Attila: Rokonok. *Magvető Kiadó, Bp., 2021*

Pál Sándor Attilát eddig lírikusként ismertük, most azonban novellistaként is bemutatkozott, *Rokonok* című kötete mintegy száz oldalon tizenöt írást tartalmaz. Meghökkentő, érdekes, hullámzó színvonalú írások: néhány kifejezetten jól megformált novella mellett kissé gyengébbre sikerültek is bekerültek a kötetbe.

A kötetcím, *Rokonok,* nyilvánvalóan előhívja Móricz regényét, hogy azután kiderüljön, a két műnek semmi köze egymáshoz, illetve ha mindenképpen valamilyen kapcsolatot keresünk, akkor az az Alföld mint prózai tér lehet.

A *Rokonok* történetei a rendszerváltást követő években játszódnak. Igazából a kötet legfőbb erőssége ennek az időszaknak a rendkívül érzékeny bemutatása. A novellákon végighullámzó hangulat hitelesen idézi fel az 1990-es évek kilátástalanságát, reménytelenségét, szürkeségét. Az elbeszélt események hol a hétköznapi emberek mindennapjait villantják fel, hol pedig elmozdulnak a fantasztikum vagy a groteszk irányába. A távolból mintha Karinthy és Örkény alakja sejlene fel. Az írói viszonyulás meglehetősen változatos: a távolságtartó attitűd és az azonosulás, a történet részévé válás két szélső pólusa között ingadozik. Ennek megfelelően jelen van az egyes szám harmadik és első személyű narráció is. A novellatípusok messze állnak a klasszikus szerkezetű elbeszélésektől. A hagyományos, történetelvű, esetleg metaforikus vagy retorikus alapszerkezetű novellákat hiába keressük, csak egyes elemeiket találjuk. Pál Sándor Attila egyszerűen akar elmondani valamit egy korról, amely mára múltunkká vált, de – mint ilyen – magyarázattal szolgál jelenünkre is. Elképzelhető, hogy egy szigorúbb formájú elbeszélőmód komoly többletet eredményezett volna.

De Pál Sándor Attila szereti a bonyolultabb feladványokat, s azért ilyenekből is bőségesen akad a kötetében. A korábbi kritikák is kiemelik mint legfőbb motívumot, műszervező elvet a népi táncot. És valóban, a népi tánc tematikához kötődő elbeszélések (*Béke, A dohányos, Haladás*) a kötet legjobb darabjai.

A *Béke* című novella mesteri tömörséggel vázolja egy kiskunsági település 90-es évekbeli atmoszféráját egy kocsma történetén keresztül. A tömörítés mint elbeszéléstechnikai eszköz definíciószerű pontossággal jeleníti meg a mikrokörnyezeten át a társadalom vertikumát. A kocsma eredetileg a Béke nevet viselte, s mint ilyen, egyértelműen a múlt, a Kádár-rendszer itt maradt relikviája. A 70-es évek dizájnja, részben legalábbis, megőrződött az új érában is, ahol a kocsma a Székely söröző nevet kapta, valószínűsíthetően az új tulajdonosok erdélyi származása okán. A korábbi ornamentika a Nagy-Magyarország-térképpel, Székely himnusszal dúsult, hű lenyomataként a történelmi időnek. Az így összezsúfolt történetfragmentumok az értelmezési lehetőségeket erőteljesen kitágítják. Én csak a legkézenfekvőbbet említeném. A kocsma, mint a történelem metaforája („Én túllépek e mai kocsmán, / az értelemig és tovább!" – József Attila), sűrítve mesél korunkról, az összetorlódott időről: menekülés Romániából, rendszerváltás, MIÉP, Csíksomlyó – mind-mind

hívószavak, amelyek egyéni és társadalmi szinten is komplett történelmi eseményeket konstruálhatnak. És mindezt a tulajdonosok fia, Ferike által elindított népi tánc, táncházi események sora teszi teljessé. Elképesztően pontos látlelet. A kocsma a tánc miatt a fiatalok kedvenc helye lesz, virágzik a hagyomány (s vele együtt a forgalom), látszólag újraéled, amit rég eltűntnek gondoltunk. Pál Sándor Attila direkt módon nem számol le az illúzióval, ehelyett egy újabb történetszálat indít, egy ismeretlen, ám mesteri módon táncoló férfiét. Rövid betoldás: az idő múlásával elhal a kocsmai táncház (mindennapi történet, a fiatalok elmennek), vége mindennek. S egy váratlan befejezés. A narrátor, aki maga is táncos, véletlenszerűen szembesül egy felvétellel, amelyen az ismeretlen táncát látja Bogártelkén. Itt összeérnek a történet szálai, beazonosítja a táncost, s röviden közli halálának évét. A befejezés teljesen nyílttá teszi a novellát, hiszen ez egy újabb történet kezdete lehetne, Bálint József bányamérnöké.

A tematika második novellája *A dohányos*, véleményem szerint a kötet legjobb darabja. A narráció személyes jellegű, egyes szám első személyű. A műfaji besorolás nem egyszerű, lehet riport, lehet vallomás vagy mindkettő egyszerre. A narrátor, egy vidéki „matektanár" fia, belesodródott a népitánc-mozgalomba, professzionális táncos lett, a tánc lett a megélhetési forrása. Az elbeszélő nézőpontjából, belülről láthatjuk a mozgalmat, s szembesülhetünk annak üzleti jellegével. A tánc ebben a kontextusban elveszítette eredeti hivatását. Hagyományosan a mindennapok része volt, megvolt a helye az emberi élet éves ciklusában. Mozgalomként „sporttá" vált, vagyis elveszítette eredeti, közösségformáló szerepét, kitűzhető címkévé vált, belesimult, bár az ellen indult, a konzumkultúrába. Az elbeszélő megdöbbentő pontossággal, lépésről lépésre tárja fel a folyamat szociológiai hátterét. Azt várnánk, hogy pontot téve a folyamat végére, levonja a végső konklúziót, vagyis hogy mindennek vége, színjáték az egész, s ma már csak a pálinkáról és a csajokról szól. De nem, ez valami több: „Amikor a zenekar húzni kezdi, arra felpezseg a vér, az nem tud elmúlni. Belecsap a prímás, utána csatlakozik a brácsás meg a bőgő, libabőr…" A zene és a tánc túlmutat a kor reménytelenségén, a hétköznapok szürkeségén. Ez a kultúra a mindennapok metafizikája. A novella zárlatában a kötet legszebb mondatai vannak: „Nótám? Öregapámnak volt utoljára. Nem, csak hülyéskedek, értem, mire gondolsz, persze, van. Kalotaszegi hajnali, biztosan ismered, *Arra kérem az én Jóistenemet, gyógyítsa meg az én árva szívemet, majd meggyógyít a koporsó deszkája, mikor a föld suhogva omlik rája.* Ismered? Ismered." Minden itt van: élet halál, fájdalom, szenvedés, elmúlás, az egész élet. Tökéletes a novella.

A tánc motívumával összefüggő harmadik novella, a *Haladás,* már a fantasztikum, az utópia világába vezet. Egy elképzelt jövőben, egy elképzelt(?) diktatúrában a nemzeti hagyomány, benne a tánc is, hatalomtechnikai eszközzé válik. A mozgalom vezéralakjai az aktuális hatalom eszközeivé válnak, Zsiráf, a legtekintélyesebb vezető készségesen hajtja végre a sokszor ki sem mondott elvárásokat. (Egyén és hatalom dilemmája.) A társadalom már az informatika „igen-nem" digitális rabságában vergődik, ebbe akarják belekényszе-

ríteni a szabadságot entitásként hordozó népi táncot is. Ha emberekkel nem megy, akkor androidokkal. Ehhez persze meg kell hamisítani mindent, ami múlt, ami hagyomány, s egy központilag kitalált, soha nem létező tradíciót kell teremteni. Ebben a világban már nincs is szükség emberekre, az ember leváltható minőség. Félelmetes távlatok. Van még remény? „Beszélik azt is, hogy apró, elhanyagolt, málló vakolatú, salétromos falusi művelődési házakban, budapesti és megyeszékhelyi, kisvárosi pincehelyiségekben, itt-ott, tanyákon, csűrökben, ahol akkoriban már egy lélek sem élt vagy járt, az elsivatagosodott Alföldön erre-arra, Erdély mélyén, illegalitásban működtek még zenészekkel, prímással, brácsással, bőgőssel, netán cimbalmossal, valamilyen fúvóssal, férfi-nő párokkal, saját szórakoztatásra, szabadon, megkötések nélkül, különböző rendeket végigtáncoló, magukat jól érző, színpadra nem is gondoló, táncot élvező földalatti szerveződések."

Még egyszer, utoljára a táncról. A tánc az élet, a létezés és a lét metaforája. Nem itt és most, hanem ősidők óta. A keresztény apokrif irodalom gyöngyszeme a Jézus tánca, mely a teremtés misztériumát állítja középpontba. De gondolhatunk Arany Jánosra is (*Kertben*), „az élet / Egy összezsúfolt táncterem", vagy Adyra (*Lédával a bálban*). A tánc mindenhol élet, halál, teremtés, pusztítás. Pál Sándor Attila fenti novellái ehhez a tematikához kapcsolódnak, s hol kivételes erővel, hol pedig kissé halványabban ezt a világszemléletet követik.

A kötet más tematikájú novellái közül *Az öreg*et gondolom a legjobbnak. Pattogó, szikár mondatok, naturalisztikus részletek, magány, egyedüllét, majd az egész feloldódik egy érzelmes, jó értelemben vett érzelmes befejezésben.

A záró darab, a *Rokonok*, a gyengébb darabok közül való. Utolsó elbeszélésként s címadó darabként jóval erőteljesebbnek kellene lennie. Tökéletesen közvetíti a kiüresedett világ felszínes kapcsolatrendszerét, rokonok hamis összetartozásán alapuló világát, a párbeszédei teljesen életszerűek, sőt túlságosan is azok, de mégsem az igazi. A „táncnovellák" többlete hiányzik belőle.

Összességében Pál Sándor Attila első novelláskötete ígéretes, folytatható történetei, motívumai vannak, amelyek közül néhány esetleg egy nagyobb epikai forma alapja is lehet.

SZERZŐINK

ACSAI ROLAND (Cegléd, 1975): író, költő, műfordító. Legutóbbi kötete: *Északi szajkó* (2020).

ANDRÉ FERENC (1992, Csíkszereda): költő, slammer, műfordító, szerkesztő, irodalomszervező.

BALÁZS IMRE JÓZSEF (Székelyudvarhely, 1976): költő, kritikus, irodalomtörténész. Legutóbbi kötete: *Madárábécé* (2020).

BENEDEK SZABOLCS (Bp., 1973): író. Legutóbbi könyve: *Király!* (2021).

BORDÁS MÁTÉ (Szolnok, 1995): költő. Kötete: egy völgy elárasztása (2020).

CSABAI LÁSZLÓ (Nyíregyháza, 1969): író. Legutóbbi kötete: *A vidék lelke* (2019).

CSALA BERTALAN (Bp., 1983): kritikus, költő.

DARVASI LÁSZLÓ (Törökszentmiklós, 1962): író, drámaíró. Legutóbbi kötete: *Bolond Helga és más színdarabok* (2021).

DÉRCZY PÉTER (Bp., 1951): irodalomtörténész, kritikus. Legutóbbi kötete: *Között. Esszé Orbán Ottó költészetéről* (2016).

EGRESSY ZOLTÁN (Bp., 1967): író. Legutóbbi kötete: *Hold on* (2019).

FERDINANDY GYÖRGY (Bp., 1935): író, kritikus. Legutóbbi könyve: *Tambó* (2021).

HAÁSZ JÁNOS (Gyula, 1974): költő, író, újságíró. Legutóbbi kötete: *Mire felnövünk* (2021).

JÁNOKI-KIS VIKTÓRIA (Tiszaföldvár, 1982): író, építészmérnök. Kötete: *Átlépsz velem a víz fölött* (2021).

JENEI GYULA (Abádszalók, 1962): költő, az Eső főszerkesztője. Legutóbbi kötete: *Légszomj. Verebes György grafikáival* (2020).

LACKFI JÁNOS (Bp., 1971): költő, író, műfordító. Legutóbbi könyve: *Jóéjtpuszi* (2021).

LÁSZLÓ LIZA (Bp., 1997): költő.

OLÁH ANDRÁS (Hajdúnánás, 1959): költő. Legutóbbi kötete: *Fagypont alatt* (2020).

P. NAGY ISTVÁN (Székelykeve, 1961): költő. Legutóbbi kötete: *Olvasólámpa* (2003).

PÁL SÁNDOR ATTILA (Szank, 1989): költő. Legutóbbi kötete: *Rokonok* (2021).

PETŐCZ ANDRÁS (Bp., 1959): költő, író, esszéista. Legutóbbi könyve: *A vízpartot becsomagolni* (2021).

PODMANICZKY SZILÁRD (Cegléd, 1963): író, újságíró. Legutóbbi e-könyve: *A másik ember megértésének diadala* (2020).

RÉKAI ANETT (Bp., 1999): költő. Az ELTE BTK skandinavisztika szakának hallgatója.

SÁNTA MIRIÁM (1993, Kolozsvár): költő, író, műfordító. Kötete: *Hétfőn meghalsz* (2019).

SZARKA KLÁRA (Bp., 1955): újságíró, kritikus, fotográfiai szakíró. Legutóbbi könyve: *Előhívott emlékeim, Chochol Károly* (2015).

SZÉLESI SÁNDOR (Bp., 1969): író, forgatókönyvíró. Legutóbbi regénye: *A szellemtáltos legendája* (2019).

SZŐCS GÉZA (Marosvásárhely, 1953 – Bp., 2020): költő.

SZŰCS SÁNDOR (Szolnok, 1966): kritikus, a szolnoki Verseghy-gimnázium tanára.

TOLVAJ ZOLTÁN (Bp., 1978): költő, író, műfordító. Legutóbbi verseskötete: *Fantomiker* (2016).

TOROCZKAY ANDRÁS (Bp., 1981): író, újságíró, kritikus. Legutóbbi kötete: *Boldog emberek* (2021).

TURCZI ISTVÁN (Tata, 1957): költő, műfordító, drámaíró, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Marokkóban a beteg párnája alá mindig tesznek tőrt* (2020).

ULRICH GÁBOR (Bp., 1967): mozgóképművész, képzőművész.

VASS TIBOR (Miskolc, 1968): költő, képzőművész, szerkesztő. Legutóbbi könyve: *Két sem közt* (2020).

VIDÉKI PÉTER (Szolnok, 1973): kritikus, tanár, drámatanár.

ZÁVADA PÁL (Tótkomlós, 1954): író, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Wanderer* (2020).

AZ ESŐ MEGJELENÉSÉT TÁMOGATJA:

EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTÉRIUMA

nka Nemzeti Kulturális Alap

SZOLNOK MEGYEI JOGÚ VÁROS ÖNKORMÁNYZATA

ABA-NOVÁK AGORA · SZOLNOK ·

500 FT

9 771419 798000 21003